

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Abbas Tebriziyân

Dirâsetun fi Tıbbı'r-Rasûlî'l-Mustafâ

Hız. Muhammed'in TIP ÖĞRETİSİ

1

Hikmet
Ağacı

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

HZ. MUHAMMED'İN TIP ÖĞRETİSİ

DİRÂSETUN FÎ TIBBİ'R-RASÛLİ'L-MUSTAFÂ

ABBAS TEBRİZİYÂN

Hikmet Ağacı Yayınları: 009

Özgün Adı:

Dirâsetun fî Tıbbi'r-Rasûli'l-Mustafâ

Yazar:

Abbas Tebriziyân

Mütercim:

Serdar Aytekin

Genel Yayın Yönetmeni:

Masume Şirin

Editör:

Ayşe Merve Adanur Gezer

Kapak Tasarım:

Mutasarrım

Sayfa Tasarım:

ademsenerel.com

ISBN:

978-605-06859-9-2

1. Baskı: İstanbul, Ocak 2022

Baskı & Cilt

Step Ajans Matbaacılık

Göztepe Mah. Bosna Cad. No.11 Mahmutbey-Bağcılar-İstanbul

Tel.: 0212 446 88 46 Matbaa Sertifika No. 45522

İsteme Adresi

Halkalı Merkez Mah. Fatih Caddesi

Serenity Plus Sit. B. Apt. No: 61-63/34

Küçükçekmece / İstanbul

Tel: +90 538 055 12 14

+90 536 678 83 32

/ hikmetagaciresmi

© Bu kitabın tüm hakları Hikmet Ağacı Yayıncılık Ltd. Şti.'ye aittir.

Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

HZ. MUHAMMED'İN TIP ÖĞRETİSİ

DİRÂSETUN FÎ TIBBİ'R-RASÛLİ'L-MUSTAFÂ

ABBAS TEBRİZİYÂN

Hikmet
Ağacı

İÇİNDEKİLER

İRANLI YAYINCININ ÖNSÖZÜ	9
BAŞLARKEN	13
GİRİŞ.....	15
1. Sağlığın Fazileti	17
2. Tıp Biliminin Fazileti.....	18
İNSANIN TIBBA OLAN İHTİYACININ BAŞLANGICI	20
Tıp Biliminin Ortaya Çıkışı.....	22
TIBBIN İLERLEMESİ	29
HZ. PEYGAMBER (S.A.V.) VE TIP BİLİMİ.....	36
Peygamber (s.a.v.)'in Tıbbı.....	37
Kur'ân'da Tıp.....	40
Peygamber (s.a.v.) ve Egemen Tıp	45
İtiraf Siyaseti	49
Islah Siyaseti.....	54
Tıbbın Hakikati	57
1. İhtimal:	57
2. İhtimal:	59
3. İhtimal:	59
4. İhtimal:	61
Meseleye Gerçek Bakış.....	62
EN ÜSTÜN TIP	63
BU KİTAPTA YAPMAK İSTEDİĞİMİZ	65
1. Soru: İşimizin içeriği ve sınırları nedir?.....	66
2. Soru: Bu sözlerin muhatabı kimlerdir?	67
3. Soru: Bu araştırmanın hedefi nedir?	68
Araştırmanın Rükünleri.....	70
Hatırlatma	71

HASTALIKLAR, KISIMLARI VE NEDENLERİ	73
A. LÜGATTE VE LİTERATÜRDE HASTALIK	75
1. Hastalığın Tanımı	75
2. Hastalıkların İsimleri.....	75
B. HASTALIKLARIN SINIFLANDIRILMASI.....	79
1) Vücuda Faydalı ve Faydasız Hastalıklar.....	82
1. Hastalık: Nezle (Zükam).....	82
2. Hastalık: Apseler	85
3. Hastalık: Göz Ağrısı	86
4. Hastalık: Öksürük	86
2) Tedavisi Olan ve Olmayan Hastalıklar.....	87
C. Utanç Verici Olan ve Olmayan Hastalıklar	92
Utanç Vermeyen Hastalıklar	101
HASTALIKLARIN SEBEPLERİ.....	103
Sebeplerin Sebebi.....	103
A. HASTALIKLARIN DOLAYLI SEBEPLERİ.....	106
1) Birinci Sebep: İmtihan.....	106
Anekdöt.....	111
2) İkinci Sebep: Günah	112
İkinci Merhale	124
Üçüncü Merhale.....	127
a) Birinci Konu: Günahtan maksat nedir?.....	144
Bir Hatıra.....	148
b) İkinci Konu: Günahın Doğrudan veya	
Dolaylı Sebep Olması	151
c) Üçüncü Konu: Günahların, Hastalığın	
Sebebi Olmasının Mahiyeti	151
d) Dördüncü Konu: İnsanın Günahı, Başkalarının	
Hastalanmasına Neden Olabilir Mi?.....	154
e) Beşinci Konu: Yeni Hastalıklar.....	155
f) Altıncı Konu: Günah Ölüme	
Sebep Olur mu Olmaz mı?.....	157
g) Yedinci Konu: Bazı Hastalıkların İstisna Edilmesi.....	158
h) Sekizinci Konu: Üzerinde Durulan Hastalıklar.....	160
i) Dokuzuncu Konu: Hastalık Günahları Temizler	160

j) Onuncu Konu: Hastalık İmanlı	
Kimsenin Faydasına Mıdır?.....	163
Birinci grup:.....	163
İkinci grup:.....	164
Üçüncü grup:.....	165
Dördüncü grup:.....	165
Anekdöt	169
Son Söz: Günahların Arşivlenme Teorisi.....	170
a) Birinci Konu: Organlarda Arşivlenmiş ve Korunmuş	
Şeylerin Mahiyeti	173
b) İkinci Konu: Günahın veya Etkisinin	
Korunduğu Mekân.....	176
c) Üçüncü Konu: Korunmuş Günahların	
Zarar Verici Oldukları ve Olmadıkları	177
3) Üçüncü Sebep: Ecel	178
A. HASTALIKLARIN DİREKT SEBEPLERİ.....	187
A) Birinci Sebep: Aşırı Yemek	187
1) Aşırı Yemek Neden Hasta Eder?.....	191
2) Hazımsızlıktan Kaynaklanan Hastalıklar	200
a) Yüz ve Cilt.....	201
b) Abraşlık.....	202
c) Kalp.....	202
İki Nokta.....	204
B) İkinci Sebep: Su İçmekte Aşırı Gitmek	207
Muhalef Hadisler	209
Su İçmenin Sınırı	210
Birkaç Mevzu	211
Birinci Mevzu:	211
İkinci Mevzu:	213
Üçüncü Mevzu:	214
Dördüncü Mevzu:	218
Ayakta Su İçmek.....	220
Birinci Grup	221
İki Grup Hadisin Ortasını Bulmak	226
C) Üçüncü Sebep: Gam ve Keder	228
1) Keder ve Hastalık	229

2) Kederin Dermanı	233
D) Dördüncü Sebep: Bulaşıcı Olma.....	234
İkinci Engel	242
Üçüncü Engel.....	242
Dördüncü Engel	244
Beşinci Engel.....	244
Altıncı Engel	245
Yedinci Engel	245
Hadislere Yeniden Göz Atmak.....	246
Birinci Hadis:	246
İkinci Hadis:.....	247
Üçüncü Hadis:	247
Çelişki ve İhtilafın Giderilmesi.....	249
Birinci İhtimal	249
İkinci İhtimal	251
Sonuç.....	252
Üçüncü İhtimal	254
Dördüncü İhtimal	255
Beşinci İhtimal.....	256
Altıncı İhtimal	259
Değinilmemiş Bir Konu	262
Konuların Özeti.....	263
KAYNAKÇA	267

İRANLI YAYINCININ ÖNSÖZÜ

İnsanlığı ruhsal huzura ve nefis tezkiyesine davet eden Peygamberlerin (a.s.) ve Ehl-i Beyt (a.s.)'ın aynı zamanda birer tabip olduklarını söylersek acaba bilimsel sınırların dışına çıkmış olur muyuz?

Dinî kanunları getiren, şeriat sahibi ve ilahî düzenin kurucusu Rasûl-i Ekrem (s.a.v)'in fizikçi, kimyacı ve astrolog olduğunu iddia edersek acaba bilimsel itibarımızı kaybeder miyiz?

Ve daha ileri giderek Rasûl-i Ekrem (s.a.v)'in dinî ilimlerin de ötesinde biyolojiden fizyolojiye, gramerden sosyolojiye, tarıma, ekonomiye ve siyasete kadar her şeyi bilen biri olduğunu, geçmiş ve geleceği bildiğini, hatta başkalarının bilmediği ilimleri de bildiğini söylersek boş konuşmuş olur muyuz?

Bizim inancımıza göre yukarıdaki soruların cevabı nübüvvet kavramında ve semavî âlemle irtibatı olan şahsın mahiyetinde gizlidir. Eğer aklî açıdan normal insanla peygamber arasındaki büyük farkın âlemlerin yaratıcısıyla olan bağın -ki bu, zamanla ve edimsel bir öğrenmeye bağlı olmak gibi maddî kanunlara bağlı olmayan gaybî bir bağdır- farkından kaynaklandığını ispat edersek -ki kendi yerinde ispat edilmiştir- kat'iyetle diyebiliriz ki peygamberler (a.s.) bilginin yaratıcısıyla olan irtibatlarından dolayı her şeyi bilmektedirler. O yaratıcı ise her şeyi bilen ve güçlü olan Yüce Allah'tır.

Bu konuyu ispatladıktan sonra geriye şöyle önemli bir soru kalıyor: Peygamberlerin (a.s.) vazifesi nedir? Onların vazifesi manevî, ruhsal, ahlâkî ve sosyal boyutlarla mı sınırlıdır; yoksa yaşamın tüm boyutlarını mı yönlendirmektedirler?

Örneğin, iman etmiş biri bedenindeki herhangi bir hastalıktan dolayı Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına gitse ve O'ndan hastalığı için bir ilaç istese acaba Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ona, “Ben beden doktoru değilim, ruh doktoruyum.” diye mi buyuracak, yoksa ona ilaç mı önerecektir? Ve acaba Peygamber (s.a.v.)'in tıbbını uygulamak tıp camiasının vazifesi değil midir?

Yukarıdaki sorudan sonra karşımıza daha kapsamlı şöyle bir soru çıkmaktadır: Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in kendisine başvurulmadan ve bir şey sorulmadan önce hastalıkların önlemlerini ve tedavi yöntemlerini söyleme vazifesi var mıdır?

Değerli âlim Abbas Tebriziyân'ın kaleme aldığı elinizdeki eser ispat edecek ki Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ve Ehl-i Beyt (a.s.) hidayet edici sözlerinin yanı sıra büyük bilimsel tıbbın da temellerini atmışlardır. Öyle ki günümüz bilimsel keşifleri bile onlara ulaşamamıştır. Değerli yazar, eserine yazdığı uzun ve faydalı önsözde, tıp bilginlerinin, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in tıbbına yönelmeyi tavsiye edecekleri parlak bir dönemin geleceğini öngörmektedir.

Kitabın adı *Hiz. Muhammed'in Tıp Öğretileri* olup sekiz cilt halindedir.

Birinci cildi, İslâm'ın tıbbı olan ihtiyacı, tıbbın başlangıcı, gelişimi, hakikati ve üstün tıbbı ulaşmanın yolları ve benzeri konuları ele alan giriş bölümüyle başlamaktadır.

Yazar sonra hastalıkların çeşitlerini, direkt ve dolaylı nedenlerini incelemeye almıştır. Bu incelemeler, geçmişte

İRANLI YAYINCININ ÖNSÖZÜ

ve günümüzde tıp bilimcilerinin halledemedikleri birçok sıkıntının çözümünü içermekte, bazı bilimsel düğümleri çözmekte ve birçok soruya cevap vermektedir -Allah kendisine hayırlar inayet etsin-.

Son bölümde ise uzmanlık alanlarına göre hastalıklar Arapça isimleriyle alfabetik olarak sıralanmış, her hastalığın özel nedenleri ve ayrıntıları incelenmiştir. Ve bütün bunları Rasûl-i Ekrem (s.a.v)'in ve temiz Ehl-i Beyt (a.s.)'in tıbbına göre yapmıştır.

İkinci ciltte, nebevî tıbbın tedavi çeşitlerine değinerek gelişmiş hakikî bir klinik tesis etmiştir. Bu da günümüz bilginlerine tıp alanında yeni ilerlemeler kaydetmelerine imkân tanımaktadır.

Üçüncü ciltte yazar, hastalıklardan arınmış bir toplum temelini atmak için peygamberlere göre önlem olan nebevî tıbbın doğru ve asıl temeline ulaşmıştır.

Allah'tan ona ve bize sevdiği ve razı olduğu şeylerde başarı vermesini niyaz ederiz.

Seyyid Muhsin Hatemî

Beyrut

28/04/2002

BAŞLARKEN

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

Hamd olsun Allah'a ki akılların anlamakta aciz kaldığı tam ve eksiksiz hikmeti ve şükredenlerin şükrünü yerine getiremediği nimetlerin sahibi olan Allah, kimse- nin engelleyemediği kibirli azgınları engellemek, kimsenin karşısında duramadığı hakir mağrurun hırsının karşısına geçmek ve ölüm gelip çattığı zaman dünyayı mü'minle- rin gözünden düşürmek için Âdemoğullarını son derece yerli yerinde yarattı ve onları lütuf ve minnetiyle küçük- lükten çıkartıp büyüttü; hâlbuki kimi zaman hasta, kimi zamanda sağlıklıdılar.

Salat ve selamımız Allah'ın son elçisine, peygamberle- rin tüm ilimlerinin ve kâmil dinin sahibine olsun.

Ve selamımız o nimetlerin tamamlayıcıları, kâmil edi- cileri, açıklayıcıları ve ulaştırıcıları olan O'nun (s.a.v.) Ehl-i Beyt'ine (a.s.) olsun.

ABBAS TEBRİZİYÂN

GİRİŞ

Din âlimlerinin tıp ve tedavi bilimlerinden uzaklaşmaları çoğu zaman benim işimi yapmama engel oluyordu. Oysa söz konusu âlimler, akide ve yasmada öne çıkan ruhların dermanı ilimlere son derece büyük ilgi göstermektedirler.

Hiç şüphesiz ruhların ve canların dermanının kalıcı ve faydalı etkileri vardır. Ama bu, ulemanın tıptan uzak kalmalarına ve etkilerini unutmalarına neden olmamalıdır. Bunu, yüzlerce hatta binlerce hadisle dolu olan hadis mecmuasında, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den nakledilen tıp ve tıpla alakalı hadislerde rivayet edildiği için söylüyoruz. Hadislere tarafsız olarak bakan birisi, onların hastalıkları, hastalıkların gizli ve açık sebeplerini ayrıntılı bir şekilde incelediklerini ve tedavi yöntemlerini ortaya koyduklarını görecektir.

Buna ilave olarak, bu sayısız rivayetler üzerinde tefekkür ettiğim zaman onların ileri derecede tıp bilgisine ve tedavi yöntemine sahip olduklarını gördüm. İnsanlar şimdiye kadar bunlara veya sırlarına ulaşamamıştır. Ulaşacaklarını da sanmıyorum. Zira bazı âyetleri ya da zikirleri okuyarak hastalık ile tedavisi arasındaki irtibatı derk etmek kolay değildir. Aynı şekilde bazı gün veya saatlerde yapılan birtakım amellerin bazı hastalıklarda etkili olduğunun görülmesi ya da zina ile yüzün kararması ve ömrün azalması yahut birçok günahla hastalıkların vs. arasında irtibatların görülmesi karmaşık bir durumdur (ki

-15-

herkes bu irtibatı anlayamaz). Bunun detaylı açıklaması ileride yapılacaktır.

Maalesef bu gelişmiş tıp unutkanlık ve gaflet perdesinin arkasında kalmış, asırlık tozlar üzerini örtmüştür. Bu yüzden o perdelerden bazılarını kaldırmak ve tozların birazını gidermek için uğraşmaya karar verdim. Bu amaç için hadisleri derk edip onlardan çıkarımlar yapmaya ve günümüz diline uygun hale getirmeye çalıştım. Onların bir kısmına kitapta yer verdim ki belki âlim ve amel edenler faydalanırlar.

Benim asıl hedefim, bütün peygamberlerin en bilgini olan Hz. Muhammed (s.a.v.)'in tıbbını belli bir ölçüye kadar ortaya çıkarmaktır. Ümit ederim hakikat, onu tanımak isteyenler için ortaya çıkar ve peşinden giderler. Yine ümit ederim ki çalışkan araştırmacılar bana uyarak benden daha dakik ve daha derin hakikatlere ulaşırlar. Bu da ancak her zaman kapalı olan ve içinde nebevî tıbbın hazinelerini gizleyen kapıyı açmamla mümkündür.

Şaşırtıcı olan şu ki, biz Müslümanlar hiçbir şeyi yerinden oynatmadan ve hiçbir söz söylemeden bilimin ilerlemesini ve keşiflerin yapılmasını bekliyoruz. Başkaları gelip de yeni bir hakikat keşfedince gidip Kur'an'a ve kitaplarımıza baktığımızda görüyoruz ki bunlar bizim kitaplarımızda mevcuttur ve Peygamberimiz (s.a.v.) asırlar önce onları buyurmuştur.

Burada bize düşen kollarımızı sıvayıp söz konusu hakikatleri ortaya çıkarmak, yüce Peygamberimizin [sözlerinin] hakikatinin üzerindeki perdeyi kaldırmaktır. Bu şekilde bizden sonrakiler bizim attığımız adımları izleyecek ve eserlerimizin peşinden geleceklerdir.

Öğrencilerin büyük hedefe ulaşmaları için yolu açarsak ve en kısa yoldan gidersek, zaman bu hedefe bizim

de bir katkımız olur ve üstün bir tıbbın ortaya çıkmasına ortak olmuş oluruz.

1. Sağlığın Fazileti

İnsanın halleri; zenginlik ve fakirlik, izzet ve zillet, emniyet ve korku, hastalık ve sağlık, sevgi ve nefret, kanaat ve hışım arasında değişkenlik gösterir.

Sağlık şüphesiz, güzel ve huzurlu bir yaşamın en önemli temel taşlarındandır. Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Bir insanın yaşamında beş şey olmazsa yaşamı güzel olmaz: Sağlık, emniyet, servet, kanaat ve iyi bir dost.”¹

Ancak bir insanda bunların tümünün bir arada görülmesi çok azdır. Zira bazı insanlar zengin ama hasta, bazıları sağlıklı ama fakirdir; kimileri makam sahibi ama hasta, bazıları işçi ama sağlıklıdır; bazıları güvende ama hasta, bazıları sağlıklı ama emniyette değildir.

Bize göre insanın en iyi hali sağlıktır. Çünkü servet, emniyet veya iyi bir arkadaş sağlık olmazsa faydasızdır. Zenginlik, emniyet ve iyi arkadaş ikinci derecede yer alırlar. Hadiste de sağlık diğerlerine göre ilk önce zikredilmiştir.

Emîr’ül-Müminîn Ali (a.s.) şöyle buyurmuştur: “Fakirlik, belalardan biridir. Ondan daha zoru bedeninin hasta olmasıdır. Ondan daha zoru kalbin hastalığıdır. Zenginlik nimettendir. Ondan daha üstünü sağlıktır. Ondan daha üstünü kalplerin takvasıdır.”²

Ama Peygamber Efendimiz (s.a.v.) emniyeti sağlıktan önce getirmiş ve şöyle buyurmuştur: “Emniyet ve sağlık, değeri bilinmeyen iki gizli nimettir.”³

1 Şeyh Saduk, *Emâli’s-Sadûk*, s. 367, 458. hadis; Allâme Meclisî, *Bihâr-ru’l-Envâr*, c. 1, s. 83, 3. hadis. Bu hadis İmam Cafer es-Sâdık’a aittir.

2 Şeyh Tûsî, *Emâli’t-Tûsî*, s. 146, 147; Allâme Meclisî, *Bihâr-ru’l-Envâr*, c. 1, s. 88, 13. hadis, ayr. bkz. c. 67, s. 51, 8. hadis.

3 Şeyh Saduk, *el-Fürûc*, s. 34, Şeyh Saduk, *Savâbu’s-Sâlihîn*, s. 193.

Hadis-i Şerif'in orijinalinde geçen مكفورة (mekfûra) kelimesinin anlamı ya bir şeyin üzerinin örtülmesi ve bir şeyden gaflet edilmesi demektir ya da inkâr ve tekzib manasındadır. Nitekim bakıyorsunuz biri diyor ki: "Rabbim bana hiçbir şey vermedi." Hâlbuki Allah ona sağlık vermiştir. Ama o kendisine sağlık vermekle kimseye muhtaç etmeyen kimseden gaflet etmiştir. Bu sağlığın değerini ancak hasta ve acısı olan bilir. Yüce Allah lütuf ve keremiyle bizi sağlık nimetinden mahrum etmesin. Bu durumda hadis yukarıdaki şekilde tercüme edilir.

2. Tıp Biliminin Fazileti

Allah Rasûlü, tıp ve beden bilimini en yüksek dereceye çıkarmış ve onu bütün bilimlerin içinde ikinci rütbeye oturtmuştur. Nitekim şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "İlim iki kısımdır: Din ilmi ve beden (sağlık) ilmi."⁴

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), ilmi bu şekilde iki ilimle sınırlandırmakla onların azametini ortaya koymuştur. Bu iki ilim birbirini tamamlamaktadır. Hadis, diğer ilimlerin bu iki ilim karşısındaki değerinin daha az olduğuna işaret etmektedir.

-18-

Ancak hadise daha genel ve kapsamlı bir mana verebilir ve tüm ilimleri ona dâhil edebiliriz. Şöyle ki, tüm ilimler dinler ve bedenler etrafında dönmekte ve iki kısma ayrılmaktadır. Bir kısmı ruh ve ahiret kazancına dayalıdır; diğer kısmı da beden ve dünya kazancına dayalıdır. Bu iki dünyadan başka bir dünya da yoktur.

Bu manayı teyit eden şey, din ve beden kelimeleriyle birlikte ilim kelimesinin de gelmesidir. Bunun manası, o ikisinin özgülüğünün olmadığıdır. Zira tamlama en

4 Eş-Şeyh Ebu'l-Feth et-Tarâblusî, *Kenzu'l-Fevâid*, s. 329; Allâme Meclisi, *Bihâkku't-Tevârîk*, c. 1, Kitap 10, s. 200. <https://rantey.org>

küçük bir bağla gerçekleşmektedir. Bu yüzden tamlananın mevzu olmasına gerek yoktur.

Ama bu mana hiçbir ilmin, din ve bedenle ilişkisi olmadığı zaman doğru olur (nitekim din ve bedenle ilişkisi olmayan ilimler vardır: Sarf, nahiv, aruz, matematik gibi).

Bütün bu söylediklerimiz, tıp ilminin genel olarak ikinci dereceden ilim olduğuna delildir. Tıp ilminin ikinci önemli ilim olduğuna bir başka delil Hz. Ali (a.s.)'ın şu sözüdür: “İlim dört kısımdır: Din için fıkıh, beden için tıp, dil için nahiv ve zamanı bilmek için astronomi.”⁵

Hız. Ali (a.s.)'ın maksadı ilimleri bu dördüyle sınırlandırmak değildir. Sadece onların değerini ve çok çabuk bir şekilde fayda verdiklerini ortaya koymaktır.

Hız. Ali (a.s.), bedene faydalı olan fizik, kimya vb. ilimleri de kastetmiş olabilir, ancak bu zayıf bir ihtimaldir.

5 İbn-i Bistâm en-Nişâbüri, *Tıbbu'l-Eimme*, s. 3; eş-Şeyh Ebu'l-Feth et-Tarâblusi, *Kenzu'l-Fevâid*, s. 24; Ebu'l-Feth, *Mađenu'l-Cevâhir*, s. 40; Allâme Meclisi, *Ümme'l-Evân*, Kitap, Arşiv, 411, <https://arantey.org>

İNSANIN TIBBA OLAN İHTİYACININ BAŞLANGICI

İnsanın tedaviye ve doktora ihtiyaç duyması bilinen bir şeydir. İnsanın yaşamı kara, deniz ve gökteki hayvanlardan farklı olduğundan (tabiatta hayvanlar doktora ve ilaca ihtiyaç duymazlar) doktora, ilaca ve tedaviye ihtiyacı vardır. Sadece bazı hayvanların özel durumlarda kendilerini tedavi ettikleri söylenmektedir.

Burada karşımıza şöyle bir soru çıkar: Bu ihtiyaç hangi zamanda başlamıştır? Acaba insan yeryüzünde ilk görüldüğü andan itibaren mi tıp ilmine ihtiyaç duyulmaya başlandı; yoksa toplumsal yaşama başlayıp birbirleriyle ilişki kurmaya başlaması, daha önce var olmayan ve yapmadığı bazı eylem ve işlerin ürünü olarak medeniyet kurması yahut gıdanın tür ve niteliğinin değişmesi ya da başka nedenlerin ortaya çıkması gibi olağanüstü şartlar ve faktörlerden dolayı mı böyle bir ihtiyaç ortaya çıkmıştır?

Tibba duyulan ihtiyacı pekiştiren şeylerden birisi, hayvanların da tedavi ve ilaca ihtiyaç duymaya başlamasıdır. Hayvanların mezralarda yaşamaya ve yetiştirilmeye başlanması, eğitilmeleri, özel ve farklı bir şekilde beslenmeleri, sıcak ve soğuktan etkilenmemeleri, su ve hava değişikliklerinden dolayı sıkıntı yaşamamaları, açlık ve susuzluk çekmemeleri için hep aynı hava ve su ortamında saklanmaları (ve bunların sonucunda ilaç ve tedaviye ihtiyaç duymaya başlamaları) veterinerlik fakültelerinin açılmasını gerekli

kalmıştır. Oysa havada, denizde ve çöllerde yaşayan hayvanların tıbbi ihtiyaçları yoktur.

Dolayısıyla değişik hava ve su şartlarında yaşayan, açlık ve susuzluğa dayanan, durgun ve mikroplu sular içen ilkel insanın bedeninin hastalıklara karşı dirençli olması ve tıbbi ihtiyaç duymaması uzak bir ihtimal değildir.

Ama sonuçta yerleşik hayatı olmayan ilkel insan da hastalanıp ölüyordu. Bu nedenle dünya nüfusu hızla artmadığından kırsalın da nüfusu artmazdı. Günümüzde şehirlerin nüfusu, nüfus planlaması olduğu halde baş döndürücü bir şekilde artmışsa bu, tıbbın ve tedavinin gelişmesinin sayesinde.

Ancak biraz bu görüşten, biraz da diğer görüşten almamız gerekir. Şöyle ki, bir taraftan sade ve yerleşik olmayan yaşam her ne kadar insanın direncini artırsa, onu refah içinde yaşayan şehirlilerden daha güçlü yapsa, daha az hasta olsa ve netice itibariyle ilaç ve tedaviye ihtiyaç duymasa da -tıpkı çölde yetişen bir ağacın daha sağlam ve daha yanıcı olması gibi- diğer taraftan tıbbın nüfus artışına yaptığı katkıyı da kabul etmemiz gerekir. Çünkü her ne kadar insan ömrünü azaltmış, ilaca ve tedaviye olan ihtiyacı artırmışsa da yeni programlamalarla bebek ve anne ölümleri azalmış, veba hastalığının yayılması önlenmiştir.

- 21 -

Bütün bunlara rağmen, bana göre insanoğlunun yeryüzünde ilk görüldüğü günden itibaren böyle bir ihtiyaç söz konusuydu. Özellikle Hz. Âdem (a.s.) daha üstün bir âlemden, nimet ve huzurun olduğu bir yerden daha aşağı ve her türlü rahatlık vesilesi ve gelişmiş unsurlardan mahrum olan dünyaya gelmiş ve çok zor şartlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu şartlar onun tıp, ilaç ve tedavi bilimini bilmesini gerektiriyordu. Bu ilmi bilmese yeryüzünde yaşamını sürdüremezdi. Onun durumu şehirde yaşayıp da sonra çöle göçüp orada yaşayan kimsenin durumuna

benzemektedir. Böyle biri sıcak ve soğuktan rahatsız olacak, (mikroplu) durgun sulardan içecektir. Bu şartlar onu çabucak hasta edeceğinden ilaç ve tedaviye ihtiyaç duyacaktır. Bu iddiayı, Hz. Âdem (a.s.)'ın dünyaya yerleştikten sonra yaşam şartları değiştiğinden dolayı uzun uzun ağlaması, zayıflaması, bedeninde suyun azalması, boyunun kısalması teyit etmektedir.⁶

Tıp Biliminin Ortaya Çıkışı

“İlk insan nasıl oldu da bitkisel ilaçlarla, otlarla vb. şeylerle kendisini tedavi etmeyi düşünebildi ve akli onu nasıl böyle bir tedavi yöntemine sevk etti?” diye bir soru sorabiliriz. Zira günümüzde görüyoruz ki, bitkiyle tedavi olmak veya hastalığı tahlil etmek insanların aklına gelmemekte, bir bitkinin faydalı ya da zararlı olduğunu anlamak imkânsızlaşmakta ve bunun için herhangi bir risk alınmamaktadır. Çünkü insanlar bitkileri zararlı görmekte ve zehirlenerek canlarını tehlikeye atacaklarını düşünmektedirler. Bu nedenle de sadece başkalarından duyduklarıyla yetinmektedirler.

Doktorların üniversitelerde, bazı bitkiler, ilaçlar ve tedaviler üzerinde deney yaptıklarını, hatta onların her şeyin deneyini yapıp, incelediklerini söylerseniz, deriz ki; doktorlar bu konunun üzerinde doktor olduktan ve her şeyi öğrenip, görüp anladıktan sonra düşünmekteler. Hâlbuki soru, onların doktor olmadan önceki, hatta o merhaleye ulaşmadan önceki zamana aittir. Başka bir ifadeyle, doktorluk olmadığı vakitte, doktor olma düşüncesine nereden varıldı? Tamamen cahil olan bu insan, bitkilerle ve otlarla tedavi olma düşüncesine nasıl ulaştı?

6 Ücretsiz PDF Kitap Arşivi: <https://troutey.org>
Allame Mecidi, *İbn-i Kâzî'nin Eserleri*, c. 1, s. 18.

Acaba tıp, hekimlik ve bitkisel ilaçları tanıma ticaret, demircilik gibi denemeyle elde edilen bir mesele midir yoksa başka bir şekilde midir?

Bir insanın ya da bir grubun ıssız bir adaya düştüklerini ve hastalandıklarını farz edelim. Onun hastalığı için bir ilaç bulabileceğini sanmıyorum. Size göre bitkilerin özelliğini öğrenmesi için onları tek tek yemesi mi gerekir? Oysa onların içinde öldürücü zehri ve büyük zararları olanları vardır.

Bu iş mantıklı bir iş değildir. Birçok hesabı göz ardı etsek bile akılcı görünmüyor. İlk insan da böyledir. Sizce bu insan bitkileri tek tek deneyecek midir? Denerse bu arada zehirli ve öldürücü bitkiyi de yiyecek ve ölecek, böylece bütün öğrendikleri de yok olacaktır. Diğer insanların durumu da aynı olacaktır.

Diyeğim ki hekim biri bu bitkileri başkalarının üzerinde denemektedir. Bu durumda ilk kişi öldükten sonra acaba başka birisi bu deney altına girer mi? Ölen kişinin ailesi o hekime saldırıp öldürebilir de.

Böyle bir şeyin mümkün olduğunu kabul etsek bile, söz konusu hekim ancak bazı bitkilerin ve ülkesindeki yemeklerin özelliğini öğrenebilir. Ama acaba o, diğer ülkelerde ve bölgelerdeki bitkilerin de özelliklerini bilebilir mi? Acaba hekimlerin yeryüzündeki bütün bitkilerin özelliklerini bilmeleri için var olan bütün bitkileri tek tek tatmaları veya onları insanlar üzerinde test etmeleri mi gerekmektedir?

Acaba hekimlerin, İran, Rum, Hindistan, Çin ve dünyanın diğer ülkelerindeki bitkilerin hepsini incelemeleri ve tüm bitkilerin özelliklerini keşfetmeleri mümkün müdür?

Diyeğim ki ilaçları tek olarak araştırdılar, peki karışım halindeki ilaçları araştırmaya nasıl başladılar? Zira her ilacı

tatmak ve denemek faydalı ve etkili değildir. Belki de bir bitki ya da bazı bitkiler onunla karışırsa etkisi ve faydası olabilir. Buna göre söz konusu hekim, bitkilerin karışımı hakkında ne düşünmüştür? Onları nasıl denemiştir? Bunları kendi ülkesinde yapsa bile diğer ülkelerdeki bitkileri nasıl toplamış ve karıştırmıştır? Hint halilesi, damla sakızı, Tibet miski, Çin tarçını, Mısır afyonu, aloe vera, Ermeni boraksı ve çeşitli bölgelerdeki diğer bileşenli ilaçlar gibi... Çeşitli bitkilerden elde edilen bu ilaçların karışım halinde faydalı olacağını, karışım olmadan faydalı olmayacağını bir hekim nereden bilebilecektir?

Hekimler çeşitli bölgelerde yetişen ve dağınık halde bulunan ilaç bitkilerini nasıl bulmuşlardır? Zira bu ilaçlardan bazısı kök, bazısı yaprak, bazısı meyve ve bazısı da özsü şeklindedir. Diğer bir kısmı da bitkilerden alınan yağlardır. Bu ilaçlardan bazılarının suyu alınıp kaynatılırken, bazılarının suyu alınmaz ve kaynatılmaz. Bazı ilaçlar ise damıtılarak elde edilir. Tüm bitkiler farklı bölgelerde farklı isimlerle anılır. Kimi bitkinin tek başına hiçbir faydası yoktur ve ancak başka şeylerle birleştiğinde ilaca dönüşür. Bu bileşenler kimi zaman deniz hayvanlarının ve yabani hayvanların mide ve bağırsaklarıdır. Çeşitli ülkeler savaş ve düşmanlık içerisindeyken ve bunca farklı dil varken, doktorlar nasıl oldu da bu ilmi elde edebilmiş ve bitkinin şifasına ulaşabilmiştir?

Peki, acaba hekimler o ülkelere gidip onların dillerini mi öğrenmişlerdir? Bütün bölgeleri gezmiş ve bitkileri denemişler midir? Hiç hasta olmamışlar mıdır? Hep güven içinde mi olmuşlardır? Bitkileri yetişinceye kadar oralarda mı kalmışlardır? Zira bitkilerin yetişme zamanı farklıdır. Kimi yazın yetişir, kimi kışın; kimi baharda yetişir, kimi sonbaharda. Veyahut her mevsimde ve her zamanda yetişen dünyanın bütün ağaçlarının özelliklerini bilmek mümkün müdür?

Kaldı ki söz konusu hekim, o ağacı tanısa bile onun yalnız başına tedavi işlevini göreceğini nereden bilecektir? Nitekim bu ağacın diğer ülkelerdeki ağaçlarla karışımı yapılırsa ancak o zaman faydalı olacağı ihtimalini vermektedir. Buna göre acaba o hekim, ilacın diğer bileşenlerini her ülkeden alıp getirecek midir? Diyelim ki getirdi, bu bileşenin hastanın hastalığına faydalı olacağını nereden bilecektir?

Eğer, “O, bunu her ülkenin halkından sorar.” derseler, biz de deriz ki: Bu halklar bir ağaç ya da bitkinin, mesela Hindistan ya da İran’daki bir bitkiyle karışımının yapılabilceğini ve falan hastalığa iyi geleceğini nereden bileceklerdir? Onlar Hindistan ve İran’a gitmemişlerdir. Gitmiş olsalar bile onların durumu bu hekimin durumu gibi olacaktır.

Hekimin bitkileri tanıdığını ve onları topladığını varsayalım. Onların tam olarak hangi ölçüde olacağını nereden bilecektir? Zira deney yapan bu hekim, ilacı yapmak için gerekli olan ölçüden 1 mg fazla ya da az koysa, o ilaç belki de ya öldürücü bir zehir olacak ya da başka bir hastalığa yol açacaktır.

Faydalı ağacı bulduğunu ve gerekli ölçüyü belirlediğini farz edelim. Karadaki, havadaki ve denizdeki hayvanların safra keselerini nereden bilecektir? Acaba dünyadaki bütün hayvanların safra keselerini inceleyebilir mi? Faydalı ya da zararlı olduklarını nasıl anlayacaktır?

Diyelim ki bütün bunları halletti, ilacın hastanın bedeninde ne gibi bir etki göstereceğini nasıl anlayacaktır? Acaba karnını yararak mı etkisini görecektir? İlaç kana karışır ve başka bir şeye dönüşürse hekim onun organa ulaşımını ve etkisini nereden bilecektir?

Bütün bunlardan dolayı, biz Müslümanlara göre tıp biliminin ve bitkilerin özelliklerini öğrenmenin kaynağı ilâhî vahiydir.

Nitekim bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: “Allah Teâla, Âdem (a.s.)’ı cennetten indirdi ve ona her şeyi öğretti. Astronomi ve tıp da onlardandı.”⁷

Hadis göstermektedir ki Yüce Allah, bu ilmi Hz. Âdem (a.s.)’a öğretmiştir. Hz. Âdem (a.s.) bu ilmi uzun zaman içinde öğrenmemiştir. Ama başka ilimler için aynı şey söz konusu değildir.

Yine Âdem’den maksat, âdemin cinsi (insan) değildir. Yani at cinsinin kastedildiği, “Allah atı yarattı ve ona koşma gücü verdi.” sözündeki mana değildir. Bu yüzden hadisteki, “Ona her şeyi öğretti” cümlesinin anlamı öğrenme ve deneme yoluyla elde edilen anlamına gelen, “Onun varlığına yerleştirdiği güçle öğretti” demek değildir. Âdem’den maksat âdemin cinsi değildir.

Çünkü âdemin cinsi (insan) cennetten inmedi. İnsanların babası Hz. Âdem (a.s.) indi. Ancak burada mecaz anlamında kullanılmıştır ve “İnsan cinsinin inmesinden maksat Âdem’dir.” denilebilir. Çünkü Âdem (a.s.) insanların babasıdır veya o (a.s.), insanların neslini belinde taşımıştır.

-26-

Başka bir ifadeyle, Yüce Allah’ın ilim öğretmesi iki türlüdür:

Birincisi, direkt olarak öğretmesidir. Bütün ilimleri peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.)’e bu şekilde öğretmiştir.

İkincisi: Dolaylı olarak öğretir. Bunu da onun varlığına yerleştirmekle yapar. Şöyle buyuruyor: “O, kalemlle öğretti. İnsana bilmediğini (zamanla) öğretti.”⁸

7 Allâme Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, c. 55, s. 275, 64. Hadis, 10. Bâb; İbn Tâvûs, *Ferecu’l-Mehmûm*, s. 22; Allâme Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, c. 55, s. 274.

8 (96/ Ülkeler, 4. Kitap Arsivi - <https://rantey.org>)

İki yöntem de mümkündür. Halkın, *öğretti* kelimesinden anladığı direkt öğretmedir.

Öte yandan burada öğrenci Hz. Âdem (a.s.)'dir ve o bir peygamberdir. Peygamberlerin öğrenmesi ise daima direkt olarak, vahiyle, konuşmayla, işaret vb. iledir.

Burada şöyle bir soru karşımıza çıkmaktadır: Peygamberlerin (a.s.) öğrenimi nasıl gerçekleşmektedir? Acaba direkt olarak mı öğrenmektedirler yoksa bazı istisnalar hariç çoğunun öğrenimi dolaylı olarak mı gerçekleşmektedir? Her ne kadar beşerî yapının gereği olarak direkt öğrenim diye anlasak da böyle bir şeyin olup olmadığı konusu kesin değildir.

Allah'ın fiillerini, zamanla ve vasıtayla yaptığı durumlar göz önüne alındığında, “*Biz onu (suda) boğduk*”⁹ ve “*Kalemle öğretti*”¹⁰ gibi âyetlerde olduğu gibi, bu vasıtalarından söz edilmemesi işi daha da karmaşık hale getirmektedir.

Bütün bu öğrenimler insana konuşmayı öğretmeye ve kelimelerin kullanımının öğretilmesine benzetmektedir. Acaba bu öğretme “*Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti*.”¹¹ âyet-i kerimesinden anlaşıldığı üzere direkt mi olmuştur; yoksa Yüce Allah, dil ya da dillerin ortaya çıkması için insanın yaratılışına konuşma gücünü yerleştirerek, hal-lerin oluşması yoluyla hitap etmenin gerçekleşmesini mi irade etmiştir?

-27-

Gerçek şu ki, yukarıda söylenenlerin hiçbirinin manası yoktur. Zira direkt ve dolaylının ne anlama geldiğini bilmediğimiz gibi ne peygamberlerin öğrenim şeklinin nasıl olduğunu bilme, ne de Yüce Allah'ın fiillerinin ne şekilde olduğunu anlama imkânımız vardır. İrfanî manalar bize *direktin* manasını söylüyor, ama biz onu direkt

9 (17/ İsrâ Sûresi, 103).

10 (96/ 'Alak Sûresi, 4).

11 (2/ el-Bakara Sûresi, 31). PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

olarak bilemiyoruz. Zaten bizim de bakışımız irfanî olmayıp maddî tıp bakışıdır.

Şimdiye kadar söylenenlere ilave olarak Hz. Âdem (a.s.)'ın öğrenmesini bize anlatan hadisin, akıl her ne kadar fitrî bir mananın olabileceğini düşünse de senedi yoktur.

Daha önce söylediğimiz şey bunu teyit etmektedir. Demiştik ki, insanın yeryüzünde bulunması hakikatinin manası, bu insanlardan birinin gelişmiş ve müreffeh bir dünyadan gelmesi ve bunun sonucu olarak tıbbı ve tedaviye hemen ihtiyaç duymasıdır. Onun, uzun zaman alacak, sabrı ve sınırsız deneyleri gerektiren bilimleri elde etmeye zamanı ve kudreti yoktur.

Bundan dolayı Yüce Allah bu ilmi vahiy yoluyla öğretmiştir.

Yine Hz. Âdem (a.s.) o gelişmiş âlemde tıbbı, astronomiyi ve diğer ilimleri öğrenerek yeryüzüne gelmiştir. Ve biz onun daha önce bildiği bitkileri derlemiş olduğunu da varsayabiliriz. Özellikle bu dünyadaki bitki ve ağaçlar o âlemdeki bitki ve ağaçlar gibidirler. Zira Yüce Allah şöyle buyuruyor: “*Onlara dünyadakilere benzer rızıklar sunulur.*”¹²

TIBBIN İLERLEMESİ

Tıp biliminin, dünyaya ilk gelen insan olan Hz. Âdem (a.s.)'in vasıtasıyla, başka bir ifadeyle Allah'ın peygamberlere öğretmesiyle ortaya çıktığını anladıktan sonra sıra tıbbın ilerlemesi konusuna gelmektedir. Acaba bu bilimin ilerlemesi Yüce Allah'ın daimî vahiy ve eğitimiyle mi gerçekleşmiştir? Ve yine bu eğitim bütün ilaçları ve tedavileri kapsamakta mıdır, yoksa bu bilimin ilerlemesinin vahiyle bir ilgisi olmayıp yapılan deneyler ve araştırmalarla mı ilerlemiştir? Veya bu bilim temellerini vahiyden alıp detaylarını araştırma, deney vb. yollara başvurarak mı elde etmiştir?

Gerçeğe en yakın ihtimal, üçüncü ihtimaldir. Çünkü peygamberlerin (a.s.) bu alandaki rolü inkâr edilemez. Aynı şekilde deney ve araştırmaların rolü de inkâr edilemez. Çünkü bu yöntem meşhur olup herkesin dilindedir. Dünyanın her yerinde üniversiteler ve laboratuvarlar vardır. Yapılan deneyler ve kesin gözlemler inkâr edilemez.

Bu iddiayı İmam Sâdık (a.s.)'ın şu buyruğu ispatlamaktadır: “Ey Mufaddal! İnsanın faydası için yaratılmış şeylere ve onların idare edilişlerine bir bak! Örneğin, yemesi için unu yarattı ve O, onu, hamur ve ekmek haline getirmekle vazifelendirdi. Örtünmesi için ona yün yarattı ve onu ipe çevirmek, eğirmek ve örmekle vazifelendirdi. Eksin, su versin ve onun sorumluluğunu üstlensin diye onun için ağaç yarattı. Ona ilaç olması için bitkisel ilaçları

yarattı ve onları, karıştırmak ve imal etmekle vazifelen-
dirdi. Diğer şeyleri de bu örnekteki gibi görmektesin.”¹³

Rivayet göstermektedir ki, Yüce Allah bitkisel ilaçları yaratmış ve deney, tanıma, derleme, karıştırma, üretme vs. işleri de insanın uhdesine bırakmıştır.

Bir rivayette şöyle nakledilmiştir: “Sihir ve cadılık birkaç şekildedir. Onların bir kısmı tıptır. Tabiblerin her hastalık için ilaç yaptıkları gibi cadılar da her sağlık için afet, her esenlik için bir bela ve her mana için bir hile düşünürler.

Râvi dedi ki: Şeytanlar sihir ve büyüü nereden öğrendiler?

Buyurdu: Tabiblerin tıbbi öğrendikleri yerden öğrendiler. Zira tıbbın birazı tecrübe, birazı tedavidir. Bu yüzden sihir ve büyüün gerçekliğine en yakın sözler tıbbın olduğu yerdedir. Nitekim sihirbaz bir şahsı tedavi eder ve o şahıs kadınlarla ilişkiye girmekten sakınmaya başlar. İşte burada bir doktor gelerek başka bir yolla onu tedavi eder ve o da iyileşir.”¹⁴

Bu rivayete göre tıbbın kaynağı sihirdir. Hâlbuki sihir, peygamberlerin öğretilerinden değildir.

“Tabibler her hastalığın ilacını yaptılar.” sözü ilaçları icat edip yapanların tabibler olduğunu göstermektedir. Çünkü insan, Allah'ın kendisine verdiği yetenekle deneyler yaparak yavaş yavaş keşifler ve icatlar yapmaktadır. Bu ilaçlar, peygamberlerin doğrudan öğretmesi ve vahiyle değildir.

Rivayetten anlaşılmaktadır ki tıp, Allah'ın peygamberlerine yaptığı vahiyle değil, deneyle ve beşerin eliyle ortaya çıkmıştır. Tıpla peygamberlerin ilmi ayrı şeylerdir.

Ancak ikinci rivayetteki “tabibler” kelimesi ve birinci rivayetteki “insan” kelimesinin peygamberleri de içine

13 Mufaddal bin Ömer el-Cu'fi, *Tevhidu'l-Mufaddal*, s. 44.

14 Allame Meclis, *Bihkayat-ı Esvi*, <http://raotey.org>

aldığını söylersek “Tabibler yaptılar” Sözü, “Peygamberler ve diğer insanlar ilaç yaptılar” anlamına gelir. Bu mana uzak bir ihtimal değildir.

Fakat “yaptılar” kelimesinin peygamberlerin yaptıkları işlerde kullanılması uzak bir ihtimaldir. Zira peygamberler bir işi yapmazlar, Allah’ın mesajlarını tebliğ ederler.

Bununla birlikte, “tabibler” kelimesi Yüce Allah’ı da içine almaktadır. Çünkü ilk tabib ve ilacı ilk yaratan O’dur. Ama Allah deney yapmaz.

Her halükârda yukarıdaki iki rivayet, insanın ilaç ve tedavide rolü olduğunu, tıbbın tümüyle peygamberler tarafından öğretilmediğini ve tüm ayrıntılarıyla tamamen vahye dayalı olmadığını göstermektedir. Tıpta, keşif, deney, bilimsel araştırmalar ve gözlemlerin büyük rolü vardır ve insan, bunları yapmakla mükelleftir.

Bu konuyu Mufaddal b. Ömer’in İmam Sâdık (a.s.)’dan rivayet ettiği şu buyruk teyit etmektedir: “Yaratıcının hikmetinin büyüklüğünü ve yaratılanların bilgilerinin ne kadar sınırlı olduğunu anlamak istiyorsan, içinde türlü türlü balıkların, canlıların, sedeflerin ve sayılamayacak kadar varlıkların olduğu denizlere bak. Onların faydaları zamanla ve çeşitli nedenlerle tesadüfi olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin; başıboş bir köpeğin sahilde bir salyangozu yemesinden sonra, ağız çevresi onun kanının rengini alınca, insanlar kırmızı rengin güzelliğini gördüler ve onu renk olarak kullanmaya başladılar. Böyle tesadüfler arada bir görülmektedir.”¹⁵

-31-

Bana göre, Yüce Allah’ın öğretmesi çoğu zaman bu şekildedir. O, tıp ve yaratılış gibi olaylardaki gerçekleri görmeleri için peygamberlere ve ulemaya daha fazla bilgi vermektedir. Zira peygamberlerin bilgileri tümüyle vahye

bağlı değildir. Yani onlar, başka insanların sahip olduğu bütün beşerî ilimleri kendilerinden uzaklaştırmadılar. Bu konuda yakın zamanda araştırma yapmayı planlamaktayım. Zira elimde bunun delilleri var.

Söz konusu iddiayı şu âyet-i kerime doğrulamaktadır: *“Allah ona kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini göstermek için yeri eşeleyeyen bir karga gönderdi.”*¹⁶

Kâbil peygamber değildi, ancak bu âyet insanın öğrenmesinin nasıl olduğunu genel olarak göstermektedir.

Hızır (a.s.)'ın Hz. Hızır'dan öğrenişi de başka bir örnektir.

Yukarıdaki rivayetle amacımızı teyit etmemizin ama onu delil getirmeyişimizin nedeni, bu rivayetin, ilaç ve çeşitli tedavi yöntemlerinden bahsetse de tıp hakkında olmamasından dolayıdır. Zira İmam (a.s.)'ın, “faydaları” diye buyurması, tıp ve tedavide olmak üzere bütün faydaları içermektedir. O, bu konuda şöyle buyurmuştur: “Bu faydaları insanlar zaman içinde çeşitli yöntemlerle öğrenmektedirler.” Özellikle tıp hakkında söylediğim, “Rivayetlerinde işaret ettiği gibi birçok ilaç deniz hayvanlarından elde edilmektedir.” sözü göz önüne alınırsa iddiam güçlenmiş olur.

-32-

Yukarıda söylediklerimizden şu netice çıkmaktadır: Tıp, en büyük tabibin vahiy ile peygamberlerine bildirilmesi vesilesiyle ilerlemiştir. Peygamberler de onu insanlara ulaştırmışlardır. Doktorlar da onların öğrettiği ana temelleri alıp deneyler ve araştırmalar yaparak bu bilimin detaylarını elde etmişlerdir.

Bana göre, doktorlar her zaman duydukları hakikatlerin peşinden gitmekte, o hakikatleri alıp araştırmakta, sonra da bilimsel veriler olarak ortaya koymaktadırlar.

Bunlar bilimsel dergilerde yayımlanmaktadır. En azından bazı araştırmacılar için böyledir.

Buna binaen tıp ilminin esası, hadislerle nakledilmiş, çeşitli bölümleri, bilimsel araştırmalar ve deneyler sonucu ortaya çıkmıştır, diyebiliriz. Acaba günümüz tıbbında dinî esası olmayan görüş ve kurallar var mıdır? Peygamberlerin semavî mesajlarına dayanmayan bir tıp meydana gelebilir mi?

Ben sanıyordum ki bazı tıp kanunları semavî kaynaklara dayanmamaktadır. Beni bu düşünceye sevk eden bazı veriler vardı. Örneğin; kromozomun dinde tedavisinin olmadığı, peygamberlerin bu konuda bir şey söylemediklerini düşünüyordum. Ama Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in buyurduğu, “Nezle, cüzzam hastalığının kökünü kazır.”¹⁷ sözüne rastladığımda bu söz dikkatimi çekti. Bu hadisin açıklaması, hastalıkların direkt nedenlerini ele alacağımız bölümün sekizinci maddesinde yapılacaktır.

Nezle, bir virüs hastalığıdır. İlerde de açıklanacağı üzere cüzzam damarı, onun geni ve kromozomudur. Kromozom ve gen doğal halinden çıkarsa tehlikelidir. Böyle bir durumda nezle virüsü onu yok etmeye ve sakinleştirmeye başlar, ilk haline ve sıçramadan önceki durumuna döndürür. İnşallah ileride bu konu geniş bir şekilde ele alınacaktır.

Tedavi kanunlarının peygamberlere dayandığını bir rivayet teyit etmektedir. Şeyh Sadûk, onu *Kitâbu İ'tikâdât* adlı eserinde İmam Sâdık (a.s.)'dan nakletmiştir. İmam (a.s.) şöyle buyurmaktadır: “Hz. Dâvûd'un mihrabında her gün bir bitki biterdi ve derdi ki: ‘Ey Dâvûd! Beni kopar, çünkü benim birçok faydam var.’ Dâvûd, ömrünün sonunda mihrabında bir bitki gördü ve ona, ‘Adın nedir?’ diye sordu. Bitki, ‘Adım keçiboynuzudur.’ dedi. Dâvûd (a.s.)

ona, 'Mihrabımı harap ettin.' dedi. Bunun üzerine o bitki bir daha bitmedi."¹⁸

Ancak o bitkinin sözleri, yetiştiği zamanki titremeleri, Hz. Dâvûd'un bu titremeler ve alametler karşısındaki hisleri bizim anlayamadığımız şeylerdendir. Ama bu rivayetler göstermektedir ki ilaçların kaynağı peygamberlerdir. Bu manada rivayetler oldukça çoktur. Bazı rivayetlerde Dâvûd yerine Süleyman olarak geçmektedir.¹⁹

Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* adlı eserinde İkrime'den şöyle rivayet eder: "Yüce Allah, yüzüğü Süleyman'a döndürdükten sonra her gün sabah namazından sonra arkasında sallanan yeşil bir ağaç görürdü. Süleyman ondan, 'Ey ağaç! Senden, cin, insan, kuş, sürüngen ve hayvan yemiyor mu?' diye sorduğunda ağaç dedi ki: 'Ben hiçbir şeyin rızkı kılınmadım. Sadece falan hastalığın ilacıyım.' Bu nedenle cinler ve insanlar onu keser ve ondan ilaç imal ederlerdi. Bir sabah Süleyman namaz kılıyordu. Birden arkasında bir ağaç olduğunu gördü. Süleyman dedi ki: 'Ey ağaç! Sen nasıl bir şeysin?' Ağaç, 'Ben keçiboynuzuyum' diye cevap verdi. Süleyman dedi ki: 'And olsun Allah'a, keçiboynuzu Beytü'l-Mukaddes'in viran olmasının alametidir. And olsun Allah'a, yaşadığım sürece Beytü'l-Mukaddes viran olmayacaktır. Ama ben öleceğim (ve bu iş gerçekleşecek).' Bu yüzden hanut talep etti."²⁰

Dolayısıyla rivayetler, mihrabında ot biten kimse hakkında ihtilaflıdır. Hz. Dâvûd adının geçtiği rivayetler mutabektir. Hz. Süleyman'ın adının geçtiği rivayetler oldukça

18 Es-Sadûk, *Akâidu's-Sadûk*, s. 108; Şeyh Müfid, *el-İ'tikâdât*, s. 116; Allâme Meclisî, *Bihârul-Envâr*, c. 59, s. 74; Mirza Hüseyin Nûrî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 16, s. 440.

19 Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 8, s. 144; Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr*, c. 1, s. 95.

20 Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr*, c. 8, s. 229, 230; Kurtûbî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kurân*, c. 14, s. 230; Kütâb-ı Zavi - <https://rantey.org>

fazladır. Ama bu rivayetler yeşermenin aslı, deney ve yine keçıboynuzu hakkında aynıdırlar.

Her halükârda eğer haberi soran Hz. Dâvûd (a.s.) ol- saydı, o zaman haber vermek normal yollardan değil, doğ- rudan olurdu. Eğer sözü geçen Dâvûd, zırhı keşfeden kâ- şiflerden olsaydı, o zaman zanaatı demircilik olduğundan tıp onun işi olmazdı.

Ama soruyu soran Süleyman (a.s.) ise, sorusunun de- ney ve tecrübe amaçlı olması uzak bir ihtimal değildir. Zira O hazret, kendisine mihraplar, heykeller vb. şeyler yapan cinlerden ve insanlardan oluşan büyük bir güce sahipti. Onlar hamamotu gibi birçok bileşenleri yapmışlardı. Bu yüzden onların, Hz. Süleyman (a.s.) için ilaç laboratu- varları kurup, deneyler yapmış olmaları muhtemeldir. Bu durumda -her ne kadar sözün zahiri bizi Hz. Süleyman (a.s.)'ın doğrudan o bitkiyi sorduğunu kabul etmemizi ge- rektirse de- soru deney sorusudur ve onunla konuşmuş- tur. Ancak biz ilk görüşü benimsemekteyiz.

Rasûlullah (s.a.v.)'in zamanında birisi yaralanmıştı. O, “Bir tabib getirin.” diye buyurdu. Kendisinden, “Ya Rasûlallah! Tabibin elinden bir şey gelir mi?” diye sorduklarında, şöyle buyurdu: “Allah, dermanını vermediği bir hastalık göndermedi.”²¹

Rivayetten birkaç nokta anlaşılmaktadır. Ayrıca bazı soruların da ortaya çıkmasına neden olmaktadır ki onların en önemlisi şunlardır:

-Acaba Peygamber tıp bilimini biliyor muydu?

-Biliyor idiyse neden doktor getirmelerini istedi ve kendisi bizzat onu tedavi etmedi?

-Halk neden “Doktorun elinden bir şey gelir mi?” diye sordu? Bu şüphe nereden kaynaklanıyordu?

-36- -Ve son olarak Allah'ın her dert için derman göndermesi ile doktor çağırmanın arasında ne gibi bir bağlantı vardır?

Bu soruların tümü “Peygamber'in tıbbı” hakkında konuşmanın etrafında toplanmaktadır ki acaba o tabib miydi değil miydi?

Yine acaba Peygamber (s.a.v.)'in kendi zamanındaki ve tüm zamanlardaki tıbbı inancı var mıydı? Onları doğru mu görüyordu, yoksa gaybdan haber vermek, fizyonomi (physiognomy) muska ve nazar için dua yazmak gibi yanlış

21 Allâme Meclisi, *Bihâru'l-Envâr*, c. 59, s. 72; İbn-i Ebî Şeybe el-Kûfî, *el-Musannef*, s. 421.

ve hiç etkisi olmayan şeyler olarak mı görüyordu? Yoksa etkisini kabul ettiği büyü yapmayı haram ettiği gibi onları da haram mı etmişti? Ya da tıbbi anlamsız bulup, hastalık ve sağlığın Allah'ın elinde olduğuna mı inanıyordu?

Dolayısıyla söz, Rasûl-i Ekrem'in tıbbi ve Peygamber ve tıp üzerinedir.

Peygamber (s.a.v.)'in Tıbbi

Peygamber (s.a.v.)'in Tıbbi hakkında konuşmak, Peygamber (s.a.v.)'in ilmi ve onun sınırları hakkında konuşmak demektir. Biz Müslümanlara göre İslâm Peygamberi (s.a.v.) bütün peygamberlerden daha bilgilidir. Hz. Ali (a.s.)'a, Peygamber Efendimizin ilmi hakkında sorulduğunda şöyle buyurmuştur: “Peygamber (s.a.v.)'in ilmi, tüm peygamberlerin ilmidir; geçmiş ve kıyamete kadar gelecek tüm ilimlerdir.”²²

Yüce Allah, Hz. Âdem (a.s.)'a tıbbi öğretmiştir. Hz. Dâvud (a.s.) veya Hz. Süleyman (a.s.)'ın bitkisel ilaçlarla tedavide ve bu tedavinin yayılmasında önemli rolü vardır. Bazı zamanlar Beytü'l-Mukaddes'te ya da mihrabında bir bitki yeşerirdi ve o, onun üzerinde deney yaparak özelliklerini ortaya çıkarırdı.

-37-

Hz. İsâ (a.s.)'ın da risaleti tıp mucizesinin üzerine kuruluydu. Bu yüzden anadan doğma körü, abraşı ve hastalıkları iyileştirirdi. O tıbbi, ölüyü diriltecek ve ruhları çürümüş bedenlere döndürecek kadar biliyordu.

Vahab diyor ki: “Bazen Hz. İsâ (a.s.)'ın yanına elli bin hasta geliyordu. Bunlar kendilerini ona ulaştırabilen kimselerdi. Ulaştıramayanlara ise Hz. İsâ (a.s.)'ın kendisi

22 Saffâr el-Kummi, *Besâiru'd-Derecât*, s. 147; Allâme Meclisi, *Bihâru'l-En-vâr*, c. 17, s. 144. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

gidiyordu. O (a.s.) hastaları, kendisine iman getirmek şartıyla duayla tedavi ederdi ve Allah'ın izniyle ölüleri diriltirdi.”²³

Yüce İslâm Peygamberi (s.a.v.) de anadan doğma körü, abraşı iyileştiren, ölüleri diriltten peygamberlerdendi. Bütün bunlar mütevatir olarak nakledilmiştir.

Sözün kısası şu ki, peygamberler tıbbın bütün gelişmiş yöntemlerini ve bütün tedavileri biliyorlardı. Onlar (a.s.), sözlerin dalgalarıyla, ruhlara etki etme gibi yöntemlerle hastaları tedavi ediyorlardı.

Bununla birlikte Emîrül-Müminîn Ali (a.s.) Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'i şöyle anlatmaktadır: “O, kendi tıbbıyla dolaşan gezgin bir tabibdir. İlaçlarını dikkatle yapar, kendi dağlama aletlerini dağlayarak lüzum gördüğü yere vururdu.”²⁴

Bu hadis her ne kadar ruhsal hastalıklara yönelik olup bedensel tıbbi içermese de ileride görüleceği üzere tıbbın aslı ruhların tedavisidir.

Diğer taraftan Peygamber (s.a.v.)'in tabiblerin tedavisine ihtiyacı yoktu. Arapların en bilgin doktoru kendisini tedavi etmek için geldiğinde ona buyurdu ki: “İster misin sana bir nişane göstereyim? Bilesin ki benim senin tıbbına ihtiyacım yoktur, aksine senin benim tıbbıma ihtiyacın vardır?” Tabip: “Evet” dedi. Peygamber (s.a.v.) buyurdu: “Nasıl bir nişane istiyorsun?” O: “Oradaki hurma ağacını çağır gelsin.” diyerek büyük bir ağaca işaret etti. Peygamber (s.a.v.) onun işaret ettiği ağaca seslendi, o da kökleleriyle birlikte Peygamberimiz (s.a.v.)'in yanına geldi. Peygamberimiz (s.a.v.) tabibe: “Bu nişane sana yeter mi?” diye buyurdu. O da: “Hayır.” diye cevap verdi. Peygamberimiz

23 Allâme Meclisi, *Bihâru'l-Envâr*, c. 14, s. 259.

24 Şerif er-Radi, *Nehcü'l-Belâğa*, c. 1, s. 207, 108. Hutbe; Muhammed Leysi el-Vâsıf, *Şerhü'l-Hikem Ar-Rıevâye*, <https://www.researchgate.net/publication/338888888>

(s.a.v.): “Öyleyse ne istiyorsun?” diye sordu. Tabib dedi ki: “Ona emret, geldiği yere dönsün ve tekrar oraya yerine yerleşsin.” Peygamberimiz (s.a.v.) ağaca dönmesini emretti, ağaç da geriye dönüp yerine yerleşti.”²⁵

Yukarıdaki hadis, Peygamberimiz (s.a.v.)’in mucize-iyle ilgilidir. Ama ilacı anlatırken şöyle buyurmuştur: “Her derdin (hastalığın) bir dermanı vardır.” Peygamberimiz (s.a.v.), kendisine gelen her hastaya ilaç tarifi verirdi, böylece hasta ve yakınları o ilaç ve tedaviyle adeta birer doktor olurlardı.

Peygamberimiz (s.a.v.)’in eşlerinden birine: “Tıbbı nereden öğrendin?” diye sorduklarında şöyle cevap verdi: “İnsanlar grup grup Allah Rasûlü (s.a.v.)’in yanına gelirlerdi ve (hastalıklarını) şikâyet ederlerdi. O da onlar için reçete yazardı.”²⁶

Peygamberimiz (s.a.v.)’den ilaç, tedavi ve hastalıkların nedenleri hakkında o kadar çok hadis rivayet edilmiştir ki bu hadisler, fıkıh ve şeriatın ahkâmı hakkındaki hadislerinden daha çoktur. Hatta vacib, haram, mekruh, müstehab ve mubah olmak üzere şeriatın tüm hükümlerinin, insanın fayda ve zararına göre düzenlendikleri görülmektedir. Onların çoğu insanın sağlığıyla ilgili olup onu tehlikelerden korumaktadır: Abdest, gusül, haccın farz; leş, kan, domuz eti ve şarabın haram olması gibi.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) bilgisini vahiyden alıyordu, muhtemelen Hz. Süleyman (a.s.) gibi deneyle elde etmiyordu. O şu sözü defaatle tekrar ederdi: “Cebrail bana ilaç öğretti.”

25 İmam Hasan Askerî, *Tefsîru’l-İmâmu’l-Askerî*, s. 172; Allâme Meclisi, *Bihâru’l-Envâr*, c. 71, s. 371; Muhammed Muhammedî Reyşehrî, *Mizânu’l-Hikme*, c. 2, s. 1727.

26 İbn Râhûye, *el-Müsneid*, c. 2, s. 29; Şemsüddin ez-Zehebî, *Siyeru A’lâmu’n-Nübelâ*, c. 2, s. 197. PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Yine şöyle buyurduğu rivayet edilir: “Cebrail bana bir ilaç öğretti ki ondan başka hiçbir ilaca ihtiyacım yoktur.”²⁷

Aynı şekilde Kur’ân’da kendisine bal, Kur’ân’ın kendisi, yağmur suyu gibi şeylerin şifa olduğu vahyedilmiştir.

Daha önce geçen hadiste kendisi tabib olmasına rağmen: “Onun için tabib çağırın.” diye buyurmasının nedeni, tıp bilimi ve reçete yazmak ile el yatkınlığının farklı şeyler olduğundan dolayıdır. Tedavide el yatkınlığından maksadım, cerrahların yaptığı yaraları pansuman etmek, dağlamak, hacamat etmek, ameliyat yapmak vb. şeylerdir.

Evet, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) tabiblerin işine nezaret eder, onlara hep yol gösterir ve hatalarını söylerdi. Onlar da o hazretten sorular sorar ve kendi tedavi yöntemlerini Peygamberimiz (s.a.v.)’e anlatırlardı. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) ise onların bazı tedavi yöntemlerini onaylar, bazılarını da reddederdi. Zira bazı tedavilerin ya faydası yoktu ya da daha fazla hastalığa neden oluyordu. Bu yüzden, “Onun için tabib getirin” sözü, onun (s.a.v.) tıp bilmediğine ya da doktorlara ihtiyacı olduğu anlamına gelmez.

Diğer yandan Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) bununla, tedavi yöntemini kendisine ulaşamayanlara ulaştırmayı veya bu dünyadan göçtüğünde kendisinden sonra gelecek insanlara öğretmeyi hedefliyordu. Bu nedenle insanların faydalanması, terk etmemesi ve netice olarak salgın hastalıkların önlenmesi için bu şekilde tıbbi teyit eder ve koruma altına alırdı.

Bu kısmın açıklaması ileride gelecektir.

Kur’ân’da Tıp

Harun Reşid’in uzman bir Hristiyan doktoru olduğu nakledilir. O, bir gün Ali b. Hüseyin b. Vâkid’e şöyle der: “Sizin Kur’ân’ınızda tıp hakkında bir şey yoktur. Oysa bütün

27 Fazl Tabersî, *Mekârimu’l-Ahlâk*, s. 387; Allâme Meclisî, *Bihârul-Envâr*, c. 92, s. 218; İbn-i Kâzî, *İbn-i Kesir’in Şerhi*, c. 7, s. 210, 31.858. hadis.

ilimlerin içinde din ve tıp ilmi, en önemli iki ilimdir.” Ali der ki: “Yüce Allah tıbbın tümünü bir âyetin yarısında toplamıştır. O âyet şudur: “*Yiyin için fakat israf etmeyin.*”²⁸ Peygamberimiz (s.a.v.) de tıbbı şu buyruğuyla özetlemiştir: “Mide hastalığın evidir ve perhiz en güzel ilaçtır. Her bedene adet ettirdiğin şeyi ver.” Hristiyan doktor bunun üzerine şöyle der: “Sizin kitabınız ve peygamberiniz, Galen’e keşfedilecek hiçbir tıp ve tedaviyi bırakmamıştır.”²⁹

İbn-i Vâkid bu sözü Hz. Ali’den almıştır. O, oğlu İmam Hasan (a.s.)’a şöyle buyurmuştu: “İster misin sana dört şey öğreтейim ki tıbbı ihtiyacın kalmasın?” İmam Hasan (a.s.): ‘Evet’ diye cevap verdi. Emîrû’l-Müminîn Hz. Ali (a.s.) şöyle buyurdu: ‘Asla acıkmadan yemek yeme, doymadan sofradan kalk, yemeği iyice çiğne ve yatmadan önce tuvalete git. Bu dört şeyi yaparsan tıbbı ihtiyacın olmaz. Kur’ân’da bir âyet var ki tıbbın tümünü içermektedir: ‘*Yiyin için fakat israf etmeyin.*’³⁰”³¹

Kur’ân-ı Kerîm tıp hakkında bununla yetinmez. Bu konuda başka birçok âyet vardır. Kur’ân, insanın ana rahmine düştüğü andan doğumuna kadar olan hallerini anlatır ve şöyle buyurur: “*İnsan neden yaratıldığına bir bak-sın. O, atılan bir sudan yaratıldı. O su, bel ve göğüs kafesi arasından çıkar.*”³²

Yine şöyle buyurmaktadır: “*Gerçek şu ki biz insanı çamurdan alınmış bir özden yaratıyoruz. Sonra onu sağlam bir korunakta nutfe haline getiriyoruz. Ardından nutfeyi (dölllenmiş yumurta) alakaya (rahimde asılıp beslenen*

28 (7/ A’râf Sûresi, 31).

29 Şeyh Tabersî, *Tefsîru Mecmau’l- Beyân*, c. 4, s. 244; ‘Aclûnî, *Keşfu’l-Hafâ*, c. 2, s. 214.

30 (7/ A’râf Sûresi, 31).

31 İbn Sâbûr, *Tibbu’l-Eimme*; Ravendî, ed-De’avât, s. 74-75, 173. Hadis; Al-lâme Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, c. 59, s. 267, 42. Hadis.

32 (86/ Târik Sûresi, 3).

embriyo) çeviriyor, alakayı şekilsiz et (görünümünde) yapıyor, bu etten kemikler yaratıyor, daha sonra da kemiklere adale giydiriyoruz; nihayet onu bambaşka bir yaratık halinde inşa ediyoruz. Yapıp yaratanların en güzeli olan Allah çok yücedir.”³³

Bir başka âyette insanın güçsüzlüğüne işaret ederek: *“İnsan zayıf olarak yaratılmıştır.”³⁴* diye buyurulmaktadır.

Bu güçsüzlüğün insan ömrünün başında ve sonunda olduğu özellikle belirtilmektedir: *“Sizi güçsüz yaratan, güçsüzlüğün ardından kuvvet veren, kuvvetli halinizden sonra da güçsüzlüğe duçar eden, saç ve sakalınızı ağartan Allah’tır.”³⁵*

Yüce Allah, insana gelecek zarar, hastalık ve musibetlerden söz etmiş, nedenlerini söylemiştir. Onlardan birisi de -daha önce de değinildiği gibi- yemek ve içmektir. Şeytan da bu nedenlerin arasındadır. Yüce Allah, Hz. Ey-yûb’un hastalandıktan sonraki sözünü şöyle aktarır: *“Şeytan bana sıkıntı ve acı vermektedir.”³⁶*

Bir diğer neden, temiz olmayan şeylerin yenilmesidir: *“Peygamber onlara iyiliği emreder ve onları kötülükten men eder; yine onlara temiz şeyleri helâl, pis şeyleri haram kılar.”³⁷* Yine: *“İnsan yediğine bir bakıp düşünsün!”³⁸* diye buyurulmaktadır.

Hastalıkların ve sıkıntıların başka bir nedeni de insanların amelleridir. Şöyle buyurulmaktadır: *“Başımıza gelen her musibet kendi yapıp ettikleriniz yüzündendir; kaldı ki Allah birçoğunu da bağışlar.”³⁹*

33 (23/ Mü’minûn Sûresi, 12-14).

34 (4/ Nisâ Sûresi, 28).

35 (30/ Rûm Sûresi, 54).

36 (38/ Sâd Sûresi, 41).

37 (7/ A’râf Sûresi, 157).

38 (80/ Abese Sûresi, 24).

39 (42/ Şûre Sûresi, 50) Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Ve Allah dert ve kederin de bunlardan biri olduğunu buyurmuştur: *“Sonunda üzüntüden gözlerine boz geldi. Artık kederini içine gömüyordu.”*⁴⁰

Yüce Allah ilağ ve tedaviden söz ederken, onların kendisinden olduğunu şöyle buyurmaktadır: *“Eğer Allah seni bir zarara uğrattırsa onu kendisinden başka giderecek yoktur ve eğer sana bir hayır verirse bilesin ki O her şeye kâdirdir.”*⁴¹

Tabibin işi canı iyileştirmek ve korku anında sakinleştirmektir. Bu yüzden insanın eceli geldiği zaman korkusunu gidermek için doktor peşine düştüğünü anlatarak şöyle buyurmaktadır: *“Yok mu bir şifacı?” dendiğinde...”*⁴²

Yüce Allah, hastalıkların tedavisi için birkaç yol koymuştur. Onların birincisi duadır. Şöyle buyurmaktadır: *“İnsanın başına zararlı bir şey geldiğinde yan üstü yatar-ken veya otururken ya da ayakta iken hemen bize dua etmeye koyulur.”*⁴³

Hiz. Eyyûb’un hastalandığı zaman ettiği dua şöyle aktarılır: *“Eyyûb’u da an! Hani Rabbine, ‘Başıma bu dert geldi. Ama sen merhametlilerin en üstünüsün.’ diye niyaz etmişti. Bunun üzerine biz, tarafımızdan bir rahmet ve kulluk edenler için anılacak bir örnek olmak üzere onun duasını kabul ettik; kendisinde dert ve sıkıntı olarak ne varsa giderdik; ona aile efradını, ayrıca bunlarla birlikte bir mislini daha verdik.”*⁴⁴

Yine şöyle buyurulmaktadır: *“Peki darda kalan kendisine yalvardığı zaman imdadına yetişen, sıkıntısını gideren ve sizi yeryüzünün yöneticileri yapan kim?”*⁴⁵ Darda kalmaktan maksat hastalık ya da onun benzerleridir.

40 (12/ Yûsuf Sûresi, 84).

41 (6/ En’âm Sûresi,17).

42 (75/ Kiyâme Sûresi, 27).

43 (10/ Yûnus Sûresi, 12).

44 (21/ Enbiyâ Sûresi, 83-84).

45 (27/ Neml Sûresi, 62).

Kur'ân'ın kendisi de hastaların ilacıdır. Sığınma âyetlerinde şifa olduğu buyurulmaktadır: *“Biz Kur'ândan öyle bir şey indiriyoruz ki, o mü'minler için bir şifa, bir rahmettir.”*⁴⁶ Bu yüzden Fâtiha, İhlâs, Felâk ve Nâs gibi sûreler inançla okunursa şifa ve derman olurlar.

Daha sonra Yüce Allah bütün hastalıklar için bütün sebepleriyle kapsamlı bir ilaç beyan etmiştir. O da baldır. Bal arısı hakkında şöyle buyurmaktadır: *“Onların karınlarından, farklı renk ve çeşitlerde şerbet (kıvamından bir sıvı) çıkar ki onda insanlara şifa vardır.”*⁴⁷ Ve onu hiçbir şarta bağlamamıştır.

Aynı şekilde gökyüzü suyunu yani yağmur suyunu birçok hastalığın dermanı yapmıştır: *“O zaman katından bir güven olsun diye sizi hafif bir uykuya daldırıyordu. Sizi onunla temizlemek, şeytanın pisliğini üzerinizden gidermek, cesaretinizi arttırmak ve o sayede ayaklarınızı yere sağlam bastırmak için gökten üzerinize su indiriyordu.”*⁴⁸ Allah, kaynağı şeytan olan hastalıkların dermanı için yağmur gönderdi. Yani O, bedenin dışında bir kaynak karar kılmıştır. Aynı zamanda yağmur, kalp hastalıklarına da ilaçtır.

Zannıma göre bu bölüm tedavi için yeterlidir. Zira yağmur, ilaç olsa da burada ondan maksat ot, mantar gibi suyla beslenen bitkiler ve ilaç olma özelliği olan bitkiler olabilir. Çünkü bu bitkiler, yağmur suyundaki etkili maddeyi kendilerinde barındırırlar. Hatta bal arısının yaptığı bal bile barındırabilir. Bu yüzden bal, her derdin devasıdır.

Buraya kadar söylenenler genel olarak Kur'ân'daki tıp hakkında genel bilgilerdi. Bu konunun detayları ileride ele alınacaktır.

46 (17/ İsrâ Sûresi, 82).

47 (16/ Nahl Sûresi, 69).

48 (8/ En-Nâs Sûresi, 2). Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Peygamber (s.a.v.) ve Egemen Tıp

İslâm güneşi doğduktan sonra şirki reddetmiş, tek olan Allah'a davet etmiş, putlara tapınmayı akılsızlık olarak görmüş, taş oldukları için ne zararları ne de faydaları olmadığından, insana herhangi bir etkilerinin olmadıklarını söylemiştir. Bütün etkileri ve olayları Allah'a dayandıran, O bir şeyi yapmak istediğinde kimsenin O'na engel olamayacağını, O'nun etkileyici olmada bir rakibinin olmadığını, irade ettiği her şeyin gerçekleştiğini, O irade etmese hiçbir şeyin gerçekleşmeyeceğini söyleyen İslâm'dır. Öyleyse eğer bir hastanın iyileşmesini isterse iyileşir; istemezse iyileşmez. Put ve benzerleri insana şifa veremez. Bu nedenle özellikle Sadr-ı İslâm'da Müslümanlarda, doktorun hiçbir şeye müessir olmadığı ve hastayı iyileştiremeyeceği düşüncesi doğmuştur.

Öte yandan İslâm kehaneti yasaklamıştır. Ama Arap Yarımadası'nda kâhinler doktorlar gibi görüldükleri için tıbbın faydasız olduğu ve doktorun elinden bir şey gelmediği düşüncesi hâkimdi. Bu yüzden Peygamber Efendimiz (s.a.v.) yukarıdaki hadiste, "Ona doktor çağırın!" diye buyurduğunda herkes şaşırılmış ve "Ey Allah'ın Rasûlü, doktorun elinden bir şey gelir mi?" demişlerdi.

-45-

Araplar, Rasûl-i Ekrem'in yanına gelerek, "Tedavi olamayalım mı?" diye sorduklarında, "Evet, ey Allah'ın kulları, tedavi olun."⁴⁹ diye buyurmuştur.

Câbir diyor ki: "Ey Allah'ın Rasûlü, tedavi olalım mı?" diye sorduğumda buyurdu ki: "Tedavi olun. Zîra Allah, gönderdiği her derdin devasını da vermiştir."⁵⁰

49 Allâme Meclisi, *Bihâru'l-Envâr*, c. 59, s. 76.

50 Abdullah b. Ca'fer Himyerî, *Kurbu'l-İsnâd*, s. 110, 380. Hadis; el-Hüseyn ez-Zeyyâd, *Tıbbu'l-Eimme*, s. 74; Hürr el-Âmilî, *Vesâilu's-Şîa'*, c. 17, s. 134, 10. hadis. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Şimdiye kadar söylenenlere şu rivayet delildir: Rasûlullah'tan (s.a.v.), “Ya Rasûlullah, muskaya sığınalım mı? Tedavi olabileceğimiz ilaç var mı? Acaba Allah'ın takdiri değiştirilebilir mi?” diye sorduklarında buyurdu ki: “Tedavi, Allah'ın takdirlerinden biridir.”⁵¹

Bu rivayet [o dönemde] Allah (c.c)'un ve O'nun kaza ve kaderi dışında hiçbir şeyin müessir olmadığı, tabibin faydasız olduğu inancının yaygın olduğunu göstermektedir.

Bu inanç yaygınlaşmış ve Peygamberimiz (s.a.v.)'in ashabında bile etkisini göstermiştir. Mesela rivayet edilmektedir ki, Osman b. Affân, hasta olan -ve aynı hastalıkla ölen- Abdullah b. Mes'ûd'un ziyaretine gitmiştir. Osman ona, “Doktor çağıralım mı?” dediğinde o, “Doktor beni hasta etti.”⁵² demiştir.

Ebû Zere, “Senin için doktor getirelim mi?” dediklerinde, “Doktor beni hasta etti.”⁵³ diye cevap verdi.

Ebû'd-Derdâ'ya da “Senin için doktor getirelim mi?” dediklerinde “Doktor beni hasta etti.”⁵⁴ demiştir.

Anlaşılan, “Doktor beni hasta etti.” sloganı öylesine yaygınlaşmıştı ki neredeyse Müslümanların ve başkalarının yanında tıbbın temellerini sarsacak dereceydi. Aslına bakarsanız bu inanç, Allah'ın azamet, kudret ve iradesinin nüfuzuna iman eden, bütün işlerin Allah'ın elinde olduğuna inanan ve olmuş şeylerin kulların hayrına olduğunu bilen kimse için doğal bir şeydir.

51 Allâme Meclisi, *Bihâru'l-Envâr*, c. 59, s. 77.

52 Şeyh Tabersî, *Mecma'u'l-Beyân*, c. 9, s. 354; İbn-i Ebi'l-Hadîd, *Şerh-i Nehcü'l-Belâğa*, c. 3, s. 42; Hacı Mirzâ Hüseyin Nuri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 4, s. 204, 4497. Hadis.

53 İbrahim el-Kummî, *Tefsîru'l-Kummî*, c. 1, s. 290; Allâme Meclisi, *Bihâru'l-Envâr*, c. 22, s. 430.

54 Kutbuddîn Râvendî, *De'avâtu'l-Râvendî*, s. 170, 474. hadis; Allâme Meclisi, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 210. <https://rantey.org>

Bu yüzden, böyle bir düşünce sadece normal insanlarla sınırlı değildir. Peygamberlerde bile görülmekteydi. Örneğin, rivayet olunmaktadır ki, peygamberlerden biri hastalanmıştı ve diyordu ki: “Beni hasta eden şifamı da verecektir.” Yüce Allah ona, “Tedavi olmazsan sana şifa vermeyeceğim. Zira dert de derman da bendendir.”⁵⁵ diye vahyetmiştir.

Bu rivayet ve “Tedavi Allah’ın takdirlerindendir.” Rivayeti, bütün soruların cevabını içinde barındırmaktadır. Bu konular itikadî konulardan olduğu için o alana girmeyeceğiz.

Böylesine vahim bir düşüncenin yaygınlaşma tehlikesi olduğu için Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ve Ehl-i Beyt İmamları (a.s.), gerekli tedbirleri alarak onu değiştirmiş ve ortadan kaldırmışlardır. Bu nedenle birçok yerde, “Doktor çağırın.” diye emirler vermişlerdir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’e tedavi hakkında sorulduğunda, hasta ziyaretine gittiğinde, etraftan heyetler ve Araplar geldiğinde “Tedavi edin.” sözünü tekrar etmiştir.

Yine, “İlaç haktır.”, “Tedavi gerçektir.”, “Tıp doğrudur.” şeklinde buyrukları vardır. Ayrıca mütevatir olarak şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: “Şüphesiz derdi gönderen dermanını da göndermiştir.” Yani, iyileşmeye neden olan ilaç mevcuttur.

-47-

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bu sözü bir kere buyurmamıştır. Aksine birçok kere ve değişik ifadelerle buyurmuştur. Örneğin:

“Tedavi edin. Zira muktedir ve büyük Allah her derdin dermanını göndermiştir.”⁵⁶

55 el-Hüseyin ez-Zeyyâd, *Tıbbu'l-Eimme*, s. 73; Fazl Tabersî, *Mekârimu'l-Ahlâk*, s. 362; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 59, s. 66

56 Fazl Tabersî, *Mekârimu'l-Ahlâk*, s. 418; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 59, s. 66. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

“Tedavi olun. Zira derdi gönderen dermanını da göndermiştir.”⁵⁷

“Yüce Allah, dermanını göndermediği derdi göndermemiştir.”⁵⁸

“Yüce Allah, ölümün dışında yarattığı her derdin dermanını da yaratmıştır.”⁵⁹

Ebü'd-Derdâ, Rasûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu nakleder: “Yüce Allah hem derdi hem de dermanını gönderdi. Her derdin bir dermanı vardır. Öyleyse tedavi olun, ama haramla tedavi olmayın.”⁶⁰

Câbir, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet eder: “Her derdin dermanı vardır. Eğer derdin dermanı (ilacı) gelse, Allah'ın izniyle o dert derman bulur.”⁶¹

Araplar: “Ya Rasûlullah! Tedavi olalım mı?” diye sorduklarında buyurdu ki: “Evet, ey Allah'ın kulları tedavi olun. Zira Yüce Allah, bir dert verdiğiğinde onun derman ve ilacını da verir.”⁶²

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in ve Ehl-i Beyt İmamları (a.s.)'in bütün bu ısrarları, muhalif düşüncenin şiddetini göstermektedir. Zira yanlış düşünceyi değiştirmek, böylesi bir ısrar ve tekrarı gerektirmektedir.

57 Kutbuddîn Râvendî, *De'avâtü'l-Râvendî*, s. 180, 498. Hadis; *eş-Şihâb*, c. 1, s. 412, 709. hadis; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 59, s. 68, 70, 20. ve 25. hadisler.

58 Kutbuddîn Râvendî, *De'avâtü'l-Râvendî*, s. 181, 499. hadis; *eş-Şihâb*, c. 2, s. 17, 795. ve 796. hadisler; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 59, s. 68, 70, 21. ve 25. hadisler.

59 Ebu'l-Abbâs Mustâğferî, *Tibbu'n-Nebî*, s. 19; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 59, s. 72, 27. hadis.

60 Muhyiddîn bin en-Nevevî, *el-Mecmû'*, c. 9, s. 53; Beyhâkî, *es-Süne-nü'l-Kübrâ*, c. 10, s. 5; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 59, s. 76.

61 Kutbuddîn Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmu'l-Kur'an*, c. 10, s. 138; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 59, s. 76.

62 Kutbuddîn Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmu'l-Kur'an*, c. 10, s. 138; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 59, s. 76. <https://rantey.org>

Burada geriye şu nokta kalmaktadır, söz konusu rivayetlerin çoğu derdin inmesi ve dermanın gönderilmesi konusundan bahsetmektedir. Bazılarına göre bunun nedeni, derman ve ilacın vahiy diliyle olmasıdır. Bazılarına göre ise bu konu teyit ve takdir konusuna işaret eder.

Benim düşünceme göre bu ifadeden maksat, mekân-sal göndermedir. Çünkü dert/hastalık havada, tozda ve toprakta vardır. İlacın inmesinin delili, ilacın aslının gökten gelen sudan olmasıdır. Bu su, bitkilerin yeşermesine ve diğer ilaçların ortaya çıkmasına neden olan yağmurlardır. Etkili olan madde, ilaç bitkileri ve otlar tarafından saklanan, yine bal arısı ve diğerlerinin topladığı şey gökyüzü suyudur.

Peygamber (s.a.v.), sadece genel ve özel ilaçlara yönlendirmemiştir. Aynı zamanda korunmak için hastalıkların da nedenlerini açıklamış, önlem ve genel tedavi alanında da büyük bir bina inşa etmiştir.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: “Tedavi olun ve yorulmayın. Zira hasta eden Yüce Allah, kendi sanatının letafetiyle iyileştiren ilaçları da yaratır. Bazı bitkileri, odunları, şıra ve taşları hastalıkların ve dertlerin şifası olarak karar kılmıştır. Bu da O'nun kudretinin büyüklüğünü ve rahmetinin genişliğini göstermektedir.”⁶³

-49-

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bu buyruğuyla bitki-lerle tedaviyi onaylamış ve insanları ona yönlendirmiştir.

İtiraf Siyaseti

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), tedaviye ve ilaç kullanmaya teşvik etmenin yanı sıra mevcut olan tıp çeşitlerini de korumaya altına almış ve insanların ister Arap tıbbı olsun ister

Yunan, Yahudi, Hristiyan, Çin ve Hint tıbbı olsun, yaygın olan tıbbî sistemlere yönelmeleri ve onları kabul etmeleri için uğraşmıştır.

Bununla birlikte Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) daha iyi bir tedavi için ıslah ve yönlendirme yapmış, temiz olmayan ilaçlardan veya gerçekte ilaç olmayan ya da zararı faydasından çok olanlardan sakındırmıştır.

İnsanları tıbbı öylesine teşvik ederdi ki, kendisinden ziyade doktorlara yönlendirirdi. Zira tıbbın bağımsızlığı ve asaletinin korunmasını uygun görüyordu. O, tıbbın derin köklerinin insanlık tarihine dayandığına, onların çoğunun peygamberlerden ve vahiyden alındığına, tabiblerin onu peygamberlerden alıp yaydıklarına, güzel maharetler ve güçler elde ettikleri gibi, onu aşağılayıp temellerini tahrip etmediklerine inanıyordu.

Kaldı ki her millet kendi tıbbına inanmalıdır. Zira inanmanın tedavide önemli bir rolü vardır. Bu nedenle inançları bozmak doğru bir şey değildir.

Peygamber (s.a.v.) her zaman yaşamayacağını biliyordu. Ama tedaviye her zaman ihtiyaç vardır. Zaman ve mekânı yoktur. Bu nedenle tedaviyi ve doktora gitmeyi emretmiş, Müslümanların tıbbının temellerini sağlamlaştırması için uğraş vermiştir. Bunun için “Her derdin devası vardır.” sloganıyla insanları ilaç ve tedavi yöntemlerini bulmaya ve ümitsiz olmamaya teşvik etmiştir. Zira ümitsizlik, insanın ilaç kullanmasına engel olmaktadır. Nerede ilaç ve tedavi olduğunu duysa onun peşinde olmalı ve bulmaya çalışmalıdır. Hasta derdinin dermanının olduğunu bilse içinde ümit doğar.

Her halükârda Peygamber (s.a.v.), tıbbı ihya etmeye çalışmıştır. İster dağlama ve hacamat gibi Arap tıbbı olsun, ister emsile ve yapan Yahudi tıbbı, ister Hristiyanların

tıbbı, ister bitkiyle tedavi eden Yunan tıbbı ve isterse Hint tıbbı olsun, tıbbın her türlüşünü himaye etmiştir.

Bir defasında ashabından biri dağlama yaparken, o da başında durmuştur.⁶⁴ Onun yaptığına sessiz kalmakla bu işi teyit etmiştir. Buna karşın başka bir rivayette, dağlama işinden nefret ettiğini ve onu yasakladığı da nakle-dilmiştir. Böyle yapmakla Arap tıbbını korumuştur. Bunu daha önce aktarılan şu rivayet onaylamaktadır: “Tılsımla korunuyoruz, ilaçla tedavi oluyoruz.” Bir grup Ensar, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in yanına gelerek şöyle dediler: “Ey Allah’ın Rasûlü! Bir komşumuz var, midesinden rahatsız. Onu tedavi etmemize izin verir misin?” Rasûlullah şöyle buyurdu: “Ne ile tedavi edeceksiniz?”, “Onu tedavi edecek bir Yahudi var.” dediler. Rasûlullah, “Ne ile tedavi edecek?” diye sordu. “Karnını yaracak ve içinden bir şey çıkaracak.” diye cevap verdi. Bu iş Allah Rasûlü’nün hoşuna gitmedi. Onlar iki ya da üç kere daha Peygamber (s.a.v.)’in yanına geldiler. Bunun üzerine, “İstediğinizi yapın.” diye buyurdu. Onlar da Yahudi’yi çağırdılar. Yahudi, hastanın karnını yardı, içinden çamurlu suyu çıkarıp yıkadı ve dikti. O hasta da iyileşti.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Derdi yaratan onun dermanını da yaratmıştır. En iyi ilaç; hacamat, kan almak ve çörek otudur.”⁶⁵

-51-

Cerrahî operasyon yapılmasının Allah Rasûlü (s.a.v.)’in hoşuna gitmemesinin nedeni ya o zamanlar yeterli ameliyat aletlerinin bulunmamasından dolayıydı ya da cerrahî operasyonu doğru buluyordu ama en iyi yöntem olarak görmüyordu. Daha iyi başka bir yöntem vardı. Bu yüzden buyurdu ki: “En iyi ilaç hacamattır.” Bu söz, cerrahînin iyi

64 İbn Sâbûr Zeyyâd, *Tibbu’l-Eimme*, s. 53; Allâme Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, c. 59, s. 64.

65 Nu’mân b. Muhammed, *De’âimu’l-İslâm*, c. 2, s. 144, 500. hadis; Allâme Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, c. 59, s. 73, 30. hadis.

olduğu, ama ondan daha iyi bir yolun olduğu manasına gelmektedir. Bu iş, ıslah siyasetlerinin bir kısmıdır.

Bu hadisten anlaşılmaktadır ki, insanlığın yakın zamanda ameliyatlara ihtiyacı olmayacaktır. Nitekim bunun alametlerini şimdiden görüyoruz.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur: “Neden çocuklarınızı bu zor yöntemle tedavi ediyorsunuz [yani çocuğun ağrıyan boğazına parmağı sokup, bastırmakla yapılan tedavi]? Hint çubuğuna sarılın. Zira onda yedi derman vardır. Onunla boğazı ve zatülcenbi (akciğer zarı iltihabı) tedavi ederler.”⁶⁶

Zannediyorum, Hindistan'dan tedavi için Arap Yarımadası'na bir tür kuru çubuk getiriliyordu. Hindistan'da bilinen bir ilaç olduğundan dünyanın başka yerlerine de götürüyorlardı. Netice itibariyle bu rivayet Hint tıbbına ikrar ve onu teyittir.

Hıristiyan tabiblerine tedavi olmaya izin veren rivayetler de mevcuttur.

Tıbbı korumak ve onun özgürlüğünü sağlamak konusunda da Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'den ve Ehl-i Beyt İmam-ları (a.s.)'dan rivayetler nakledilmiştir.

-52-

Doktorlardan biri İmam Ca'fer Sâdık (a.s.)'ın yanına gelerek şöyle demiştir:

— Ben bir Arab'ım. Tıbbı biliyorum. Benim tıbbım Arab tıbbıdır ve bunun için ücret almıyorum.

İmam Sâdık (a.s.):

— Sakıncası yoktur.

Doktor:

66 *Sünen-i İbn-i Mâce*, c. 2, s. 1146, 3462. hadis; *Sünen-i Ebî Dâvud*, c. 2, s. 401, 3877. hadis; *Sahih-i Buhârî*, c. 4, s. 13.

— Biz şu zehirleri hastaya yediriyoruz: *İsmhikun* ve *garikun*.

İmam Sâdık (a.s.):

— Sakıncası yoktur.

Doktor:

— Hasta bununla ölebilir.

İmam Sâdık (a.s.):

— Ölse bile sakıncası yoktur.

Doktor:

— Ona şarap içiriyoruz.

İmam Sâdık (a.s.):

— Haramda şifa olmaz.⁶⁷

Rivayet, Arab tıbbının teyit ve korunma altına alındığını, şarabın ise Arab tıbbının ilaç listesinden kaldırıldığını göstermektedir.

Bir başka rivayette adamın biri şöyle diyor: “Oğlumun böbrek taşı vardı. Bana dediler ki, ‘Bunun tek tedavisi onun karnını yarmandır.’ Ben de karnını yardım ve o öldü.” Yanındakiler, “Sen oğlunun kanına ortaksın.” dediler. Râvî diyor ki: “Ben, İmam Hâdî’ye bir mektup yazdım. İmam (a.s.) cevap olarak bana şöyle yazdı: ‘Ey Ahmed! Yaptığın şeyden dolayı senin üzerine bir şey yoktur. Zira sen tedavi arayışındaydın ve onun eceli senin yaptığın şeydeydi.’”⁶⁸

Rivayetin orijinalinde gelen *el-Bitt* kelimesi, “karnı yarmak” ve “taşı çıkarmak” anlamına gelmektedir. Muhtemelen Araplarda böyle bir tedavi şekli yoktu. Ya Yunanlılardan

67 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 8, s. 193, 229. hadis; Allâme Meclisi, *Bihâru'l-Envâr*, c. 59, s. 67, 16. hadis.

68 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 53, 6. hadis; Allâme Meclisi, *Bihâru'l-Envâr*, c. 59, s. 68, 22. hadis.

gelmiştir ya da Yahudilerden. Rivayet böyle bir tedaviyi onaylamaktadır. Böylece o zamanda var olan bu tıp ka-
lıcı olmuştur.

İslah Siyaseti

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), tedavi ve ilaç konusunda ıslah siyasetini uygulamış ve onu iki eksende karar kılmıştır:

1. Eksen: Dağlama gibi bazı ilaç ve tedavileri ortadan kaldırmıştır. Zira o dağlamayı yasaklamış⁶⁹ ve her ne ka-
dar bu işi yapanın başında dursa da⁷⁰ zamanla Arab teda-
vilerinin listesinden kaldırmıştır.

Şarapla tedaviyi de birçok hadiste geldiği gibi yasak-
lamıştır. Söz konusu hadislerin bazılarında şöyle buyu-
rulmaktadır:

“Yüce Allah, haram olan şeyde ne derman vermiştir
ne de ilaç.”⁷¹

“Yüce Allah, derdi ve dermanı göndermiştir ve her
derdin dermanını vermiştir. Öyleyse tedavi olun, ama ha-
ramla tedavi olmayın.”⁷²

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), idrar, dışkı gibi temiz
olmayan şeylerle tedavi olmayı yasaklamıştır. Yine ağaç
sütlegeni yasaklamış ve şöyle buyurmuştur: “Çok sıcak
bir tabiatı vardır.”

Bunların yanı sıra ileride görüleceği üzere Kur’ân, dua,
yağmur suyu gibi birçok tedavi şeklini de öğretmiştir.

69 Numan b. Muhammed, *De’â’imu’l-İslâm*, c. 2, s. 146, 515. Hadis; Allâme Meclisi, *Bihâru’l-Envâr*, c. 59, s. 74, 34. Hadis.

70 İbn Sâbûr Zeyyâd, *Tibbu’l-Eimme*, s. 54; Allâme Meclisi, *Bihâru’l-Envâr*, c. 59, s. 64, 6. Hadis.

71 Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 6, s. 413, 2. Hadis; Allâme Meclisi, *Bihâru’l-Envâr*, c. 59, s. 86, 10. Hadis.

72 Allâme Meclisi, *Bihâru’l-Envâr*, c. 59, s. 76.

2. Eksen: İnanç siyasetini işletmek ve insanların inancını değiştirmek. Zira insanın inancı tedavide çok etkilidir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Hâmd Sûresi’nin iyileştirmedeği kimseyi Allah iyileştirmez.”⁷³

Peygamberimizin bu sözle maksadı, inancın önemini belirtmektir. Yani cerrahî ameliyatın ve dağlamanın faydalı olacağına inanıyorsan, Hamd Sûresi’ne olan sağlam bir inanç da kesinlikle fayda sağlayacaktır. Ayrıca hamd ibadettir ve hiçbir yan etkisi yoktur.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in, inançları değiştirmedeki bir diğer çabası ilacı sınırlandırmaktır. Bir hadiste şöyle buyurulmaktadır: “Dert üç tanedir, derman da üç tanedir. Dert; kan, safrâ ve balgamdır. Kanın dermanı, hacamattır; balgamın dermanı hamamdır; safrânın dermanı ise yürümektir.”⁷⁴ Onun amacı, diğer tedavilerin etkisinin olmadığı söylemek değildir. Amacı insanların inançlarını değiştirmek ve o tarafa yöneltmektir.

İmam Sâdık (a.s.), tabibin birine: “Ateşli hastalarınızı neyle tedavi ediyorsunuz?” diye sorduğunda dedi ki: “Allah size sağlık versin. Şu acı ilaçlarla.” İmam (a.s.): “Subhanallah! Acıyla iyileştiren Allah, tatlıyla da iyileştirebilir.”⁷⁵ diye buyurdu ve tatlı bir ilacın adını söyledi.

İmam (a.s.)’in bu sözle amacı, “Sadece acı ilaçla tedavi olunur ya da tatlı olanın zararı vardır.” şeklindeki hâkim inancı ortadan kaldırmaktır.

Başka bir rivayet de şöyle gelmiştir: İmam (a.s.), “Ne ile hastalarınızı iyileştiriyorsunuz?” diye sorduğunda “Bu acı ilaçlarla.” dediler. İmam (a.s.) şöyle buyurdu: “Acıda dermanı veren Allah, tatlıda da verir.”⁷⁶

73 Allâme Meclisi, *Bihâru’l-Envâr*, c. 59, s. 75.

74 İbn Sâbûr Zeyyâd, *Tıbbu’l-Eimme*, s. 133.

75 İbn Sâbûr Zeyyâd, *Tıbbu’l-Eimme*, s. 183.

76 İbn Sâbûr Zeyyâd, *Tıbbu’l-Eimme*, s. 181.

Adamın biri, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in yanına gelerek şöyle dedi: “Kardeşim ishal olmuştur.” Peygamber Efendimiz (s.a.v.) “Ona bal yedir.” dedi.⁷⁷ O da kardeşine bal yedirdi. Sonra Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in yanına gelerek dedi ki: “Ey Allah'ın Rasûlü! Ona bal yedirdim ama ishali daha da çoğaldı.” Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle dedi: “Yüce Allah doğru söylemiştir, kardeşinin midesi yalan söylemiştir. Ona bal yedir.” Adam gitti, kardeşine bal yedirdi ve iyileşti. Bu hadis, inanç sahibi kılma konusunda açıktır.

İslah siyasetlerinden bir diğeri, insanın her zaman ihtiyaç duyduğu ağrı kesicilerdir. Bir rivayette şöyle geçmektedir: İbn-i Yafûr hastalandı. Hastalığı şiddetlendiğinde bir yudum şarap içerek sakinleşirdi. O, İmam Sâdık (a.s.)'ın yanına geldi ve hastalığının, şarap içtiğinde sakinleştiğini söyledi. İmam (a.s.) ona “Şarap içme” diye buyurdu. Ama Kûfe'ye döndüğünde ağrısı tekrar başladı. Ailesi ona ısrarla tekrar şarap içmesini söyledi. O da içtiği an sakinleşti. Sonra tekrar İmam (a.s.)'ın yanına gelerek ağrısını ve şarap içtiğini söyledi. İmam (a.s.) ona şöyle buyurdu: “Ey Ebû Yafur'un oğlu! Şarap içme ki o haramdır. Şüphesiz senin için bir şeytan görevlendirilmiştir. Senden ümidini keserse gider.” İbn-i Ebû Yafur Kûfe'ye döndüğünde hastalığı öncesine göre daha şiddetlendi. Ailesi tekrar yanına geldi. Ona yine şarap içirmek istediler, ama o dedi ki: “Ant olsun Allah'a ondan bir damla dahi içmeyeceğim.” Bunun üzerine ailesi ondan ümidini kesti. Çünkü o, zor bir durumla karşılaşmadıkça yemin etmezdi. Ailesi onun yemin ettiğini görünce artık ümitlerini kestiler. Birkaç gün ağrıları oldu, sonra Allah onu ondan uzaklaştırdı ve ölünceye kadar da bir daha o hastalığa yakalanmadı.⁷⁸

77 Buhârî, *Sahih-i Buhârî*, c. 4, s. 9, Muâvedetu's-Suâl Babı; Sünen-i Tirmizî, c. 4, s. 357, 2082. Hadis.

78 Şeyh Tûsî, *Ricâlü'l-Keşî*, c. 2, s. 516-517, 459. Hadis; Allâme Meclisî, *Bihârü'l-Envâr*, c. 59, s. 85, 7. Hadis.

Yukarıdaki rivayet genel olarak şarap ve ağrı kesicilerin faydasının olmadığını göstermekte ve hastalığa direnmenin ona galebe gelineceği inancını doğurmaktadır. Islah rivayetleri oldukça fazladır. Gelecek bölümlerde yer yer onlara değinilecektir.

Tıbbın Hakikati

Kimileri diyor ki: Tıp, hastalık ve ilaç bilgisine sahip olmaktır.

Tıbbın en iyi tarifi şudur: Tıp, hastalık ve ilaç bilgisine sahip olmaya ve tedavi için gerekli olan beceriyi kazanmaya denir.

Bu ve benzeri tarifler, tıp kelimesini duyduğumuz zaman aklımıza gelen ilk tariftir. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)’den ve onun hak halifeleri olan Ehl-i Beyt İmamları (a.s.)’dan gelen rivayetlere bakıldığında, tıbbın gerçeği hakkında yığınla bilgi ve sırta karşılaşılmaktadır. Bunların içinden ilgi çekici olanlar seçildiğinde tıbbın hakikatinin yorumu konusunda dört ihtimal bulunmaktadır. Bu dört ihtimal şunlardır:

1. İhtimal:

İlk ihtimal doktor ve ilacın etkisinin olmaması, tıbbın tüm kısımlarıyla ruhsal ve psikolojik tedaviye dâhil olmasıdır. Bu ihtimale göre, tabibin tüm çabası hastanın ruhsal yönden sakinleşmesi ve korkusunun giderilmesini sağlamak olmalıdır. Ancak birçok yerde tabip bu konuya dikkat etmez. Dolayısıyla tıp, ruhu mutlu etmenin araçlarını bilmek, korkuyu gidermek ve bu iş için gerekli beceriyi kazanmaktır.

Bu tarifi destekleyen birtakım rivayetler vardır. Onlardan biri şudur: Mûsa b. İmrân (a.s.) arz etti ki: “Rabbim,

hastalık nereden gelir?” Yüce Allah buyurdu: “Benden gelir.” Arz etti: “Şifa nereden gelir?”. Buyurdu: “Bendendir.” Arz etti: “Kulların, tedavi eden kimselere karşı ne yapsınlar?” Buyurdu ki: “Kalplerini tayyib/şen etsinler.” İşte o zaman tedavi edene tabib adını verdiler.⁷⁹

Bir başka rivayette şöyle gelmiştir: “Geçmişte tabibe, muâlic/tedavi eden, derlerdi. Mûsa b. İmrân (a.s.) arz etti ki: ‘Rabbim, hastalık nereden gelir?’ Yüce Allah buyurdu: ‘Benden gelir.’ Arz etti: ‘Şifa nereden gelir?’ Buyurdu: ‘Bendendir.’ Arz etti: ‘Öyleyse kulların tedavi edene karşı ne yapsınlar?’ Buyurdu ki: ‘Onun vasıtasıyla kalplerini tayyib/şen etsinler.’ Bu yüzden tabibe, tabib denildi.”⁸⁰

Yine şöyle bir hadis rivayet edilmiştir: Rasûlullah bir tabibe şöyle buyurmuştur: “Kudretli ve büyük Allah tabibdir. Ancak sen yardım edensin.”⁸¹ Başka bir ifadede şöyle geçmektedir: “Allah, tabibdir ve sen yardım edensin. Dertlerin tabibi onu yaratandır.”⁸² Başka bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Tabib Allah’tır. Ve sen, bir şeylerle yardım ediyorsun ki onların vesilesiyle başkalarını yakıyorsun.”⁸³ Yani yakmaktan başka faydası yoktur, dağlamak gibi... Yukarıdaki hadislerden anlaşılmaktadır ki tıp, sevindirmek ve yardım etmektir. İlaç ve tedavi diye adlandırılan şeyler gerçekte ilaç ve tedavi değildir ki onlarla iyileşme sağlansın.

79 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 8, s. 88, 52. Hadis.

80 Şeyh Sadûk, *‘İlelü’ş-Şerâi*, c. 2, s. 525, 1. hadis; Şeyh Müfid, *el-İ’tikâdât*, s. 116; *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 16, s. 440, 20.490. hadis; Allâme Meclîsî, *Bihâru’l-Envâr*, c. 59, s. 74.

81 Muttakî el-Hindî, *Kenzu’l-Ummâl*, c. 10, s. 8, 28.100. hadis.

82 *Sünen-i Ebi Dâvûd*, c. 2, s. 290, 4.207. hadis; Muttakî el-Hindî, *Kenzu’l-Ummâl*, c. 10, s. 8, 28.101. hadis.

83 Suyûtî, *el-Câmiu’s-Sağîr*, c. 2, s. 141, 5.336. hadis; Muttakî el-Hindî, *Kenzu’l-Ummâl*, c. 10, s. 8, 28.101. hadis.

2. İhtimal:

İlaç ve tedavi gerçektir ve hastanın iyileşmesinde etken faktörlerden ve gerekliliklerden sayılırlar. Yüce Allah her hastalık için özel bir ilaç karar kılmıştır. Bu nedenle doktor, bir hastalığı teşhis etse, ilacının hangi ilaç olduğunu bilse, onu hastaya verse ve hasta o ilacı kullansa ya da doktor bir ilaçla onu tedavi etse, hasta iyileşecek ve ilaç, ateşin yaprağı yaktığı gibi etkisini gösterecektir. İlave olarak bu ilaç ve tedavi Allah'ın değişmez kanun ve sünnetlerindendir.

Bu görüşün ispatı için birçok mütevatir hadis mevcuttur. Örneğin, Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her derdin/hastalığın dermanı vardır.” Yine o şöyle buyurmuştur: “Yüce Allah, gönderdiği her dert için derman göndermiştir. İsteyen onu öğrenir, istemeyen öğrenmez.” türünden hadisler oldukça çoktur ve her derdin özel bir ilacının olduğunu göstermektedirler. Hasta o ilacı kullansa ya da doktor hastayı tedavi etse etkisini gösterecektir. Bu nedenle doktorun işi sadece hastayı mutlu etmek değildir. İlaç ve tedavinin etkisi inkâr edilemez. Ama doktorun tedavinin teşhisinde başarılı olması ve ilacın etkisini giderecek şeylerin giderilmesi Allah'tandır.

Bu sözü, İmam Bâkır (a.s.)'dan gelen şu rivayet ispatlamaktadır: “Yüce Allah, ilaca oldukça çok bereket, şifa ve hayır vermiştir. İnsan tedavi olmalıdır ve bunun sakıncası yoktur.”⁸⁴

-59-

3. İhtimal:

İnanç ve yakîni temel edinmektir. Tabibin işinin son noktası hastada ve tüm insanlarda inanç doğurmaktır. Hastada inanç meydana gelirse veya kullandığı ilacın veya

84 İbn Sâbûr Zeyyâd, *Tibbu'l-Eimme*, s. 54; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 59, s. 64, 7. Hadis.

doktorun tedavisinin etkili olacağına emin olursa o ilaç ve tedavi etkisini gösterecektir.

Bu nedenle doktor yıllarca tahsil görür; bu yolda saçları dökülür veya ağarır; kendisine klinik açar; muayene aletlerini hazırlar; beyaz önlük giyer; muayene masasında oturur; kulaklığını takar; kalemini eline alır. Sonra hasta onun yanına gelir. Doktorun geçmişi hastanın kafasında hazırdır ve onun özel dış görünüşüne bakarak kafasında doktorun kendisine yazacağı reçetenin faydalı olacağını düşünmektedir. Özellikle de halkın ona gittiğini ve bazı zor hastalıkları iyileştirdiğini bilse, o da doktorun bu yeteneğini duysa ve doktorun tıbbına güvendiğini, ilaçlar hakkında bilgisi olduğunu veya gerçekte onun böyle olduğunu gösteren deliller olsa bütün bunlar inancını güçlendirir.

Bu söylenenlerin ispatı milletlerin tedavideki farklılıklarıdır. Zira bir millet bitkilerle tedavi oluyor, diğeri hacamat ve dağlamayla, bir başkası iğneyle, kimisi kimyasal ilaçlarla, kimisi psikolojik tedaviyle... Hepsi tıptan faydalanmakta, sonuçları farklı olsa da uyguladıkları tedavinin etkili olduğunu görmektedirler.

Bu farklı sonuçları teyit eden şey tedavi yollarının değişik olmasıdır. Bu nedenle bazıları bu değişikliği bir tür tıbbın ilerlemesi olarak görmektedir. Ama gerçekte bu değişiklikler göstermektedir ki önceki tedaviler etkilerini yitirmişlerdir. Günümüzde insanların onlara olan inancı azalmış, inançlarından çıkmış ve kafasının aydınlık köşesinden karanlık bir köşesine gitmiştir.

İnsanların eski tedavilerin etkilerine olan inançlarının zayıflamasıyla o etkiler ve faydalar tekrar geri dönmemektedir.

Sonuç olarak tıbbın hakikati insanların kafasında inanç yeşertmektir. Doktorlar tıbbî hakikatlerin keşfinde etki eden şeyin, aslında kendilerinin de ulaşmak istedikleri

hedef olduğunun farkında değildir. Yani doktorlar, bu alanda yaptıkları çabalardan sonra insanların kafasında bir inanç doğsun veya çabalarının sonucu olarak kendilerinde bir inanç meydana gelsin isterler. Bu yüzden, onların isteği ilaç ve tedavi yöntemlerini keşfetmektir. Ama ilacın etkisi yoktur. Zamanla elde edilen inanç müessirdir, fakat onlar bundan gafildir.

Benim görüşüme göre ilacın karşısında direnen hastalık olarak adlandırılan şey ve ilacın bir süre sonra etki etmemesinden dolayı doktorun ilacı değiştirmesi bu mananın içine girmektedir. İlacın etki etmemesinin tek nedeni hastanın, ilaçla beraber olan ruhsal nedenlerden dolayı, ilaca karşı olan inancının değişmesidir. Veya bu inanç değişimi, o ilacın kullanımının gerekliliği ve sonucudur.

4. İhtimal:

İlaç faydalıdır, doktorun reçetesi başarılıdır ve hepsi müessirdir, ama hepsi Yüce Allah'ın izniyledir. Eğer O izin verirse etki eder, vermezse etmez. Onun için gerçek tabib, Yüce Allah'tır. Zira O izin verirse doktorun reçetesinin faydası olur, vermezse faydası olmaz.

Yine eğer Allah izin verirse doktorun tedavisiyle insan iyileşir. Hasta eğer doktora gitmezse veya ilacı kullanmazsa ya da Allah izin vermezse iyileşemez. Doktor hastayı tedavi etse ama Allah istemese, doktor uzman da olsa, hastalık hangi türden olursa olsun, hasta iyileşmez.

Bütün bunlar mevcuttur ve gözlemlenmektedir. Zira doktorun tedavisinin faydalı olmadığı hastalar çok görülmüştür. Oysa bu hastalar doktora gitmeseler durumları daha da kötüleşecektir.

Bu yüzden peygamberlerden birinin hastalandığı ve "Beni hasta eden şifamı vermedikçe tedavi olmayacağım."

dediği rivayet edilmiştir. Yüce Allah'ın ise ona, "Tedavi olmadıkça sana şifa vermeyeceğim. Zira şifa bendendir."⁸⁵ diye vahyettiği rivayet edilmiştir.

Meseleye Gerçek Bakış

Yukarıda zikredilen görüşler neticesinde tüm ihtimallerin doğru olduğunu söyleyebiliriz. Ama kesin olan şey şifanın Allah'ın elinde olduğudur. Bunu bedbaht kimse-den başka kimse inkâr edemez.

Ne zaman bir şey -ne olursa olsun- Allah'a dayandırılrsa birçok sebep o şeyin oluşumunda etkilidir ve onun var olması sayısız sebebe bağlıdır.

Allah'a doğrudan nispet edilen şeylerden biri de şifadır. Fakat şifa ve sağlık birçok sebebe bağlıdır. Onlardan bazıları şunlardır: Hastanın ruhunu mutlu etmek, onun şifaya inancının olması, doktorun işine güvenmesi ve hepsinden önemlisi hastalığın teşhisinden sonra ilaç kullanma, hangi ilacın kullanacağını bilme, onu elde etme, zamanlama, ilacı etkisiz hale getirecek engelleri kaldırmak gibi unsurlardır. Bunların hakikatini Allah'tan başka kimse bilmemektedir. Onların uyumunu yalnızca Allah sağlayabilir ve bir araya getirebilir.

-62-

Sonuç itibarıyla tıp, dert ve dermanı bilmek ve tedavi için gerekli yeteneği elde etmek, hastanın kafasında inanç doğurmak, ruhunu mutlu etmek ve korkusunu gidermektir.

Ama şifa bulmak için yukarıda sayılanlar yine de yeterli değildir. Allah'ın takdirine de ihtiyaç vardır. Çünkü engelleri kaldıran ve sayısız şifa sebeplerini uyumlu hale getiren O (c.c)'dur. Bu ilâhî takdir, hastanın şifa ve sağlığının esasıdır.

85 Fazl Tabersî, *Mekârimu'l-Ahlâk*, s. 419; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 59, s. 66, 15. hadis. Rivayet İmam Sâdık (a.s.)'a aittir.

Modern tıp (tıp bilimi) her ne kadar birtakım tecrübeler kazansa ve bazı bahaneleri olsa da en üstün tıbbı ulaştığını iddia edememektedir. Bunun nedeni tedavi yöntemlerinin hızla değişmesi, önceden yaygın olan metotlardan uzaklaşılması, neşter yerine lazer vb. kullanılması gibi yeni tedavi yöntemlerinin çıkmasıdır. Modern tıp, tedaviyi daha iyi ve daha gelişmiş hale getirmek için uğraşmaktadır. Ayrıca tıpta değişik görüşlerin hâkim olması ve doktorların bir hasta hakkında değişik görüşler öne sürmeleri, üstün tıbbı ulaşmadığını göstermektedir.

Gerçek şu ki, modern tıp, sadece geçici cevaplar verebilmiş ve hızlı tedavi yapabilmıştır. Oysa onun yan etkilerinden gaflette olmuştur. Bu nedenle bin yıl, iki bin yıl olan insan ömrü çok çok azalmış, korunması ve gücü düşmüş, ilaca olan ihtiyacı artmıştır. Hâlbuki beklenen, tıbbın ilerlemesiyle ilaca olan ihtiyacın azalmasıdır.

-63-

Biz bu araştırmayı yapmakla üstün tıbbın izlerini bulmak istiyoruz. Lazer tedavisinin yerine konuşma ve duayla tedaviyi; kimyasal ilaçlar yerine temiz ve lezzetli yemekleri koyabileceğimizi düşünüyoruz. Bu iş, hastalıkların gerçek nedenlerini araştırmamızı gerektiriyor. Bu şekilde hastalıkların kökünü kazıyacak olan köklü tedavileri keşfedebiliriz.

Bizi başarıya götürecek şey, beşerin şu andaki tedaviyi reddetmesi ve bitkisel ilaçlara yönelmesidir. Böyle

olmasaydı, gelişen bilim ve teknoloji, dua ve yemekle tedavi yöntemini sunanların ağzına mühür vururdu.

Beşerin bitkilere yönelmesinin nedeni, doktorların günümüzdeki kimyasal ilaçların zararlı oldukları gerçeğinin üzerindeki perdeleri kaldırmasından dolayıdır. Ayrıca ameliyatlarda neşterin ve kimyasal ilaçların yerine lazeri kullanma imkânı da doğmuştur.

Biz kendi çapımızda, söz ve duanın; ruhların ve temiz yemeğin etki etmesini, faydalı bitkilerin faydalı olmayanlardan ayrılmasını beyan ederek yolumuza devam edeceğiz. Ama daha önce hastalıkların gerçek nedenlerine değinecek ve alınacak önlemleri açıklayacağız.

Bizim için her şeyden önemli olan değerli okuyucumuzun kitabın yöntemini, muhatabının kim olduğunu, asıl hedefimizin ne olduğunu ve bu kitabın nasıl bir ayrıcalığa sahip olduğunu bilmesidir. Bu şekilde modern tıbbın etkisinde kalan ve ona teslim olan okuyucumuzu, teslim olmaması için birçok şey aydınlanacaktır. Bana göre karmaşık araç ve gereçleri olan tıp, hep geri kalmış olan tıptır. Zira daha önce de değindiğimiz gibi bu tıbbın tedavi yöntemleri ve bakış açıları hızla değişmekte, eski tedavi ve görüşler kötü görülmekte ve yeni tedavi yöntemleri ortaya çıkmaktadır. Burada bu konuya girmeyeceğiz.

Yine tıbbı ve tedaviye duyulan şiddetli ihtiyaç, bilim ilerledikçe, değerinin düşmesine neden olmaktadır. Hâlbuki beklenti, ona olan ihtiyacın azalması ve tavsiyelerine uydukça insanların hasta olmamasıdır. Ama sonuç hep ters yönde olmuştur. Çünkü doktorların tavsiyelerine sıkı sıkıya uyan kimselerin daha çabuk hastalandıklarına, dertlerin ve korkuların galip geldiğine hepimiz şahidiz. Oysa hastalıkların karşısında olağanüstü derecede dirençli kimseler vardır. Çölde yaşayanlar ve köylüler bunlardandır.

Bu yüzden tıp uzmanlarının görüşlerine dayanmak bazı ispatlanmış görüşler olsa dahi uçurumun kenarında durmak ve seraba kapılmaktır. Biz, eski yazarların yaptığı gibi günümüz tıbbını, Rasûl-i Ekrem (s.a.v)'in sözleriyle ispat etmek peşinde değiliz. Onların amacı, kendi zamanlarındaki doktorların görüşlerini şeriat yoluyla ispatlamak

ve onların görüşleriyle çatışmaması adına rivayetleri tevîl etmekte. Ancak zamanla tıbbın değişmesi ve söz konusu görüşlerin yalan olduğunun ortaya çıkmasıyla o kitaplar ve makaleler de ortadan kalkmıştır.

Burada üç soru karşımıza çıkmaktadır:

1. Soru: İşimizin içeriği ve sınırları nedir?

Cevap: İşimiz, ilk tabib ve vahyin sahibi Yüce Allah, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) ve temiz Ehl-i Beyt (a.s.)'ın -nitekim Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'den öğrenip aktarmışlardır- özdeşleşen sözlerine işaret eden kaynaklardaki doğru tıpla, bu sözlere ulaşması zor olan kimse arasında aracı olmaktadır. Çünkü ellerinde ona ulaşma araçları bulunmamaktadır. Biz burada tüm insanların bu sözlere kolayca ulaşmasını sağlamak istiyoruz.

Bu işi yaparken geçen zaman içerisinde Peygamber (s.a.v.)'in buyruklarıyla karışan diğer insanların sözlerini de elemekteyiz. Çünkü naklederken hata yapılabilir veya onun sözleriyle başkalarının sözleri karışabilir ya da bile-rek onun adına söz uydurulmuş olabilir. Ayrıca Peygamberimiz (s.a.v.) sözleriyle neyi murad etmiş, sözlerinin hakikati nedir, onu bulmaya çalışmaktayız.

-66-

Bu işi istinbatın/çıkarımın en iyi metotlarıyla ve bir fakihin yaptığı gibi yapacağız. Yani usûl ilmi, ricâl ilmi, fıkıh ilmi ve diğer istinbat metotlarından yardım alacağız.

Ve sonunda okuyucuya diyeceğiz ki şeriatın ve İlk Tabib'in görüşü budur; O (c.c.)'un sözlerini anlamakta, istinbat kaidelerinin ulaştığı şey -doktorlar ondan hoşlansalar da hoşlanmasalar da, kabul etseler de etmeseler de- budur. Bugün onların görüşlerine aykırı olabilir, ama yakın gelecekte onlar şeriatın görüşlerini kabul edeceklerdir.

Kısacası Peygamberimiz (s.a.v.)'in sözlerini görmezden gelmemek için doktorların söylediklerini görmezden gelmeyi tercih ediyorum.

Eğer şeriatın ya da İlk Tabib'in (Yüce Allah'ın) görüşünü söylesem, bunun anlamı Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in sözlerine sıradanlık veya hata ihtimali verdiğim anlamına gelmez. Aksine, eğer bir ihmal yahut hata varsa ya benim derkimin yetersizliğindendir, ya onu aktaranın hatasından ya da başka sözlerle karıştırmasındandır. Hadisler böyle afetlerle bin dört yüz yıldır karşı karşıyadır.

Netice itibariyle bizim işimiz bir fakihin şer'i hükümlerde yaptığı istinbata benzer. Kimi zaman fakih, şer'i bir hükmü istinbat eder, ama bununla bildiği ilme gerçeğe ulaşmayı değil, kendisinden gizli olan bir gerçeğe ulaşmayı arzular. Bazen bir gerçekten emindir, bazense güçlü bir tahmini vardır, ama emin değildir. Ancak bütün bu durumlarda, ona ulaşmak için tüm çabasını gösterse de o, gerçek eseri hissetmez.

Benim de işim bunun gibidir. Yani her zaman bilmediğim bir gerçeğe ve eserine ulaşmak için uğraşıyorum. Bu nedenle bazen gerçeğe yakîn ediyorum, bazense güçlü bir ihtimal ya da küçük bir işareti görüyorum yahut lafızları getirsem de manalarını dolaylı olarak getiriyorum. Zira o lafızların manalarını ancak doktorlar ve araştırmacılar anlar. İşte bunu anlamak, onları yüce, nebevî ve semavî gerçeklere götürür.

-67-

2. Soru: Bu sözlerin muhatabı kimlerdir?

Bu kitabın muhatapları iki gruptur:

Birinci grup: Bu grup tıbbî gerçeklerin peşinde koşan doktorlar ve uzmanlar, dünyanın araştırma merkezleri, son teknoloji aletlerine sahip olan laboratuvarlar,

gerçeklere, tıp ve tedavi alanında yeni ufukların açılmasına susayanlardır.

Aynı şekilde güçlü nedenlerle ve heyecanla üniversite tezi için konu hazırlayan öğrencilerdir.

İkinci Grup: Tıp alanında araştırma yapmak ve temellerini yükseltmek isteyen kimselerdir. Tıpta kaydettiğimiz ilerleme ve bu alanda fikir yürüterek açtığımız yeni çıgırla tıp ve tedaviye hâkim olmak için araştırma alanını genişletmek isteyenlerin çalışmalarına katkıda bulunmak istiyoruz.

Halkın geneli de bu kitaptan faydalanabilecektir; özellikle de kimseye zararı olmayan tedavilerden... Hatta sağlıklı kimseler bile bunları kullansa hiç yan etkisi olmayacaktır. Çünkü bu tür tedaviler, bazı işlerin ve davranışların ıslahı, yemek ve bitkilerin seçimini veya Kur'ân okumayı, dua etmeyi ve Yüce Allah'tan yardım dilemeyi yahut ileride açıklayacağımız şeylerden sakınmayı içermektedir.

3. Soru: Bu araştırmanın hedefi nedir?

Cevap: Temel hedef; dine ve mezhebe hizmet ve onun kaidelerinin üstün ve sağlam olduğunu ispatlamaktır. Ayrıca dinimiz öyle ilimleri öne sürmüş ki bunlar deney ve istatistiklerle elde edilemezler. Onları elde etmenin tek yolu beşerin tüm hallerini bilen haber vermesiyledir. Zira O, bütün insanların yaratıcısıdır; onların zarar ve menfaatlerine olan şeyleri bilir.

Bu nedenle, ileride de açıklayacağımız üzere bazen hakikatlerden biri, derin bir iman doğurmak ve bu hakikatlerle uğraşan ve onun neticelerini gören bazılarının kalbine sağlam inancı yerleştirmektir.

Diğer taraftan bu araştırma bizi yüce bir hakikate ve gizli sırlara götürecektir ki, bu da Allah'ın buyruklarının

sağlam tıbbî temeller üzerine kurulduğunu göstermektedir. Bu temeller, önlem veya tedavidir. Bu şekilde Yüce Allah'ın emir ve yasaklarının doğruluğu, bu emir ve yasakların beşerin zarar ve faydaları üzerine kurulduğu ortaya çıkmaktadır. Yüce Allah'ın buyruğu ya maslahat ya önlem ya da tedavi üzerinedir.

Diğer bir hedef, asırlarca halktan gizli kalan ve üzeri toz tutan bilgilerden halkın faydalanmasını sağlamaktır. Kimse onları açığa çıkarmak ve bu tozları temizlemek için zahmete girmemiştir. Çünkü ahiretlerini kurtarmak için çalışmışlardır. Dinî hükümleri tanıyıp ruhlarını tedavi etmek Allah'ın helal ve haramını tanımak için uğraşmışlardır. Ama Peygamber (s.a.v.) ve Ehl-i Beyt'i bu konunun üzerinde bu kadar durmuşken ve çeşitli hadisler nakletmişken insanoğlu buna duyarsız kalmamalıdır.

Bu yüzden bazı rivayetler, insanların yaşamlarında davranış ve tarzlarında değişikliğe gitmelerini tavsiye etmektedir. Örneğin bu rivayetler, vazifelerini daha iyi yerine getirebilmek, mutlu bir yaşam ve sevinçli bir ruh için birçok hastalık ve derdi defeden, beden sağlığı ve mizacın mutedil ve sağlıklı olmasıyla sonuçlanan yeme, içme ve uyuma şekillerini tavsiye etmektedir.

Bütün bunlara dayanarak, doktorların faaliyet alanlarının genişlemesini ümit ediyoruz. İlk ve son tabibin sözlerindeki kavram ve idrâkleri anlatalım ki daha iyi sonuçlar elde edilsin. Çünkü bu öğretilere bağlı kalan âlimlerimizin ömürlerinin Doğu ve Batı'nın doktorlarından daha uzun ve sağlıklı olduklarını görmekteyiz. Hâlbuki bu doktorlara göre tıp bilimi çok ilerlemiştir. Onlar yemek içmelerine daha çok dikkat etmekte, daha çok spor yapmaktadırlar. Oysa bizim âlimlerimiz hareketi bırakmış, hareketsizliği tercih etmişlerdir. Bununla birlikte o doktorlardan daha

sağlıklı, ömürleri onlardan ve onların reçeteleriyle hareket eden kimselerden daha uzundur.

Bu konu bizi, mevcut tıbbın kanunları ve en üstün tıbbın üzerinde düşünüp, yeniden gözden geçirmeye mecbur etmiştir.

Üçüncü hedef, araştırmaya çeşitlilik katmak, ilim havzalarında ve araştırma merkezlerinde mevcut araştırma metotlarından yorulan, araştırmaları usûl ve fıkıh ilmiyle sınırlı kalan, bu iki ilimin dışına çıkmalarına, Kur'ân'da zikredilen ve haklarında birçok rivayet gelen ilimler üzerinde çalışmalarına izin verilmeyen araştırmacılara bir kapı aralamaktır. Yine araştırmacıların neşesini yenilemek, çabuk netice veren tecrübelerle teşvik etmek ve ufuklarını açmaktır.

Araştırmanın Rükünleri

Bizim düşüncemize göre insanların bazı işleri, hastalıkların ve tedaviye olan ihtiyacın kaynağı olduğundan, hastalık genellikle kişinin bazı fiilleri ve davranışlarından kaynaklandığından, tedaviye olan ihtiyaç bu fiillerden ve hasta olduktan sonra ortaya çıktığından biz de önce insanın bu hastalıklara yakalanmaması ve netice olarak tedaviye ihtiyaç duymaması için hastalıklar, kısımları ve nedenlerini ele alıp daha sonra tedavi ve yöntemleri üzerinde duracağız.

Buna göre, araştırmalarımız ilk merhalede hastalıklar, ikinci merhalede tedavi, üçüncü merhalede ise önlem hakkında olacaktır. Başka bir ifadeyle araştırmamız üç kitaptan oluşmaktadır:

- 1- Hastalıklar kitabı
- 2- Tedavi kitabı
- 3- Önlem kitabı

Hatırlatma

Bu kitapta Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'den, Ehl-i Beyt (a.s.) vasıtasıyla bize ulaşan rivayetlere dayandık. Bu rivayetleri başka sözlerle teyit ettik. Buna delilimiz ise söz konusu rivayetlerin çokluğu ve onlardan faydalanılmasıdır. Ayrıca mümkün olduğu ölçüde muteber rivayetler hakkında araştırma yaptık ve onları belirledik. Bize göre tıp ve tedavi hakkındaki rivayetler değişime uğratılmamışlardır. Çünkü ihtilaf, tahrif ve kasıtlı yalan genellikle ya siyasî hadislere ya da itikad ve ahkâmındaki mezhebî ihtilafları barındıran hadislere özgüdür.

Tibbın faydasını hızlı göstermesi, etkilerinin gözle görülür olması ve insanın bu konuda kendisini kandırması dolayısıyla tahrif ve değiştirme ihtimali de ortadan kalkmaktadır. Sadece hata yapma ihtimali var ki bu, güvenilir râvîlerin rivayetlerinde de görülmektedir. Kaldı ki mutmain olmaktan başka şansımız yoktur. Zira her insan kendi selameti ve sağlığı için korkmakta ve yaşamak istemektedir. Bütün bunlar tıp alanında ulaşan rivayetlerle amel etmenin -hepsiyle amel edilmese de- doğru olduğunu göstermektedir.

Yine hatırlatmak gerekir ki, siz değerli okuyucular konuların ya da rivayetlerin bir kısmının tekrar edildiğini göreceksiniz. Bu tekrarlar birkaç farklı noktaya işaret etmekte ve çeşitli boyutlardan incelenmektedir. Özellikle de rivayetler birkaç boyutludur. Bu durum, söz konusu rivayetlerin kitapta çeşitli yer ve konularda ele alınmasına neden olmuştur.

**HASTALIKLAR,
KISIMLARI VE NEDENLERİ**

A. LÜGATTE VE LİTERATÜRDE HASTALIK

1. Hastalığın Tanımı

Kimilerine göre hastalık, azalmazdır; hasta ise gücü azalan kimsedir.⁸⁶

Bir uzman şöyle demiştir: Hastalık, insan bedeninin işlevlerini bozan gayr-i tabiî bir durumdur. Zira insan bedeni ya gayr-ı tabiî mizaca sahiptir ya da yapısı itibariyle gayr-ı tabiîdir.⁸⁷

Rivayetlerden anlaşıldığına göre hastalık, bedendeki bir çeşit afettir. Ve bu afet, insanın amellerinin neticesi olarak ona verilmiş bir cezadır. Aynı zamanda bu hastalık vesilesiyle beden yıkanarak o amellerin etkileri ortadan kalkmaktadır.

-75-

2. Hastalıkların İsimleri

Hastalıkların isimleri ve halleri oldukça çoktur. Onların bazılarının isimlerine rivayetlerde değinilmiş ve lügat ehli onları açıklamışlardır.

86 Allâme İbn-i Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, c. 13, s. 80.

87 İbn Sinâ, *el-Kânûn fi't-Tıbb*, c. 1, s. 141.

Hastalıkların isimleri şunlardır: *Dâ*⁸⁸, *sâm*⁸⁹, *sikâm*⁹⁰, *sekam*⁹¹, *şekv*⁹², *dâr*⁹³, *darrâ*⁹⁴, *damân*⁹⁵, *danâ*⁹⁶, *illet*, *na-sab*, *vece*⁹⁷ ve *sû*.

Araplar, hastalığa yakalanmak üzere olan ya da yakalanan hastaya *karaf*⁹⁸; hastalığın başlangıcına *de'as*⁹⁹; güçsüzleşince *nehal*¹⁰⁰; titrediği zaman *ra'ak*¹⁰¹ ve hastalığın zayıflattığı kimseye *veak* derler.

Yine eğer hastalık midesine gelirse ona *hâletahu*: *ona karıştı* veya *hâmerahu*: *onu giydirdi*; hastalık onu kuşatıp devam ettiğinde *danâ*; inlemesi ve ağrısı çok olursa *şeke'a*¹⁰²; hastalık onunla arkadaş olursa *denefe*¹⁰³; hastalığı şiddetlenirse ve bayılırsa *istiazze bih*¹⁰⁴; şiddetli ağrıya *ed-deviy* ya da *delham*¹⁰⁵; hastada zayıflık görülse, *nehekehu'l-marad*:

88 El-Cevherî, *es-Sihâh*, c. 1, s. 51.

89 Ebûbekir Râzî, *Muhtârû's-Sihâh*, c. 1, s. 128.

90 El-Cevherî, *es-Sihâh*, c. 5, s. 190.

91 El-Cevherî, *es-Sihâh*, c. 5, s. 190.

92 Halil b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-Ayn*, c. 1, s. 88.

93 Suyûtî, *Celâleyn Tefsiri*, c. 1, s. 267.

94 Suyûtî, *Celâleyn Tefsiri*, c. 1, s. 267.

95 Halil b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-Ayn*, c. 7, s. 53; İbn Kuteybe, *Ğaribu'l-Hadis*, c. 4, s. 280.

96 Ebûbekir Râzî, *Muhtârû's-Sihâh*, c. 1, s. 161, 189; Halil b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-Ayn*, c. 1, s. 88.

97 El-Cevherî, *es-Sihâh*, c. 3, s. 1294; Halil b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-Ayn*, c. 7, s. 168.

98 Ebûbekir Râzî, *Muhtârû's-Sihâh*, c. 1, s. 222; İbn Kuteybe, *Ğaribu'l-Hadis*.

99 El-Cevherî, *es-Sihâh*, c. 1, s. 281.

100 İbnü's-Sikkî, *İslâhu'l-Mantik*, 376; Halil b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-Ayn*, c. 2, s. 180.

101 Halil b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-Ayn*, c. 2, s. 33.

102 Halil b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-Ayn*, c. 2, s. 90.

103 Halil b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-Ayn*, c. 8, s. 42.

104 El-Cevherî, *es-Sihâh*, c. 2, s. 886.

105 Halil b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-Ayn*, c. 4, s. 335.

*hastalık onu zayıflattı*¹⁰⁶ derler. Hastalık üzüntü verse, *hem-mehu'l-marad: hastalık onu üzdü*¹⁰⁷ derler.

Bedeninin eti eriyen kimseye, *mehbût*¹⁰⁸; yolculukta hastalanan kimseye *uhsıra: mahsur kaldı* derler.

İlacı/tedavisi olmayan hastalığa, *ed-dâu'l-ulyâ*¹⁰⁹ ya da *talâtale*¹¹⁰; gözünden hasta olana, *fekaha*¹¹¹; iyileşene, *ne-kahe*¹¹²; ondan sonraki merhaleye *şefî, uvefî, belle*¹¹³; kemik kırıklarına *ve'â*¹¹⁴; hastalık geri dönerse *nekese*¹¹⁵; kemik kırığının sargısından sonra kırılmasına, *heyd*¹¹⁶ derler ve bu en zor durumdur.

Hastalık süresine *kurre*¹¹⁷; arada bir tekrar eden hastalığa *idâd* derler.

Hastalığın belirtisine, *ğaberu'l-marad*¹¹⁸; belirti ortadan kalkınca, *indemel* derler.

Birisi hastalandıktan ve zayıfladıktan sonra iyileşse, *cerşeb*¹¹⁹ ya da *cerşem*¹²⁰ derler.

106 Halil b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-Ayn*, c. 3, s. 379; Ebû İshâk İbrâhim b. İshâk el-Harbî, *Ğaribu'l-Hadis*, c. 2, s. 599; İbnü's-Sikkî, *İslâhu'l-Mantık*, s. 390.

107 İbnü's-Sikkî, *İslâhu'l-Mantık*, s. 69.

108 Halil b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-Ayn*, c. 4, s. 22.

109 Halil b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-Ayn*, c. 2, s. 272.

110 El-Cevherî, *es-Sihâh*, c. 5, s. 1752.

111 Dr. August Hefnel, *el-Kenzu'l-Lugavi fi'l-Lisâni'l-Arabî*, s. 92.

112 Ebûbekir Râzî, *Muhtâru's-Sihâh*, s. 344.

113 Halil b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-Ayn*, c. 8, s. 319; İbnü's-Sikkî, *İslâhu'l-Mantık*, s. 16.

114 Halil b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-Ayn*, c. 2, s. 272.

115 Halil b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-Ayn*, c. 5, s. 314.

116 İbn Kuteybe, *Ğaribu'l-Hadis*, c. 4, s. 64.

117 El-Cevherî, *es-Sihâh*, c. 2, s. 789.

118 İbnü's-Sikkî, *İslâhu'l-Mantık*, s. 45.

119 El-Cevherî, *es-Sihâh*, c. 1, s. 99.

120 El-Cevherî, *es-Sihâh*, c. 1, s. 99.

Her türlü hastalıktan kurtulup iyileştikten sonra *es-sıhha*¹²¹ derler.

Mâ bihî zabzâb, bir hastalıktır.¹²²

Bir grubun içinde bir hastalık görülse *tefeşşî: onların içinde hastalık yayıldı*¹²³; salgın hastalığa *vebâ*; vebanın görüldüğü yere *vebieh*; nedenine ise *mûbiu'* derler.

121 Halil b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-Ayn*, c. 3, s. 14.

122 Halil b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-Ayn*, c. 8, s. 153.

123 El-Cevherî, *es-Sihâh*, c. 1, s. 63.

B. HASTALIKLARIN SINIFLANDIRILMASI

İslâm Peygamberi (s.a.v.) ve Ehl-i Beyt (a.s.)’dan rivayet edilen hadislerde değişik eksenlerde dönen hastalıkların çeşitli sınıflarının olduğu görülmektedir. Bu hastalıkların çoğuna kısaca değinip, kalanını da ayrıntılarıyla ele alacağız.

Hastalıklar şu gruplara ayrılmaktadır:

1. Hastalık iki kısma ayrılır: Faydalı ve faydasız hastalıklar. Ayrıntılar ileride ele alınacaktır.
2. İnsan bedeninin temelleri olan tabiatlara göre hastalığın kısımları vardır. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Dert üç tanedir. Derman da üç tanedir. Dertler: Kan, safrâ ve balgamdır. Kanın dermanı hacamattır; balgamın ilacı hamamdır; safrânın ilacı karın bölgesinin çalışmasıdır.”¹²⁴

-79-

Bu sınıflandırma tabiatların düzenlerinin ve onun normal halden çıktığını gösteriyor. Çok yakında bu konuyu ele alacağız.

3. Hastalıklar, çaresi ve tedavisi mümkün olan hastalıklar ile tedavisi ve ümidi olmayan hastalıklar diye ikiye ayrılır. Bu konu da ileride ele alınacaktır.

124 Şeyh Sadûk, *Men Lâ Yahduruhu'l-Fakih*, c. 1, s. 126, 299. hadis; Hürr el-Âmili, *Vesâilu'ş-Şî'a*, c. 2, s. 30, 1385. hadis.

4. Küçük ve büyük hastalıklar şeklinde ikiye ayrılır. Bu konuda İmam Sâdık (a.s.)'a, "Diğer insanların uğradıkları şeylere Hz. İsâ (a.s.) da uğrar mı?" diye sorulduğunda, "Evet, küçük yaşta iken büyük dertlere, yetişkin halde iken küçük dertlere uğrardı. Çocukken ne zaman böğründe ağrı olsa -bu yetişkinlerin hastalığındandır- annesine derdi ki: "Bana bal, çörekotu, zeytinyağı getir ve onlarla bana masaj yap." O da (a.s.) getirirdi, ancak Hz. İsâ onları sevmezdi. Bu yüzden annesi, "Neden onları sevmediğin halde benden istedin?" diye sorduğunda dedi ki: "Onu getir, çünkü nübüvvet bilgisiyle onu tanımladım. Çocuk olduğum için onu sevmiyorum." O ilacı önce kokluyor, sonra da içiyordu.¹²⁵

Bazı hastalıklar çocuklara, bazı hastalıklar yetişkinlere özgüdür. Bu bilinen bir şeydir. Yukarıdaki hadiste, ilacın önce koklanması, sonra içilmesinin faydası görülmektedir. Bunun nedeni, ilacın negatif etkisini azaltmak olabilir.

5. Hastalıklar iyi ve kötü diye ikiye ayrılır. Kadının biri İmam Sâdık (a.s.)'ın yanına gelip şöyle dedi: "Ey Rasûlullah'ın evladı! Bende, peygamberlerde ve velîlerde de görülen bir kötü hastalık peyda olmuştu." İmam Sâdık (a.s.) o kadını onayladı.¹²⁶

İmam Sâdık (a.s.) bir rivayette şöyle buyuruyor: "Kötü hastalık için Siris ağacından (Gülbrişim) daha faydalı bir şey yoktur."¹²⁷

6. Hastalıklar, içeriden ve hazımsızlıktan kaynaklanan hastalıklar ve dışarıdan bedene giren hastalıklar olarak sınıflandırılır. İmam Sâdık (a.s.) şöyle buyuruyor: "Ateşin dışında bütün hastalıklar

125 Allâme Meclisi, *Bihâru'l-Ervâr*, c. 14, s. 353.

126 El-Hüseyin ez-Zeyyâd, *Tibbu'l-Eimme*, s. 104.

127 El-Hüseyin ez-Zeyyâd, *Tibbu'l-Eimme*, s. 104.

hazımsızlıktan kaynaklanmaktadır. Ateş ise dışarıdan bedene girmektedir.”¹²⁸

Bir başka rivayette şöyle gelmiştir: “Her hastalık içtendir.”

Önemli bir nokta daha, bu rivayetler hastalığı iki kısma ayırır: Sebebi dışarıdan kaynaklanan ve ateşe yol açan hastalıklar; sebebi içten kaynaklanan ve ateşe yol açmayan hastalıklar.

İmam Sâdık (a.s.)’dan yine şu hadis rivayet edilmiştir: “Bedene doğru hızla giden her hastalık, görevlendirildiği zamana kadar bekler. Ancak ateş, dışarıdan gelir.”¹²⁹

7. Hastalıklar, utanç verici olan ve utanç verici olmayan diye sınıflandırılır. İleride ayrıntılı şekilde ele alınacaktır.
8. Nedenleri dolaylı olan hastalıklar şeklinde sınıflandırılır. İleride genişçe ele alınacaktır.
9. Nedenleri direk, dolaysız olan hastalıklar şeklinde sınıflandırılır. Bizim konumuz çoğunlukla bunlardır.

Yukarıda yapılan sınıflandırmada beş madde önemlidir. Biz de onların üzerinde duracağız. Söz konusu beş tane önemli hastalık şunlardır:

1. Faydalı ve faydasız hastalıklar
2. Çaresi olan ve olmayan hastalıklar
3. Utanç veren ve utanç vermeyen hastalıklar
4. Birincil sebeplerle ortaya çıkan (direkt olarak) hastalıklar
5. İkincil sebeplerle ortaya çıkan (dolaylı olarak) hastalıklar

¹²⁸ Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 269, 8. hadis.

¹²⁹ Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 8, s. 88, 53. hadis.

Bu kısımlar incelendiğinde diğer hastalıklar da incelenmiş olacaktır.

1) Vücuda Faydalı ve Faydasız Hastalıklar

Bedene faydalı olan, tedavi edilmesi gerekmeyen ve gerçekte kendileri vücut için derman olan hastalıklar var ki onları ilk defa İslâm tanıtmıştır. Bu hastalıklar aynı zamanda damarların da işlevlerinin düzenlenmesini sağlar, onları doğal haline döndürür. Bu tür hastalıkların ilerlememesi için perhiz ve birtakım önlemler gerekli olsa da çoğu zaman tedavisi maslahat değildir. Aşağıda vücuda faydalı hastalıklar sıralanmıştır:

1. Hastalık: Nezle (Zükam)

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Nezleden çekinmeyin, zira o, kişiyi cüzzamdan güvende kılmaktadır.”¹³⁰

İmam Sâdık (a.s.) şöyle buyurmuştur: “Allah Rasûlü (s.a.v.) nezleyi tedavi etmezdi ve şöyle buyururdu: ‘Her kişinin bedeninde muhakkak bir cüzzam damarı vardır. Kim nezle olursa o damarı kontrol altında tutar.’”¹³¹

Ayette geçen *game’ahû* kelimesi “Onu baskıladı ve o da baskılanmış oldu. Baskılanarak korkusundan gizlendi.”¹³² manasına gelmektedir.

Demek ki herkeste baştan beri bir cüzzam damarı vardır. Bunu, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in “Herkeste cüzzam damarı vardır.” sözünden anlıyoruz. Bu damarın aktif olması tehlikelidir, ancak nezleyle kontrol altına alınır.

130 Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 210, 32. hadis.

131 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 8, s. 382, 579. hadis.

132 Halil b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbu’l-Ayn*, c. 3, s. 1524.

Kişi nezle olduğunda damar gizlenerek, ilk haline ve orijinine geri döner.

Bazı rivayetlerden anlaşılmaktadır ki, cüzzam damarı insanın başındadır. Zira Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her insanda iki damar vardır: Cüzzamı harekete geçiren baştaki damar ve vitiligoyu harekete geçiren bedendeki damar. Bu yüzden ne zaman baştaki damar harekete geçse Yüce Allah cüzzama yakalanmaması için ona nezleyi musallat eder.”¹³³

Söz konusu damarın içinde olan maddeler, cüzzamı aktif hale getirerek, hastalığın belirtilerini ortaya çıkarır. Ancak nezle ya da nezleye yol açan sebepler, cüzzamı tetikleyen maddeleri vücuttan dışarı atar.

Nezlenin sebebini ortaya koyan şey Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in şu sözüdür: “Nezle, insanın başındaki atıklardır.” Bu konu ileride ele alınacaktır. Bununla birlikte hadislerin çoğunda, özellikle de muteber hadislerde “baş” kelimesi geçmemektedir.

Nezlenin faydası sadece cüzzamı durdurmakla sınırlı değildir. Damardan ve damarın hareketinden kaynaklanan tüm hastalıkları kapsamaktadır. Nitekim Allah Rasûlü (s.a.v.)’den şöyle rivayet edilmiştir: “Nezle, hastalığı gidermek için Allah’ın gönderdiği askerlerinden biridir.”¹³⁴

Hastalık kelimesi tüm hastalıkları kapsamaktadır. Cüzzam damarının kontrolünün nezleye bağlanması ise, bu hastalığı, damar kaynaklı hastalıklarla ilişkilendirir.

Nezlenin kendiliğinden ortaya çıkan bir hastalık olmasından ve vakti gelince kendiliğinden iyileşmesinden anladığımız, onun bedende koruma ve savunma sistemini faal ettiğiidir. Kısacası bizim inancımız şudur ki, nezle

133 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 8, s. 382, 579. hadis.

134 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 8, s. 382, 578. hadis; Hürri el-‘Âmilî, *Vesâilu’-Şî’a*, c. 25, s. 229, 31.761. hadis.

vücuda faydalı bir hastalıktır. Çünkü onun hakkında oldukça fazla hadis gelmiştir. Hatta onların bazılarında nezleden ilaç diye söz edilmiştir.

Anlaşıldığı kadarıyla Ehl-i Beyt İmamları (a.s.) nezleyi ümitle beklerlerdi. Öyle ki İmam Sâdık (a.s.) çocuklarının öğretmenine, “Onlardan biri nezle olduğunda bana haber ver.” diye buyururdu. Onlar nezle olduklarında öğretmen bu durumu ona haber verince İmam (a.s.) ona cevap vermemiştir. Bunun üzerine öğretmen “Bana haber vermemei buyurdunuz, ben de haber verdim, ama bir şey demediniz.” demiştir. İmam (a.s.) ise şöyle buyurmuştur: “Herkeste cüzzam damarı vardır. O harekete geçtiğinde Yüce Allah nezleyle onu kontrol altına alır.”¹³⁵

Hadis, cüzzam damarının harekete geçmesini ve o hareketin şartlarının varlığını nezle olarak göstermektedir. İmam (a.s.)'ın, öğretmenden kendisine haber vermesini istemesinin nedeni ise aynı şartlarda olanların, aynı yemekten yiyip, aynı sudan içmekten sakınmaları içindir. Zira aynı ortamda bulunma ve yemek yeme nedeniyle bütün aile nezle olabilir ve cüzzam hastalığına yakalanabilirler. Yoksa birinden diğerine geçmesi demek değildir. Çünkü nezleye yakalanmış kimseyle aynı ortamda olanların kimisi nezle olur, kimisi de olmaz. Veya İmam (a.s.), diğer aile fertlerinin cüzzama yakalanmadıklarından emin olmak ve bu şekilde Allah'a şükretmek istemiştir.

Bütün bu rivayetlerden anladığımız şudur: Nezle faslı, cüzzam ve diğer damar hastalıklarının faslı gibidir. Onları gidermek ve kökten yok etmek içindir. Başka bir ifadeyle nezle, cüzzamın nedenlerini ortadan kaldırmaktadır.

135 El-Hüseyin ez-Zeyyâd, *Tibbu'l-Eimme*, s. 107; Hürr el-Âmili, *Vesâiluş-Şifâ*, c. 25, s. 230, 31.766. hadis.

2. Hastalık: Apseler

Apse, kendisinden irin ve kan gelen yaradır ve insan için faydalıdır. Zira irinleri ve abraş hastalığına neden olan maddeleri yok etmektedir.

Bu konuda Allah Rasûlü (s.a.v.)’den şöyle nakledilmiştir: “Apselerden iğrenmeyin, zira onlar abraştan korurlar.”¹³⁶

Anlaşıldığı kadarıyla, apse hastalıkları da damarları tedavi etmekte, abraş damarını zayıflatıp kontrol altına almakta ve hareketlerini durdurmaktadır.

Bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: “Âdemoğullarının her birinde iki damar vardır: Bunlar başta olup cüzzamı tetikleyen damar ve bedende olup abraşı tetikleyen damardır. Baştaki damar harekete geçtiğinde yüce ve kudretli Allah, nezleyi ona musallat ederek ondaki hastalığı durdurur. Ve ne zaman bedendeki damar harekete geçse Yüce Allah ondaki hastalıkları dışarı atması için irinleri musallat eder. Bu yüzden sizden biri ne zaman nezle ve apse olsa sağlığı için Allah’a şükretsın.” Yine buyurmaktadır ki: “Nezle, baştaki fazlalıklardır.”¹³⁷

Hadis göstermektedir ki, o yaranın bedende kalması abraş hastalığının ortaya çıkmasına neden olur. Hâlbuki hadisteki, “ondaki” sözünden ilk anda anlaşılan şey “damarda olan şey”dir. Bu da bizim daha önce söylediğimiz şeydir. Bedende olan maddeler, onun tetiklenmesine neden olmakta ve abraşı ortaya çıkarmaktadır.

Apsenin nedeni, ya damara saldırıp musallat olan şeylerdir ya da ona dâhil olup içerisindeki maddeleri dışarı atarlar ve apseye neden olurlar. Netice itibariyle damarda toplanan maddeler dışarı atılır.

¹³⁶ Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 210, 32. hadis; el-Fettâl en-Nisâbüri, *Ravzatul-Vâizîn*, s. 310.

¹³⁷ Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 8, s. 382, 579. hadis.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in, her iki cümlesinde de geçen “ondaki” sözünün, bedende yani damarın dışında üretilen ve damarı hareketlendiren şey, manasına gelme ihtimali de vardır.

Şimdiye kadar söylenenlerden anlaşılan şey, bu maddeler ister damarda olsun ister bedende olsun, hastalığın ortaya çıkmasıyla sonuçlandığıdır.

Yukarıdaki hadisten, apselerin sadece abraşları gidermekle sınırlı kalmadığı, diğer damar hastalıklarını da iyileştirdiği anlaşılmaktadır. Yani özellikle deri hastalıkları olmak üzere damardan kaynaklanan hastalıkları kapsamaktadır. Ancak bunun genelliğine herhangi bir delilimiz yoktur.

3. Hastalık: Göz Ağrısı

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Göz ağrısından çekinmeyin; zira o, körlükten korur.”¹³⁸

4. Hastalık: Öksürük

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Öksürükten çekinmeyin; zira o, felç olmaktan korur.”¹³⁹

Hadiste geçen öksürükten maksat, virüslü öksürüktür. Göz ağrısı, öksürük, nezle ve apselerin işlevi aynı olup, hepsi damar hastalıklarını tedavi ederler. Zira damarla tedavi edilen hastalıkların -ileride görülecektir- ilaçla tedavi edilmelerinin yasaklanması konusu hadislerde aynı tarzda gelmiştir.

138 Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 210, 32. hadis; el-Fettâl en-Nisâbü'rî, *Ravza-tu'l-Vâizîn*, s. 310.

139 Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 210, 32. hadis; el-Fettâl en-Nisâbü'rî, *Ravza-tu'l-Vâizîn*, s. 310.

Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Dört şeyden çekinmeyin, zira onlar dört şey içindir; nezleden çekinmeyin, zira o, cüzzamdan korur; apselerden çekinmeyin, onlar abraştan korurlar; göz ağrısından çekinmeyin, zira o, körlükten korur; öksürükten kaçınmayın zira o, felç olmaktan korur.”¹⁴⁰

Kısacası bu kesin bir delil değildir, sadece bir faraziye dir.

Yukarıda söylenenler faydalı hastalıklar hakkındaydı. Diğer hastalıkların tümü, zararlı hastalıklardır. Zira hastalıkta esas olan zararlı olmasıdır. Nitekim halkın zihninde olan da budur. Delil ile ortaya konulan ve bu kaidenin istisnaları harihtir.

2) Tedavisi Olan ve Olmayan Hastalıklar

Hastalıkların tedavisi olan ve olmayan diye sınıflandırılması şu soruyu karşımıza çıkarmaktadır: Acaba ilacı olmayan bir hastalık var mıdır? Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’den mütevatir olarak, “Her derdin bir dermanı vardır.” buyurduğu rivayet edilmiştir. Bu genel ve kesin bir kaidedir. Bu yüzden söz, bu kaidenin hasredilmesi ve genelliğinin kırılması ile hasredilmemesi ve genelliğinin aynı kalması üzerinedir.

Doğru olan görüş, bir manada tedavisi olmayan hastalıkların olduğu, diğer manada böyle bir hastalığın olmadığıdır. Belirtmek gerekir ki, tedavisi olmayan hastalıklar kesinlikle ölüme götürür diye bir şey söz konusu değildir. Böyle kişiler hep hasta olarak kalıp başka nedenlerden dolayı ölebilir.

Bu yüzden tedavisi olmayan hastalıklar iki farklı gruba ayrılırlar: Adına *sâm* denen ölüme neden olanlar ve adına

140 Şeyh Sadük, *el-Hisâl*, s. 210, 32. hadis; el-Fettâl en-Nisâbüri, *Ravzatü'l-Vâizîn*, s. 310.

müzmin/kronik hastalık denen ölüme neden olmayan ama hep hastayla birlikte olan hastalıklardır.

Kısacası, hadisler göstermektedir ki, tedavisi olmayan hastalıklar vardır. Onlardan biri Rasûlullah (s.a.v.)'in buyurduğu şu hadistir: “Ayakta iken su içmekten sakının; zira bu iş, Allah sağlık vermedikçe dermanı olmayan bir hastalığa yol açar.”¹⁴¹

Hadis, ilacı ve tedavisi olmayan hastalıktan haber vermektedir. Ama “Allah sağlık vermezse” sözü ilaç ve tedavinin sınırlarının ötesinde bir şeydir.

Bu hadisin benzeri Hz. Ali (a.s.)'dan da birkaç yolla rivayet edilmiştir.¹⁴² Ancak onların hepsi akşam ayakta içmeye yorumlanmıştır.

Bu konudaki hadislerden biri, cenâbet olduktan sonra idrara çıkma hakkındadır. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.): “Bir erkek cima ettikten sonra idrarını yapmadan gusûl abdesti almasın. Zira meniden bir parça kalmasından korkulur, bu da çaresi olmayan hastalığa yol açar.”¹⁴³

Bir başka rivayette şöyle buyrulmuştur: “Cenâbetten sonra idrara çıkmayan kimsenin meni suyundan geri kalan bedende gidip gelir ve bu da dermanı olmayan bir derde yol açabilir.”¹⁴⁴

Sarığın çene altına sarılması hakkında da rivayet çoktur ve iki kısma ayrılır: Genel olarak çene altına sarmak ve yalnızca namazda çene altına sarmak.

Birinci kısım rivayetlerden birisi İmam Sâdık (a.s.)'ın şu buyruğudur: “Başına sarık sarıp da onu çenesinin altına

141 Şeyh Sadûk, *İlelü's-Şerâi'*, c. 2, s. 464; Hasan b. Ali el-Harrânî, *Tuhefu'l-Ukûl*, s. 112.

142 Hürri el-Âmilî, *Vesâilu's-Şî'a*, c. 25, s. 232, 31.800. hadis.

143 Râvendî, *en-Nevâdir*, s. 316; Hacı Mirzâ Hüseyin Nuri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 1, s. 485.

144 Şeyh Sadûk, *Men Lâ Yahduruhu'l-Fakih*, c. 1, s. 83.

sarmayan kimseye bir hastalık gelse kendisinden başkasını kınamasın.”¹⁴⁵

Bir başka rivayette şöyle buyrulur: “Ona dermanı bulunmayan bir dert gelir ki [bu durumda] yalnızca kendisini kınasın.”¹⁴⁶

Üçüncü rivayette şöyle buyrulmaktadır: “Yolculuğa çıkıp da sarığını çenesinin altına dolamayan kimse, dermansız derde tutulursa kendisinden başka kimseyi kınamasın.”¹⁴⁷

Son iki rivayet, onu terk edenin bir çeşit derde uğrayacağını gösterir. Diğer rivayette, “İnsan kötü bir rahatsızlığa tutulur.” diye buyurulmuştur.

İkinci kısım rivayetler, sadece namazda sarığı çene altına sarmayı terk etme hakkındaki hadislerdir.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Sarığını çenesinin altına sarmadan namaz kılan kimse dermansız bir derde düşerse yalnızca kendisini kınasın.”

Yine şöyle buyurmaktadır: “Sarığını çenesinin altına sarmadan namaz kılan kimse dermansız bir derde düşerse yalnızca kendisini ayıplasın.”¹⁴⁸

Sabahları kahvaltıda peynir yemeyi sakındıran hadisler de vardır. Birisi, İmam Sâdık (a.s.)’a peynir hakkında sorduğunda İmam (a.s.) buyurdu ki: “Dermanı olmayan bir derttir.” Başka bir rivayette şöyle buyurmuştur: “Sabahları zararlıdır, akşamları faydalıdır.”¹⁴⁹

145 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 460, 1. hadis.

146 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 461, 7. hadis; Ebû Câ’fer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, c. 2, s. 378.

147 Şeyh Sadûk, *Men Lâ Yahduruhu’l-Fakîh*, c. 1, s. 266, 818. hadis.

148 İbn Ebî Cumhur, *‘Avâli’l-Le’âlî*, c. 4, s. 36, 36. hadis; İbn Ebî Cumhur, *a.g.e.*, c. 2, s. 214, 6. hadis; Hacı Mirzâ Hüseyin Nuri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 3, s. 215, 3402. hadis.

149 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 340, 3. hadis.

Yine şöyle buyurmuştur: “Ayakta su içme, hiçbir mezarın etrafında dönme, durgun suya idrarını yapma. Çünkü kim bunlardan birini yaparsa ve ona bir zarar ulaşırsa kendisinden başka kimseyi kınamasın. Ve bunlardan birini yapan kimseden zarar, Allah istemedikçe ayrılmaz.”

Bu rivayetlerden dermansız dertlerin olduğu anlaşılmaktadır. Her ne kadar Peygamber Efendimiz (s.a.v.) mütevatir olarak, “Her derdin dermanı vardır.” diye buyurmuş olsa da yukarıdaki rivayetlerden inkâr edilemeyecek derecede çok vardır. Ancak birinci rivayette, “Allah’ın sağlık vermesi dışında” ve son rivayette “Allah istemedikçe” istisnaları ihtimal kapısını açık bırakmaktadır.

Bu hadislerde ihtimaller çoktur. Onlardan biri, insanın sanki çaresi yokmuş gibi tedavisi zor ve uzun bir hastalığa yakalanmasıdır. Ama hiçbir şekilde çaresiz olduğu kastedilmemiştir. Bir başka ihtimal ise, hadisin söylendiği dönemde onun çaresinin olmamasıdır. Üçüncü bir ihtimal, o hastalığın ilacının başka şeyler değil de dua olabileceğidir.

Bu konuda Rasûl-i Ekrem (s.a.v)’in, “Tedavi olun ki Allah, tedavisi olmayan *sâm*’ın dışında yani ölümün dışında gönderdiği her derdin dermanını vermiştir.”¹⁵⁰ şeklinde gelen hadisler oldukça fazladır. Bu hadislerde bal, çörek otu, kuru üzüm vb. yiyecekler geçmektedir.

Bazı rivayetlerde Rasûlullah (s.a.v.)’in çörek otu hakkında buyurduğu söz hakkında İmam Bâkır (a.s.)’a sorulduğunda, “O sözü söylemiştir.” diye buyurdu. “Ne söyledi?” diye sorduklarında şöyle buyurmuştur: “‘Onda ölümün dışında her derdin dermanı vardır.’ diye buyurmuştur.” İmam (a.s.) daha sonra soruyu sorana şöyle söylemiştir: “Seni Rasûlullah (s.a.v.)’in istisna etmediği şeye yönlendireyim mi?” Adam, “Evet” dedi. İmam (a.s.) şöyle

150 Nu’mân b. Muhammed, *De’âimu’l-İslâm*, c. 2, s. 143, 499. hadis.

buyurdu: “O duadır. Zira dua gerçekten sağlamlaşmış kaza ve kaderi değiştirir.”¹⁵¹

İmam (a.s.), Rasûlullah (s.a.v.)’in buyurduğu, “Her derdin dermanı vardır.” sözünü tefsir etmiştir. Bu yüzden onun hakkında kendisinden sorduklarında şöyle buyurmuştur: “Her derdin bir duası vardır.”¹⁵²

Ehl-i Beyt İmamları (a.s.)’ın zamanında ilaç ve tedavinin olmadığını kasteden rivayetleri şu rivayet teyid etmektedir: “Abbâsî halifesi Me’mûn’un kızı Ümmü Fazl, İmam Muhammed Cevad (a.s.)’ı zehirlediğinde İmam (a.s.) ona şöyle beddua etti: “Allah sana çaresi olmayan bir dert versin!” Bunun üzerine o, avret yerinden cüzzama yakalandı.

Oysa cüzzam günümüzde tedavi edilebilen bir hastalıktır. Burada cüzzamdan maksat, uyuz ve kaşıntıdır. Ama İmam (a.s.)’ın, cüzzamdan maksadı ya başka bir şeydir ya da onun en kötü çeşididir. Bazı lügatlerde, cüzzamın, bedeninin bir organına düşüp onu yiyip bitiren bir hastalık olduğu yazılmıştır.¹⁵³

Sonuç olarak, tüm bu ihtimaller -bir kısmının müeyyidi olsa da- zahirin hilâfıdır. Biz, duanın etkisini inkâr etmesek de çaresi olmayan bir hastalık varsa, onu kabul etmek zorundayız.

Mü’min kişinin kronik hastalığı bu listeye girmektedir. Zira İmam Sâdık (a.s.) şöyle buyuruyor: “Mü’minin bedeninin bir yerinde ölünceye kadar kalıcı bir hastalık olursa bu onun günahlarının kefareti olur.”¹⁵⁴

151 Hacı Mirzâ Hüseyin Nuri Tabersî, *Müstedrekül-Vesâil*, c. 5, s. 177, 5611. hadis.

152 Hacı Mirzâ Hüseyin Nuri Tabersî, *Müstedrekül-Vesâil*, c. 5, s. 184, 5635. hadis.

153 Allâme İbn-i Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, c. 11, s. 22.

154 İbn Hemâm Eskâfi, *et-Temhîs*, s. 42.

Hadisin orijinalinde geçen *vec'un* kelimesi hastalık anlamına gelir. Onun kronik olması demek, ilacının olmaması demektir. İmam (a.s.)'ın, "ölünceye kadar kalıcı bir hastalık olursa" sözü, bu hastalığın ölümcül değil, ömrünün sonuna kadar onunla birlikte olduğu ve onun başka bir sebepten dolayı öleceği anlamına gelir.

Buraya kadar söylenenlerden, hastalıkların iki kısma ayrıldıklarını görüyoruz. Bunlar çoğunluğu oluşturan çaresi olan hastalıklar ve çok az rastlanan çaresiz hastalıklardır.

Hatırlatmak gerekir ki çaresi olmayan hastalıkların sebeplerinden maksadımız, bu sebepler bir kere bile görülse o hastalığın ortaya çıkacağı anlamında değildir. Maksadımız, hastalığın sebebinin tekrar edip, bağımlı hale gelmesidir. Gerçekte tekrar ve bağımlılık hastalığın nedenidir.

C. Utanç Verici Olan ve Olmayan Hastalıklar

Hastalıklar ve tedavileri üzerinde yaptığımız araştırmalar sonucu gördük ki hastalıklar, hastanın utanç, hakaret ve azabına neden olan hastalıklar ile hastanın temizlik, duruluk ve günahlarının bağışlanmasına neden olan hastalıklar olmak üzere ikiye ayrılır.

-92-

Birinci kısım hastalıklar, gözle görülen hastalıklar olup, bedende ya da davranışlardaki eksikliklerdir. Onlardan biri delilik ve aklın eksikliğidir. Bu hastalık, kişinin işlerinde bozukluk meydana getirir, dengesini kaybettirir. Bu da başkalarının ondan nefret etmesine ve ona hakaret etmelerine neden olur. Hepsinden önemlisi ibadet etmesine engel olur.

Bu hastalığın ardından cüzzam gibi bedeni yiyen hastalıklar gelmektedir. Ondan sonra bedenin organlarında açıkça görülen hastalıklar gelmektedir; abraş, çil ve kelik gibi...

Bir rivayette İmam Sâdık (a.s.) şöyle buyurmaktadır: “Yüce Allah, mü’mini her belaya düşürür ve her çeşit ölümle onu öldürür, ama onu aklını yitirmeye duçar etmez. Eyyûb’u görmüyor musun? Allah, şeytanı onun mal varlığına, evlatlarına, akrabalarına ve her şeyine musallat ettirdi; ama Eyyûb’un aklına musallat ettirmedi. Aklını ona sakladı ki Allah’a ibadet etsin.”¹⁵⁵

Rivayette neden olarak zikredilen şey, tevhid inancı olan ve Allah’a ibadet etmek isteyen herkesi kapsamaktadır.

Bir başka rivayette, şöyle buyurulmuştur: “İblis, onun göz, kalp, dil ve kulağının dışında her şeyine musallat olmuştu.”¹⁵⁶

Hasta için tahkir ve azap sayılan hastalığın varlığına delâlet eden bir hadiste şöyle gelmiştir: Peygamberimiz hasta olduğunu söylediğinde, Âişe binti Ebî Bekr dedi ki: “Sen zatülcenb hastalığına yakalanmışsın.” Peygamber Efendimiz buyurdu ki: “Allah katında benim makamım onun beni zatülcenb hastalığına müptela etmesinden daha yücedir.”¹⁵⁷

Peygamberimiz (s.a.v.)’in böyle buyurmasının nedeni, o hastalığın utanç ve cezaya dayalı bir hastalık olmasından dolayıdır, yoksa o derd ve acıdan çekinmezdi.

-93-

Bazıları diyorlar ki: “Zatülcenb hastalığı olan birisinin bu hastalığı ilerlerse kendisini kaybeder, etrafındakileri tanıyamaz ve hayal âleminde yaşar.”¹⁵⁸ Bu nedenle bu hastalık onun için bir çeşit aşağılama ve azaptır. Çünkü yaptığı işlerin alaya alınmasına neden olur.”

155 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 2, s. 256, 22. hadis. Bu hadisin tarikinde râvî Muhammed b. Senân yer alır.

156 Allâme Meclisi, *Bihâru'l-Envâr*, c. 60, s. 201, 17. hadis.

157 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 8, s. 193, 229. hadis.

158 Allâme Meclisi, *Bihâru'l-Envâr*, c. 58, s. 274.

Söz konusu hastalıklardan bir diğeri, kasık bezi iltihabı ve kötü iltihaptır. İmam Hasan (a.s.) bir kadına şöyle buyurmuştur: “Ceddim Rasûlullah (s.a.v.), bana senin hıyarcıklı vebayla öleceğini ve bunun cehennemliklerin ölümü olduğunu söyledi.”¹⁵⁹

İmam Bâkır (a.s.) şöyle buyurmuştur: “Bizden ve düşmanlarımızdan ibret alın. Bizim ölümüzden ve onların ölümlelerinden... Onlar iltihapla ve acıyla ölürlər, bizler ise Allah nasıl isterse.”¹⁶⁰

Başka bir rivayette şöyle buyurulmaktadır: “Onlar hastalık, iltihaplı yara ve hıyarcıklı vebayla ölürlər; biz ise karın ağrısı, öldürölerek ve şehadetle dünyadan göçeriz.”¹⁶¹

Bir rivayette ise şöyle gelmiştir: “Biz ve takipçilerimiz karın ağrısı, ateş ve kılıçla dünyadan göçeriz. Düşmanlarımız ise dertle, iltihapla ve Allah'ın istediği belalarla he-lak olurlar.”¹⁶²

Kısacası bu rivayetler, söz konusu hastalıkların utanç verici olduklarını göstermekte ve hastalıkları utanç verici olanlar ve olmayanlar diye ikiye ayırmaktadır.

Cüzzam, abraş, uyuz, çil gibi hastalıklar, her ne kadar rivayetlerde kişinin hakaret ve azapları olarak zikredilse, mü'min kimsenin onlara tutulmayacağını ve kırk yıl İslâm'da ömrünü geçirmiş birinin onlara müptela olmaya-acağını belirtilse de başka rivayetler söz konusu rivayetlerle uyuşmamakta ve mü'min kimsenin de cüzzam, abraş vb. hastalıklara yakalanabileceğini göstermektedir. Bununla birlikte rivayetlerin tümü göz önüne alındığında adı geçen

159 Es-Seyyid Hâşim el-Behrânî, *Medînetü'l-Meâciz*, c. 3, s. 413.

160 Saffâr el-Kummî, *Besâiru'd-Derecât*, s. 288; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 26, s. 147, 29. hadis.

161 Süleym b. Kays el-Hilâlî, *Kitâbu Süleym b. Kays*, s. 260.

162 El-Kürânî el-Âmilî, *Mu'cem Ehâdis el-İmâm el-Mehdî*, s. 3, s. 56.

hastalıkların kötü ve utanç verici oldukları anlaşılır. Ve bu önemli nokta bizim konumuzdur.

Bu nedenle, iki grup rivayeti getirip, konuyu birleştirmeye çalışacağız.

Birinci grup rivayetler birkaç tanedir:

1. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Allah, ömrünün kırk yılını İslâm’da geçirmiş kimseden üç çeşit belayı uzaklaştırır: Cüzzam, abraş ve delilik.”¹⁶³

Hadisin amacı, Müslümanın onlara müptela olmaması veya kırk yıl yaşamış olması değildir. Hadisten maksat, Allah’ın Müslüman’a lütufta bulunmasıdır.

Allah’ın Müslümanlardan bu hastalıkları uzak tutmasına tek delil, onların zillet ve alçaltıcı hastalıklar olmasıdır. Bunun da nedeni Yüce Allah’ın din, İslâm ahkâmı, âdâb ve kanunlar koyarak bu hastalıkların nedenlerinden onları sakındırması ve onları kökten tedavi etmesidir.

2. İmam Sâdık (a.s.) şöyle buyurmuştur: “Yüce Allah, ashabımıza altı şeyden afiyet vermiştir. Bunlar delilik, cüzzam, abraş, nasır, zinadan doğmak ve insanlara el açmaktır.”¹⁶⁴

Ashaba afiyet verilmesi, Allah’ın onlar üzerindeki minnetini açıkça göstermektedir. Afiyet vermek doğumdan itibaren, kırk yaşına geldikten sonra değildir.

Adı geçen hastalıklardan afiyette olmak gösterir ki, onlarda utanç ve eksikliğe neden olan özellikler vardır. Özellikle de bu hastalıklar çirkin ve utanca neden olan zinadan dünyaya gelmek, dilencilik vb. şeylerle aynı seviyede tutulmuşlardır.

163 Allâme Meclisi, *Bihâru'l-Envâr*, c. 59, s. 269, 57. hadis.

164 Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 336, 37. hadis; Allâme Meclisi, *Bihâru'l-Envâr*, c. 76, s. 29, 40. hadis.

3. İmam Sâdık (a.s.) şöyle buyurmuştur: “Abraş, lanettir. Ne bizde vardır, ne bizim evlatlarımızda, ne de ashabımızda.”¹⁶⁵

Bu hadisin maksada delâleti o kadar açık ki onu gizleme imkânı yoktur. Ancak rivayet, abraş hastalığına özeldir.

4. İmam Bâkır (a.s.) şöyle buyurmuştur: “Mü'min için Allah'ın uhdesinde yirmi haslet vardır. Mü'mine yaratılışını çirkin gösteren ilaçları musallat etmemek, Allah'ın vazifesidir. Böylece o abraş ve cüz zamdan korunur.”¹⁶⁶

Rivayet göstermektedir ki bu hastalıklar belli bir hastalığa özgü değildir. Cüz zam ve abraşın ötesinde utanç verici tüm hastalıkları kapsamaktadır. Zira bu rivayet, genel olarak utanç verici ve mü'minin yaratılışını çirkin gösteren hastalıkları bu ikisinden önce getirmiştir.

İkinci grup rivayetler çoktur:

1. Mü'minin sıkıntı çekmesinin azametini ve musibetlerinin çokluğunu gösteren rivayetlerdir. Rivayetlerin içeriği şu şekildedir: “Acaba mü'mine sıkıntıdan başka bir şey mi yazılmıştır?”, “Dünya mü'minin zindanıdır.”, “Yüce Allah yeryüzüne, mü'mine zorluk vermesi ve ona tatsız gelmesi için vahyetti.” Aynı şekilde peygamberlerin çektikleri sıkıntılar, iftiraya uğramak, öldürülmek gibi başlarına gelen olaylar, yukarıdaki rivayetlerden daha açıktır ve mü'minin sıkıntılarının başkalarından daha zor olduğunu göstermektedir.
2. Cüz zam, abraş ve deliliğin nedenlerine, onlardan sakınmaya işaret eden ve onlardan sakındıran rivayetler oldukça çoktur. Bunlarla ilgili konular ileride

165 Şeyh Sadûk, *Sıfât uş-Şî'a*, s. 31; Allâme Meclisi, *Bihâr u'l-Envâr*, c. 64, s. 200, 1. hadis.

166 Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 516.

gelecektir. Mü'min bu hastalıklara yakalanmasaydı ve ona sıkıntı vermeseydiler, Allah'ın onu bunlardan sakındırmasının ve nedenlerini söylemesinin herhangi bir sebebi olmazdı. Zira mü'min olmayan kimse onlarla amel etmez. Sonuç olarak Allah'ın onlardan sakındırması boşuna olacaktı. Bu yüzden bu yasaklar mü'mine yönelik olacaktır. Demek ki onun böyle utanç verici hastalıklara yakalanması mümkündür.

3. Cüzzam, abraş ve diğer utanç verici hastalıklara mü'min müptela olmasaydı, onlar için ilaç ve tedavi tarifi verilmezdi. Hâlbuki bu tarif ve ilaçlardan çok vardır. Onların yanı sıra bu hastalıklardan kurtulmak için çeşitli dualar ve muskalar önerilmiştir.
4. Abdullah b. Bukeyr şöyle diyor: İmam Sâdık (a.s.)'a: "Mü'min biri cüzzam, abraş vb. hastalıklara yakalanır mı?" diye sorduğumda buyurdu ki: "Mü'mine beladan başka bir şey mi yazıldı?"¹⁶⁷
5. Naciye şöyle diyor: İmam Sâdık (a.s.)'a dedim ki: "Muğîre dedi ki: Mü'min, cüzzam, vitiligo gibi hastalıklara yakalanmaz." İmam (a.s.) buyurdu ki: "Onun Firavun'un hânedânından olup hastalıktan elleri kesilen Sâhib-i Yâsin isimli mü'minden haberi yok."¹⁶⁸ Sonra parmaklarını çevirip şöyle buyurdu: "Sanki onun parmakları kesilmiş olarak halkın yanına geldiğini ve onları uyardığını görür gibiyim. Ertesi gün onların yanına geldi ve onlar onu öldürdüler." Daha sonra şöyle buyurdu: "Şüphesiz,

167 Abdullah b. Ca'fer Himyeri, *Kurbu'l-İsnâd*, s. 174, 638. hadis; Kuleyni, *el-Kâfi*, c. 2, s. 258, 27. hadis.

168 Mü'min Süresi 28. ayette geçen Firavun ailesinden olup imanını gizleyen kişidir.

mü'min her türlü belaya uğrar ve intihar dışında her çeşit ölümle ölebilir.”¹⁶⁹

Başka bir nüshada, “parmakları işlevini kaybetmiş kimseye” şeklinde geçmektedir.¹⁷⁰ İkisinin ortak manası, parmakların cüzzam ya da başka bir şey sebebiyle yenmesidir.

6. Yûnus b. Ammar şöyle diyor: İmam Sâdık (a.s.)’a dedim ki: “Halk, yüzümde beliren şey hakkında Allah’ın değer verdiği birine onu müptela etmeyeceğini söylüyor.” İmam (a.s.) buyurdu: “Firavun hânedânından bir mü'minin parmakları hastalıktan dolayı kesilmişti.”

“*Firavun ailesinden olup imanını gizleyen bir mü'min kişi şöyle dedi*”¹⁷¹ âyetinin tefsirinde şöyle buyurdu: “O, altı yüz sene imanını gizledi. O, cüzzamlıydı ve parmakları kesilmiş ve düşmüştü. Parmaksız elleriyle kavmine işaret ederek şöyle derdi: ‘Ey kavim! Bana uyun ki sizi doğru yola hidayet edeyim.’”¹⁷²

Sudeyr diyor ki: “İmam Bâkır (a.s.)’a: ‘Allah mümini sıkıntıya düşürür mü?’ diye sorduğumda buyurdu ki: ‘Mü’minden başkası sıkıntıya düşer mi? Hatta Yasin’in sahibi mükta olduğu halde diyordu ki: ‘*Keşke kavmim bilseydi.*’¹⁷³ ‘Mükta nedir?’ diye sorduğumda buyurdu ki: ‘O, cüzzamdır.’”¹⁷⁴

7. İmam Sâdık (a.s.)’a, cüzzam ve abraş hakkında, “Acaba Müslümanlara uğrar mı?” diye sorduklarında buyurdu ki: “Evet, acaba Yüce Allah, mü'minden

169 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 2, s. 254, 12. hadis.

170 İbn Hemâmî, *et-Temhîs*, s. 42, 43. hadis.

171 (40/Mü'min Sûresi, 28).

172 Ali b. İbrahim Kummî, *Tefsîr-i Kummî*, c. 2, s. 257; Allâme Meclîsî, *Bihârul-Envâr*, c. 13, s. 162, 5. hadis.

173 (36/Yâsîn Sûresi, 26)

174 İbn Hemâmî, *et-Temhîs*, s. 42; Allâme Meclîsî, *Bihârul-Envâr*, c. 14, s. 244, 21. hadis.

başkasını bu hastalığa müptela eder mi? Acaba Yüce Allah, mü'minden başkasına bela yazar mı?"¹⁷⁵

Öyleyse birbirlerine zıt bu rivayetleri nasıl ortak bir paydada toplayabiliriz? Cüzzam ve abraş gibi hastalıklar nasıl yalnızca mü'mine yazılabilir? Oysa bu hastalıklar lanet gibidir. Mü'min ise lanetlenmez ve ondan selamettedir.

Ancak bu sorular karşısında rahatız. Zira ileride de göreceğimiz gibi, mü'minin söz konusu hastalıklara yakalanmamasının nedeni onun amelleridir. Mü'min, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) ve Ehl-i Beyt İmamları (a.s.)'ın buyruklarının satır aralarında bu hastalıklara neden olan şeyleri öğrenmiş, onların (a.s.) bu nedenlerden sakındırdıklarını veya haram ya da mekruh ettiklerini ve çeşitli muskalar, dualar, tedaviler ve ilaçları söylediklerini, alınacak önlemler ve bu hastalıklardan kurtulmanın yollarını öğrettiklerini bilir.

Bunları göz önüne aldığımızda, mü'min kimsenin böyle hastalıklara yakalanmayacağını söyleyebiliriz. Zira o, öyle şeyler bilir ki bunlar, onu bu hastalıklara yakalanmaktan uzak tutmaktadır. Örneğin, mü'min kimse hayız halinde cinsel ilişkiye girmez. Zira bu iş haramdır. Veya cüzzam ve abraşın nedeni olan güneş ışığıyla ısınmış su vb. gibi şeylerle gusül almaz. Zira Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bundan sakındırmıştır. Ayrıca mü'min kimse, onun (s.a.v.) yönlendirmesiyle adı geçen hastalıklara karşı önlem alır ve onun şerrinden koruyacak işleri yapar.

Ama mü'min kimse bu yasakları dinlemezse, haram edilen şeylerden sakınmazsa ve mekruhlarda ısrar ederse söz konusu hastalıklara yakalanması işten bile değildir. Bununla birlikte o, bu hastalıkların tedavisi için, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) ve Ehl-i Beyt İmamları (a.s.)'ndan ulaşan

175 Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, c. 2, s. 326, 76. hadis.

birçok tedavi yolunu öğrenerek kendisini tedavi edebilir ve kısa zamanda sağlığına kavuşabilir.

Sonuç olarak, mü'min birinin bu hastalıklara yakalanma ihtimali zayıftır.

Bu görüşü, İmam Mûsa Kâzım (a.s.)'ın şu sözü teyit etmektedir: “Kavun yemek cüzzama neden olur.” Ona, “Mü'min kırk yaşına geldiğinde delilik ve cüzzamdan güvende değil midir?” diye sorduklarında buyurdu ki: “Evet, ama mü'min kendisini tedavi edecek şeylerden uzak kalırsa bu uzak kalmanın sonucu olarak o hastalıklardan güvende olmayacaktır.”¹⁷⁶

İmam (a.s.)'a sorulan, “Mü'min kırk yaşına geldiğinde delilik ve cüzzamdan güvende değil midir?” sorusu Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in buyurduğu, “Kim kırk yaşına gelirse cüzzamdan güvendedir.” sözüne işarettir. Bu nedenle İmam (a.s.) onlara cevap olarak buyurdu ki, “Evet bu doğrudur.” Ancak mü'min, mü'min olduğu sürece ve emredildiği şeyden sakınırsa güvende olur. Mü'minin bu yaşlarda müptela olmamasının hikmeti, onun bu hastalığa neden olan faktörleri öğrenmiş olması, Rabb'inin sakınmasını emrettiği şeylerin kendisine ulaşmış olması ve akl-ı kâmil olmasıdır. Bu yüzden Allah'ın kanunlarına karşı gelmemekte ve yasakladığı şeylerden sakınmaktadır. Bu da onun söz konusu hastalıklardan korunmasına ve güvende kalmasına neden olmaktadır. Ama mü'min kişi kendisine yasaklanan şeyleri yaparsa ve Allah'ın emirlerine karşı gelir ya da onları öğrenmezse başkalarının başına gelen onun da başına gelir.

İleride bu hastalıklar, hastalıkların nedenleri ve tedavileri hakkında konuşacağız.

176 Hasan b. Ali el-Harrânî, *Tuhefu'l-Ukûl*, s. 483; Hürr el-Âmilî, *Vesâ'ilu's-Şî'a*, c. 25, s. 86, 31.577. hadis.

Utanç Vermeyen Hastalıklar

Utanç vermeyen hastalıklar, bedenın tümünü ya da bir kısmını kaplayan hastalıklar olup, çabuk iyileşen hastalıklardır. Veya gizli olup mü'mini çirkin göstermeyen, onun tahkir edilmesine neden olmayanlardır. Çünkü mü'min izzetlidir.

Söz konusu hastalıkların en barizlerinden biri yan etkisi ateş olan hastalıklardır.

Allah Rasûlü (s.a.v.) bir gün ateşi çıkan ensardan birinin ziyaretine gitti. O, ateşten dolayı Rasûlullah (s.a.v.)'e şikâyetinde bulundu. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Ateş, bağışlayıcı Allah tarafından bir temizleyicidir." Adam dedi ki: "İhtiyar adamın bedeninde yayılan bu ateş onu ölüme götürecektir." Rasûlullah (s.a.v.) bu söze kızdı ve şöyle buyurdu: "Senin hakkında öyle olmalıdır." Ve o adam bu ateşle öldü.¹⁷⁷

Bu hadis sahihse ateşin ne kadar faydalı olduğunu göstermektedir. Neden böyle olmasın ki? Çünkü ateş bedeni günahlardan temizler ve insanlar bu şekilde cennete giderler.

İmam Zeynelâbidîn (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Ateş ne güzel bir derttir. Her organ beladan borcunu öder. Belaya düşmeyenden hayır yoktur."¹⁷⁸

"Ne güzel" ifadesi, utanç duymamayı ve çirkin olmayı göstermektedir. Hatta ondan iyilik ve sevilme manasını da çıkarabiliriz. Bir gün Rasûlullah (s.a.v.)'e bir kadınla evlenmesini önermişlerdir. Ancak Rasûlullah (s.a.v.) kabul etmemiştir. Çünkü kadının babası, kızının şimdiye kadar ne baş ağrısı ne de ateş gördüğünü söylemiştir. Yine

177 Nu'mân b. Muhammed, *De'â'imu'l-İslâm*, c. 1, s. 217.

178 Şeyh Sadûk, *Sevâbu'l-Amâl*, s. 192.

o (s.a.v.), hayatında hiç baş ağrısı görmemiş bir adamın evinde yemek yememiştir.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Ateşli hastalık, ölümün öncüsü ve Allah'ın yeryüzündeki zindanıdır. Ateşin harareti cehennemdendir. Mü'minin cehennem ateşinden payı o kadardır.”¹⁷⁹

Hadis her ne kadar ateşin ölümün öncüsü, ısısının cehennemden olduğunu ifade etse ve cehennem kötü bir yer olsa da mü'minin cehennemden nasibinin ancak bu kadar olduğu belirtilmiştir. Bu söz, “Ateşli hastalık cehennem ateşini ondan uzaklaştırır.” ifadesinden kinayedir. Yani o, dünyada azap olur, ahirette değil.

Başka bir hastalık baş ağrısı ve göz ağrısıdır. Bu konuda hadiste şöyle buyurulmuştur: “Allah bir kulunu sevdiği zaman ona nazar eder, ona nazar ettiğinde üç şeyden birini ona hediye eder: Ya baş ağrısı ya ateş ya da göz ağrısı...”¹⁸⁰

179 Şeyh Sadûk, *Sevâbu'l-'Amâl*, s. 192.

180 Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 13, 45. hadis; İbn Hemmâm Eskâfi, *et-Temhis*, s. 42, 47. hadis.

HASTALIKLARIN SEBEPLERİ

Sebeplerin Sebebi

Her şeyin her an yaratıcısı, iradesiyle her hareket ve durgunluğu gerçekleştiren, türlü değişim kendisinden hâsıl olan ve iradesi olmadan hiçbir şeyin gerçekleşmeyeceği, Sebeplerin Sebebi Yüce Allah'tır.

Burada “Hastalıklar ve sıkıntılar Allah’tan mı gelir?” gibi bir soru çıkıyor karşımıza. Zira Yüce Allah şöyle buyuruyor: “*Sana gelen iyilik Allah’tandır. Başına gelen kötülük ise nefsendendir.*”¹⁸¹

Yine şöyle buyurmaktadır: “*Başınıza gelen her musibet kendi yapıp ettikleriniz yüzündendir.*”¹⁸²

Ayetlerden kötülük, musibet ve hastalığın nedenlerinin insanın kendisi olduğu, kendi amel ve davranışlarından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bu yüzden Yüce Allah, Hz. İbrahim (a.s.)’ın sözünü Kur’ân’da şöyle aktarır: “*Hastalandığım zaman bana şifa verendir.*”¹⁸³ Dikkat edilirse Hz. İbrahim (a.s.), “Beni hasta etse” dememektedir.

Bununla birlikte hastalıkların sebeplerini araştırmamız lazım. Yani hastalıkların ortaya çıkmasına neden olan Allah’ın yarattığı sebepleri bulmalıyız. Söz konusu sebeplerden birisi insanın yaptığı ameller ve hatalardır. İmam

181 (4/Nisâ Sûresi, 79).

182 (42/Şûrâ Sûresi, 30).

183 (26/Şu’arâ Sûresi, 80).

Sâdık (a.s.) şöyle buyurmuştur: “Yüce Allah eşyanın işleyişini sebeplerle yapar. Bu yüzden her şeye bir sebep kılmıştır.”¹⁸⁴ Bu sebeplere “Allah’ın kaderi” denir. Bu, Allah’ın iradesiyle her zaman olmasını istediği şeydir.

İnsan günah işlese bu günah, hastalığın maddesi ve sebebi olur. Yani hastalığın sebebi, sebep kâmil olsun diye tek kalıyor. Başka bir ifadeyle mâni ortadan kalkıyor. Bütün sebepler Allah’ın elindedir. Allah istemezse sebepler etki etmez, isterse eder.

Sebebin varlığını gösteren şey şu âyet-i kerimedir: *“Bunlardan haksızlığa sapanlar da yaptıkları kötülüklerin cezasını çekeceklerdir.”*¹⁸⁵

Yani yaptıklarının neticesi, Allah’ın sebep olarak karar kıldığı zararlar, hastalıklar vb. şeylerle onlara ulaşacaktır. Allah’ın takdirini ve sebeplerin O’nun iradesine bağlı olduğunu gösteren şey, şu âyet-i kerimedir: *“Allah’ın izni olmadan başa gelen bir musibet yoktur.”*¹⁸⁶

İmam Sâdık (a.s.) şöyle buyurmuştur: “Allah size nimetleri bahşeder ve nimetlerin başlangıcı O’dur. Bu sizin kötülüklerin başlangıcı olmanız gibidir. Elbette bu Allah’ın takdiri kadardır.”¹⁸⁷

Kısacası hastalıkların Allah’tan geldiğini söylemek doğru olsa da hastalığın sebebi insanın kendi amelidir. İnsan hastalığın ortaya çıkış sebebini ve hastalık faktörlerini oluşturduğundan Allah da o sebeplerin etkisini göstermesine engel olmamaktadır. İnsanın sebebi ortaya çıkarmasından sonra Allah hastalığın sebeplerini tamamlamaktadır.

184 Allâme Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, c. 2, s. 168.

185 (39/Zümer Sûresi, 51).

186 (64/Teğâbûn Sûresi, 11).

187 Allâme Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, c. 5, s. 114, 42. hadis.

Yukarıda söyleneni şu âyet-i kerime desteklemektedir:
*“Eğer yüz çevirirlerse bil ki Allah, onların bazı günahları sebebiyle başlarına bir bela getirmek istiyordur.”*¹⁸⁸

Şimdiye kadar söylenenlerden iki ilişkilendirmenin de doğru olduğunu söyleyebiliriz. Hastalık hem Allah’tandır, hem de insanın kendisindendir. Ve bu ikisi aynı boylamdadır, aynı düzlemde değildir.

188 (5/ Mâide Sûresi, 49).

A. HASTALIKLARIN DOLAYLI SEBEPLERİ

1) Birinci Sebep: İmtihan

Peygamberlerin, vasîlerinin ve takvâlîların hastalıklarının asıl sebebi imtihandır. Hatta peygamberlerden bir tanesi hastalıktan vefat etmiştir.¹⁸⁹ En çok sıkıntıya uğrayanlar önce peygamberler, sonra vasîler, sonra da takvâsına göre iman edenlerdir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) hep hastalanırdı. Öyle ki “O, hastadır.” derlerdi. Nitekim Hz. İsâ (a.s.) çocukken yetişkinlerin hastalığına, yetişkin iken çocukların hastalığına yakalanırdı.

Hz. Eyyûb (a.s.), belaların ve sabrın sembolüydü. En önemli belası hastalıktı. Hep hasta olduğundan halk o hazretten uzak dururdu.

-106-

Burada şöyle bir soru karşımıza çıkıyor: Peygamberlerin hasta olmaları ve sıkıntı çekmelerindeki faktörler ve hedefler neydi? Çünkü peygamberler ne günah işlerler, ne de fazla yemek gibi hastalığa yola açan işler yaparlardı. Öte yandan onlar mikropları ve onlardan korunmanın yollarını iyi bilirlerdi. Mekruhları bile işlemezlerdi.

Buradan anlaşılmaktadır ki, *“Başımıza gelen her musibet kendi yapıp ettikleriniz yüzündendir; kaldı ki Allah birçoğunu da bağışlar.”*¹⁹⁰ âyeti onların (a.s.) hakkında

189 Allâme Meclisi, *Bihâru'l-Envâr*, c. 11, s. 66.

190 (42/Şûrâ Sûresi, 30).

inmemiştir. Onlar hakkında şu âyet inmiştir: “Yeryüzünde vuku bulan veya başınıza gelen hiçbir musibet yoktur ki, biz onu yaratmadan önce bir kitapta yazılı olmasın. Kuşkusuz bu Allah’a göre kolaydır. Kaybettiklerinize üzülmeysiniz ve O’nun size verdikleriyle şıarmayasınız diye (böyle yapmıştır). Allah kendini beğenen, böbürlenene hiç kimseyi sevmez.”¹⁹¹

Bu yüzden peygamberler kaybettikleri şeylere üzülmez, kazandıklarına da sevinmezlerdi. Peygamberler yüce makama ulaşmak için bu sıkıntılara düşerlerdi. Bu sonucu Kur’ân’ın âyetinden çıkarıyoruz.

Hız. Ali (a.s.)’ın şu sözü de bunu teyit eder: “Bela, zalim için edeb verme; mü’min için imtihan; veliler içinse onurdur.”¹⁹²

Bir rivayette şöyle buyurulmuştur: “Cennette bir makam var ki, ancak bedeninde bir musibet meydana gelen kişi ona ulaşır.”¹⁹³

Peygamberlerin hastalıklara yakalanmasının nedenleri şunlardır:

1. Peygamberlerin hastalığı daha yüce makamlara ulaşmak içindir. Ancak bu yeterli sebep değildir. Zira başkalarında da bu delil vardır.
2. Hastalık, mükâfattır. Onlara (a.s.) bela geldiği zaman sabrederler ve ibadet ettiklerinde sevap aldıkları gibi sevap alırlardı.

İmam Sâdık (a.s.)’a, “Hız. Ali (a.s.)’ın ve Ehl-i Beyt (a.s.)’ın başlarına gelen musibetler onların amellerinden dolayı mıdır? Oysa onlar (a.s.) temiz ve masumdurlar.”

191 (57/Hadid Sûresi, 22-23).

192 Şeyh Tâcettin eş-Şâ’irî, *Câmi’u’l-Ahbâr*, s. 109; Allâme Meclisi, *Bihâr-ru’l-Envâr*, c. 78, s. 198, 55. hadis.

193 Şeyh Tâcettin eş-Şâ’irî, *Câmi’u’l-Ahbâr*, s. 110; Allâme Meclisi, *Bihâr-ru’l-Envâr*, c. 78, s. 199, 55. hadis.

diye sorduklarında şöyle buyurdu: “Allah Rasûlü (s.a.v.) günahsız olduğu halde her gün yüz defa tövbe ve istiğfar ederdi. Allah, velîlerini günah işlemedikleri halde mükâfat vermek için belalara düşürür.”¹⁹⁴

Yukarıdaki iki delilin ispatı için Rasûlullah (a.s.)’dan şu hadis rivayet edilmiştir: “Dünyada musibetlere düşen kimseler için ahirette dereceler var ki amellerle onlara ulaşılamaz. Öyle ki insan, keşke dünyada bedeni makasla parça parça edilseydi diye hayıflanır. Çünkü Allah’ın tevhid ehline ne kadar çok mükâfat verdiğini görmektedir.”¹⁹⁵

Bana göre, hastalığın ikinci nedeni yani mükâfat, yeterli neden değildir. Çünkü Yüce Allah, peygamberlerin ümmetleri için gösterdikleri çabalara, yaptıkları amellere ve bıraktıkları sünnetlere o kadar çok sevap vermektedir ki, onların artık hastalık ve musibetlerden gelecek sevaplara ihtiyaçları kalmaz.

3. Dünyada huzurlu yaşamak herkes için mümkün değildir. Yoksa dünya, dünya olmazdı. Dünya, tezatların olduğu bir yerdir.

Bir rivayette şöyle buyurulmuştur: “Dört şey var ki onlardan ne peygamberler kurtulabilirler, ne vasîleri, ne de takipçileri: Dünya malına muhtaçlık, bedende hastalık, onları öldürmek isteyen kâfir ve onların peşinde olan münafık.”¹⁹⁶

İmam Sâdık (a.s.) şöyle buyurdu: “İmkânsızı arzu etmeyin.” Kendisine, “Kim imkânsızı arzu eder ki?” diye sorduklarında buyurdu ki: “Sizler... Acaba dünyada rahatlığı arzu

194 İbrahim el-Kummî, *Tefsîru'l-Kummî*, c. 2, s. 277; Allâme Meclîsî, *Bihârü'l-Envâr*, c. 78, s. 180, 26. hadis.

195 Ahmed b. Fehd el-Hillî, *Uddetü'd-Dâ'i*, s. 117; Allâme Meclîsî, *Bihârü'l-Envâr*, c. 78, s. 193, 50. hadis.

196 Şeyh Hasan b. Ebi'l-Hasan ed-Deylemî, *İ'lâmu'd-Dîn*, s. 278; Allâme Meclîsî, *Bihârü'l-Envâr*, c. 78, s. 195, 52. hadis. Hadis İmam Sâdık'tan nakledilmiştir.

etmiyor musunuz?” Dediler ki: “Evet.” İmam (a.s.) şöyle buyurdu: “Mümin için dünyada rahatlık imkânsızdır.”¹⁹⁷

Bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Dünya, mü'minin zindanı, kâfirin cennetidir.”¹⁹⁸

Evet, dünya böyle olsun diye yaratıldı. Bu Allah'ın sünnetidir ve Allah'ın sünnetinde değişiklik olmaz.

Elbette bu da önceki iki neden gibi yeterli neden değildir.

4. Diğer sebep Allah ile görüşme isteğidir.

Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Cebrâil, en güzel sûrette bana nazil oldu ve dedi ki: ‘Ey Muhammed! Hak, sana selam ediyor ve diyor ki: Ben dünyaya vahyettim ki benim dostlarım bana kavuşmayı sevinceye kadar, onlara acı, şiddetli, zorlu ve asabi olsun; düşmanlarıma ise benimle kavuşmaktan nefret edinceye kadar rahat ve kolay olsun. Çünkü ben dünyayı dostlarıma zindan, düşmanlarıma ise cennet karar kıldım.’”¹⁹⁹

Bana göre, bu da peygamberlerin hastalıklarının esas nedeni değildir. Çünkü onlar, hasta olmadan da Allah'a kavuşmayı isterler. Böyle bir durum takvâlilar için de geçerlidir. Nitekim Hz. Ali (a.s.), Hemmam Hutbesi'nde şöyle buyuruyor: “Eğer onlar için belirlenmiş bir ecel olmasaydı...”²⁰⁰

5. Diğer bir sebep Allah dostluğudur.

197 Şeyh Hasan b. Ebî'l-Hasan ed-Deylemî, *İ'lâmu'd-Dîn*, s. 278; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 195, 52. hadis.

198 Şehid Sâni, *Müsekkenu'l-Fuâd*, s. 24; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 194, 51. hadis.

199 Şeyh Hasan b. Ebî'l-Hasan ed-Deylemî, *İ'lâmu'd-Dîn*, s. 277; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 194, 52. hadis.

200 Şerif er-Radî, *Nehcü'l-Belâğa*, c. 2, s. 160.

Bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Allah, bir kulunu sevdiğinde onu belalara duçar eder. Biz ve siz her akşam ve sabah onunla beraberiz.”²⁰¹

Bir başka hadiste şöyle buyurulur: “Allah bir kulunu sevdiği zaman onu belalarla hüzne boğar ve zorluklar selini onun üzerine gönderir. Kul dua edince, ‘Ey kulum, icabet ediyorum. Eğer isteğine çabuk icabet edersem, bunu kesinlikle yaparım, ama onu senin için saklayacağım. Senin için sakladığım şüphesiz daha hayırlıdır’ der.”²⁰²

Bu rivayetin peygamberlerin dışındaki kimseler için söylenmesi daha uygundur. Zira peygamberlerin duasına icabet olunur. Oysa rivayette icabet edilmediği söz konusudur.

6. Bana göre hastalıkların asıl nedeni altıncı neden olan günahlardır. Ama peygamberlerin günahı değil, insanların günahları ve onların akıllarının yetersizliğindendir.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Peygamberlerin musibeti herkesinkinden daha fazladır. Sonra da onlara benzeyenlerindir. Yüce Allah’ın peygamberine büyük bela vermesinin nedeni, insanlar onun ilah olduğunu iddia etmesinler diyerdir. Ve bilsinler ki Allah istediği zaman, istediği şekilde ve istediği sebeple istediğini hasta eder ve istediğine sağlık verir.”²⁰³

En küçük acayıplikleri gördüğü kimseye tapınmakta tereddüt etmeyen insanlar, çeşitli mucizeler gösteren peygamberlere tapınmakta asla tereddüt etmezler. Bu mucizeler, ölüleri diriltmek, Ay’ı ikiye bölmek, cansız varlıklarla

201 Şehid Sâni, *Müsekkenu’l-Fuâd*, s. 113, 114; Allâme Meclisi, *Bihâru’l-Envâr*, c. 78, s. 196, 53. hadis.

202 Şehid Sâni, *Müsekkenu’l-Fuâd*, s. 114; Allâme Meclisi, *Bihâru’l-Envâr*, c. 78, s. 196, 53. hadis.

203 Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 400; Allâme Meclisi, *Bihâru’l-Envâr*, c. 12, s. 348.

konusmak, dilsizi ve abraşı iyileştirmek, âmânın gözünü açmak gibidir.

Bu nedenle Yüce Allah, peygamberlerine tapılmaması ve insanların işlerinin Allah'ın elinde olduğunu bilmeleri, peygamberlerin yalnızca emir altındaki kullar olduklarına inanmaları için peygamberlere çeşitli hastalıklar ve musibetler vermiştir.

Hz. İsâ (a.s.) çocukken yetişkin hastalıklarına, yetişkinen çocuk hastalıklarına yakalanıyordu. Buna rağmen onun hakkında “O, Allah'ın oğludur ve üçün üçüncüsüdür.” dediler. Hiç hastalığa yakalanmamış olsaydı ne derlerdi?!

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in öğrencisi ve halifesi olan Hz. Ali (a.s.) için de aşırıya giden fırkalar tanrılık iddiasında bulunmuşlardı. Aynı şekilde yüce Peygamberimiz (s.a.v.) eğer musibetlere, eziyetlere ve sıkıntılara uğramasaydı, mucizeleri ve ilmi nedeniyle kesinlikle kendisine taparlardı. Nitekim o (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Hiçbir peygamber benim gibi eziyet çekmemiştir.”

Anekdot

Peygamberlerin ve vasîlerinin hastalıkları -başka bir ifadeyle onların yakalandıkları hastalıklar- özel hastalıklar olup onların (a.s.) aşağılanması neden olacak hastalıklar değildi. Yine şeytan, özel durumların dışında, onlara musallat olamıyordu. Hz. Eyyûb'un başına gelenler de böyledir. Ve onların hastalıkları aşırı yiyip içmekten kaynaklanmıyordu.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in zatülcenb hastalığına yakalandığını söyleyenler vardı. Peygamberimiz (s.a.v.) buna karşılık olarak şöyle buyurmuştur: “Yüce Allah, bu hastalığı bana musallat etmez.”

Peygamberlerin hastalıklarının çoğu üç hediye idi. Hadiste şöyle buyrulur: “Allah kulunu severse ona bakar. Baktığında ise üç şeyden birini ona hediye eder: Baş ağrısı, ateş veya göz ağrısı.”²⁰⁴

Bir başka hadiste şöyle buyrulmaktadır: “Ateş, ne güzel hastalıktır; zira beden her organı kendi bedelini ödemektedir. Musibete uğramayan bedenin hayrı yoktur.”²⁰⁵

Körlük, peygamberlerin hastalıklarındandı. Zira Hz. Yakub’un gözleri görmüyordu.

Hadiste şöyle buyrulmaktadır: “Yakub (a.s.) ne zaman deve eti yese, böğrü ağrırdı. Bu yüzden deve etini kendisine haram etmişti.”²⁰⁶

İnsanlar, Hz. Peygamber (s.a.v.)’in zâtülcenb hastalığına yakalandığını sanıyorlardı. Ama kendisi şöyle buyruyordu: “Yüce Allah, bu hastalığı bana musallat etmez; çünkü o, şeytanın vesvesesidir. Ancak bu hastalık Hayber’de yediğim bir lokmadan ötürüdür. Onun etkisiyle dönemsel olarak ağrım tutuyor. Öyle ki sanki ölüm anım yaklaşmış gibi hissediyorum.”²⁰⁷

2) İkinci Sebep: Günah

Anlaşıldığı kadarıyla doktorların verdiği ilaçlar ve uzmanların yaptıkları tedaviler, çoğu zaman hastayı iyileştirir. Ama bazen de iyileşme gerçekleşmez, hasta verilen ilaçları kullandığında faydasını görmez ve hastalığı daha da artar.

204 Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 13; Allâme Meclisi, *Bihâru’l-Envâr*, c. 78, s. 178, 20. hadis; Hürr el-‘Âmilî, *Vesâilu’l-Şi’a*, c. 2, s. 623, 2462. hadis.

205 Şeyh Sadûk, *Sevâbu’l-‘Amâl*, s. 192; Allâme Meclisi, *Bihâru’l-Envâr*, c. 78, s. 183, 35. hadis, İmam Zeynelâbidin’den nakledilmiştir.

206 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 5, s. 306, 9. hadis; Allâme Meclisi, *Bihâru’l-Envâr*, c. 9, s. 191, 31. hadis.

207 Muttakî el-Hindî, *Kenzu’l-Ummâl*, c. 11, s. 466, 32.191. hadis.

Bazen insan hastalığa maruz kalır ve hasta olur. Hâl-buki o bazen ağırlaşır, bazen kendini iyi hisseder.

Veba salgını baş gösterdiği zaman ondan kaçan kimi-leri ona yakalanır ve ölür. Ölmeyip iyileşen de vardır. On-dan kaçmayıp ona yakalanmayanlar da vardır. Hatta has-talarla ilgilenip onları tedavi ettiği ve ölenleri defnettği halde bu hastalığa yakalanmayanlar da vardır.

Aynı şekilde birinin bedenine mikrop girer ve o mik-rop bazen etki eder, bazen de etki etmez. Bu şahıs mik-robu başkalarına bulaştırır ama kendisi sağlıklıdır.

İlaç, mikrobi ya yok eder ya da zayıflatır. Laboratu-var ortamında veya bedende etkinliğini durdurur. Kimi zaman da yok edip zayıflatmaz, aksine güçlendirip etkin-liğini artırır.

Bazen bir gen bazı şartlarda hastalığa neden olurken, bazen aynı şartlarda neden olmayabilir. Bazen kimsenin bilmediği ve etkisi bilinmeyen yeni bir hastalık ortaya çı-karken, bazen de bir bakarsınız, var olan bir hastalık yok olup gitmiştir.

Kolera ve veba salgını, refah düzeyi yüksek olan bir ülkede salgın haline gelebilir ve o ülkeyi etkisi altına ala-bilir. Ölüm oranlarının arttığı, kötü beslenmenin arttığı ve halkının en kötü şartlarda bulunduğu bir sırada ise onu terk edebilir.

Bu ve benzeri durumlar peşi sıra birçok soruyu akla getirmektedir. Bu soruların ikna edici ve ayrıntılı cevap-lara ihtiyacı vardır.

Hekimler bu sorulara cevap vermekte güçlük çek-mektedirler. Bugün cevap verseler bile yarın onu yalanla-maktadırlar. Bugün önem verseler, yarın önemsememek-tedirler. Bu şekilde görüşlerin sürekli olarak değiştiği ve birbirleriyle çeliştiği görülmektedir. Yüce Allah bütün bu

sorulara tarih boyunca elçileri vasıtasıyla tam ve mantıklı cevaplar vermiştir. Ama insanların çok azı bu cevaplara teveccüh etmişlerdir.

Yüce Allah, kitabında şöyle buyurur: “*Başınıza gelen her musibet kendi yapıp ettikleriniz yüzündendir; kaldı ki Allah birçoğunu da bağışlar.*”²⁰⁸

Hastalık, ölüm ve malını mülkünü kaybetmek musibettir. Mütevatir hadisler, lügatçiler²⁰⁹ ve müfessirlerin sözleri buna delildir.²¹⁰

Ayette geçen, “*Ellerinizle işledikleriniz yüzündendir.*” cümlesi günahları kastetmektedir.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Bir damarınızdaki seğirme ve bir ayağınızın tökezlemesi dahi ancak kendi ellerinizle yaptıklarınız yüzündendir. Allah'ın affettikleri ise çoktur.”²¹¹ Hadisin orijinalinde geçen ve “seğirme” olarak ifade edilen *ihtilâc* kelimesi kökeni itibarıyla “huzursuzluk” manasına gelmektedir.²¹² Damardaki huzursuzluk halinden kasıt ise hastalıktır.

208 (42/Şûrâ Sûresi, 30).

209 İbn-i Esir, *en-Nihâye*, c. 3, s. 57: “Musibet insana ulaşan zorlu bir şeydir.”; Luviş Ma'lûf, *el-Müncid*, s. 439: “Musibet, bela ve her türlü mekruh iştir.”

210 Fahrüddin et-Turayhî en-Necefi, *Mecma'u'l-Bahreyn*, c. 9., s. 47.

211 Şeyh Tûsî, *Emâli't-Tûsî*, s. 631; Allâme Meclîsî, *Bihârul-Envâr*, c. 70, s. 363, 94. hadis.

212 Kelime “damar” kelimesinden gelmektedir. “İhtilâc/damar seğirmesi” farklı şekillerde yorumlanmış olsa da “huzursuzluk” olarak da ifade edilir.

Fahrüddin et-Turayhî en-Necefi, *Mecma'u'l-Bahreyn*, c. 2, s. 295'de geçtiği üzere, *muhâlece*, “huzursuzluk ve çatışma” anlamına gelirken, organ ihtilâcı organdaki huzursuzluğu ve problemi ifade eder. İhtilâc ya da huzursuzluk bir hastalık olabileceği gibi bedene kısmî etki eden ardışık, hızlı ve anormal hareketler olarak da ifade edilir.

Luviş Ma'lûf, *el-Müncid*, s. 190: *Halece* veya *halcen* için ise kemiklerin yorgunluk ya da yürümekten ötürü kişide şikâyet meydana getirmesi, ağrması olarak ifade edilir. Bu durum siir kasılması ya da sıkışması anında gözlemlenir.

Söz konusu damar huzursuzluğunun nedeni damar bölümünde anlatılacaktır. Bazılarına göre onun manası kas tutulmasıdır. Her halükârda bu bir hastalıktır. Ondan maksat, normal bir hastalık ise onun buyruğu olan yedi zayıf fert ile tehlike altında olan insanların kesinlikle imtihan edileceğine/çile çekeceğine işaretidir. O da her şeyden önce günah sebebiyle hâsıl olur.

Peygamberimiz (s.a.v.)'in, “Kendi ellerinizle gönderdikleriniz” sözünden maksat günahlardır. Çünkü bir başka hadiste şöyle buyurmuştur: “Damarlar ve göz ancak kişinin günahları sebebiyle hastalığa yakalanır. Allah'ın affettiği ise daha çoktur.”²¹³

Bu hadiste, “kendi ellerinizle gönderdikleriniz” yerine “ancak günahlar” ifadesi yer almıştır. Ayrıca “göz” kelimesinin *damar seğirmesine (ihtilâc)* bağlanmasından da *damar seğirmesinin* hastalık olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü onlar, *gözün seğirmesini (ihtilâc)* göz kapaklarının istemsiz olarak hareket ettirilmesi olarak yorumlamışlardır.²¹⁴ Nitekim bu konu, kolay işin büyük işe işareti olarak teyit edilir. Zira gözün seğirmesi gözün basit bir faaliyetinin düzensizliği demektir. Ama bu kolay ve basit bir düzensizliktir. Veya bir çeşit düzensizliğin başlangıcıdır. Damar perişanlığı da aynıdır.

Ancak günah, göz ve damarın seğirmesinin tek nedeni değildir. Zira hadiste şöyle buyurulmuştur: “Hiçbir damar seğirmez ve hiçbir mü'minin başı ağrımaz, ancak işlediği günahın etkisi dışında. Allah'ın affettikleri ise daha fazladır.”²¹⁵

-115-

213 Nureddin el-Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid*, c. 2, s. 295; Taberânî, *Mu'cemmu's-Sağîr*, c. 2, s. 103; es-Suyûtî, *Câmi'u's-Sağîr*, c. 2, s. 481, 7797. hadis; Muttakî el-Hindî, *Kenzu'l-'Ummâl*, c. 4, s. 216, 10.229. hadis; 'Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, c. 2, s. 296.

214 Luvis Ma'lûf, *el-Müncid*, s. 190.

215 Şeyh Müfid, *Emâli el-Müfid*, s. 35; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 2, s. 59, 1.387. hadis.

Hadisten, baş ağrısının gûnahtan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Başka bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Her ateş, baş ağrısı ve harekete geçen damar günahın neticesidir. Ancak Allah'ın affettikleri ise daha fazladır.”²¹⁶

Hadiste ateş diğer hastalıklara ilave edilmiştir. Bu bir mikrop hastalığıdır. Manası da şöyledir: Günah; mikrop, kirlilik ve onların galip gelmelerinin ortamını hazırlar. Bunu da bedenın savunma sistemini zayıflatarak yapmaktadır.

Hız. Ali (a.s.) bu konuda şöyle buyurmuştur: “Yara ve ateş dışında bütün hastalıklar karından kaynaklanmaktadır. Onlar dışarıdan bedene girerler.”²¹⁷

İmam (a.s.) bu rivayette ateş dış nedenlere bağlamıştır. Çünkü bu nedenler dışarıdan bedene girerler. Ateş ve sıcaklığın kış mevsiminde bedene girmesi, akıllıca olmadığından maksat ateşin sebebinin girmesidir.

Netice olarak ateşin, mizaçların veya damarların anormal hareketleri gibi iç nedenleri yoktur. Bu konu, ateşı yara ya atfetmeyi desteklemektedir. Zira yara; bıçak, taş vb. sebeplerle bedene girer. Yine ateş bedene girmez, onun sebebi bedene girer.

Hadiste “damar seğirmesi” yerine “vurulacak damar yoktur” ifadesi yer almıştır. İleride de görüleceği gibi damar vurmasının ve hareketinin başka bir kaynağı vardır.

Günahın etkisi, damarların seğirmesi, baş ağrısı ve ateşle sınırlı değildir. Hız. Ali (a.s.) bir rivayette şöyle buyurmaktadır: “Damarın her bükülmesi, taşın zarar vermesi, ayağın kayması ve bir dalın çizmesi günah sebebiyle meydana gelmektedir. Allah'ın affettikleri ise daha fazladır.”²¹⁸

216 Tabersî, *Mışkâtul-Envâr*, s. 484; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müştedrekü'l-Vesâil*, c. 11, s. 332, 13.184. hadis.

217 Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, c. 2, s. 160; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 178, 19. hadis.

218 Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 2, s. 445, 6. hadis.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) ise şöyle buyurmaktadır: “Dalın her çizmesi ve taşın verdiği her zarar günahın neticesidir.”²¹⁹

Başka bir rivayette şöyle buyurmaktadır: “Damarınız harekete geçiyorsa ve yeryüzü bir parmağınıza zarar veriyorsa bu, günahın neticesindedir. Allah’ın affettikleri ise daha fazladır.”²²⁰

Yukarıdaki rivayetler hastalıktan her ne kadar kinaye olarak söz etmiş olsa ve ateş, baş ağrısı, damarın ve gözün hareketi gibi örnekler verse de genel olarak hastalıktan açık bir şekilde söz eden rivayetler de vardır.

Evet, rivayetler açıkça hastalıktan söz etmiş ve nedeninin günah olduğunu söylemiştir. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: “Mü’min ne zaman günah işlese fakirliğe ve acze düşer. Bu sıkıntılar belki de günahlarının kefareti olur. Bu da olmazsa o, hasta olur.”²²¹

Birisi kalkıp itiraz etse ve dese ki, “Doktorlar da onu anladıklarından, bu rivayet sizin maksadınızı içermiyor, günahın hastalık sebebi olduğunu söylemiyor. Rivayet gerçekte günahı sebep olarak göstermiştir. Çünkü Yüce Allah, hastalığı yaratmış, onun sebebini ortaya çıkarmıştır. Rivayetin maksadı, günahın hastalığın sebebi olduğunu ifade etmek değildir.”

Cevap olarak deriz ki, “Günahın, hastalığın sebebi olması, onun hastalığın sebepleri arasında olması için yeterlidir. Maksadımız, onun yeterli sebep ve doğrudan sebep olmadığıdır.” Bu konuya ileride değineceğiz.

Bu açıklama, Yüce Allah’ın yeryüzündeki sünnetlerinin işlemeye devam ettiği ve değişmediğinin bilinmesiyle tamamlanmış olur.

219 Feyz-i Kâşânî, *Tefsîru’s-Sâfi*, c. 4, s. 377.

220 *El-Usûlu’s-Sitte Aşer*, s. 162; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c.11, s. 334, 13.192. hadis.

221 Tabersî, *Mişkâtü’l-Envâr*, s. 175.

Bazı durumlarda fakirlik hastalığa engeldir.²²²

Nitekim daha önce zikredilen rivayette, Yüce Allah'ın mü'minleri dünyada cezalandırmayı irade ettiği belirtilmiştir. Başka bir rivayette şöyle buyurulmuştur: "Allah kimi dünyada cezalandırırsa, onu ahirette tekrar cezalandırmaktan daha büyük, daha affedici ve daha yücedir."²²³

Bir gün Emîrül-Mü'minîn Ali (a.s.), hasta olan Selman'ın ziyaretine gitti ve ona şöyle buyurdu: "Ey Selman! Ashabımızdan kim bir hastalığa yakalansa bunun nedeni daha önce işlediği günahdır. Ve bu hastalık onu temizlemektedir."²²⁴

Hadisin orijinalinde geçen *el-vecu'* kelimesi hastalık demektir. Ona "ağrı" demek de mümkündür. Zira günümüzde hastalığın tanımında bu kelime sıkça kullanılmaktadır.

Günahın, hastalığın sebebi olduğunu belirten en iyi hadis, Ehli Beyt imamlarından gelen şu hadistir: "Bilin ki atan her damar, gelen her musibet ve baş ağrısı günahlandır. Bu, Allah'ın kitabında buyurduğu şu sözüdür: *"Başınıza gelen her musibet kendi yapıp ettikleriniz yüzündendir; kaldı ki Allah birçoğunu da bağışlar."*²²⁵ Sonra şöyle buyurdu: "Allah'ın bağışladığı, cezalandırdığından daha çoktur."²²⁶

Yukarıdaki hadis, bütün hastalıkların sebebinin günahlar olduğunda şüpheye yer bırakmamaktadır. Zira

222 Yoksulluğun hastalığı önlediği henüz gizliliğini korusa da bu durum göstermektedir ki çoğu hastalığın kaynağı çok yemekten geçmektedir.

223 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 2, s. 445, 6. hadis.

224 İbn Sâbûr Zeyyâd, *Tıbbu'l-Eimme*, s. 15; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu's-Şî'a*, c. 2, s. 625, 20. hadis.

225 (42/Şûrâ Sûresi, 30).

226 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 2, s. 269, 3. hadis.; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu's-Şî'a*, c. 11, s. 237, 20.565. hadis.; Fazl Tabersî, *Mekârimu'l-Ahlâk*, s. 357; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 70, s. 315, 3. hadis.; Meclisî, *a.g.e.*, c. 78, s. 200, 57. hadis.

Arapçadaki belirsiz isim (nekra) olumsuzlukla beraber olunca genellik ifade eder.

Yine hastalık olan her şey, “*Başınıza gelen her musibet kendi yapıp ettikleriniz yüzündendir; kaldı ki Allah birçoğunu da bağışlar.*”²²⁷ âyetinin kapsamına girer. Özellikle de âyet, hadislerde hastalık olarak tefsir edilmiştir. Emîr-ü'l-Mü'minîn Ali (a.s.), âyet hakkında şöyle buyurmuştur: “Damar damar üstüne binse, ayağınız taşa değse ya da bir dala takılıp zarar görseniz hepsi günahlarınızın neticesidir. Allah'ın affettikleri ise daha fazladır.”²²⁸

Bir başka hadiste şöyle buyurulmaktadır: “Ne damarınız size zarar verir, ne de parmağınız bir iz bırakır. Size zarar veren ancak günahlarınızdır.” Râvî diyor ki: “O (s.a.v.) ardından şu âyeti okudu: “*Başınıza gelen her musibet kendi yapıp ettikleriniz yüzündendir; kaldı ki Allah birçoğunu da bağışlar.*”²²⁹

Bu hadis ve diğer hadisler, âyetten bizim ispat etmek istediğimiz şeydeki belirsizliği ortadan kaldırmaktadır.

Şüphesiz ki insanlar bu hakîkati bilmiyorlar. Yani hastalıkların asıl sebebinin günahlar olduğundan gafiller. Eğer bilselerdi bu şekilde büyük günahları işlemezlerdi. Çünkü sağlıklarından korkarlardı. İnsanlar sağlıklı yaşamayı severler. Bu yüzden sağlıklarını korumak için en zor dietleri ve egzersizleri yaparlar. Hâlbuki hastalıkların asıl ve ilk sebebinin günahlar olduğunu bilselerdi, onları işlemezlerdi. Çünkü her insan yaşama, özellikle de güzel ve rahat bir yaşama düşkündür.

227 (42/Şûrâ Sûresi, 30).

228 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 2, s. 445, 6. hadis.; Abd Ali Cum'a el-Arûsî el-Huveyzî, *Tefsîr Nûrû's-Sakaleyn*, c. 4, s. 581, 97. hadis.; İbn Eş'âs Kûfî, *el-Ca'feriyyât*, s. 179; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 11, s. 325, 13.162. hadis.

229 (42/Şûrâ Sûresi, 30); *El-Usûlu's-Sitte Aşera*, s. 162.

Ben hak olanı söylüyorum ki her hastalık günahın neticesinde ortaya çıkmaktadır. Tüm hastalıkların temeli günahlardır. Diğer sebepler ondan kaynaklanmaktadır. Bu yüzden bedene giren her mikrop ve doğası değişen her gen günahıtan dolaydır.

İster kabul et, ister etme, hastalıkların asıl sebebi günahlardır.

Günahın bir faktör olması sadece hastalıklarla sınırlı değildir. Her türlü sıkıntı ve sorunun nedeni insanların işlediği günahlardır. Hava kirliliği, suların kirletilmesi bu günahlardandır.

Kısacası sorduğumuz tüm soruların cevabı bu güzel hakikatte saklıdır. Bu hakikati öğrenmekle mikrobun neden bazı insanlarda etki ettiğini ve bazılarında etki etmediğini; neden ilacın bazı insanları iyileştirmesine rağmen bazılarını iyileştirmedeğini; hastalığın neden bazı şehirlerde görülmesine rağmen bazılarında görülmediğini anlamış oluyoruz.

Bu gerçeği insanların gözünden gizleyen şey eleştiriler ve sorulardır. Onlar ortaya konulup, incelenmelidir.

-120-

Söz konusu sorulardan birisi şudur: Neden birçok günahkâr, hak yoldan sapanlar, zalimler, yardımcıları ve dünyadaki onca kâfir sağlıklı ve huzurludurlar? Buna göre hastalıkların günahlardan kaynaklandığını nasıl söyleyebiliriz?

Bir başka soru da şudur: Günah dolaysız sebep midir, yoksa başka sebeplerin ortamını hazırlayan dolaylı sebep mi?

Bu sorular aşağıdaki şekillerde de sorulabilir:

1. Günah, hastalıkların sebebi ise tanıdığımız birçok günah işleyen kişi neden hasta olmuyor?

Günah, hastalığın sebebi ise, o zaman bütün insanların hasta olması ve onlardan kimsenin sağ kalmaması gerekir; üstelik günümüzde günah işlemek doğal bir hal almışken... Biz bile birçok kere günah işlediğimiz halde hasta olmadığımızı görüyoruz.

Yukarıdaki sorulara verilecek cevap şudur: Yüce Allah, lütfuyla günahı hastalıkların nedeni yaptı. Ama yeterli sebebi yapmadı. Bu sebep, başka şartlar olduğu zaman etkisini gösterir. Pişmanlık, bağışlanma dileme, iyilik yapma gibi günaha engel olan ve onu bertaraf eden sebepler olmadığı zaman etkisini gösterir.

Rahman olan Allah, bu şartları, engelleri ve bertaraf edicileri “afv” diye ifade etmiştir: “Başınıza gelen her musibet kendi yapıp ettikleriniz yüzündendir; kaldı ki Allah birçoğunu da bağışlar.”²³⁰

Daha önce zikredilen tevatür seviyesine ulaşmış rivayetlerin çoğunda, “Ama Allah’ın affettiği daha çoktur.” ifadesi yer almıştır.

Netice itibariyle, günah doğal olarak hastalığın sebebi-dur. Ama hastalığın ortaya çıkmasına engel olan başka birçok şart vardır. Diğer taraftan daha önce aktarılan rivayetlerden anlaşılmaktadır ki, günahın cezası sadece hastalık değildir. Fakirlik, ihtizar halinin uzun olması, ölüm vb. gibi cezaları da vardır. Bu cezalar hastalığa engel olurlar. Zira onlar günahın etkilerini gidermekte hastalıkla ortaklardır.

2. İkinci soru şudur: Dünyanın her tarafına yayılmış olan kâfirlerin bütün amelleri günah sayılırken, mü’minlerin çoğundan sağlıklıdırlar. Bu durumu nasıl açıklamak gerekir?

Cevap şudur: Bazı rivayetler, eğer insan mü’min olursa günahın onun hastalığının sebebi olduğunu belirtmekteler.

Bu yüzden bazı rivayetlerde şöyle buyurulmuştur: “Günah işlenmezse mü'minin damarı seğirmez ve başı ağrımaz.”²³¹

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Mü'min ne zaman günah işlese hasta olur.”²³²

Hadisteki, şart mefhumunu göz önüne aldığımızda, kâfirin günahından dolayı hasta olmayacağı anlaşılmaktadır. Bazı hadislerde ise hastalığın hayır, nimet ve günahların kefareti olduğu buyurulmuştur. Kefaret ise mü'minlere özeldir.

Bir hadiste şöyle geçmektedir: “Allah, bir kulunun hayrını istediğinde onu bu dünyada cezalandırır. Ne zaman onun kötülüğünü istese günahlarını, ahirette onlarla cezalandırmak için saklar.”²³³

Başka bir rivayette şöyle buyurulmuştur: “Mü'min, Allah katında o kadar değerlidir ki günahının üzerinden kırk gün geçmeden Allah onu günahından arındırır. Sıyrık, sürçme, ayakkabı bağının kopması, göz hastalıkları gibi durumlar mü'min dostumuzun sebebini anlamaksızın üzülmesi ve günahlarından arınması içindir.”²³⁴

Yine şöyle buyurulmuştur: “Mü'min, başına gelen musibetlerin karşılığında kendisine verilen sevapların ne olduğunu bilseydi makasla doğranmak isterdi.”²³⁵

Bu konuda oldukça fazla hadis vardır. Onların en barihi şudur: “Yüce Allah şöyle buyuruyor: Eğer mü'min

231 Şeyh Müfid, *Emâli el-Müfid*, s. 35, 1. hadis.; Allâme Meclisi, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 186, 41. hadis. İmam Zeynelâbidin (a.s.)'dan rivayetle.

232 Tabersî, *Mişkâtü'l-Envâr*, s. 175.; Allâme Meclisi, *Bihâru'l-Envâr*, c. 64, s. 367, 78. hadis.; Meclisi, *a.g.e.*, s. 199, 56. hadis.

233 Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 20, 70. hadis.; Allâme Meclisi, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 177, 18. hadis.

234 Şeyh Tûsî, *Emâli't-Tûsî*, s. 630, 1.298. hadis.; Allâme Meclisi, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 187. İmam Sâdık (a.s.)'dan rivayetle.

235 Şehid Sâni, *Müsekkenu'l-Fuâd*, s. 114; Allâme Meclisi, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 196. İmam Sâdık (a.s.)'dan rivayetle.

kulum üzülmeseydi, kesinlikle kâfirin başına demir sarık dolardım.”²³⁶

Hadis, kâfirin hastalığa yakalanmamasının nedenini söyleyerek sorulan bütün sorulara cevap vermekte ve tüm belirsizlikleri gidermektedir. Hadis göstermektedir ki, kâfirin hasta olmaması engelden değil, onu gerektirecek faktörün yokluğundandır. Zira sarığın olması hastalığın başa girmesine engeldir. Bu, demirin sertliğinin nüfuz etmeye engel olması gibidir.

Hadisin orijinalinde geçen *isâbe* kelimesi muhtemelen başa sarılan sarığın yaptığı şeyi yapmaktadır. Yani baş ağrısına engel olmaktadır. Dolayısıyla ağrı var, ama sarık onu bertaraf etmektedir. Hadiste “demir” ifadesinin gelmesi, onun tesirinin şiddetli olmasından dolayıdır.

Bu esasa göre kâfirin hastalığa yakalanmamasının nedeni günahı engelleyecek şeyin (sarık) bulunmaması değildir. Zira onu gerektirecek şey, bütün insanlarda eşit olarak mevcuttur. Ama bu hadis engelin olduğunu göstermektedir.

“Kâfire özgü olan engel nedir?” diye sorarsanız, cevap olarak deriz ki, her şeyin olması mümkündür. Ama büyük bir ihtimalle bu engel, kâfirlerin tıpta ve tedavi çeşitlerinde ilerlemesidir. Yine bitkisel ilaçlara, laboratuvarlara ve tıp kitaplarına sahipler. Bu konu, hastalığın gelecekteki kâfirler arasında yayılmasını bilimsel açıdan teyit etmektedir.

-123-

Hadise göre kâfirin hasta olmasının nedeni, kâfirin hasta olmaması durumunda mü'minin kızgınlık ve aşagılanma duygusuna kapılmasıdır. Bu yüzden Yüce Allah şöyle buyuruyor: “Eğer insanlar tek tip bir topluluk haline gelecek olmasaydı, Rahmân'ı inkâr edenlerin evlerine (her biri) gümüşten tavan, yukarı çıkmak için kullanacakları merdivenler yapardık.”²³⁷

²³⁶ Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 2, s. 457, 24. hadis.

²³⁷ (43/Zuhruf Sûresi, 33).

Yüce Allah onu, kendi katında dünyanın değeri olmadığını için takdir etmiştir. Kâfirlerin ise sadece bu dünyaları vardır, ahiretten hiçbir nasıpları yoktur. Bu yüzden Yüce Allah onlara bu dünyada mühlet vermiştir. Onlar da dünyaya değer vermekte, kendilerini rahat ve güzel bir yaşam için hazırlamakta ve bunun için çaba harcamaktadırlar. Onlar bu dünyada kendilerine faydalı olan şeyleri öğreniyor, tıbbi elde etmeye çalışıyor, tedavi yöntemlerini keşfediyor ve dünyaya ahiretten çok önem veriyorlar. Tam olarak bizim Rabbanî âlimlerin aksine hareket ediyorlar. Gerçi iyi olan hem dünyayı hem de ahireti kazanmaktır.

Kâfirin günahının hastalığı gerektirdiğini şu rivayet gösterir: “Ruhun günahlarından biri, onun neticesinin hastalık ve fakirlik olmasıdır. Musallat olan her şey tembih-tir. Ve bütün bunlar mü'minin dünyadaki cezası ve azabıdır. Ama kâfir için dünyada ceza, ahirette ise kötülük ve azabın zorluğudur. Bu da ancak günah işlemekle olur.”²³⁸

Bu rivayeti destekleyen şöyle bir rivayet de var: “Günahlardan sakının ve kardeşlerinizi uyarın. And olsun ki ceza herkesten önce sizin eteğinize yapışır. Çünkü sizler kıyamette cezalandırılmayacaksınız.”²³⁹

Rivayet göstermektedir ki cezalandırma herkese doğru koşturmaktadır, ama mü'min insana daha hızlı koşturmaktadır. Her halükârda şimdiye kadar söylenenler, günahın hastalıkların sebebi olduğunun ispatının ilk merhalesidir.

İkinci Merhale

Günahın, hastalıklarının sebebi olduğunun delillerini ortaya koyduktan sonra bu delillerin içeriğinde, “Her günah, hastalığın sebebidir.” buyruğunu gördük. Şimdi ise

238 Allâme Meclisi, *Bihâru'l-Envâr*, c. 58, s. 296, 6. hadis.

239 Râvendî, ed-De'avât, s. 291; Allâme Meclisi, *Bihâru'l-Envâr*, c. 6, s. 57, 8. hadis. İmam Sâdık (a.s.)'dan rivayetle.

Yüce Allah'ın emir ve yasaklarının insanın faydasına ve zararına olduğunu gösteren hadislerle değineceğiz.

İnsanın yaratıcısı olan Yüce Allah, onun zarar ve faydasına olan şeyleri bildiğinden zararına olan şeylerden sakındırmış, faydalı olan şeyleri emretmiştir. Temiz olanları helal, pis olanları haram kılmıştır. Bu konuda çeşitli yollarla birçok hadis de rivayet edilmiştir. Onlardan biri şudur: “Birisi, ‘Neden Yüce Allah, şarap, leş et, kan ve domuz etini haram kılmıştır?’ diye sorduğunda İmam (a.s.) şöyle buyurmuştur: ‘Yüce ve büyük Allah, bu şeyleri kullarına haram, onların dışındakileri kendi isteğiyle onlara helal etmedi. Onlar için helal ettiklerine teveccüh etti. Ama Yüce Allah, insanları yarattığında onun bedeninin sağlamlığına ve dengesine yarayacak şeyleri biliyordu. Onları insanlara helal ve mubah etti. Bu, Allah (c.c.)’dan bir bağıştı ve onların faydasına olan şeylerdi. Onlara zarar verecek şeyleri biliyordu, bu yüzden onlardan sakındırdı ve haram etti. Ardından mecbur olanlara mubah etti. Bunu da sadece beden ona ihtiyaç duyduğu zaman helal etmiştir. Ama ihtiyaç oranında yemesine izin vermiştir, fazlasına değil.’”²⁴⁰

Hadis göstermektedir ki, Yüce Allah'ın haram ettiği şeyler, zararlı oldukları içindir. Zarardan maksat ise hastalıktır. Zira diyor ki: “Onun bedeninin sağlamlığına ve dengesine yarayacak şeyleri biliyordu. Onları insanlara helal ve mubah etti.” daha sonra, “Onlara zarar verecek şeyleri biliyordu, bu yüzden onlardan sakındırdı ve haram etti.” Burada mukabele karinesinden, onlara zarar veren şeylerin bedenlerine zarar veren şeyler olduğunu anlayabiliriz.

240 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 242, 1. hadis; Şeyh Sadûk, *Men Lâ Yahduruhu'l-Fakîh*, c. 3, s. 218, 1.009. hadis; Şeyh Sadûk, *Emâlî's-Sadûk*, s. 529, 1. hadis; Şeyh Sadûk, *İlelû's-Şerâî*, s. 483, 1. hadis; Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 334, 103. ve 105. hadisler.; Muhammed bin Mes'ûd el-'Ayyâşî, *Tefsîru'l-'Ayyâşî*, c. 1, s. 291, 15. hadis.

Ondan sonra gelen, “Bedeni ancak onunla sağlamdır.” cümlesi de buna delildir. Aynı şekilde hastalığa neden olan leş ve kan gibi verdiği örnekler de buna delildir. Bunun detayları ileride zikredilecektir.

Bedenin zararından maksat, hastalığın neden olduğu yetersizlik ve bedenin faaliyetinin sekteye uğraması olduğu açıktır.

Başka bir rivayette şöyle gelmiştir: “Bil ki -Allah sana rahmet etsin- Allah -tebareke ve teala- faydası olan tüm yiyecek ve içecekleri helal etmiştir. Zarar veren, telef eden ve bozan her şeyi haram etmiştir. Bu yüzden beden için güçlendiren ve bedene enerji veren her şey helaldir. Ve zarar veren, bedenin gücünü azaltan ya da öldüren haramdır. Zehirler, leş, kan, domuz eti, yırtıcı hayvanlar, taşlığı olmayan pençeli kuşlar bunlardandır. Aynı şekilde iki tarafı aynı olan yumurtalar ve pulsuz balıkların tümü haramdır. Karada ve denizde yaşayıp hayvana dönüşmüş deniz yılanı gibi canlıların haram olmasının nedeni, onların bedene zararlı olmalarından dolayıdır.”²⁴¹

Yukarıdaki hadisten anlaşılmaktadır ki yiyecek ve içeceklerden haram olan her şey bedene zararlı oldukları, hastalığa ve güçsüzlüğe yol açtıkları için haramdır.

-126-

Bu sözler, haram olan tüm yiyeceklerin, içeceklerin ve onların bedendeki etkilerinin, bedende hastalıkların ve güçsüzlüklerin ortaya çıkmasındaki rolünü ve ölüme -tedricî de olsa- neden olması hakkında inceleme yapılması için kapıyı aralamaktadır.

Üçüncü bir hadiste şöyle buyrulmaktadır: “Yüce Allah'ın helal ettiği her şeyin kulların salah ve kalıcılığı için olduğunu bildik. Onlar bunlara öyle muhtaçlar ki bunlar olmazsa yapamazlar. Yine kulların, Allah'ın haram

241 Ali bin Bâbeveyh, *Fıkhu'r-Ridâ*, s. 254, 37. bâb.; Allâme Meclisi, *Bihârul-Envâr*, c. 62, s. 166, 4. hadis.

kıldığı şeylere ihtiyaçları olmadığını bildik. Biz onları mahvedici, yok edici ve helak edici bir etken olarak gördük. Sonra baktık ki Yüce Allah, bazı haramları muhtaçlık zamanında helal etmiştir. Zira o zaman için o gereklidir. Örneğin; Yüce Allah, leşi, kanı ve domuz etini insan mecbur olduğu zaman helal etmiştir. Zira onda uygunluk, korunma ve ölümü defetmek vardır. Öyleyse delil nedir? Allah'ın helal ettiği şey, bedene faydalı olduğu içindir ve haram etmesinin nedeni ise bedene zarar verdiği içindir.”²⁴²

O hazretin buyurduğu, “Öyleyse delil nedir?” sözünün manası, bizim bahsettiklerimizle aynıdır. Delil bu değilse nedir?! O halde delil kesinlikle budur. Delilden maksat ise mecburiyet halinde haramların helal olmasıdır.

Üçüncü Merhale

Birinci ve ikinci merhalelerde söylenen her şey, günahın hastalığa neden olduğuna delildir. Şimdi üçüncü merhaleye geçiyoruz. Bu merhale, bazı günahların belli hastalıkların nedeni olduğunu gösteren hadisler varlığı hususundadır. Bu boyut, her iki tarafın genelliğini yani günahın ve hastalığın genelliğini işleyen birinci ve ikinci merhalenin tamamlayıcısıdır.

-127-

1. Adet/regl dönemindeki kadınla cima etmek, doğacak çocuğun özürlü olmasına neden olacaktır.

Râvî şöyle diyor:

“İmam Sâdık (a.s.) şöyle buyurdu: Yaratılışlarında özürlü olanları görüyor musun?

Râvî: Evet.

242 Şeyh Sadûk, ‘İlelûş-Şerâî’, c. 2, s. 592, 43. hadis; Allâme Meclisi, *Bihâr-ru’l-Envâr*, c. 62, s. 166, 5. hadis.

İmam Sâdık: Onlar, babaları anneleri regl dönemindeyken ilişkiye giren kimselerdir.”²⁴³

Hadis, bu günahın zarar verici bir günah olduğunu göstermektedir.

Semavî dinlerin ve semavî olmayanların çoğunluğunun yasakladığı bu günah hiç şüphe yok ki zararlıdır. Hatta İslâm'dan önceki Araplar bile regl döneminde kadınlarıyla ilişkiye girmezlerdi.²⁴⁴ İslâm geldiği zaman bunu devam ettirdi. Neden olarak ise bunun zararlı olduğunu ileri sürmüştür. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “*Sana hayız hakkında da soruyorlar. De ki: O bir sıkıntılı bir hâldir. Hayız vaktinde kadınlardan çekilin, temizleninceye dek onlara yaklaşmayın.*”²⁴⁵

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Hz. Ali (a.s.)'a nasihatlerinin birinde şöyle buyurmaktadır: “Erkek, karısıyla adet halindeyken ilişkiye girmekten ikrah etsin. Böyle yaparsa çocuğu cüzzam ya da abraş olarak dünyaya gelirse kendisinden başkasını kınamasın.”²⁴⁶

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir başka hadisinde şöyle buyurmuştur: “Kim karısı adet olduğu sırada onunla ilişkiye girerse ve çocuğu cüzzam ya da abraş olursa kendisinden başkasını kınamasın.”²⁴⁷

Birinci rivayetin, regl halindeyken ilişkiye girmeyi, genel olarak çocuğun çirkinliğine neden olarak göstermesi, dışarıda ve toplumda görülen her türlü çirkinliği

243 Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 5, s. 539, 5. hadis; Şeyh Sadûk, ‘İlelûş-Şerâi’, c. 1, s. 82, 1. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâiluş-Şî’a*, c. 2, s. 568, 2.238. hadis.

244 Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 5, s. 539, 5. hadis.

245 (2/Bakara Sûresi, 222)

246 Şeyh Sadûk, *Men Lâ Yahduruhu'l-Fakih*, c. 3, s. 557; Şeyh Sadûk, ‘İlelûş-Şerâi’, c. 2, s. 514, 3. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâiluş-Şî’a*, c. 2, s. 568, 2.239. hadis.

247 Şeyh Sadûk, *Men Lâ Yahduruhu'l-Fakih*, c. 1, s. 96, 201. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâiluş-Şî’a*, c. 2, s. 568, 2.239. hadis.

adet dönemine dayandırması ve bu ilişkinin sonucunun yalnızca cüzzam ve abraşa bağlamamasından anlaşılmaktadır ki adet halinde ilişkiye girmek genel olarak tüm bu hastalıkların nedeni olup sadece cüzzam ve abraşa sınırlı değildir.

Ancak, bu çirkin haram ve yasaklanmış günah, çocuğun yaratılışında her türlü noksanlığa neden olabilir. Bu da sadece cüzzam ve abraştan söz eden hadislerle herhangi bir zarar vermez. Çünkü bir şeyi ispat etmek onun dışındakileri reddetmek manasına gelmez.

Bu nedenle bazı hadislerden, bu amelin nutfedeki/spermdeki genlerde sorunlar çıkaracağı anlaşılmaktadır. Bu konunun detayları “damar” konusunda gelecektir.

Regl döneminde olan kadınla ilişkiye girmek büyük bir zarara yol açacağından, Yüce Şâri’ maddî müeyyideler, dövme ve tembihte bulunma gibi cezalar koymuştur.

Her halükârda, ne zaman çirkin bir çocuk görsem diyorum ki, bu çocuk regl döneminde cinsel ilişki sonucunda doğmuştur. Ve bana göre çirkinlik genellikle deri yetersizliğinden dolayıdır. Gerçi lügatte, yaratılmışlardan bazılarının bazılarıyla uyumsuzluk göstermesine çirkinlik denildiği yazılmıştır.²⁴⁸

Bu yüzden derinin dışındaki sorunları da kapsamaktadır. Hatta bu söz her çirkin şey hakkında söylenmektedir. Hatta kınanmaktan güçsüz düşünce kendisini kötüleyerek: “Kendimde bir çehre görüyorum ki Yüce Allah onu çirkin etmiştir.” demesidir. Bu nedenle çehresi çirkinleşti, kendisi de çirkin/kötü oldu.

Şu ince ve zarif noktaya teveccüh edelim ki, hadisler çirkinliğin, adet halindeyken nutfenin bağlanması nedeniyle olduğunu söylemiyorlar. Onun nedeninin adet

halindeyken ilişkiye girmek olduğunu söylüyorlar. Hatta nutfe adet döneminden sonra bağlansa bile bu böyledir. Tabii bazı hadislerin işaret ettiği gibi adet döneminde nutfenin bağlanması durumunu reddetmiyoruz. Ancak aktardığımız hadisler adet halinde nutfenin bağlandığını göstermezler. Bu noktaya dikkat etmek gerekir.

2. Şarap ve sarhoş edici şeyler içmek hastalığa neden olur. Bu amel, toplumsal sakıncalarından dolayı haram edilmiştir. Alkol kullanmak, bedenin titremesine neden olmaktadır. Bir hadiste şöyle buyurulmaktadır: “Allah, şarabı onun yıkıcı etkisinden dolayı haram etti. Çünkü bu çirkin amelin şarap bağımlısına birkaç tane etkisi vardır: Bedenini titretir, nurunu alır, mertliğini yok eder, haram iş yapma cüretini ona verir, kişi kan döker ve zina eder.”²⁴⁹

Hadise göre şarap içmek, birtakım sorunları ve hastalıkları peşinden getirir. Örneğin:

- a. Beden titrer.
- b. Yüzdeki canlılık kaybolur, öyle ki rengi kaçar ve nurunu aksettirmez.
- c. Kalbi katılaştırır ve bu çeşitli psikolojik rahatsızlıklara yol açar.
- d. O zamanlar insanlar tarafından bilinmeyen birçok sıkıntılara ve zararlara neden olur. Bu yüzden hadiste “fesat” ifadesi geçmektedir.
- e. Şarap içen kimse aklını ya geçici olarak ya da daimî olarak, zamanla kaybeder.
- f. Şarap içmek ölüme sebebiyet verir. Özellikle de hasta tedavi için içerse şarap onu öldürebilir. Birçok

249 Şeyh Sadûk, ‘İlelü’ş-Şerâi’, c. 2, s. 476, 2. hadis. İmam Sâdık’tan rivayet edilmiştir.

hadiste şarapla tedavi menedilmiştir. Bir hadiste şöyle buyrulur: “Mecbur olsanız da sakın şarap içmeyin. Zira şarap hastalığınızı daha da kötüleştirir. Öte yandan eğer onu içerseniz ölüm sizi bulur. Bu nedenle ondan asla bir damla dahi içmeyin.”²⁵⁰

Bütün bu özellikler ve zararları içeren bir hadis birkaç yolla rivayet edilmiştir ve sahihtir. Bu rivayet şarabın haram edilmesinin nedeni hakkında şöyle diyor: “Ve şarabı Allah, onun etkisi ve fesadından dolayı haram kılmıştır.” Yine şöyle buyurulmuştur: “Şarap bağımlısı putperest gibidir. Şarap, bedenın titremesine, yüzdeki nurun gitmesine, mertliğinin kaybolmasına ve mahremleriyle ilişkiye girmesine neden olur. Çünkü onun akli yoktur. Ve şarap, onu içen için kötülükten başka bir şey artırmaz.”²⁵¹

Başka bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Şarap, kalbin katılaşmasına neden olur, dişleri siyahlaştırır, ağzın kötü kokmasına neden olur, insanı Allah’tan uzaklaştırır ve O’nun hasmına yakınlaştırır. Şarap, şeytanın içeceklerindendir.”²⁵²

3. Özel bir hastalığa neden olan üçüncü günah zina-
dır. Zina, birçok ümmetin yasakladığı bir amel-
dir. Zina; fesadın, hastalıkların ortaya çıkmasının
ve hastalıkların naklinin nedenidir. Bu yüzden ça-
buk ölümün de nedenidir.

250 Şeyh Sadûk, *‘İlelü’ş-Şerâi*, c. 2, s. 48.

251 Kuleyni, *el-Kâfî*, c. 6, s. 242, 1. hadis.; Şeyh Sadûk, *Men Lâ Yahduruhu’l-Fakîh*, c. 3, s. 218, 1.009. hadis.; Şeyh Sadûk, *Emâli’s-Sadûk*, s. 529, 1. hadis.; Şeyh Sadûk, *‘İlelü’ş-Şerâi*, s. 483, 1. hadis.; Şeyh Sadûk, *a.g.e.*, s. 484, 2. hadis.; Ebû Câ’fer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 334, 104. hadis.; Muhammed bin Mes’ûd el-‘Ayyâşî, *Tefsîru’l-‘Ayyâşî*, c. 1, s. 291, 15. hadis.; Şeyh Tûsî, *et-Tehzîb*, c. 6, s. 128, 553. hadis.; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 16, 30.083. hadis.

252 Ali bin Bâbeveyh, *Fıkhu’r-Ridâ*, s. 254; Allâme Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, c. 62, s. 166, 4. hadis.

Emîrü'l-Müminîn Ali (a.s.) şöyle buyurmuştur: “Zinadan uzak durun ki onda altı özellik [zarar] vardır. Onların üçü dünyada, üçü de ahirettedir. Dünyadaki özellikleri, yüzdeki canlılığını alması, helal rızkı kesmesi ve cehenneme gitmeyi hızlandırmasıdır.”²⁵³

Zinayla ömrün kısalması ve ecelin çabuklaşması arasındaki ilişkiyi derk etmek için yapılan zina hâletleri ve neticesi olan hastalıkların incelenmeye ihtiyacı vardır. Çünkü zina kalbin işlevlerine ve bazı genlere etki etmektedir. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Benden sonra zina ortaya çıktığında ani ölümler de artacaktır.”²⁵⁴

Zinanın ortaya çıkması demek onun çoğalması demektir. Hadisin orijinalinde gelen “zahara/ortaya çıktı” kelimesi burada “galip geldi, çoğaldı” anlamındadır. Bundan anlaşılmaktadır ki, zina ani ölüme neden olur.

İnsanın zina etmesinin ani ölüme yol açmaya neden olması muhtemel olsa da bu, uzak bir görüştür.

Şimdiye kadar söylenenlerden bazı kişilerin ömürlerinin artması ve azalmasının nedeni ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle ne zaman ömürler kıalsa günahlardan dolayı kısalmaktadır. Ve ne zaman uzun olsa yapılan iyiliklerden ve günahları terk etmekten dolayı uzamaktadır.

Buna göre ömürler günahla kısalır, iyilik yapmakla uzar. Son zamanlarda anlaşıldı ki insan ömrünün kısalmasına neden olan bazı şeylerden sakınmak, ömrü uzatır. Bu yüzden AIDS'in yayılması zina ve homoseksüelliğin önüne geçmede büyük bir rol oynamıştır. Bu iş, ömürlerin artmasına neden olmuştur, tıbbın gelişmesine değil.

4. Leş yemenin de birçok zararları vardır. Bu iş Kur'an'ın açıkça değindiği haramlardandır.

253 Şeyh Sadûk, 'İlelüş-Şerâi', c. 2, s. 48.

254 Şeyh Sadûk, 'İlelüş-Şerâi', c.2, s. 584, 26. hadis.

Bir hadiste leşin haram olmasının nedeni şöyle açıklanmıştır: “Leşe gelince, kim ondan yerse bedeni zaafa düşer, gücünü azaltır, neslini bitirir ve leş yiyen ancak ani ölümle dünyadan göçer.”²⁵⁵

Hadisten, leş yemenin birtakım hastalık ve zararlara yol açacağı anlaşılmaktadır. Bunlar:

- a. Bedenin zaafa düşmesidir. Yani ister uzuvlara ister dokulara olsun tüm bedene etki eder.

Omurgada zayıflık meydana gelir ve yaşamın faaliyetleri azalır.

Dokularındaki zaaf, yapısının bozulmasına ve canlılığını kaybetmesine neden olur.

Uzuvların zayıflaması onların zayıf ve gevşek olması anlamını taşır.

- b. Bedenin güçlerinin gevşemesidir. Bu, bir güce ait değildir. Tüm güçleri içine almaktadır. Örneğin; beyin ve düşünce gücü, görme, işitme, kaslar, cinsellik vb. güçler bunlardandır.
- c. Neslin tükenmesidir. Çünkü bedenin gücü azalırsa cinsel güç de zamanla azalır.
- d. Ani ölüme neden olur. Yani kişi damar tıkanması, kalp, beyin vb. krizlerle ölebilir.
- e. Bedeni yiyip bitiren cüzzam hastalığına sebep olur. Zira bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Leş yemek, kuduz hastalığına, ani ölüme ve cüzzama neden olur.”²⁵⁶

Burada karşımıza şöyle bir soru çıkmaktadır: Eğer leş et yiyenler bütün bu tehlikelerle karşı karşıyalarsa neden

255 Şeyh Sadûk, ‘İlelü’ş-Şerâi’, c. 2, s. 484, 1. hadis.

256 Ali bin Bâbeveyh, *Fıkhu’r-Rıdâ*, s. 254; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 16, s. 165, 19.471. hadis; Allâme Meclîsî, *Bihârul-Envâr*, c. 62, s. 165, 4. hadis.

leş yiyenlerin nesli tükenmemektedir? Neden leş yiyen kimsede onun zararlı etkileri görülmemektedir? İnsanlar neden zehir içmekten/yemekten kaçındıkları gibi onu yemekten kaçınmıyorlar?

Nedeni şudur: Hadisi dikkatle incelersek göreceğiz ki onda, “Kim ondan yerse...” ifadesi yer almıştır. Bu “Kim onu devamlı yerse...” anlamına gelmektedir.

Bunu şu hadis onaylamaktadır: “Leşe gelince, kim ondan yerse bedeni zayıflar, gücü azalır, nesli biter. Leş yiyen ancak ani ölümle dünyadan göçer.”²⁵⁷

Buna göre, hadisin orijinalinde geçen *en-neyl* kelimesinin anlamında bir belirsizlik olsa “Kimse ondan kaçamaz.” cümlesi bu belirsizliği gidermektedir. Kaldı ki hadiste söylenen şeyler hemen gerçekleşecek diye bir şey söz konusu değildir. Amaç bunların gerçekleşme oranının kat kat artmasıdır. Tedaviler ve yapılan sporlar olmasa söz konusu tehlikeler kesinlikle görülecektir.

Kalp ve damar hastalıklarının ne kadar arttığını, ilaçların ne kadar çoğaldığını görmüyor musun? Bütün bunlarla birlikte ani ölümler, krizler ve leş yemenin verdiği diğer zararlar artmıştır.

İkinci hadis “bedenin zayıflaması” gibi bir başka zararı daha eklemiştir. Bu, eklemlerin zayıflaması, bedenin çözünmesi, insanın uyumaya ve rahatlığa düşkün olmasını ifade eder.

257 Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 6, s. 242, 1. hadis.; Şeyh Sadûk, *Men Lâ Yahduruhu'l-Fakih*, c. 3, s. 218, 1.009. hadis; Şeyh Sadûk, *Emâli's-Sadûk*, s. 529, 1. hadis; Şeyh Sadûk, *İlelû's-Serâi*, s. 483, 1. hadis; Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 334, 104. hadis; Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *a.g.e.*, s. 335, 105. hadis; Muhammed bin Mes'ûd el-'Ayyâşî, *Tefsîru'l-'Ayyâşî*, c. 1, s. 291, 15. hadis. Ebî Abdillâh (a.s.)'dan rivayet edilmiştir.

Bana göre leş et yemenin verdiği zararlar yukarıda söylenenlerden daha çok ve daha karmaşıktır. Bu yüzden bazı hadislerde konuya genellik verilmiş ve haram olmasının nedeni hakkında şöyle buyurulmuştur: “Leş, bedeni mahvettiği ve birçok afeti barındırdığı için haram kılınmıştır.”²⁵⁸

Bildiğiniz üzere, bedenin mahvolmasının geniş bir manası olup bedenin her azasının yok olmasını da kapsamaktadır. Hadiste geçen “afet” kelimesi “Leşte afet var.” demektir. Yani leşte olan şeyler hastalıklara yol açar. Leş etle leş olmayan arasındaki fark şudur: Kan, leşin bedeninde kalır ve onun üzerine Allah’ın adı söylenmemiştir. Allah’ın adı -ileride de görüleceği gibi- şeytanı uzaklaştırır. Buna göre haramlığın nedeni, leşin bedeninde olan kandır.

Başka bir hadiste birisi, “Yüce Allah neden leşi haram etmiştir?” diye sorduğu zaman o şöyle buyurmuştur: “Onunla Allah adının getirildiği şey arasında fark olsun diyedir. Yine leşin kanı donar ve bedene geri döner. Bu yüzden et ağırlaşır ve hazmı zorlaşır. Leş olan et kanıyla beraber yenir.”²⁵⁹

Başka bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Leş, ani ölüme ve cüzzama yol açar.”²⁶⁰

5. Kan içmenin de vücuda büyük zararları vardır. Bu iş, Kur’ân’ın açıkça yasakladığı bir iştir. Onu içmenin zararları ve zor hastalıklara yol açtığı hakkında oldukça fazla hadis vardır.

Bir hadiste şöyle buyurulmaktadır: “Kan içen kimse safranin vücutta çoğalmasına, kuduza, kalbin katılaşmasına ve kendi yakınları ve arkadaşları da dâhil olmak

258 Şeyh Sadûk, *Uyûnu Ahbârî’r-Rıdâ*, c. 2, s. 94, 1. hadis; Şeyh Sadûk, *‘İle-lü’ş-Şerâi’*, s. 84, 4. hadis; Hürre el-‘Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 16, 30.085. hadis.

259 Ahmed bin Ali eT-Tabersî, *İhticâc*, s. 347; Hürre el-‘Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 16, s. 312, 30.087. hadis.

260 Ali bin Bâbeveyh, *Fıkhu’r-Rıdâ*, s. 254.

üzere kimsenin ondan güvende olmadığı merhametsizliğe yakalanır.”²⁶¹

Hadis, bazı ülkelerdeki birçok cinayet ve ihanetin nedenini de ortaya koymaktadır.

Kan içmenin zararları bunlarla da sınırlı değildir. Daha başka zararları da vardır. Bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Yüce Allah, leş gibi kanı da haram etmiştir. Zira kan bedenleri bozar, safraya, kötü ağız kokusuna ve mide gazını çürütür. Ahlâkı kötüleştirir, kalbi katılaştırır, evladını, babasını ve arkadaşlarını öldürecek kadar sevgiyi azaltır.”²⁶²

Başka bir hadiste, “Dökülmüş kanın içilmesi neden haramdır?” diye sorulduğunda şöyle buyurulmuştur: “Çünkü kalbi katılaştırır, kalbin katılaşmasına, sevginin kalpten çıkmasına, bedenin kötü kokmasına ve rengin değişmesine neden olur. Kan içmekten dolayı birçok kişi cüzzama yakalanmaktadır.”²⁶³

Kan içmenin safraya neden olduğu konusu ile rengin değişmesi konusunu göz önüne aldığımızda, yüzün sarı olmasıyla kan içmek arasında bir ilişkinin olduğunu söylemek zordur. Çünkü bu ikisi, Doğu Asya halklarında bir arada görülmektedir.

6. Dalak yemek: Dalağın haram olmasının nedeni, gerçekte onun kan olmasından dolayıdır. Onun maddesi kan veya bozuk kandır. Bu yüzden dalak yemek, kan yenildiği zaman ortaya çıkan zarar ve hastalıkların ortaya çıkması demektir. Onun için bir hadiste, “Dalak, kan olduğu için yenilmez.”²⁶⁴ diye buyurulmuştur.

261 Şeyh Sadûk, ‘İlelü’ş-Şerâi’, c. 2, s. 484, 1. hadis.

262 Şeyh Sadûk, ‘İlelü’ş-Şerâi’, c. 2, s. 485, 4. hadis.

263 Ahmed bin Ali eT-Tabersî, *İhticâc*, c. 2, s. 92; Allâme Meclisî, *Bihâr-ru’l-Envâr*, c. 62, s. 162, 1. hadis. Ebî Abdillâh (a.s.)’dan rivayetle.

264 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 254, 4. hadis; Şeyh Tûsî, *et-Tehzîb*, c. 9, s. 74, 317. Hadis; Hürr el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şîa*, c. 16, s. 322, 30.267. hadis; Şeyh

Bir gün Emîrül-Müminîn Ali (a.s.)’a, “Dalakla karaciğerin hiçbir farkı yoktur.” dediklerinde şöyle buyurdu: “Yalan söylüyorsun ey cahil! İki tabak getir, o ikisinin farkını sana göstereyim.” Bunun üzerine onun (a.s.) yanına dalak, karaciğer ve iki tabak getirdiler. Emîrül-Müminîn (a.s.), “Dalağı ve karaciğeri ortadan ikiye bölün.” diye buyurdu. Sonra “Onları suda ovalayın.” buyurdu. Baktılar ki karaciğer beyazlaşıyor ve ondan bir şey eksilmiyor; ama dalak ovalandıkça beyazlaşmıyor, onda ne varsa dışarı çıkıyor ve tamamen kana dönüşüyor. Geriye sadece damar ve derisi kalıyor. Bunun üzerine Emîrül-Müminîn (a.s.) şöyle buyurdu: “Budur ikisinin arasındaki fark.”²⁶⁵

Üçüncü bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Dalağı yemeyin, çünkü o, bozuk (fâsid) kanın evidir.”²⁶⁶

Dördüncü hadiste şöyle buyurulmuştur: “Dalak yemeyin; çünkü o, kanın evi ve şeytanın lokmasıdır.”²⁶⁷

Hadisin orijinalinde geçen *el-mudğa* kelimesi, “bir parça et” demektir. “İnsanın kalbi onun bedeninin bir mudğasıdır.” denilmiştir. Mudğa, kan pıhtısından (embriyo) oluşan et parçasıdır.²⁶⁸

Buna göre, “şeytanın mudğası”nı nasıl yorumlamalıyız? Bu kelime lügatçilere göre “şeytanın eti” veya “alakadan (embriyo) yaratılmış et” demektir.

Sadûk, *el-Hisâl*, s. 609; Şeyh Sadûk, *Uyûnu Ahbârî’r-Rıdâ*, c. 2, s. 121, 1. hadis; Hasan b. Ali el-Harrânî, *Tuhefu’l-Ukûl*, s. 422.

265 Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 6, s. 253, 2. hadis; Şeyh Tûsî, *et-Tehzîb*, c. 9, s. 74, 315. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 16, s. 359, 30.266. hadis; Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 341.

266 Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 615.

267 Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 6, s. 220, 4. hadis; Şeyh Tûsî, *et-Tehzîb*, c. 9, s. 4, 8. hadis; Şeyh Tûsî, *el-İstîbâr*, c. 4, s. 58, 200. hadis; Allâme Meclîsî, *Bihârul-Envâr*, c. 62, s. 205, 31. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 16, s. 331, 30.154. hadis.

268 Halîl b. Ahmed, *Tertîb Kitâbu’l-Ayn*, c. 3, s. 709; el-Cevherî, *es-Sihâh*, c. 4, s. 17.

Lisânu'l-Arab'da şöyle yazar: “Mudğa, insanın ağzına koyduğu (lokma) miktardır.”²⁶⁹ Ondan önce şöyle demiştir: “Mudğa, çiğnenecek bir parça ettir.” Daha önce ise şöyle demiştir: “Mudğa, yani onu çiğnedi.”

Buna göre, “Şeytanın mudğası'nın manası, 'onun çiğnediği şey' demektir. Bu yüzden dalak, şeytanın yemeği ve onun çiğnediği şeydir veya şeytanın çiğnediği, bozduğu, uzağa attığı ve onların da toplandığı parçalardan oluşan şeydir.”

İkinci görüşü şu hadis teyit etmektedir: “Dalak yemeyin; zira o, bozuk kanın evidir.”²⁷⁰

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in, dalağı temiz görmediği için yemediği ve şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: “Şüphe yok ki dalak, kanın toplandığı yerdir.”²⁷¹

Bu iki hadis göstermektedir ki dalakta olan şey, kan ya da bozuk kandır. Dolayısıyla şeytanın mudğası demek, dalağın şeytanın çiğnediği ve fesada uğrattığı kanın toplandığı yer, demektir.

Birinci görüşü dalak hakkında gelen şu hadis teyit etmektedir: “Dalak, şeytanın lokmasıdır.”²⁷²

Başka bir hadiste şöyle gelmiştir: “Koyunun dalağı, şeytanın nasibidir.”²⁷³

Dalağın şeytanın lokması olması onun, şeytanın çiğnediği, yuttuğu ve çıkarıp attığı kan bileşenleriyle oluşup sonrasında dalakta toplandığı manasına gelmektedir.

269 İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, c. 8, s. 451.

270 Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 615; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 16, s. 189, 19.543. hadis.

271 İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, c. 4, s. 537, 8.887. hadis.

272 Şeyh Sadûk, *Men Lâ Yahduruhu'l-Fakih*, c. 3, s. 339; Hürr el-Âmilî, *Vesâilu'l-Şî'a*, c. 16, s. 379, 30.339. hadis; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, c. 5, s. 547.

273 Şeyh Sadûk, *İlelû'l-Şerâi*, c. 2, s. 562, 1. hadis; Hürr el-Âmilî, *Vesâilu'l-Şî'a*, c. 24, s. 175, 30.275. hadis.

Yine dalağın şeytanın nasibi olması, “Şeytanın nasibi, çiğnediği, attığı kandır. İşte bu kan dalakta toplanmıştır.” sözüyle de aynı manadadır.

Ancak bütün bu görüşler zahirin hilâfıdır. Zira hadisin zahiri (veya ibaresi) dalağın çiğnenmiş ve lokma olmasıdır, onda toplanan kan değildir.

Burada şöyle bir soru söz konusudur: Bütün beden şeytanın çiğnediği lokmadır. Öyleyse şeytan uzağa atılmış lokmayı nasıl yiyebilir ve insanın yiyeceğine ortak olabilir? Ve onun sadece dalak yediğine delil nedir?

Sonuç olarak, ikinci görüş daha güçlü hale gelmektedir. Bu durumda şöyle bir soru geriye kalıyor: Hangi delile göre dalak yemek hastalığa neden olmaktadır? Zira daha önce söylenen şeyler, dalağın başlı başına ele alınmasını gerektirmemektedir. Çünkü o sözler için en fazla şunu diyebiliriz ki dalak kandır ve onu yemek kanın verdiği zararları verir.

Aynı şekilde bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Yüce Allah’ın dalağı haram etmesinin nedeni onda kan olmasından dolayıdır. Yine dalağın haram edilmesiyle, kan ve leşin haram edilmesinin nedeniyle aynıdır. Zira dalak fasidlikte kan ve leş gibidir. Yani bu hadis bile dalağın başlı başına ele alınmasına neden olamaz. Çünkü önceki sözlerle onun durumunu leş ve kanın durumuna benzetmekten başka bir şey ilave etmemiş ve ona bir şeyi özel kılmamıştır.”²⁷⁴

Yine bu hadis, dalak yemenin söylenen zararlarına ilave olarak kendisine özgü zararları olduğu anlamına gelmez.

274 Şeyh Sadûk, ‘İlelûş-Şerâi’, c. 2, s. 485, 4. hadis; Şeyh Sadûk, *Uyûnu Ahbârî-r-Ridâ*, c. 1, s. 101; Hürri el-‘Âmili, *Vesâiluş-Şî‘a*, c. 16, s. 379, 30.340. hadis.

Zira hadiste şöyle geçmektedir: “Dalak yemeyin, çünkü fasid kan üretmektedir.”²⁷⁵

Hadis sahih olsa, dalağın kan hastalıklarına yol açtığına ve onu yemekle bozuk kan üretildiğine işaret eder. Bu bozuk kan, onun bazı işlevlerini azaltmakta veya durdurmaktadır.

Ancak bazı hadislerde “yetişir” yerine “ev” kelimesi gelmiştir. Bu nedenle ona itimat etmek zorlaşmaktadır. Hatta şu rivayet onu teyit etse bile bu böyledir: “Dalağı yemeyin, çünkü bozuk kandan yetişmektedir.”²⁷⁶

Hadisin orijinalinde her ne kadar “beyt/ev” yerine “yetişmek” anlamına gelen “yunbitu” kelimesi tercih edilmişse de “min” edatının gelmesi istidlalde zayıflığa neden olmaktadır. Çünkü bu durumda, dalağın bozuk kan ürettiği değil de kendisinin kandan oluştuğu anlamına gelir. Hâlbuki hedef ikinci manayı ispat etmektir.

Eğer, dalağın bozuk kandan meydana geldiğini ve bozuk kanın hanesi olduğunu düşünmek zordur; ancak dalağın, kanın toplandığı yer ve bozuk kanın toplandığı yer olduğunu söylersek daha önce söyledığımız ikinci ihtimali teyid eder.

Ben bu doğruyla bir araya gelmesinde bir engel görmüyorum. Yani bozuk kanın üremesiyle onun yenmesi ve bozuk kanın onda toplanmasını bir araya getirebiliriz.

7. Haram olan bezelerin yenmesi vücuda zararlıdır. Onları yemek cüzzama neden olur.

275 Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 615; Hasan b. Ali el-Harrânî, *Tuhefu'l-Ukûl*, s. 105; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu'l-Şîâ*, c. 16, s. 332, 30.119. hadis; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 16, s. 189, 19.543. hadis.

276 Hasan b. Ali el-Harrânî, *Tuhefu'l-Ukûl*, s. 105.

Hız. Ali (a.s.) şöyle buyurmuştur: “Et satın aldığınız zaman bezeleri çıkartın. Çünkü beze, cüzzam damarını harekete geçirir.”²⁷⁷

8. Domuz eti yemenin de vücuda zararı vardır. Domuz etinin haram oluşu Kur’ân-ı Kerîm’de açıkça geçmektedir. Bunun nedeni, onun aslında insan olduğu halde daha sonra domuza dönüştürülmesidir. Bu yüzden onu yemek zararlıdır ve hastalığa neden olur.

Hadiste şöyle buyurulmuştur: “Yüce Allah, domuzu haram etmiştir. Çünkü sûreti değişmiştir. Allah (c.c) onunla insanlara öğüt vermekte, ibret vermekte, korkutmakta ve yaratılışının değişmesini tüm bunlara delil getirmektedir. Ve bu hayvanın yediği yiyecek, en kötü yiyecektir. Bu hayvanı yemek birçok hastalığı beraberinde getirmektedir.”²⁷⁸

“Bu hayvanın yediği yiyecek, en kötü yiyecektir.” Sözü, domuz eti yemenin zararlı olduğunu ve hastalıklara yol açtığını göstermektedir.

“Bu hayvanı yemek birçok hastalığı beraberinde getirmektedir.” sözü ise o dönemde insanların bilmediği zararları ve afetleri peşinden getirdiğini göstermektedir.

9. Toprak yemek de vücuda zararlıdır. Hadislerde yasaklanan haramlardan bir diğeri de toprak yemektir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: “Yüce Allah, Âdem’i topraktan yarattı. Bu yüzden toprak yemeyi onun evlatlarına haram kıldı.”²⁷⁹

-141-

277 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 254, 5. hadis; Şeyh Sadûk, *‘İlelûş-Şerâî*, c. 2, s. 561, 1. hadis; Hasan b. Ali el-Harrânî, *Tuhefu’l-Ukûl*, s. 105; Hürr el-Âmilî, *Vesâiluş-Şî’a*, c. 16, s. 322, 1. Hadis; Hürr el-Âmilî, *a.g.e.*, c. 16, s. 361, 6. hadis.

278 Şeyh Sadûk, *Uyûnu Ahbârîr-Ridâ*, c. 1, s. 101; Allâme Meclisî, *Bihârul-Envâr*, c. 62, s. 165, 3. hadis.

279 Nu’mân b. Muhammed, *De’âimu’l-İslâm*, c. 2, s. 150, 538. hadis; Hacı

Yüce Allah'ın toprağı haram etmesinin nedeni onda olan zararların çokluğundan dolayıdır. Bu yüzden hadiste şöyle buyurulmaktadır: “Şeytanın hileleri daha çok toprak yemektendir. Zira toprak yemek bedende hastalığa yol açar ve ağrıyı tetikler. Toprak yiyen kimsenin gücü zayıflar ve onu yemeden öncekine göre azalır. Zaaf ve güç arasındaki fark hesaplanır ve azap edilir.”²⁸⁰

Hadis, toprak yemenin zararlarına değinmekte, onun hakkında genel bir düşünce vermekte ve onun hastalığa neden olduğunu söylemektedir. Ama nasıl bir hastalık ve ne gibi türlerinin olduğunu söylememektedir.

Hadis göstermektedir ki çamur [ya da toprak] hastalığı tetikler. Bu da hastalığın veya onun nedeninin bedende olduğu manasına gelmektedir. Ama sönük ve durgundur. Toprak yemek onu durgunluktan çıkarır; heyecana, sevince ve yaşama canlılık vermeye neden olur. Yani damarı harekete geçirir yahut şeytan durgunluğu faaliyete mecbur eder. Bu nedenle hastalığın türü muhalefet eden damar türüne veya faal olan şeytana bağlıdır.

Hadis, “Toprak yemek insan bedenini ya doğrudan ya da hastalık yoluyla zayıflatır.” cümlesiyle son buluyor.

Hadislerden anlaşılmaktadır ki toprak yemekten kaynaklanan hastalık, zorlu ve ölümcüldür. Peygamber Efendimiz

Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 16, s. 202, 19.591. hadis; Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 265, 4. hadis; Şeyh Tûsî, *et-Tehzib*, c. 9, s. 89, 380. hadis; Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 565, 973. hadis; Şeyh Sadûk, *İlelüş-Şerâi*, s. 532, 1. ve 3. hadisler; Hürri el-Âmilî, *Vesâiluş-Şî'a*, c. 24, s. 221, 30.390. hadis.

280 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 266, 6. hadis; Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 565, 981. hadis; Şeyh Sadûk, *Sevâbu'l-Â'mâl ve İkâbu'l-Â'mâl*, s. 293, 2. hadis; Şeyh Sadûk, *İlelüş-Şerâi*, s. 533, 5. hadis; Şeyh Tûsî, *et-Tehzib*, c. 9, s. 89, 378. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâiluş-Şî'a*, c. 24, s. 220, 30.387. hadis.

(s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kim toprak yiyip hemen ardından ölürse, kendi ölümüne yardım etmiştir.”²⁸¹

Yine şöyle buyurmaktadır: “Toprak yiyen kendi ölümüne yardım etmiştir.”²⁸²

Hız. Ali (a.s.)’a, birisinin toprak yediğini söylediklerinde İmam (a.s.) onu bu işten sakındırdı ve şöyle buyurdu: “Onu yemel! Eğer yersen ve ölürsen kendi ziyanına yardım etmiş olursun.”²⁸³

Anlaşıldığı kadarıyla öldüren toprağı yemekten kasıt -hadisler mutlak/şartsız olsalar da- onu devamlı yemek- tir, yoksa bir-iki defa veya biraz yemek değildir.

Bir hadiste şöyle buyurulmaktadır: “Toprak yemekte aşırıya giden kendi kanına ortak olmuştur.”²⁸⁴

Her halükârda yukarıdaki hadislerle göre toprak yemek, hastalığa neden olmaktadır. Aşağıda toprak yemekten dolayı ortaya çıkan bazı hastalıklara işaret eden bir hadis aktarıyoruz: “Kim toprak yerse deride kaşıntısı olur ve basura yakalanır. Toprak yemek tehlikeli hastalığa yol açar, bacakların ve ayakların gücünü yok eder.”²⁸⁵

281 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 266, 8. hadis; Şeyh Tûsî, *et-Tehzîb*, c. 9, s. 89, 376. hadis; Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 569, 975. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’l-Şî’a*, c. 24, s. 222, 30.392. hadis.

282 Nu’mân b. Muhammed, *De’âimu’l-İslâm*, c. 2, s. 150, 538. hadis; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 16, s. 202, 19.591. hadis.

283 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 266, 5. hadis; Şeyh Tûsî, *et-Tehzîb*, c. 9, s. 90, 381. hadis; Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 569, 977. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’l-Şî’a*, c. 24, s. 222, 30.391. hadis.

284 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 265, 3. hadis; Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 565, 976. hadis; Şeyh Sadûk, *‘İlelû’l-Şerâi’*, s. 532, 3. hadis; Şeyh Tûsî, *et-Tehzîb*, c. 9, s. 90, 382. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’l-Şî’a*, c. 24, s. 221, 30.389. hadis.

285 Şeyh Sadûk, *Emâli’l-Sadûk*, s. 325, 11. hadis; Şeyh Sadûk, *Sevâbu’l-Â’mâl ve İkâbu’l-Â’mâl*, s. 293, 1. hadis; Şeyh Sadûk, *‘İlelû’l-Şerâi’*, s. 533, 5. hadis; Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 565, 980. hadis; Şeyh Tûsî, *Emâli’l-Tûsî*, c. 2, s. 53; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’l-Şî’a*, c. 24, s. 224, 30.398. hadis.

Bedende kaşıntı meydana getiren hastalıklara ve onlarla toprak yemek arasındaki bağa bakmamız gerekiyor. Toprak yemek bazen doğrudan kaşıntıya neden olur ve vücuda başka rahatsızlık vermez.

Hemoroid'in ne olduğu açık olduğundan ele almaya gerek yoktur. Ancak tehlikeli ağrı müphem bir konudur. Çünkü hadisin orijinalinde geçen *tehyîc* kelimesi büyüme, gelişme veya bir şeyde harekete geçme ve olağanın dışına çıkma manasına gelmektedir. Buna ayrıca kötü ağrı da denilmektedir. Ancak, aslında kötü ağrıdan kastedilen tehlikeli ağrıdır. Özellikle de toprak yemenin ölüme neden olduğu göz önüne alınırsa kelimenin anlamı netleşecektir. Bu mana birkaç hadisten anlaşılmaktadır.

Buna göre kötü ağrı, ölümcül bir hastalıktır. Bu nedenle ölümcül hastalıklara odaklanmanın toprak yemekle ne gibi bir ilişkisi olduğuna bakmak gerekir.

Burada birkaç konuya değinmekte fayda vardır.

a) Birinci Konu: Günahtan maksat nedir?

Buraya kadar söylediklerimizden günahın, hastalıkların asıl nedeni olduğu anlaşılmıştır. Ama hastalıklara neden olan günahların sınırı nedir ve yukarıda aktarılan hadislerde söz edilen günahtan maksat nedir bilemedik.

Günahlardan maksadın kesin olarak haram yiyecek ve içecekler olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin; leş yemek, domuz eti, yırtıcıların eti, diğer pislikler, toprak yemek, şarap, bira ve sarhoş edicileri içmek gibi. Hatta zina ve li-vâta²⁸⁶ gibi hakkında nas gelen kesin günahları da kapsamına almaktadır.

Burada şöyle önemli bir soru söz konusudur: Acaba hastalığa neden olan günahlar kesin olarak bilinen günahlar

286 Örfte, erkekler arasındaki eşcinsel ilişkiyi ifade eder.

mıdır, yoksa tüm günahlar mıdır? Ya da günahkârın günah bildiği veya hatta bilmediği günahları da kapsamına almakta mıdır?

Bazı hadislerden anlaşıldığı kadarıyla tüm günahları kapsamaktadır. Bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Asha-bımızdan, yasakladığımız işten kaçınmayıp da ölmeyen kimse yoktur. Bir belaya tutulur ve o bela günahlarını yok eder. Günahtan temizleninceye kadar Allah’la mülâkat et-sin diye o ya malına gelir ya da canına gelir. Günahından bir şey kalırsa ölüm anı onun için zor geçer.”²⁸⁷

Hadis, her günahın mutlak olarak sıkıntıya neden olacağını, sadece haram yiyecek ve içeceklerle özgü olmadığını göstermektedir. Ama bununla birlikte her günahın hastalığa neden olduğu genellemesini kabul etmek zordur. Muhtemelen bazı günahlar mala, bazılarıysa cana zarar vermektedir.

Ancak şöyle bir ihtimal daha var ki zekât gibi mala ait olan farzları yerine getirmemenin günahı mala zarar verir; beden ile yapılan günah ise cana zarar verir, yani hastalığa neden olur. Bu konuda çeşitli günahlara değinen rivayetler gibi hadisler vardır. Ancak gerçek şu ki o hadis, her günahın -ister mala ister cana gelsin- sıkıntıların nedeni olduğunu göstermektedir. Bu mana açıktır.

Bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Mü’min ne zaman günah işlese, günahlarının kefareti olması için fakirleşir. Bu günahlarının kefareti olmazsa hastalığa yakalanır. Bu da olmazsa sultan-dan gelecek zarardan korkuya düşer.”

Hadis her ne kadar günahların fakirliğe yol açtığını belirtse de hastalığa neden olan günah değildir. Çünkü bazı günahları fakirlik tedavi eder; bazı günahları sadece

287 Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 635; Allâme Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, c. 78, s. 178, 19. hadis. Hz. Ali (a.s.)’dan rivayet edilmiştir.

hastalık tedavi eder. Ama hadisin maksadı bu değildir. Onun maksadı günahların azlığı ve çokluğudur, türü değildir. Çünkü az günahı fakirlik tedavi eder, çok günahı ise hastalık tedavi eder. Genel ve yaygın günahlar ise sultandan korkmakla tedavi edilir.

Bu esasa göre, fakirlik ve hastalık, bütün günahları -eğer fazla değilse- temizler.

Bu sözde bir tür yanıltmaca vardır. Çünkü asıl söz nedenselliğin genelliğindedir. Yani günahın, hastalık için mutlak nedenselliği ve hadisteki genellik, günahların hastalıklar vasıtasıyla yok edilmesinin genelliğidir.

Kesin söz şudur ki, içeriği, “Her günah, günahın eserridir.” olan birinci merhale hadisleri bildikten sonra bu hadislerin mutlak olduğunu ve tüm günahları mutlaklığı ve genelliğiyle kapsadığını anlayabiliyoruz. Mantıklı olan da budur.

Ama eleştirinin nedeni iki meseledir:

İlk olarak: İkinci merhale hadisler diyordu ki, Yüce Allah insanları yarattığında bedenlerine faydalı ve zararlı olan şeyleri biliyordu. Bu nedenle bedenlerini sağlamlaştıran şeyleri mübah, zararlı olan şeyleri ise haram kılmıştır. Onun için bu tür hadisler günahla hastalık arasındaki bağı ortaya koyar. Bununla birlikte, “Yalan falancanın hastalığının nedenidir.” denilmez.

İkincisi: Birinci merhale hadisler, günahın türünü açıklayan hadisler değildir. Onların maksadı genel olarak günahlardır. Genelliği ispat etmek istediğimiz zaman, bilinen bağı gerekli olmadığını ispat etmemiz gerekir. Sonuç olarak günahın mutlaklığını ispat ederiz. Ve bu mutlaklığın birinci merhale hadislerden elde edildiğini de ayrıca ispat etmemiz gerekir.

Birinci meseleye gelince, her ne kadar hadisler [ikinci merhale hadisler] hastalığın ortaya çıkmasıyla aynı türden günahların nedenselliğini ispatlasa da bu hadislerin mefhumu yoktur ve aynı türden olmayan günahların nedenselliğini de reddetmemektedir.

Gerçek şu ki, birinci merhale hadislerden anlaşılan şey, günahın hastalıkla aynı türden olmasına gerek olmadığıdır. Bu, bizim bu kitapta ulaşmak istediğimiz noktadır. Yani, kimsenin aklına gelmeyecek olan ve ihtimal vermediği şeye değinmektir. “Yoksa gıda zararlıdır.” demek kolaydır, herkesin ulaşabileceği bir sonuçtur ve ister istemez bir gün ispatlanacaktır.

Ama yalan konuşmanın, falan hastalığa neden olması veya yoldan geçen birinin başına taş düşmesine ya da nezleye yakalanmasına neden olması gibi konular bizim ispat etmek istediklerimizdir.

Bu konu, birinci merhale hadisleri inceledikten sonra açık bir şekilde görülmektedir. Zira söz konusu hadislerden birinde Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: “Harekete geçen her damar, kayan her ayak amelleyinizin neticesindedir.”²⁸⁸

Hadisten, günahla -hangi günah olursa olsun- ayağın kayması arasında bir ilişkinin olduğu anlaşılmaz. Çünkü ayağın kayması, ayağın gafletten dolayı taşa değmesidir. Öyleyse ayağın taşa değmesiyle falan günahın ne gibi bir irtibatı olabilir? Çünkü günah ne o taşı yarattı, ne belli bir yere koydu, ne de gafil oldu. Çünkü gaflet her durumda insanda görülebilir.

Gafletin, günaha döndüğünü varsaysak bile sultanın musallat olmasını -hadiste geldiği gibi- veya binadan günahkârın başına taş düşmesini düşünmenin imkânı yoktur.

288 Şeyh Tûsî, *Emâli't-Tûsî*, s. 570, 1.180. hadis.

Bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Harekete geçen her damar, ayağa taşın değmesi, ayağın kayması ve çubuğun çizip zarar vermesi, günahtan dolaydır.”²⁸⁹

Nekebethu'l-hicâre: Taş ona değdi ve onu kanattı.²⁹⁰

Hatta bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Günahlardan sakının. Zira her bela ve rızkın azalması hatta çizik, yere düşmek ve musibet günahın neticesindedir. Yüce Allah buyuruyor: *‘Başınıza gelen her musibet kendi yapıp ettikleriniz yüzündendir; kaldı ki Allah birçoğunu da bağışlar.*”²⁹¹”²⁹²

And olsun canıma ki bu söz çok açıktır. Ama günahla hastalığın arasındaki bağın reddedildiği manasına gelmez. En azından günümüzde bu konuyu zihnimizde canlandıramayız.

Bir Hatıra

Bir gün bahar mevsiminde fazla yüksek olmayan bir dağa çıkmıştım. Yanımda yiyecek götürmüştüm. Bir köşeye oturup yemeği yedim. Dağın başında canlılar olabileceğini düşünmemiştim. Biraz dikkat kesildiğimde ağızlarıyla yiyecek taşıyan karıncaların yaşadığı bir tümsek gördüm. Bir karıncanın sırt üstü yatıp ağrıyan ayaklarını tedavi etmesi dikkatimi çekti.

Kendi kendime dedim ki, ben buraya gelmekle hem rızık getirdim hem de bela. O bela da sadece bu karıncanın başına geldi, diğerlerinin değil. Bunun nedeni ya onun yaptığı işten dolaydır ya da işlediği günahından dolayı. Bu söz pek mantıksız görünmüyor. Çünkü bir

289 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 2, s. 445, 6. hadis.

290 Sadreddin Şirâzi, *Şerhu Usûli'l-Kâfî*, c. 10, s. 190.

291 (42/Şûrâ Sûresi, 30).

292 Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 616; Allâme Meclisi, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 177, 19. hadis.

hadiste şöyle buyurulmaktadır: “Avlanan her kuş tesbih etmediği içindir.”²⁹³

İnsanda aynı şekilde takdir adımlarının arasında yürüyor, gidiyor ve geliyor. Bu adımlar görülmemektedir. Ama farkında olmadan aniden başına bir iş geliyor. Tabii bu adımların büyük olmasına gerek yoktur, insanın adımlarına oranla karıncanın küçük olan adımları gibi... Çünkü bu adımlar bazen öyle küçük ki gözle görülemezler, ama insana zarar verebilirler. Tıpkı mikroplar gibi...

Bu adımlar boşuna atılmazlar. Çünkü Yüce Allah şöyle buyuruyor: “*Başınıza gelen her musibet kendi yapıp ettikleriniz yüzündendir; kaldı ki Allah birçoğunu da bağışlar.*”²⁹⁴

İkinci bir mesele ise şudur: Hadislerden günahın, günah olduğundan dolayı hastalığa neden olduğu anlaşılmaktadır: “Perişan olan her damar günahattan dolaydır.” Ve özel bir günah değil, günahın kendisi kendiliğinden hastalığın nedenidir. Böyle olmasa hadiste şöyle buyuruldu: “Perişan olan her damar, yemekle elde edilen günahattan dolaydır.”

O halde bu hadislerden mutlaklığı anlamamıza herhangi bir engel yoktur. Hikmet, Allah’ın iradesiyle bunu gerektirmektedir. Özellikle de bu alanda gelen rivayetler, her ne kadar değişik ifadelerle olsa da günahattan mutlak olarak söz etmektedir.

Bunu, “Bir günah birkaç soruna yol açar.” hadisi teyid etmektedir. Günahattan maksadın bütün günahlar olduğunu anladıktan sonra aşağıda buna birkaç örnek getiriyoruz.

Zulüm ve başkalarının hakkına tecavüz etmek bu günahlardandır. Katletmek, şiddet, yalan, gıybet, laf taşımak,

293 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 3, s. 505, 18. hadis; Şeyh Sadûk, *Men Lâ Yahduruhu'l-Fakîh*, c. 2, s. 7, 1.579. hadis.; Hürr el-‘Âmilî, *Vesâilu’l-Şî’a*, c. 9, s. 328, 11.439. hadis. İmam Sâdık (a.s.)’dan rivayet edilmiştir.

294 (42/Şurâ Süresi, 30).

hırsızlık, israf, yetimler gibi zayıfların malını yemek, işkence, hayvanlara eziyet etmek, doğaya zarar vermek vb. gibi günahlar buna örnektir.

Kimi günahlar var ki bütün semavî dinlerde yasaktır: Zina, içki içmek, hayızlı kadınla ilişkiye girmek, Allah'ı zikretmeyi terk etmek gibi...

Kimi günahlar da İslâm'a özgü olup, dinin gerekliliklerindendir: Leş, kan ve domuz eti yemenin haram olması gibi...

Kimi günahlar ise âlimler üzerinde ihtilaf etseler de Allah katında haram olan şeylerdendir. Hatta başkalarına her türlü zarar vermek, suyu ve havayı kirletmek, hayvana et ve kemik vermek gibi yaratılıştaki ve Allah'ın sünnetlerinde değişiklik yapmak da günahdır.

Hatta tüm mekruhları işlemek, sağlığa zarar verir. Çünkü hastalığın sebepleri hakkında rivayet edilen hadislerin çoğu mekruhlar hakkındadır. Ve bana göre "mekruh" kelimesi, çok yerde "zarar veren şey" anlamındadır.

Müstehablar ve farzları yerine getirmemek bile hastalığa yakalanmanın sebeplerindendir: Teheccüd namazı kılmamak, cenâbet olduktan sonra idrar yapmamak, sünnet olmamak, oruç tutmamak gibi... Hadis-i şerifte, "Oruç tutun sıhhatli olun." diye buyurulmuştur. Bu hadis sağlıklı kimseler için söylenmiştir. Yoksa hastanın oruç tutmaması gerekir. Buna göre hadisin manası şöyle olur: "Oruç tutun ki hasta olmayasınız ve sağlıklı kalasınız."

Hatta mubahlarla aşırı derecede meşgul olmayı bile kapsamaktadır. Dünyaya bağlanmak, sadece dünya için çalışmak, başkalarının servetine hasetle bakmak ve dünya malını toplamak gibi üzüntü ve kedere neden olan şeyler de hastalık sebeplerindendir. Biliniz ki zühd ve takvâlı

olmak dünyada huzurun kaynağıdır. Hz. İsa (a.s.) şöyle buyurmuştur: “Üzüntüsü çok olanın bedeni hasta olur.”

Şimdiye kadar söylenenler ve benzerleri insanın yapması yasak olan hatalardandır. İnsan bu hataları yaparsa hastalıklardan ve sıkıntılardan kurtulamayacaktır.

b) İkinci Konu: Günahın Doğrudan veya Dolaylı Sebep Olması

Doğrudan veya dolaylı sözünden maksadımız örf ve delil dilidir, aklı dikkat değildir. Yoksa hastalığın doğrudan ve son sebeplerini bilmek çok zordur.

Biz biliyoruz ki ayağın kaymasının, başa taş düşmesinin nedeni günahıdır. Bu dolaylı sebeptir. Doğrudan sebep ise atanın attığı oktur, yalan ve gıybet değildir.

Aynı şekilde, cüzzama neden olan bezeler dolaylı sebeplerdir. Çünkü hadislerde, bu bezelerin cüzzam damarlarını harekete geçirdiğini, perişanlığa ve dolayısıyla hastalıklara yol açtığı buyurulmaktadır.

Bana göre günah, hastalık sebeplerinin halkalarından biridir; ancak direkt sebep değildir. Günahla hastalık arasında şeytan veya damarın hareketlenmesi ya da zararlı bir gıdanın yenilmesi vasıta olmalıdır.

-151-

c) Üçüncü Konu: Günahların, Hastalığın Sebebi Olmasının Mahiyeti

Doğrudan ve dolaylı sebepler hakkındaki araştırmalarımızın yetersiz olduğunu gördüğümüzde, günahların sebep oluşlarının mahiyetinin sahasına girmek için ciddi bir çalışma yaptık. Ama onu görebilmek için ona yavaş yavaş yaklaşılmaya niyetlendik.

Bir hadiste şöyle buyrulur: “Nefs, sıcakken veya soğukken insanın bedeninde dolaşır.”

Buna göre sıcaklık nefse işlediği zaman sarhoş, nankör, rahat, ölümcül ve mutlu olacaktır. Başka bir nüshada “Nasihat edici, müjdeleyici, günahkâr, zinakâr, harekete devam eden ve rahat” olarak geçmektedir.

Ama nefis soğuk olursa üzgün, gamlı, çaresiz, solgun, unutkan ve ümitsiz olur. Bunlar, hastalıkların da kaynağı olan sorunlardır. Bu sorunların başlangıcı, kişinin yaptığı hatalardır. Bu hata, bir şey yerken veya içerken işlenmiş olabilir. Günah işlerken bir şey yiyip içmek birbirine aykırı durumlardır. Bu yüzden, bu durumda olan kimse hastalığa yakalanabilir.

Sonra İmam Sâdık (a.s.) şöyle buyurdu: “İnsanın organları ve damarları Allah'ın hazır kıta askerleridir. Allah ne zaman onu hasta etmek isterse bu askerlerini ona muşallat eder ve onu istediği yerden hasta eder.”²⁹⁵

Yukarıdaki hadis, bilinmesi gereken hakikatleri -her ne kadar bu hakikatlerin tümünü derk etmek zor olsa da- kendisinde taşımaktadır. Ancak biz, bazı sonuçlar elde etmek için bir araştırma güzergâhından gideceğiz.

Bu hadis günahın, hastalığın ortamını hazırladığını ve hastalıkla sonuçlanan sebeplerin başlangıçlarını oluşturduğunu göstermektedir. Bu yüzden İmam (a.s.), bu hastalıkların başlangıcının günahlar olduğunu buyurmuştur. Hadisin orijinalinde geçen “zâlike/o” işaret sıfatı, sorunlara işaret etmektedir ki, onlardan biri hastalıklardır. Bu durumda manası şöyle olur: Bu sorunların gerçekleşmesi ve başlangıcı sadece günahların neticesidir.

Yine hadis demek istiyor ki, hastalığın direkt sebebinin yiyecek ve içecek olması uygun değildir. Ama bu yiyecek ve içeceğin uyumsuzluk saati kendi zâtında mevcut olsa da onun gerçekleşmesi çok nadirdir. Bu durum,

295 Şeyh Sadûk, ‘İlelûş-Şerâi’, c. 1, s. 108; Hasan b. Ali el-Harrânî, *Tuhefu'l-Ukûl*, s. 354; Allâme Meclisi, *Bihâru'l-Envâr*, c. 58, s. 302, 8. hadis.

günah hangi saatte işlenirse o saati, o yiyecek ve içeceklerle uyumu olmayan saat olarak karar kılmıştır. Zira bedende yiyecek ve içeceğin zararlı olmasıyla sonuçlanan zaaf veya düzensizliğe neden olmaktadır.

Ya da muhtemelen hadisin maksadı şudur: Günah, yeme işlemini öyle bir artırır ki yemenin uygun olmadığı bir saate denk gelir. Yani *saat* kelimesinde etki etmektedir. Fakat bu açıdan baktığımızda *saat* kelimesinin herhangi bir fonksiyonu yoktur.

Üçüncü ihtimal şudur: Günah, yemenin uygun olmadığı saati artırmaktadır. Bu ihtimal uzak bir ihtimaldir.

En güçlü ihtimal birinci ihtimaldir. Çünkü görecelilik ve değişimi saate vermiştir, yemeğe değil. Nedeni ise saatten maksat, bedeni yemek için hazır olmayan bir hale getirmesidir. Bu esasa göre günah bedeni yemek yemeye tahammül edemeyecek ve zarar görecektir duruma getirir.

Eğer görecelik ve değişim bertaraf olup yemeğin kendisi için olsa ve aslında faydalı olan yemek, zarara dönüşse bu zor ve çok uzak bir ihtimaldir. Çünkü temiz yiyeceğin pis yiyeceğe dönüşmesi ve bunun tersi imkânsızdır. Hâlbuki bedenin istidadı ve yiyecekten faydalanması sorunların ortaya çıkmasıyla değişmektedir. Bu durum gözle görülmekte ve bilinmektedir.

-153-

Bu söz ancak, saati, bedeninin istidadına veya zamanın saatine tefsir edersek doğru olur. Nedeni ise bedenin istidadı sabah saati gibidir. Çünkü o saatten sonra neşe ve iş zamanıdır. Beden bu saatte ağır yemekleri kaldıracak ve az yemekle zarar görecektir. Ama akşam saatinden sonra beden zayıf ve gevşek olduğundan ağır yemekten fayda yerine zarar görür. Sadece peynir gibi gıdalardan fayda görür.

Ama saati, zaman saati diye yorumlarsak ve bu saatin uyumluluk ve uyumsuzlukta etkili olduğunu kabul

edersek yemekle saat arasındaki değişim tereddütlü olacaktır. Çünkü bu varsayıma göre yemekle saat tekvinî olacaktırlar. Bununla birlikte saatin değişmesini tercih ediyoruz. Çünkü onun başına sakındırma edatı getirmiş ve şöyle buyurmuştur: “O saat, hata halinde bu yiyecek ve içeceğe uygun değildir.”

d) Dördüncü Konu: İnsanın Günahı, Başkalarının Hastalanmasına Neden Olabilir Mi?

İnsanın işlediği günah sadece kendisini mi hasta eder yoksa başkalarının hasta olmasına da neden olur mu?

Yüce Allah'ın buyurduğu, “*Başımıza gelen her musibet kendi kazandıklarınızdan dolaydır.*”²⁹⁶ âyeti gereği hastalık sadece günahkâra özgü değildir. Bazı kişilerin ameli, herkesten intikam alınmasına neden olmaktadır. Zira onlar bu amele razıdır ve gerçekleşmesine engel olmamışlardır. Mesela bir grubun hepsi bir kişiyi öldürmek ister, ama onların içinden sadece bir kişi onu öldürürse gerçekte hepsi onu öldürmüştür.

Yüce Allah bu konuya Kur'ân-ı Kerim'de şöyle değinmiştir: “*Allah'ın elçisi onlara, 'Allah'ın (mûcize olarak) verdiği deveye ve onun su hakkına dokunmayın.' demişti. Fakat onlar ona inanmayıp deveyi kestiler. Bunun üzerine rableri, günahları sebebiyle onlara ardı arkası kesilmez felâketler göndererek hepsini helâk etti.*”²⁹⁷ Dokuz kişi veya bir kişi deveyi kesti, ama tüm toplum yok oldu.

Başka bir örnek: Bir fabrikanın atıkları nehirlerle ve denizlere akıtılır, bunun sonucunda sular kirlenir ve hastalıklar ortaya çıkarsa ve halk, bunu bilimde ve sanatta bir ilerleme olarak kabul edip bu günaha razı olurlarsa fabrika sahiplerinin işledikleri bu günaha tüm halk ortakdır.

296 (42/Şûrâ Sûresi, 30).

297 (91/Şems Sûresi, 14).

Aynı şekilde birilerinin havayı, suyu ve doğayı kirletmesi, bunun da hastalıklara ve türlü sıkıntılara yol açması hatta gelecek nesilleri bile hasta etmesi de aynı şekildedir.

Böyle günahlar henüz dünyaya gelmemiş ve günah işlememiş kimseleri de etkileyebilir. Çünkü Yüce Allah, Kur'an'da Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in zamanındaki İsrailoğulları'na hitap ederek şöyle buyurmaktadır: “Doğru söylüyorsanız, onları niçin öldürdünüz?”²⁹⁸ Yani neden peygamberleri öldürdünüz? Hâlbuki onlar peygamberleri öldürmediler ve öldürenlerin içinde de değildiler. Ama atalarının yaptığına (peygamberleri öldürmelerine) razı idiler. Bu yüzden öldürmek işi onlar için de geçerlidir.

Bu esasa göre diyebiliriz ki günah, şu anda günahkâr olmayanlara ve dünyaya yeni gelenlere etki etmektedir.

Bu durum delil ile uyumludur. Zira doğaya zarar veren kimseler, yani hava ve suyu kirletenler ister doğrudan olsun ister dolaylı, tüm insanlığın etkilenmesine ve zarar görmesine neden olurlar. Hem söz konusu günah işlendiği sırada yaşayan kimselere hem de henüz dünyaya gelmemiş kimselere zararı dokunur. Sonuç itibarıyla evlatlar, ecdâdının günahlarından dolayı cezalandırılmaktadırlar.

Hız. Ali (a.s.)'in çocuğun hastalanması hakkındaki sözü bu görüşü ispatlamaktadır: “Onun hastalığı, ebeveyn için kefarettir.”²⁹⁹

e) Beşinci Konu: Yeni Hastalıklar

Doktorlar AIDS gibi önceden bilmedikleri yeni bir hastalıkla karşılaştıkları zaman, o hastalık ve kaynağı

298 (3/Âli İmrân Süresi, 183.)

299 Şeyh Sadûk, *Men Lâ Yahduruhu'l-Fakîh*, c. 3, s. 482, 4.694. hadis; Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 52, 1. hadis; Şeyh Tûsî, *et-Tehzîb*, c. 8, s. 115, 397. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilü's-Şî'a*, c. 21, s. 357, 27.291. hadis; Allâme Meclîsî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 186, 30. hadis.

hakkında, nerede saklanmıştı ve nereden geldi diye şaşkın ve perişan hale gelirler.

Onlar bu hastalığın nasıl bir geçmişinin olduğunu bulmak için çaba sarf etmekte, her doktor ya da grup bu amaç için kendisine bir yol seçmektedir. Kimisi onun kaynağını hayvanlarda aramakta ve “Bu hastalık, hayvandan insana geçmiştir.” demektedir, kimisi onun nedeninin kimyasallar olduğunu, diğeri belli bir çevreden geldiğini söylemekte, başkası da onun kaynağını yemeklerde aramaktadır.

Dolayısıyla görüşler ve teoriler çok çeşitlidir. Bazen bir teori ortaya atılıyor ve bir süre kabul görüyor, sonra başka bir teori ortaya atılıp öncekini çürütüyor.

Burada iki soru karşımıza çıkıyor:

Birinci Soru: Bu hastalıklar yeni midir? Geçmişte yok muydu? Yoksa vardı da bilinmiyor muydu ve yayılmış mıydı?

İkinci Soru: Bu hastalıkların gerçek kaynağı ve bu kaynağı bulmanın yöntemi nedir?

Biz kendi adımıza bunlara bir İslâm teorisi gibi cevap vereceğiz. İslâm dememizin nedeni, cevabı İslâmî metinlerden çıkardığımız içindir. Teori dememizin nedeni ise anlayışımızda ya da nakilde hata olabileceğinden dolayıdır.

Birinci sorunun cevabı: Önceden kendisinden hiçbir emare bulunmayan ve kimsenin yakalanmadığı yeni bir hastalığın olabileceğini kabul ediyoruz.

Bu söz bize göre kapsamlı bir kaidedir -ki istisnası olabilir-. Zira bize göre öncesinde böyle bir hastalık mevcut değildi. Dolayısıyla eskiden olmayan ama günümüzde görülen bir hastalık yenidir ve geçmişte de kaynağı yoktur.

İkinci sorunun cevabı: Biz görüyoruz ki hastalığın kaynağı, günahlar yöntemiyle bulunabilir. Yani eylemler/ameller kategorisine bakmamız lazım.

Bu nedenle bize göre bu dünyada ortaya çıkan her türlü sıkıntı insanın ifrat ya da tefritindendir. Bu görüşü şu hadis desteklemektedir: “İnsanlar daha önce işlemedikleri günahları işledikleri zaman Yüce Allah da onların tahmin edemedikleri yeni bir bela çıkarır.”³⁰⁰

Demek ki günah, hastalık türlerinin ortaya çıkış sebebidir. İlk defa ortaya çıkan hastalığın sebebi insanın kendisi, amelleri ve işlediği günahlardır. Günahlar, Yüce Allah'ın insanların sağlıklı, zinde ve faydalı olması için yasakladığı şeylerdir.

Hız. Ali (a.s.) şöyle buyurmuştur:

Görmüyorsun ama dermanın kendindedir

Bilmiyorsun ama derdin kendindedir

Sen cisminin küçük olduğunu mu sanıyorsun

Oysa büyük bir âlem sende gizlidir.

Sonuç: Hastalıklar insanın kendi yaptıklarının neticesidir. Yani ortaya çıkan her çeşit hastalığın sebebi insanın yaptıklarıdır. Nitekim herkesin hastalık sebebi kendi amelleri ve günahlarıdır.

Aynı şekilde bu konuda zikredilen birinci merhaledeki rivayetler, tüm hastalıkların günahdan dolayı ortaya çıktığını göstermektedirler. Öyleyse her hastalığın başlangıcı günahdır. Ve her yeni günah, yeni bir hastalığın sebebi olup başlı başına bir sebeptir.

-157-

f) Altıncı Konu: Günah Ölüme Sebep Olur mu Olmaz mı?

Günahla hastalık arasında ilişki olduğu anlaşıldıktan sonra günahın ölüme sebep olabileceği de görülmektedir. Zira bazı hastalıklar ölümcül olup, ölümlerle sonuçlanmaktadır.

300 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 2, s. 275, 29. hadis; Şeyh Sadûk, *‘İlelûş-Şerâî’*, c. 2, s. 522, 7. hadis.

Her ne kadar ecel hastalığının, -ileride de ele alınacağı gibi- ölüm hastalığından ayrı olma ve aynı türden olmama ihtimali olsa da cevap şudur: Buradaki maksat ecelin yaklaşmasıdır, ondan sonra gelen ölüm hastalığının doğrudan sebebi değildir.

Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmaktadır: “Günahlarından dolayı ölenler ecelleriyle ölenlerden daha çoktur. İyilik yaparak yaşayanlar, takdir edilmiş ömürleriyle yaşayanlardan daha çoktur.”³⁰¹

g) Yedinci Konu: Bazı Hastalıkların İstisna Edilmesi

Günahlardan dolayı ortaya çıkan hastalıklardan biri olan “delilik” mü'min için istisna edilmiştir. Çünkü hadislerle göre mü'min kimse aklını yitirmez ve imanını deliliğe sebep olan şeyye engel olur.

Bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Şüphesiz Allah, imanlı kimseyi her türlü belaya müptela eder ve her türlü ölümle öldürür; ama aklını kaybetme illetine yakalatmaz. Şeytanın Eyyûb peygamberin malına, çocuklarına, ailesine ve her şeyine musallat olduğunu; ama aklına musallat olamadığını görmüyor musun? Akılla Allah'ı birlemesi için ona bırakıldı.”³⁰²

Allah'ın mü'mini cüzzama, abraşa ve şuna buna yakalatmayacağı söylenmektedir.³⁰³ Yine mü'minin, kırk yaşına geldiğinde deliliğe, cüzzama ve abraşa yakalanmayacağını söylenmektedir.

301 Şeyh Tûsî, *Emâli't-Tûsî*, s. 505, 611. hadis; Şeyh Tûsî, *a.g.e.*, s. 701, 1.498. hadis; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 5, s. 140, 6. hadis; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 11, s. 327, 13.176. hadis.

302 Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 12, s. 299, 348; Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 2, s. 199, 22. hadis; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 2, s. 145, 1.656. hadis.

303 Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 196; Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 2, s. 197, 12. hadis.

Gerçek şu ki mü'min insan tüm bu hastalıklara yakalanabilir. Ama Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ve İmamlar (a.s.) bu hastalıklardan korunma yollarını göstermişlerdir. Eğer mü'minler, onların (a.s.) gösterdiği yollardan gitmezlerse bu hastalıklara yakalanırlar.

Bir hadiste şöyle buyrulmaktadır: “Kavun yemek cüz-zama neden olur.” Dediler ki: “Mü'min kimse kırk yaşına geldiğinde delilik, cüzzam ve abraştan güvende değil mi?” O hazret şöyle buyurdu: “Evet, ama kendisine destûr verilen şeylere uymazsa, muhalefet cezasından kurtulamaz.”³⁰⁴

Bir hadiste şöyle geçmektedir: “Ben, ‘Muğîre diyor ki: Mü'min kişi ne cüzzama yakalanır, ne abraşa, ne de başka şeylere.’ dediğimde İmam (a.s.) buyurdu ki: ‘O, cüzzamlı olan Yasin sahibini unutmuştur.’”³⁰⁵

Bir başka hadiste İmam (a.s.)’a, “Mü'min kimse cüz-zam, abraş vb. şeylere yakalanır mı?” diye sorulduğunda şöyle buyurmuştur: “Mü'mine beladan başka bir yazılmış mıdır?”³⁰⁶

Bütün bunlara göre aşağıdaki hadisin manası daha iyi anlaşılmaktadır: “Yüce Allah, altı şeyde ashabımıza selâmet vermiştir: Delilik, cüzzam, abraş, homoseksüellik, zinazâde olmak ve dilencilik yapmak.”³⁰⁷

Hadiste geçen çirkin hastalıklar konusu önceden ge-nişçe ele alınmıştır.

304 Hasan b. Ali el-Harrânî, *Tuhefu'l-Ukûl*, s. 483; Hürr el-Âmilî, *Vesâ'ilu'sh-Şî'a*, c. 25, s. 176, 31.577. hadis.

305 Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 2, s. 179, 12. hadis; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâ'il*, c. 2, s. 144, 1.655. hadis.

306 Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 2, s. 200, 27. hadis; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâ'il*, c. 2, s. 145, 1.657. hadis.

307 Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 366, 37. hadis; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 179, 23. hadis.

h) Sekizinci Konu: Üzerinde Durulan Hastalıklar

Hadislerde, ateş, baş ağrısı ve damar rahatsızlıkları gibi günahın sebep olduğu hastalıkların üzerinde önemle durulmuştur.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“Ateş, her mü'minin cehennemdeki ateşidir.”³⁰⁸

“Bir gece ateşli olmak bir yıllık günahı siler.”³⁰⁹

Günah, baş ağrısına da yol açar. Çünkü hadislerde defaatle şöyle buyurulmuştur: “Günahın etkisi dışında hiçbir damar rahatsız olmadı ve mü'minin asla başı ağrımadı.”³¹⁰

i) Dokuzuncu Konu: Hastalık Günahları Temizler

Geçen bölümlerde günahın hastalıkların sebebi olduğu, yani “fail sebep” olduğu ve özellikle “Bütün hastalıkların sebebi günahıdır.” hadisi etrafında duruldu. Bunun manası, her hastalığın günahın sonucu olduğudur. Günah, hastalığı var eden sebeptir.

Ama birçok hadis de var ki bu hadisler, hastalığın ortaya çıkmasının hikmetinin, günahın yok edilmesi ve bedeninin ondan temizlenmesi olduğunu belirtmektedir.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Mü'mine gelen her sıkıntı, hastalık, gam ve keder, Allah'ın onlarla, mü'mini günahlardan temizlemesi içindir.”³¹¹

Hadisin manası şudur: Yüce Allah'ın mü'mine hastalığı vermesi, hastalıkla onun günahlarını temizlemek istemesi

308 Râvendî, *ed-De'avât*, s. 171, 477. hadis; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 188, 45. hadis.

309 İbn Sâbûr Zeyyâd, *Tıbbu'l-Eimme*, s. 16; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 186, 39. hadis.

310 Şeyh Müfid, *Emâli el-Müfid*, s. 35, 1. hadis; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 186, 31. hadis.

311 Râvendî, *ed-De'avât*, s. 171, 480. hadis; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 188, 45. hadis.

sebebiyledir. Böylece mü'min kıyamet günü bu günahlardan dolayı cezalandırılmaz. Çünkü bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Allah, bir kulunun iyiliğini istediğinde onun cezasını bu dünyada verir. Bir kulunun kötülüğünü istediğinde ise, kıyamette günahlarıyla cezalandırmak için günahlarını onun için saklar.”³¹²

Başka bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Bir kişinin günahları çoğalır da onları temizleyecek bir vesile bulamazsa, Yüce Allah günahlardan arınmak için onu dünyada üzüntüye duçar eder. Eğer bu gerçekleşirse o kimse için çok iyidir. Ancak gerçekleşmezse onun bedeni günahlarından arınması için hastalığa yakalanır. Eğer bu gerçekleşirse onun çok iyidir. Yoksa günahlarından arınması için Allah ölüm anında ölümü onun için zorlaştırır.”³¹³

Hadis açıkça göstermektedir ki hastalığın hedefi, günahları temizlemektir. Allah, birini hasta ederse günahlarının temizlenmesi içindir. Başka hadisler de vardır ki onlarda hedef pek açık gelmemiştir.

Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kırk günde bir olsa da temizlenmeyen her beden mel’undur.” Kendilerinden “Bedenin zekâtı nedir?” diye sorduklarında, “Belaya düşmesidir.” diye buyurdular. Onların renklerinin değiştiğini görünce şöyle buyurdu: “Sözümün ne anlama geldiğini biliyor musunuz?” Dediler ki: “Hayır, ey Allah’ın Rasûlü!” Buyurdu ki: “Evet, insan kaşınır, zarar görür, kayar, hasta olur, bedenine diken batar vb.” Sözlerinin sonunda gözdeki rahatsızlığı da zikretti.³¹⁴

Başka bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Hastalık mü'min için temizlik ve rahmet; kâfir için azap ve lanettir.

312 Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 177, 18. hadis.

313 Şeyh Sadûk, *Emâli's-Sadûk*, s. 370, 463. hadis; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 176, 15. hadis.

314 Abdullah b. Ca'fer Himyerî, *Kurbu'l-İsnâd*, s. 36; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 171, 28. hadis.

Üzerinde günah kalmasın diye hastalık her zaman mü'minle beraberdir.”³¹⁵

Yine şöyle buyurulmaktadır: “Bir gece çekilen baş ağrısı, kişinin büyük günahlarından olmayan bir günahını yok eder.”³¹⁶

Bu tür hadisler oldukça çoktur. Burada şöyle bir soru sorulabilir: Bu hadislerle, günahın nedenselliğine delil olan önceki hadisler arasında temel bir fark var mıdır, yoksa hepsi aynı manaya mı gelmektedir? Özellikle de hedefin açıkça belli olmadığı son hadisler göz önüne alındığında...

Anlaşıldığı kadarıyla fark vardır. Zira önceki hadislerden bazıları açıkça göstermektedir ki günah fail sebeptir. Özellikle günahın gerçek nedenselliği bahsinde bunu getirmiştik. Hâlbuki bu hadisler açıkça günahın hedef sebep olduğunu göstermektedir.

Bu iki grup hadislerin ihtilafını teyit eden şey, Hz. Ali (a.s.)'dan rivayet edilen bir hadistir. O, Selmân-ı Fârisî'nin ziyaretine gittiğinde ona şöyle buyurdu: “Ey Selmân! As-habımızdan biri hasta olsa sadece işlediği gûnahtan dolayıdır. Bu hastalık onu temizler.”³¹⁷

Hadiste temizlenmeyi hastalık ile günaha bağlamıştır. Buradan temizlenmenin, nedenselliğin dışında bir şey olduğu anlaşılmaktadır. Bu ikisi farklı şeylerdir.

Soru

Hastalık, günahın giderilmesi için sebeptir. Oysa günah, insanın hasta olmasının sebebidir. Buna göre hastalık, kendi yokluğunun sebebi olacaktır. Sonuç olarak, bir şeyin kendi kendisinden önce var olması gerekecektir.

315 Şeyh Sadûk, *Sevâbu'l-Âmâl*, s. 193.; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 184, 35. hadis.

316 Şeyh Sadûk, *Sevâbu'l-Âmâl*, s. 193.; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 184, 35. hadis.

317 İbn Sâbûr Zeyyâd, *Tıbbu'l-Eimme*, s. 15; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 185, 39. hadis.

Çünkü günah, hastalığın sebebi olduğu için önceden olması gerekir. Yokluğu da hastalıktan dolayı olduğu için sonradan bulunması gerekir. Böyle bir şey ise imkânsızdır.

Cevap

Günah, hastalığın nedenidir; ama hastalık günahın yok olmasının nedeni değildir. Aksine günahın etkisinin yok edilmesinin nedenidir. Dolayısıyla bir şeyin kendisine önceliği gerçekleşmez.

Bu, yarayla günahın arasındaki ilişki gibidir. Yani günah, kaşınma ve yaranın varlığının nedenidir. Hâlbuki yara, yaranın iyileşmesinin ve etkisinin kaybolmasının konusudur. Demek ki birinci yara, yaralama işini gösterirken; ikinci yara, onun etkisini yani yaranın kendisini göstermektedir.

j) Onuncu Konu: Hastalık İmanlı Kimsenin Faydasına Mıdır?

Şüphesiz temizlenme, iyidir ve rahmettir. Daha önce hastalığın mü'min için temizlenme olduğunu söylemiştik. Günahların affedilmesi faydalıdır. Hastalık ise günahların bağışlanmasına neden olur. Şüphesiz günahların yok olması kişi için faydalıdır ve hastalık günahları yok eder.

Yukarıda zikredilen hadisler bu konuyu ele almışlardır. Zira hastalığın hedefinin mü'minin temizlenmesi ve günahlarının bağışlanması olarak belirtmişlerdir. Bu da hastalığın mü'min için faydalı ve rahmet olduğunu gösterir.

Birkaç hadis grubu var ki bu konuya açıkça değinmişlerdir.

Birinci grup:

Bu grup, hastalığın faydalı olduğunu ortaya koyan hadislerdir. Bir gün Allah Rasûlü (s.a.v.), hasta olan Ebû

Zer'in ziyaretine gitmişti. Ona şöyle buyurdu: "Nasıl sabahladın ey Ebû Zer?" Ebû Zer dedi ki: "Hasta olarak sabahladım ey Allah'ın Rasûlü." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Cennet bahçelerinden bir bahçede sabahladın ve yaşam suyuna daldın. Yüce Allah dine zarar veren şeyi bağışlamıştır. Müjdeler olsun sana ey Ebûzer!"³¹⁸

Başka bir hadiste şöyle buyurulmuştur: "Ateş öyle güzel bir dert ki her organ, beladan kendisine düşen takisini öder. Kim ona yakalanmazsa onda hayır yoktur."³¹⁹

Yine şöyle buyurulmuştur: "Hastalık, mü'min için temizlenme ve rahmettir."³²⁰

İkinci grup:

Bu grupta, hastalıkların özelliklerini anlatan hadisler bulunur. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Hastanın dört özelliği vardır. Allah hastayı sorumlu mükellef tutmaz. Yüce Allah bir meleğe, hastanın sağlıklıyken yaptığı iyi amellerini yazmasını emreder. Hasta olduğunda, hastalık onun bedenindeki her organı izler ve ondaki günahları döker. O, bu şekilde yaşarsa bağışlanmış olarak yaşar; ölürsa bağışlanmış olarak ölür."³²¹

-164-

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Selmân'ı ziyaret ettiğinde hastalığı hakkında ona şöyle buyurmuştur: "Ey Selmân! Hasta olduğunda, o hastalığında üç haslet vardır: Allah'ı anmaya başlarsın, bu halinde duana icabet olunur ve bu

318 Râvendî, *ed-De'avât*, s. 167, 467. hadis; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 188.

319 Şeyh Sadûk, *Sevâbu'l-'Amâl*, s. 193.; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 183, 35. hadis.

320 Şeyh Sadûk, *Sevâbu'l-'Amâl*, s. 193.; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 183, 35. hadis.

321 Şeyh Sadûk, *Sevâbu'l-'Amâl*, s. 193.; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 183, 35. hadis.

hastalık senden tüm günahları döker. Allah, ecelin gelinceye kadar sana sağlık versin.”³²²

Üçüncü grup:

Bu grup, hasta olmayan kimseleri kötileyen hadislerdir.

Araplardan biri Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in yanına geldi. Efendimiz (s.a.v.) ona, “Ümmü Meldem’i bilir misin?” diye sordu. Arap, “Ümmü Meldem nedir?” diye sordu. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) buyurdu ki: “Başı kaplayan ağrıdır ve bedende hararete neden olur.” Arap dedi ki: “Şimdiye kadar bir ağrım olmadı.” O gittikten sonra Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Cehennem ehlini görmek isteyen bu adama baksın.”³²³

Bir hadiste şöyle buyurulmaktadır: “Kimsenin dünyada sağlıklı ömür sürmesini ve hiçbir musibete uğramadan vefat etmesini istemem.”

Hz. Ali (a.s.) şöyle buyurmuştur: “Dert, selamet için yeterlidir.”³²⁴

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Temizlenmeyen beden mel’undur.”³²⁵

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kırk günde bir sıkıntı görmeyen beden melundur.”³²⁶

-165-

Dördüncü grup:

Dördüncü grup, “Eğer mü’min kimse hastalıkta olan faydaları bilseydi hastalığı severdi.” diye buyuran hadislerdir.

322 Şeyh Sadûk, *Emâli’s-Sadûk*, s. 553, 741. hadis; Allâme Meclisi, *Bihâru’l-Envâr*, c. 78, s. 185, 37. hadis.

323 Allâme Meclisi, *Bihâru’l-Envâr*, c. 78, s. 176, 14. hadis.

324 Allâme Meclisi, *Bihâru’l-Envâr*, c. 78, s. 174, 11. hadis.

325 Abdullah b. Ca’fer Himyerî, *Kurbu’l-İsnâd*, s. 68,218. hadis; Allâme Meclisi, *Bihâru’l-Envâr*, c. 78, s. 181, 28. hadis.

326 Ebu’l-Feth Muhammed el-Kerâcekî, *Kenzu’l-Kerâcekî*, s. 63; Allâme Meclisi, *Bihâru’l-Envâr*, c. 78, s. 191, 49. hadis.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Dünyada sıkıntıları olan kimseler için ahirette dereceler var ki amel-lerle o derecelere ulaşamazlar. Öyle ki insan, bedeninin makasla parça parça edilmesini arzu eder. Çünkü Allah'ın en iyi sevabı, sıkıntılar içindeki muvahhidler içindir. Allah, İslâm dininin dışında hiçbir ameli kabul etmez.”³²⁷

Başka bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Sizde şu üç haslet olmadıkça imanın hakikatine ulaşamazsınız: Ölümü yaşamdan, fakirliği zenginlikten ve hastalığı sağlıktan çok sevmek.”³²⁸

Bir gün Rasûlullah (s.a.v.) gülümsedi. Kendisinden, “Neden böyle yaptın ya Rasûlullah?” diye sorduklarında buyurdu ki: “Mü'minin hastalandığı zaman sızlanmasına şaşırıyorum. O, hastalığının sevabını bilmiş olsaydı, Allah ile buluşuncaya kadar hep hasta olmak isterdi.”³²⁹

Hastalığın iyi ve faydalı olduğunu gösteren hadisler vardır. Bu hadisler çeşitli içeriklere sahiptir. Onlardan biri, Rasûlullah (s.a.v.)'in Hz. Ali'ye yaptığı şu tavsiyesidir: “Ey Ali! Mü'minin inlemesi tesbihtir, feryadı tehildir [Lâ ilâhe illallah demek], yatağında uyuması ibadet, bir yanından diğer yanına dönmesi Allah yolunda cihattır.”³³⁰

Şu minvalde hadis de vardır: “Allah, bir kulunu sevdiği zaman, onu belalara düşürür ve başına bela yağmur-ları yağdırır.”³³¹

327 Ahmed b. Fehd el-Hilli, *Uddetü'd-Dâ'i*, s. 117; Allâme Meclisi, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 193, 10. hadis.

328 Şeyh Sadûk, *Me'âni'l-Ahbâr*, s. 189, 1. hadis; Allâme Meclisi, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 193, 10. hadis.

329 Şeyh Sadûk, *Emâli's-Sadûk*, s. 590, 817. hadis; Mufaddal bin Ömer el-Cu'fi, *Tevhîdu'l-Mufaddal*, s. 401, 3. hadis; Hürri el-Âmili, *Vesâilu's-Şî'a*, c. 2, s. 625, 19. hadis.

330 Şeyh Sadûk, *Men Lâ Yahduruhu'l-Fakîh*, c. 4, s. 363; Hürri el-Âmili, *Vesâilu's-Şî'a*, c. 2, s. 623, 1. hadis.

331 Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 2, s. 253, 7. hadis; Hürri el-Âmili, *Vesâilu's-Şî'a*, c. 2, s. 908, 15. hadis.

Söz konusu hadislerden bir diğeri hediye hadisleridir. Bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Allah bir kulunu sevdiği zaman ona bir bakış atar ve şu üç şeyden birini hediye eder: Baş ağrısı, ateş ya da göz ağrısı.”³³²

Bütün bu hadislerle rağmen, hadislerin genelinden anlaşılan şey, afiyet ve sağlığın hastalıktan daha iyi olduğudur. Çünkü peygamberler ve vasileri her daim Yüce Allah’tan afiyet istemişlerdir. Bu istek özellikle dualarda tevatür haddine ulaşmıştır.

Allah Rasûlü (s.a.v.)’in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: “Mü’min ne zaman hasta olsa günahları ağacın yaprakları gibi dökülür. Yatağa düşse inlemesi tesbih, feryadı tehlildir. Yatağında bir yanından diğer yanına dönmesi Allah yolunda kılıç sallayan kimse gibidir. Dostlarının yanına geldiğinde ve Allah’a ibadet ettiğinde bağışlanacaktır. Dolayısıyla eğer tövbe ederse ne mutlu ona. Ama günahlarına dönerse vay onun haline.” Sonra şöyle buyurdu: “Ama afiyeti/sağlığı daha çok severiz.”³³³

Bir şeyi Rasûlullah (s.a.v.) seviyorsa o şey, dünya ve ahiret için iyi olmaz mı? Rasûlullah (s.a.v.) bir gün, “Allah’ım senden sabır istiyorum.” diye dua eden bir kişinin yanından geçiyordu. Ona buyurdu ki: “Allah’tan bela istedin, O’ndan afiyet de iste.”³³⁴

-167-

Rasûlullah (s.a.v.) bir hastanın ziyaretine gitti ve ona, “Nasılsın?” diye sordu. Hasta kişi, “Ya Rasûlallah! Akşam namazımı kılarken Kâria Sûresi’ni okuduğumda kendi kendime dedim ki: ‘Allah’ım! Bana ahirette azap edeceğin bir günahım varsa o günahın azabını bu dünyada ver.

332 Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 13, 45. hadis; Allâme Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, c. 78, s. 178, 20. hadis.

333 Şeyh Sadûk, *Sevâbu’l-Âmâl*, s. 192; Hürr el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şîa*, c. 2, s. 623, 3. hadis.

334 Şeyh Sadûk, *Me’âni’l-Ahbâr*, s. 230; Allâme Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, c. 78, s. 172, 7. hadis.

Bunun üzerine gördüğün gibi böyle oldum.” Rasûlullah (s.a.v.) ona buyurdu ki: “Ne kötü dua etmişsin. Neden, ‘*Rabbimiz bu dünyada bana iyilik ver ahirette de iyilik ver ve ateşin azabından koru.*’ demedin?!” Sonra Peygamberimiz (s.a.v.) ona dua etti ve o da iyileşti.³³⁵

Yine sağlığın büyük bir nimet olduğu hakkında onlarca hadis vardır. Bir hadiste Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “İki gizli nimet vardır: Emniyet ve sağlık.”³³⁶

Bir hadiste şöyle buyurulur: “Beş şey var ki, onlardan birini kaybedenin tüm yaşamı eksik kalır, aklını yitirir ve başıboş olur. Birincisi bedenin sağlığı, ikincisi emniyet...”³³⁷

Yine şöyle buyurulmaktadır: “Dünyadaki nimet emniyet ve sağlıktır. Ahiretteki tüm nimet cennete girmektir. Bir kula olan nimet, cennete girmeyinceye kadar asla tamamlanmaz.”³³⁸

Bütün bu hadisleri bir arada ele alınca görmekteyiz ki Allah’tan sıkıntı ve hastalık istemek asla doğru değildir. Bu nedenle hiçbir peygamber Kur’ân ve hadislerde nakledilen dualarında sıkıntı ve hastalık istememiştir. Zira Allah’ın rahmeti o kadar geniştir ki günahları sıkıntı vermeden de affedebilir.

Öyleyse Allah’tan hem dünyanın iyiliği olan sağlığını iste hem de ahiretin iyiliğini iste.

Hastalığın iyi ve faydalı olduğunu söyleyen hadislerden maksat ise onun günahkârlar için faydalı olduğudur. Çünkü onun günahlarını silmektedir. Dolayısıyla hastalığın

335 Râvendî, *ed-De’âvât*, s. 115, 262. hadis; Allâme Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, c. 78, s. 174, 11. hadis.

336 Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 34, 5. hadis; Allâme Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, c. 78, s. 170, 1. hadis.

337 Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 284, 34. hadis; Allâme Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, c. 78, s. 171, 4. hadis.

338 Şeyh Sadûk, *Me’âni’l-Ahbâr*, s. 408, 78. hadis; Allâme Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, c. 78, s. 172, 8. hadis.

iyi olması kendisinden değildir, başka bir sebepten dolayıdır. Ama sağlığın iyi olması onun zâtında ve kendisindedir. Bu açıdan iki grup hadis arasında hiçbir tezat yoktur.

Bu hadislerden alacağımız en son netice, hastalığın özelliklerini söyleyen hadislerin, hastanın daha fazla sıkıntı çekmemesi ve haline üzülmemesi için onu rahatlatmak ve teselli vermektir. Yoksa hastalık ve zayıflığı artar. Bu istirahat ve tesellinin kesinlikle onun iyileşmesinde payı olacaktır. Özellikle de hastalıkların hasletleri ve faydaları hakkındaki hadisler hasta ziyareti hakkında söylenmiştir.

Bununla birlikte söz konusu hadislerde söylenenler sadece teselli için söylenmemiştir. Hadislerde bahsedilenler gerçek olmakla birlikte bu insanın hastalığı istemesi ve onu sağlıktan daha iyi bilmesi anlamına da gelmez.

Bu tür hadislerden anlaşılan şey şudur: Hastaya teselli vermenin en güzel yolu ona inanç yoluyla yaklaşmak ve hastalığın faydasını ve özelliklerini söylemektir. Peygamberimiz (s.a.v.)'in ve Ehlibeyt (a.s.)'in hasta ziyaret ederken uyguladıkları yöntem bu şekildeydi. Onlar (a.s.), insanlara hastalıkları kolay geçirmeleri ve onlara faydalı olması için, günahları sildiğini, insanı temizlediğini ve bu minvalde olan özelliklerini anlatırlardı.

-169-

Anekdot

Buraya kadar söylenenlerden, kâfirin durumu ve “Kâfirin hastalığı kendisi için azaptır.” konusundaki hadislerin durumu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bir hadiste, “Hastalık, mü'min için temizlik ve rahmet, kâfir için ise azap ve lanettir.”³³⁹ diye buyurulmaktadır.

339 Şeyh Sadûk, *Sevâbu'l-'Amâl*, s. 193; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 183, 35. hadis.

Hadisin manası şudur: Kâfirin, sıkıntılarının nedenini hastalık olarak görmesi, günahların temizleyici olduğuna inanması ve onu boşuna ve şansızlık olarak görmesi nedeniyle hastalık onun için azap olur.

Bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Bütün bu hastalıklar mü'min için dünyada bir çeşit ceza ve azaptır. Ama kâfir için dünyada azap, ahirette ise kötü azaptır. Bu hastalık sadece günahtan dolayıdır. Günah ise şehvetten kaynaklanır. Mü'minin şehveti hata ve unutkanlıktandır. Ondan nefret eder, ama bazen bu hataya düşer. Oysa kâfirin günah ve şehveti kasıtlı, inkâra dayalı, düşmanlıktan ve hasettendir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *“Ehl-i Kitap'tan çoğu, hakikat kendilerine apaçık belli olduktan sonra, sırf içlerindeki haset duygusundan ötürü, sizi imanınızdan vazgeçirip küfre döndürmek istediler.”*³⁴⁰

Hadisten anlaşılmaktadır ki mü'minin günahıyla kâfirin günahı, mü'minin hastalığıyla kâfirin hastalığı nite-lik açısından aynı değildir.

Diğer taraftan kâfir mü'mine göre dünyada daha rahat olduğu ve ondan daha fazla faydalandığı için en küçük bir sıkıntıyı azap görür, yaşamındaki en küçük eziyet de ona azap olur. Onu, ömrünün heder olması ve telafisi mümkün olmayan azap olarak görür.

Son Söz: Günahların Arşivlenme Teorisi

Günahların arşivlenme meselesi ona ait delillerde belirsiz ve gizli olup, açık değildir. Oysa çok önemli ve çok ihtiyaç duyulan bir konudur. Tabii bu belirsizliğin nedeni, bu konu üzerinde çalışılmadığından dolayıdır. Onun hazmı zordur ve düşünceler onu derk etmekte acizdir.

340 (2/Bakara Süresi, 109). Allâme Meclisi, *Bihârul-Envâr*, c. 58, s. 296, 2. hadis.

Ama zamanın geçmesi ve bilimin ilerlemesi -bazı arşivleme ve koruma çeşitleri-, bu karmaşık meselenin gündem edilmesi ve onun derinliklerine inilmesini mümkün hale getirmiştir. Dolayısıyla bu konu üzerinde duran âyet ve hadisler göz ardı edilemez.

Örnek olarak Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “O ceza gününde dilleri, elleri ve ayakları, yapıp ettikleri hususlarda aleyhlerine tanıklık edecektir.”³⁴¹

Şahidin, ancak gördüğü ve zihninde yer eden şeye şehadet vereceği bellidir. Şahit, hâkimin karşısında gördüğünü söyler ve ondan haber verir. Bu şahitlik yalnızca sözlüdür ve sırf fizikî, kimyasal vb. etkileşimi yoktur. Hatta bu türden bir şey olsa söze dönüşür. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “O gün onların ağızlarını mühürleriz; yapmış olduklarını elleri bize anlatır, ayakları da tanıklık eder.”³⁴²

İnsanla organı aralarında konuşur. Yüce Allah bu konuyu şöyle anlatır: “Derilerine ‘Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz?’ diye sorarlar.”³⁴³

Günahların arşivlenmesi ve saklanması durumu sadece ahiret işleriyle sınırlı değildir. Ancak dünyevî faktörler bu günahların arşivlenmesinde etkilidir. Burada somut ve algılanabilir bir arşivleme söz konusudur. Günahlarının organlardan dökülmesi için belirli yollar ve bu organlarda kalması için sebepler vardır.

Bunu Allah Rasûlü (s.a.v.)’in şu sözü ispatlamaktadır: “Hastanın dört özelliği vardır: Sorumluluk ondan kaldırılır. Yüce Allah bir meleğe onun sağlığında yaptığı faziletleri yazmasını emreder. Hastalık bedende bir organı takip

341 (24/Nûr Sûresi, 24).

342 (36/Yâsîn Sûresi, 65).

343 (41/Fussilet Sûresi, 21).

eder ve ondaki günahları döker. Bu kimse ölürse affedilmiş olarak ölür; yaşarsa affedilmiş olarak yaşar.”³⁴⁴

Bu hadisten her organın, günahları kendisinde sakladığı anlaşılmaktadır. Bu ise, Kirâmen Kâtibin'in yazdıklarının dışında olan bir şeydir. Zira bu konu, bu iki meleğin yazmasından sonra ve onun paralelinde getirilmiştir.

Hastalıkların günahları silmesi, onları organlardan dökmesi ve vücutta takip ederek onlara ulaşması göstermektedir ki günahların arşivlenmesi maddidir. Bu nedenle genel olarak hastalıklar maddî olduğu için günahları yok etmektedir. Nitekim sebeple sonuç arasında bir türdeşliğin olması gerekir.

Dolayısıyla bu konu yeni deneylerle incelenmeli, günahattan sonra ve günah sırasında organdaki değişiklikler gözlemlenmelidir. Ben ileride ilgili konularda bütün günahları sayıp onları dünyanın tüm laboratuvarlarına tanıtmayı amaçlamaktayım.

Söz konusu hadisin senedinde sıkıntı olduğu ileri sürülse bu sorun olmaz. Zira onu destekleyen birçok veri vardır.

Rasûlullah (s.a.v.)'den nakledilen bir hadiste şöyle buyurmaktadır: “Ne zaman bir Müslüman hasta olsa sağlığında yaptıklarından daha iyisi kendisine yazılır ve günahları bir ağacın yaprakları gibi dökülür.”³⁴⁵

Hadis göstermektedir ki, günah yerinden ayrılma-makta, ağaç yaprağının düştüğü gibi serbest düşüşle yük-sekten düşmekte ve bu etkiler bedenden dışarı çıkmaktadır. Bu teşbihin gereğidir. Bu düşmeyi manevî düşme olarak düşünürsek zahirin tersine olur.

344 Şeyh Sadûk, *Sevâbu'l-'Amâl*, s. 105; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu'ş-Şî'a*, c. 2, s. 624, 17. hadis.

345 Şeyh Sadûk, *Sevâbu'l-'Amâl*, s. 105; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu'ş-Şî'a*, c. 2, s. 624, 18. hadis.

Benim bu hadisi getirmemin nedeni, araştırmacıların dikkatini, günahların kalıcı etkilerine, vücuda nasıl yapıştıklarına ve ondan nasıl ayrıldıklarına çekmektir.

Rasûlullah (s.a.v.)’in şöyle buyurduğu nakledilir: “Mü’min kimse ne zaman ateşlense, günahları, ağacın yapraklarının döküldüğü gibi ondan dökülür. Yatağa düşse iniltisi tesbih ve feryadı tehlildir (Lâ ilâhe illallah söylemektir).”³⁴⁶

Hastalık ve ateş ortaya çıktıktan sonra günahlarla beden arasındaki bağ zayıflar, ayrılır ve düşer. Yine muhtemeldir ki hastalığın sebepleri günahların kendi yerleriyle olan bağlarını zayıflatır. Bu da onların zayıflaması ve ayrılmalarıyla sonuçlanır. Doğrusu, her iki ihtimal de mümkündür.³⁴⁷

Bu bağlamda beyan edilmesi gereken birtakım konuları aşağıda getiriyoruz.

a) Birinci Konu: Organlarda Arşivlenmiş ve Korunmuş Şeylerin Mahiyeti

Hadislerden anlaşıldığı kadarıyla organlarda kalan ve saklanan şey, günahların kendisidir. Çünkü ilk hadiste, “Hastalık bedende bir organı takip eder ve ondaki günahları dışarı çıkarır.” diye buyurulmuştur.

-173-

346 Şeyh Sadûk, *Sevâbu'l-Âmâl*, s. 104; Hürr el-Âmilî, *Vesâilu's-Şî'a*, c. 2, s. 623, 13. hadis.

347 Belâgat ilminde de bahsi geçtiği üzere bir konunun başka bir konuyla ilişkilendirilmesi ya da teşbih edilmesi şu şekilde açıklanabilir: Biz *benzetme/teşbih* konusunu nefyetmiyoruz. Burada istenilen şey *benzetme/teşbihteki* “benzeyen (müşebbih), kendisine benzetilen (müşebbehun bih), benzetme yönü (vechü's-şebih)” unsurlarının gerekliliğidir. Benzetme yönü (vechü's-şebih), benzeyen (müşebbih) ve kendisine benzetilenin (müşebbehun bih) arasındadır ve onları birbirine bağlar. Çünkü bu iki karşılaştırma yapılmadan muayyen bir konuda teşbihten/benzetmeden yararlanamayız.

Bu sözün manası şudur: Günahların kendisi organlarda saklanmaktadır, onların eseri ve tasviri değil. Hâlbuki hastalık, günahların kendisini organlardan çıkarmaktadır.

Aynı şekilde diğer hadiste, “Bir Müslüman ne zaman hasta olsa... günahları bir ağacın yaprakları gibi dökülür.” diye buyurulurken; üçüncü bir hadiste, “Günahları, ağacın yaprakları gibi ondan uzaklaşır.” diye buyurulmuştur.

Yukarıda söylenenler, hadislerin zahiri ve hadislerden ilk çıkan anlamlardır. Ama günahlar, çeşitli kategoriler ve tezat türlerden oluştuğu için böyle bir görüşe sahip olmak zordur. Çünkü biri yemektir, diğeri içmek; bir başkası konuşmak, bir diğeri dokunmak; biri bakmakken, diğeri karışmak; bir başkası kalbî inanç ve düşüncedir. Bu yüzden bütün bu günah çeşitlerinin organlarda kaldığını nasıl düşünebiliriz? Böyle bir düşünceye sahip olmak çok zor görünüyor.

Zikredilen âyetlerden günahların saklandığı ve kalıcı olduğu çıkarılamaz. Âyetlerden organların sadece işledikleri günahlara şahitlik ettikleri ve onları dile getirdikleri anlaşılmaktadır. Bu kadarı bile günahın tasvirinin ya da eserinin organa kazınması için yeterlidir.

Bunu şöyle derk edebiliriz: Organlar ya da bu organların bir parçası, amelin tamamlanmasından ve hareketten etkilenir ve bu organlarda öyle bir şey meydana gelir ki onun alamet ya da dalgalar gibi olması mümkün olur. Bu teyplerin ya da kameraların yaptığı şey gibidir. Çünkü insanın amelinin kendisi, makinalarda kimyasal ya da elektronik tepkiler vermektedir. Makinalar, yeniden bu tepkileri geri döndürmektedirler. Nitekim kameralar, bilgisayarlar, teypler vs. bunları yapmaktadır.

Yukarıdaki sıralamaya göre günahların kazındığından ve bu günahların, her amel ve hareketin etrafına etki ettiği delilinden yola çıkarak, bedende yaptıkları değişiklikleri

açıklamak istesem de nasların zahiriyle yetinmek ve onlardan öteye geçmemek en beğenilmiş kader ve en sağlam adımdır.

Bununla beraber, bilim ve teknolojiadaki gelişmeler, derk edilmesi ve anlaşılması zor olan şeylerin anlaşılması ve derk edilmesini kolaylaştırmıştır.

Bütün bu söylenenler, bizi, bugün biz onları anlamasak da günahların saklandığını söylemeye sürüklüyor.

Kimi zaman günahın kendisi ve mahiyeti gördüğümüz amellerden başka şeyler olmaktadır. Bunlar bedenimizin bir parçasında yaşanan şeyler olup, aynı şekilde kalmaktadır. Bugün bizim gördüklerimiz veya gelecekte göreceğlerimiz sadece onun yansımalarıdır.

Bu yüzden günahın kendisi, zâtî, içten ve mahiyet-sel bir sapma olabilir. Bunu, “ırk=gen” konusunun yorumunda ele alacağımız gibi, bu sapmanın kendisi bâkîdir; her ne kadar biz sadece günahlardan kaynaklanan hareketleri ve sözleri görsek de...

Hastalık kendi çapında sapmayı ya da onun sebebini insanın bedeninden çıkarır. Ama günahın kendisi bedende aynı şekilde kalmaktadır. Buna göre kişinin sözü, fiillerde gördüğümüz gibi, o geriye kalanı veya lazımını anlatır. Ancak, kişinin anlatması ve sözü de fiil olabilir.

-175-

Bu esasa göre, günahların organlarda kalıcı olması hususunda bizim görüşümüz, günahların etkilerinin değil, kendilerinin kalıcı olmasıdır. Ama günahın organda kalıcı olmasını benden sorma! Çünkü yakında teknolojik gelişmelerle bu konu senin için anlaşılır hale gelecektir.

Günahın kıyamete kadar kalıcı olması meselesi, ileride “Tayyine” hadisi ele alınırken açıklanacaktır.

b) İkinci Konu: Günahın veya Etkisinin Korunduğu Mekân

İlk bakışta günahın bir mekânda korunduğu ve yok olup değişmediği görülmektedir. Bu şekilde onda saklanan şey, onun bâkî kalmasıyla bâkî kalacaktır.

Sinir hücrelerinin dışında bedendeki bütün hücreler devamlı değişmektedir. Buna göre günahların sinir hücreleriyle beraber değiştiği söylenemez. Çünkü bu hücreler kıyamet gününe kadar kalmazlar.

Nitekim Kur'ân'da açıkça günahların korunma yerinin deri olduğunu buyurulmuştur: *"Derilerine 'Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz?' diye sorarlar."*³⁴⁸ Yine, *"O gün onların ağızlarını mühürleriz; yapmış olduklarını elleri bize anlatır, ayakları da tanıklık eder."*³⁴⁹ diye buyurmaktadır.

Burada sadece hücrelerdeki genler kalmaktadır. Biz onlara gen ve ırk diyoruz. İleride görüleceği üzere genlerin korunması, onların bölünmesi ve sıfatlarının intikal etmesiyledir. Aynı şekilde korunmak, bir özellik de olabilir. Derideki değişmeyle, ben ve renk gibi deri hücrelerinin kalıcı olması olabilir.

-176- İnsan doğumundan ölümüne kadar hastalıklarla yok olan hücreleri de dahil olmak üzere tüm hücreleriyle birlikte haşrolacağı söylenirse bundan şüphe edilmemelidir. Bu durumda onun hacmi çok büyük olacaktır. Nitekim bazı metinlerde buna işaret edilmiştir. Ancak bu varsayıma göre şöyle bir sorun çıkmaktadır: Günahlar, hastalıkla daha önce yok olan hücrelerden nasıl silinmektedirler? Bu varsayıma göre hücreler, her ne kadar varlık dairesinde görünmeseler de daima vardır. Bu durumda günahın yok olması, ona etki eden ve ona yakınlaşan bir şeyin var olmasıyla olabilir. Ya da hiç günah işlememiş

348 (41/Fussilet Sûresi, 21).

349 (36/Yâsîn Sûresi, 65).

hücreler vasıtasıyla bu günahlar yok alabilir. Bu nedenle, günahın yok olması günahların azlığına ve çokluğuna göre değişir. Bu çok hassas bir konu olduğu için burada bu konuya girilmeyecektir.

Her halükârda bu ihtimalleri kabul etmek saçmalıktan başka bir şey değildir. Zira onları ispat edecek delil mevcut değildir. Bu ihtimallerden en iyisi, delili olandır. O da şudur: Kabirde asla yok olmayan bir toprak kalmaktadır. Gerçi biz, tam olarak kabirde ne gibi bir şeyin yok olmasından kaldığını bilmiyoruz. Bu görüşe göre, günahlar korunur ve yok olmaz. İster ölümden önce olsun ister sonra...

c) Üçüncü Konu: Korunmuş Günahların Zarar Verici Oldukları ve Olmadıkları

Bedendeki günahın kendisi ya da eseri acaba zarar verici midir, değil midir?

İki taraftan biri hakkında kesin bir şey söyleyemeyiz. En fazla bildiğimiz şey, hastalığın günahları bedenden çıkardığıdır.

Günahın hastalığın nedeni olduğunu ve en iyi görüşe göre günahın kendisinin organlarda kaldığını anladıktan sonra, onun varlığının hastalığa neden olduğu söylenebilir. Zira nedenin -yani günahın- varlığı, şartların oluşması ve maninin olmamasından dolayı etkisini göstermeli ve hastalık meydana getirmelidir.

-177-

Ancak eğer, “Günahın varlığı, hastalığın korunması ve kalıcılığının değil de hastalığın sebebidir.” dersek o zaman başkadır. Oysaki günah konusundaki delillerin mutlaklığı bu durumda bile günahın etki ettiğini göstermektedir. Bu mutlaklığa herhangi bir şart da getirilmemiştir.

Hastalığın gerçek nedeni günahların yığılması olabilir. Ya da “Günahların yığılması ağır veya kronik hastalıkların ortaya çıkma nedenidir.” diyebiliriz.

Günahın zararlı olduğunu hadisteki “tathîr/temizleme” kelimesi onaylamaktadır.

Hadiste, “Hastalık, mü'min için temizlik ve rahmettir. Kâfir içinse azap ve lanettir. Ve mü'min, üzerinde günah kalmayınca hasta olur.”³⁵⁰ diye buyurulmaktadır.

Tathîr/temizlemek kelimesi sadece necasetten ve pislikten temizlenmek için kullanılır. Necaset ise zarar ve zıyandan başka bir şey değildir.

Hadis, hastalığın insanı gûnahtan temizlediğini vurgulamaktadır. Hatta Hz. Ali (a.s.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilir: “Ashabımızdan kim hasta olsa işlediği gûnahtan dolaydır. O hastalık onun temizlenmesine neden olur.”³⁵¹ Bu hadis ve Rasûlullah (s.a.v.)'in, “Hastalık bedende her organı dolaşır ve ondaki günahı dışarı çıkarır.”³⁵² hadisi özellikle bu manayı verir.

3) Üçüncü Sebep: Ecel

-178-

Ecelle ya da ölümle sonuçlanan hastalığa, *es-sâm* veya *maradu'l-mevt* ya da “ölümle biten hastalık” denir. Çoğu zaman o, “el-heram/yaşlılık” diye tabir edilir.

Bu hastalık, hastalıkların belli bir türüne özgü değildir ve her hastalığı içine alabilir. Ama bu hastalık sadece ölümle son bulduğu için başka hastalıklarla farkı yoktur.

350 Şeyh Sadûk, *Sevâbu'l-Amâl*, s. 193; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 83, 35. hadis..

351 İbn Sâbûr Zeyyâd, *Tıbbu'l-Eimme*, s. 15; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 185, 39. hadis.

352 Şeyh Sadûk, *Sevâbu'l-Amâl*, s. 193; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 78, s. 184, 35. hadis.

Ancak bu isim nezle, ishal, yara, kulunç vb. gibi sade hastalıklara da verilebilir. Ölümün kendisine mukadder olduğu kimse ona yakalanır ve ondan kurtulamaz. Hatta en uzman doktorlar veya en seçkin kimseler onu tedavi etmek isteseler yine de ölünceye kadar acı içinde kalacaktır. Hâlbuki binlerce insan bu sade hastalıktan hatta ondan daha zorundan kurtulmuşlardır. Zira onun ilacı ve tedavisi çoktur. İslâm'ın görüşü budur.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “*Sâm*’dan başka her derdin devası vardır.”³⁵³

Hadiste geçen *sâm* kelimesinin muâdili, “*maradu’l-mevt*/ölüm hastalığı”dır. *Sâm*’dan maksat ölümün kendisi olmadığından, hadisin maksadı “Ölümün çaresi yoktur.” demek değildir. Zira insan öldükten sonra ilacın manası kalmaz. Hadisin manası şudur: İnsan hasta olsa ve yavaş yavaş ölüme gitse bu durumda, “Bu hastalığın çaresi yoktur.” derler.

Hız. Ali (a.s.)’dan rivayet edilen şu hadis de aynı manadadır: “Kim aç karnına yirmi adet kırmızı kuru üzüm yerse ölüm hastalığının dışında hastalığa yakalanmaz.”³⁵⁴

İmam (a.s.) bu hadiste, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in buyurduğu *sâm* kelimesi yerine “ölüm hastalığı” ifadesine yer vermiştir. Bunun nedeni, *sâm*’dan maksadın ölüm hastalığı olmasıdır.

Yine Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Şu çörek otunda, *sâm*’ın dışında tüm hastalıkların dermanı vardır.”³⁵⁵

353 Sadreddin Şirâzî, *Şerhu Usûli’l-Kâfi*, c. 11, s. 118; Allâme Meclisi, *Bihârul-Envâr*, c. 59, s. 72, 27. hadis; Nu’mân b. Muhammed, *De’â’imu’l-İslâm*, c. 2, s. 143; Hasan b. Ali el-Harrânî, *Tuhefu’l-Ukûl*, s. 124; et-Tahâvî, *Şerhu Me’âni’l-Âsâr*, c. 4, s. 323.

354 Şeyh Tûsî, *Emâli’l-Tûsî*, s. 360; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’l-Şî’a*, c. 17, s. 19, 31.060. hadis.

355 İbn Sâbûr Zeyyâd, *Tıbbu’l-Eimme*, s. 51; Fazl Tabersî, *Mekârimu’l-Ahlâk*, s. 185, 387; Allâme Meclisi, *Bihârul-Envâr*, c. 59, s. 100; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 5, s. 166.

Yine şu hadis söz konusu manayı kesin bir şekilde teyit etmektedir: “Hastalığın çeşitleri vardır: İmtihan hastalığı, ceza hastalığı ve yok eden hastalık.”³⁵⁶

“Yok eden hastalık” sözden maksat *sâm* hastalığıdır. Bu tür hastalık, ondan önceki iki sebepten dolayı meydana gelen hastalıklardan farklıdır. Zira ilacın bu hastalığa faydası yoktur. Hâlbuki ilaç, tedavinin sebeplerindendir.

Bu konuyu ispat eden bir başka delil Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in şu hadis-i şerifidir: “Ölümü takdir edilmişse hastalığı için şu sözleri söyleyen kula Allah şifa verir: *Es’elullahi’l-‘Azîm Rabbi’l-‘arşı’l-‘azîm en yeşfik/Arşı yüce olan büyük Allah’tan istiyorum ki sana şifa versin.*”³⁵⁷

İleride görüleceği üzere hiçbir ilacın dua kadar etkisi yoktur. Buna karşın, hiçbir duanın da ölüm hastalığına etkisi yoktur. İşte burada şu ağır sözü söylemek için kendime izin veriyorum: Bazı doktorlar kendilerini bilmeden diyorlar ki, “Biz hastayı ölümden kurtardık.”

Öyleyse iyi düşün!

Burada birkaç konuya değineceğiz:

1. *Sâm* kelimesi acaba ölüm mü demektir yoksa ölüm hastalığı mı? İbn-i Esîr, *en-Nihâye* adlı eserinde ve Tureyhî, *Mecma’u’l-Bahreyn*’de şöyle yazarlar: “‘*Sâm*’ın dışında her derdin bir dermanı vardır.’ demek, yani çaresi olmayan ölüm demektir. Şu hadis bu türdendir: ‘Yahudiler Peygamber’e, ‘*Sâm* yani ölüm üzerine olsun.’ diyorlardı.”³⁵⁸

356 Ahmed bin Ali et-Tabersî, *İhticâc*, c. 2, s. 85; Allâme Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, c. 10, s. 972; Ali Nemâzî Şehrûdî, *Müstedrekü’l-Sefînetü’l-Bihâr*, c. 6, s. 506, 551.

357 Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 2, s. 90. Cennetü’l-Vâkiyye’den rivayet edilmiştir. Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *a.g.e.*, s. 152.

358 İbn-i Esîr, *en-Nihâye*, c. 2, s. 90; Fahrüddin et-Turayhî en-Necefi, *Mecma’u’l-Bahreyn*, c. 6, s. 95.

İbn-i Kuteybe, *Garibu'l-Hadis* adlı eserinde şöyle yazar: “Esâmî dedi ki: *Sâm*, ölümdür.”³⁵⁹

Bu kelime birçok hadiste de ölüm diye yorumlanmıştır. Hadiste, “Ey Allah’ın Rasûlü! *Sâm* ne demektir?” diye sorduklarında o (s.a.v.) “Ölümdür.” diye buyurmuştur.³⁶⁰

Bazı hadislerde de şöyle rivayet edilmiştir: “Bir Yahudi, Peygamber (s.a.v.)’e şöyle demiştir: “*Sâm*/ölüm senin üzerine olsun.” Sahabe, “Ölümlle sana selam verdi.” deyince Peygamber (s.a.v.) o Yahudi’ye, “Ölüm senin üzerine olsun.”³⁶¹ diye buyurmuştur. Bir başka hadiste “Ve sana...” diye buyurduğu rivayet edilmiştir.

Aynı şekilde birçok hadiste, “*Sâm*, ölümdür.” şeklinde gelmiştir.³⁶²

Bazı hadislerden, *sâm* kelimesinin Süryanice olduğu görülmektedir. Bu yüzden İbn-i Kuteybe’nin yazdığına göre Esâmî şöyle demiştir: “*Bersâm*, Süryanice’de “ölümün oğlu” anlamına gelmektedir. Çünkü ‘*ber*’ oğul, ‘*sâm*’ ise ölüm demektir.”³⁶³

Bir rivayette şöyle gelmiştir: “Bir Yahudi, Peygamberimiz (s.a.v.)’in yanına gelip dedi ki: ‘*Sâm* senin üzerine olsun ey Muhammed!’ *Sâm*, onların dilinde ölüm demektir.”³⁶⁴

Bu hadis, ashabın Rasûlullah (s.a.v.)’e sorduğu, “*Sâm* nedir?” sorusu teyit etmektedir. Bu kelimenin bir hadiste

359 İbn-i Kuteybe, *Garibu'l-Hadis*, c. 1, s. 125.

360 İbn Sâbûr Zeyyâd, *Tıbbu'l-Eimme*, s. 68; Hürri el-‘Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 17, s. 76; Ahmed bin Hanbel, *Müsned-i Ahmed*, c. 2, s. 261, 504.

361 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 4, s. 5, 3. hadis; Allâme Meclîsî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 4, s. 121, 67. hadis; Hürri el-‘Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 6, s. 268, 3. hadis; Hürri el-‘Âmilî, *a.g.e.*, c. 8, s. 453.

362 Fahrüddin et-Turayhî en-Necefi, *Mecma‘u'l-Bahreyn*, c. 1, s. 48; et-Tabersî, *Tefsîr Cevâmi‘u'l-Câmi‘*, c. 1, s. 52; Allâme Meclîsî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 89, s. 309, 3. hadis; Allâme Meclîsî, *a.g.e.*, c. 98, s. 131, 58. hadis.

363 İbn-i Kuteybe, *Garibu'l-Hadis*, c. 1, s. 125.

364 Muhammed bin el-Fettâl en-Nisâbüri, *Ravdatu'l-Vâizîn*, s. 458; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 8, s. 374.

manası verilmiştir. Bu da göstermektedir ki bu kelime ya Arapça değildir ya da Araplar onu bilmiyorlardı.

Bazı hadislerde bir sahabenin, “O, sana ölümle selam verdi.” sözü onun (sahabenin) Yahudi dilini ya da Süryaniceyi bildiğini göstermektedir. Ama Peygamber (s.a.v.), kendisinin bu kelimeyi bilmediğinin sanılmaması için bu kelimenin manasını söylemiştir.

Bunca şey söylenmesine rağmen *sâm*'ın ölüm manasına geldiğini söyleyemeyiz. Zira öldükten sonra tedavi, şifa ve ilaç istemek mantıklı değildir. Aksine, onların hadislerinde *sâm*'dan ölümün sebebi ve ölümle sonuçlanan hastalık kastedilmiştir. Söz konusu iradenin ispatına oldukça çok şahit vardır.

Hatta biliriz ki hadisleri ve siyakları bilen kimsenin bu konuda tereddüdü yoktur. Bu yüzden Meclisî demiştir ki: “*Sâm*, ölümdür.” Açıklaması ise “Kesin olarak ölümü peşinden getiren hastalık.” demektir.³⁶⁵

O, başka bir yerde şöyle demiştir: Bazı hadislerde ölümün istisna edilmesi açıktır. Belki de şöyle demek istemiştir: Ölüm derdinden başka... Yani hasta insana ölümün mukadder edildiği hastalıktır.³⁶⁶

-182-

Bu görüşü şu nokta teyit etmektedir ki *sâm*, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sözünde geçen “her dert” ifadesinden istisna edilmiştir: “Ölümden başka her derdin dermanı vardır.” Zira burada, *sâm*'ın da “her dert” ifadesinin içine girdiği ama istisna ile onun hükmünden çıkarıldığı görülmektedir. *Sâm*, dert demektir. Ama burada “dert”ten maksat her türlü illet ve eksiklik ise ölüm de onlardan biridir. Veya istisna burada kesintili istisnadır. Ama her iki ihtimal de zahirin hilafıdır.

365 Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 59, s. 72.

366 Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 59, s. 78.

Yine bu görüşü bazı hadisler desteklemektedirler: “Kime bir illet değse Hüseyin (a.s.)’ın kabrinin toprağıyla tedavi ederse Allah ona şifa verecektir. Ancak *sâm* istisnadır.”³⁶⁷

Bu hadiste istisna olan *sâm*’dır. Bu da göstermektedir ki benzer yerlerde de maksat *sâm*’dır. Ancak illetten maksat hastalıktan daha genel bir şey olursa o başkadır. Ama bu söz hadisteki, “Ona şifa verir.” sözüyle uyuşmamaktadır. Zira şifa vermek hastalıkla uyuşur, diğer illetlerle değil.

Bir hadiste Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “*Sâm*’dan dolayı kimseye şifa vermiyorum.”³⁶⁸

Bu hadis normal delâletlere göre göstermektedir ki Peygamber (s.a.v.)’in *sâm*’dan maksadı ölüm değil, hastalıktır. Zira o (s.a.v.), “Ben, ölüyü diriltemem.” demek istemiyor.

Aynı şekilde, “Çörek otu *sâm*’ın dışında her derdin dermanındır.” gibi çörek otu hakkındaki hadisler, bal ya da Hz. Hüseyin (a.s.)’in toprağı hakkında ya da yağmur suyu vb. hakkındaki hadisler, hastalıkların tedavisi olduğunu göstermektedir. Yoksa ölünün tedavisi yani onu diriltmek ve yaşama döndürmek mümkün değildir. Zira ölüye çörek otu vermek manasız bir şeydir.

2. *Sâm* ve ölüm hastalığının, hastalıktan sonra ortaya çıkan bir tarihi vardır ve bu gerçektir. Öyle bir hastalıktır ki önceki iki sebep yani imtihan ve günah vasıtasıyla gerçekleşmektedir.

Hadisler der ki: “Halk [eskiden beri] sebepsiz yere ve hasta olmadan ölüyordu. Kişi bir anda düşer ve ölürdü.

367 Şeyh Müfid, *el-Mezâr*, s. 144; İbn Külûye el-Kummî, *Kâmilu’z-Ziyârât*, s. 462.

368 İbn-i Esîr, *en-Nihâye fi Gâribu’l-Hadîs*, c. 4, s. 5; İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, c. 7, s. 69; Nureddin el-Heysemî, *Mecma’u’z-Zevâid*, c. 2, s. 295 *Mecma’u’z-Zevâid*, c. 5, s. 90; Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Kebîr*, c. 24, s. 125, 340. hadis.

Hâlbuki o sağlıklı ve zinde idi. Ölümün ne etkisi ne de alameti vardı.”

Bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “İnsanlar sebepsiz ve sağlıklı olduğu halde öldüler. Hz. İbrahim (a.s.)’ın zamanına gelindiğinde arz etti ki ‘Rabbim! Ölüm için bir sebep karar kıl ki ölen kimse ondan sevap elde etsin.’”³⁶⁹

Hadiste geçen “*Ve ya’bitûne i’tibâtan*” ifadesi lügatte “Sağlıklı oldukları halde sebepsiz ölüyorlardı.” manasına gelmektedir. Bu kelime lügat açısından şöyledir: “*Abetehu’l-mevtu*” ve “*Mâte abetaten.*” yani, “Genç ve sağlıklı olduğu halde öldü.”³⁷⁰

Bir başka hadiste şöyle buyurulmuştur: “İnsanlar sebepsiz ve hastalısız olarak ölüyorlardı. İbrahim (a.s.)’ın zamanına gelince arz etti ki: ‘Allah’ım! Ölüm için bir sebep karar kıl ki ölen kişi ondan mükâfat alsın ve ona ulaşan musibetten bu sebep vesilesiyle teselli bulsun.’ Bu yüzden Yüce Allah zatülcenb hastalığını gönderdi ve ondan sonra hastalıkları gönderdi.”³⁷¹

Bu nedenle dostları ve ailesinden aniden ölenlerin akrabalarının acısını dindirmek için Hz. İbrahim (a.s.) söz konusu istekte bulundu. Ancak bu sebep ve hastalık da ölünün bir tür acı çekmesine neden olduğundan Hz. İbrahim (a.s.) Yüce Allah’tan sevap vererek onu telafi etmesi isteğinde bulundu. Bu şekilde aniden ölen kimsenin yakınları teselli bulup ve sevap kazanacak ya da günahlarının bağışlanmasıyla hastalığın acısına tahammül edeceklerdi.

Ama hadisin sonunda anlaşılmaktadır ki Hz. İbrahim (a.s.)’dan önce hastalık yoktu. Onun (a.s.) duasından

369 Râvendî, *ed-De’âvât*, s. 165, 355. hadis; Allâme Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, c. 78, s. 188, 45. hadis.

370 Ahmed b. Muhammed b. Ali el-Feyyûmî el-Mukrî, *el-Misbâhu’l-Münîr*, s. 148.

371 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 3, s. 111, 1. hadis; Allâme Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, c. 12, s. 14, 41. hadis; Allâme Meclisî, *a.g.e.*, c. 78, s. 189, 45. hadis.

sonra nazil oldu. Ama bana göre maksat bu değildir. Maksat, ölüme neden olan derdin ve hastalığın nazil olmasıdır. Yoksa hastalık için günahın neden olmasının gerekliliği daha ilk günden vardı. Günahın varlığının ise Hz. İbrahim (a.s.)'in zamanında olduğu bellidir. Nemrud'un ve isyanının hikâyesinde, sineğin musallat olmasında, Hz. Âdem (a.s.)'a tıbbın öğretilmesinde, peygamberlerin sıkıntıları ve bu hadisin siyakında bu manayı açıkça gösteren deliller vardır. Daha önce açıklandı ki “*bersâm*”, *sâm*'ın oğludur ve ondan kasıt “ölüm hastalığı”dır. Bu nedenle ölüme benzemektedir.

3. Daha önce söylediğimi gibi ölüm hastalığı ve *sâm*'ın ne ilacı ne de ilaçla ünsiyeti vardır. *Sâm* hastalığı, Peygamberimiz (s.a.v.)'in şu sözlerinden istisna edilmiştir: “Her derdin devası vardır.” “Cennette, bütün dertlere deva olacak sevda vardır.” “Bal her şeye devadır.” Diğer sözlerinde de “Ancak *sâm* harîçtir.” veya “Ölüm hastalığı dışındadır.” sözleriyle şart getirilmiştir.

Yine ölüm hastalığının çaresinin olmadığını söylemiştik. Ancak bunun da bir istisnası vardır ve o kaza ve kaderi -her ne kadar kesin olsa da- değiştiren “dua”dır. Bu yüzden duadan başka ölüm hastalığının çaresi yoktur. Zira Yüce Allah, ölüm hastalığını duayı dışarıda bırakarak ilaçtan istisna etmiştir.

Bir hadiste şöyle geçmektedir: “Rasûlullah (s.a.v.)'in istisna etmediği şeye seni yönlendireyim mi?’ diye sordugunda, ‘Evet’ dediler. Buyurdu ki: ‘Her ne kadar kesin olsa da dua, kaza ve kaderi değiştirir.’ Sonra ellerini göğze açtı.”³⁷² Bu hadis ölüm hastalığını bile kapsamına almaktadır.

372 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 2, s. 470, 6. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu's-Sî'a*, c. 4, s. 1093, 8648. hadis. Hadis İmam Bâkır (a.s.)'dan rivayet edilmiştir.

Bu konuyu, Allah Rasûlü (s.a.v.)'in çörek otu hakkında buyurduğu söz teyit etmektedir. İmam Bâkır (a.s.) şöyle buyurmuştur: “Evet, bu sözü Rasûlullah (s.a.v.) söylemiş, ondan istisna etmiş ve ‘Ancak ölüm hastalığının dışında’ diye buyurmuştur. Ama bundan daha anlamlı ve ‘Peygamber (s.a.v.)’in istisna etmediği bir şeye yönlendireyim mi?’ diye buyurduğunda, dediler ki: ‘Evet, ey Rasûlullah’ın evladı.’ Buyurdu ki: ‘Dua, kesin olsa da kaza ve kaderi geri çevirir.’”³⁷³

Allah Rasûlü (s.a.v.)'in çörek otu hakkında buyurduğunu başka bir rivayet açıklamaktadır. Zira İmam (a.s.)'dan Peygamber (s.a.v.)'in sözü hakkında sorulduğu zaman buyurdu ki: “Evet, bu sözü söylemiştir.’ Dediler ki: ‘Ne söylemiştir?’ İmam (a.s.) şöyle buyurdu: ‘Dedi ki, ‘Onda her derdin dermanı var, *sâm*’ın yani ölümün dışında.’ İmam soruyu sorana: ‘Rasûlullah’ın istisna etmediği şeye seni yönlendireyim mi?’ diye sorduğunda, ‘Evet’ dedi. Buyurdu ki: ‘O, duadır. Zira dua, kazayı her ne kadar kesin olsa da geri çevirir.’ Ve ellerini göğsüne doğru açtı.”³⁷⁴

373 İbn Sâbûr Zeyyâd, *Tıbbu'l-Eimme*, s. 68; Allâme Meclîsî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 59, s. 228, 6. hadis. Hadis İmam Bâkır (a.s.)'dan rivayet edilmiştir.

374 Nu'mân b. Muhammed, *De'â'imu'l-İslâm*, c. 2, s. 136, 477. hadis; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 5, s. 177, 5611. hadis.

A. HASTALIKLARIN DİREKT SEBEPLERİ

Daha önce bahsettiğimiz sebepler, hastalığın ortaya çıkmasındaki temel ve hakikî sebepler olsa da genellikle hastalıkların ne direkt sebepleri ne de yeterli sebepleridirler. Çünkü her günahkâr, başka bir vasıta olmadan direkt olarak hasta olmaz; her ne kadar günah sebeplerden biri olsa ve hastalık onsuz ortaya çıkmasa da...

Hastalıkların doğrudan sebepleri şunlardır: Uygun-suz yemek yemek, uygunsuz içecek içmek, hava, ortam, ırk, veraset, dış sebepler, afetler, doğa olayları ve benzerleridir. İleride bunları genişçe ele alacağız.

Bu nedenle, yukarıda söylenen üç sebep olan imtihan, günah ve ecel ilk sebeplerdendir. Direkt sebepler ise son sebeplerdir. Üç sebep, sebebin ilk parçasıdır; bu sebepler ise sebebin son parçalarıdır.

-187-

A) Birinci Sebep: Aşırı Yemek

Es-serf Arapça'da "itidal sınırını aşmak" demektir.

Buna göre, *es-serf fi'l-ekl* "itidal sınırından fazla yemek" demektir.³⁷⁵ İtidal ise ne çok ne de az yemektir.

Yemekte aşırıya gitmek veya israf etmek hakkında birkaç görüş vardır:

³⁷⁵ Fahrüddin et-Turayhî en-Necefî, *Mecma'u'l-Bahreyn*, c. 2, s. 365; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, c. 3, s. 354.

“Kast” kelimesi ifratın tersi olarak tefsir edilmiştir. Anlamı, “çok yemekle az yemek arası”dır.³⁷⁶

Es-serf, “kast”ın zıddıdır ve “aşırıya kaçmak” anlamındadır.³⁷⁷

Es-serf, bir şeyi uygun olmayan yere bırakmak manasındadır.³⁷⁸ İnsanın aşırı yaptığı her şeydir.³⁷⁹

Yukarıdaki tariflerden lügatçilerin bu konuda faydalı olabilecek bir mefhumu ortaya koymadıkları görülmektedir.

Bazıları israfın itidal haddini aşmak olduğunu söylüyorlar. İhtiyaçtan fazlasına kaçmak olduğunu da söylemişlerdir.³⁸⁰

Bazıları da şöyle demişlerdir: İsrâf, itidal haddini geçmektir, yani orta halli olmamaktır. Bazen de yemekte israf, doyduktan sonra yemek manasını taşır. Öyle ki zarara yol açar.³⁸¹

Üçüncü görüş şudur: Her işte, itidal haddini aşmaktır.

Kimisi “İsrâf, helal ve haramdan çıkmaktır.” demiştir.

Kimisi de “Faydalı olan şeyden çıkıp, zararlı olan şeye gitmektir.” demiştir.

Bazıları ise, “Yemekte israf etmek, doyduktan sonra yemektir.” demiştir.³⁸²

Onların sözleri her ne kadar lügatçilerin söylediği manadan daha dakik olsa da bütün belirsizlikleri ortadan kaldırmamaktadır. Yukarıdaki sözlerin en iyisi, “İsrâf, faydalı olan şeyden çıkıp, zararlı olan şeye gitmektir.” tarifidir. Bu tarif her ne kadar çok dakik olsa da yine de

376 İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, c. 3, s. 354.

377 El-Cevherî, *es-Sihâh*, c. 4, s. 79; Muhammed Murtaş ez-Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, c. 6, s. 137.

378 Muhammed Murtaş ez-Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, c. 6, s. 138.

379 Er-Râğıb el-İsfahânî, *Müfredâtü'r-Râğıb*, s. 230.

380 Ebî Zeyd es-Sa'lebî el-Mâlikî, *Tefsîrû's-Sa'lebî*, c. 3, s. 25.

381 El-Cessâs, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. 3, s. 43.

382 Ebû Ca'fer et-Tûsî, *Tefsîrû't-Tibyân*, c. 4, s. 386.

bir yönden eksiktir. Zira zarar veren ve vermeyen şeyleri belirtmemiştir.

Burada sözün yönünü hadislerle çevirmek zorundayız. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kişinin istediği her şeyi yemesi israftandır.”³⁸³

Onun (s.a.v.) değerli torunu İmam Sâdık (a.s.) bu hadisi şöyle tefsir etmiştir: “İsraf, bedeninin salahına olan şey değildir. İsraf, hem malı bozan hem de bedene zararı olan şeydedir.”³⁸⁴

Bu tarif, lügatçilerin tariflerinden daha dakiktir. Zira biz bedene fayda veren ve hastalıkları defeden şeylere israf diyemeyiz. Zira biz sadece bedene zarar veren şeylere israf deriz.

İsraf meselesinde maksat birinci derecede yemeğin miktarıdır. Yani hangi ölçüde yemek israftır, hangi ölçüde yemek israf değildir. Ama yemeğin türü ve kalitesi israfın tarifinde yoktur.

Yüce İslâm Peygamberi (s.a.v.) yemeğin miktarı hakkında şöyle buyurmuştur: “Allah, dolduğunda mideden daha kötü bir kap yaratmamıştır. Eğer mecbur kalırsanız, onun üçte birini yiyecek, üçte birini içecek ve üçte birini de hava için ayırın.”³⁸⁵

-189-

Başka bir hadiste şöyle buyurmuştur: “Âdemoğlu midesinden daha kötü bir kabı doldurmamıştır. Eğer doldurmaya mecbur kalırsa, onun üçte biri yiyecek, üçte biri içecek ve üçte biri de nefes için ayrılın.”³⁸⁶

383 Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr*, c. 3, s. 80; İbn Mâce, *Sünen-i İbn Mâce*, c. 2, s. 1112, 3352. hadis; İbn-i Ebi'l-Hadîd, *Şerh-i Nehcü'l-Belâğa*, c. 19, s. 188.

384 Sadreddin Şirâzî, *Şerhu Usûli'l-Kâfi*, c. 4, s. 54; Sadreddin Şirâzî, *a.g.e.*, c. 6, s. 499, 14. hadis.

385 İbn Kuteybe, *Te'vilu Muhtelifu'l-Hadîs*, s. 135; Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr*, c. 3, s. 80.

386 Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr*, c. 3, s. 80.

Bu iki rivayet israfın ve israf olmayan şeyin ölçüsünü belirtmiş ve ölçüyü üçte bir olarak buyurmuştur. Ancak üçte birin ne olduğunu ve midenin üçte birinin dolmasının ne manaya geldiğini anlamak çok zordur. Bu miktarı öğrenmek için en iyisi Hz. Ali (a.s.)'dan yardım almaktır.

Hz. Ali (a.s.), oğlu İmam Hasan (a.s.)'a şöyle buyurmuştur: “Sana tıbbı ihtiyacının kalmayacağı dört şeyi öğretmemi istemez misin?” İmam Hasan (a.s.), “İsterim ya Emîrül-Mü'minîn.” Hz. Ali (a.s.) şöyle buyurmuştur: “Acıkmadan sofraya oturma, yemek istediğin halde doymadan sofradan kalk ve yemeği iyice çiğne.”³⁸⁷

“Kişinin istediği her şeyi yemesi israftandır.” hadisinde geçen “İsteddiği her şeyi yemek...” ifadesindeki, “istediği” kelimesinin açıklanması gerekir. Çünkü yiyen kimsenin yemeğin başından sonuna kadar yemeğe iştahı vardır. Öyleyse insan, ne zaman hem yemek yemeye isteği olduğu hem de yediği miktarın midenin üçte birine ulaştığı bir duruma gelir?

Cevap: Şu hadis “istek” kelimesini tefsir etmektedir: “Bedene uygun yemek yenmelidir. Kim fazla yemek yerse bedeni beslememiştir. Kim ondan ne çok ne de az yerse yani kararında yerse bedeni için faydalı iş yapmıştır. Su da aynı şekildedir. Bu yüzden yolun, yemeği yeterince yiyip isteğin olduğu halde kesmendir. Çünkü bu iş miden ve bedenin için en iyisi, düşüncen için en temiz ve cismin için en hafifidir.”³⁸⁸

Hadisten anlaşılmaktadır ki daha önceki rivayette gelen “*teştēhîhî*/ona isteğin olduğunda” ifadesi isteğin ölçüsü

387 İbn Sâbûr Zeyyâd, *Tıbbu'l-Eimme*, s. 3; Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 228, 67. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu's-Şî'a*, c. 24, s. 245, 30.451. hadis.

388 İmam Rizâ, *er-Risâletü'z-Zehabiyye*, s. 14; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 16, s. 220, 19.649. hadis; Fahrüddin et-Turayhî en-Necefi, *Mecma'u'l-Bahreyn*, c. 6, s. 137.

manasındadır. Oysa insan ilk yemeğe başladığında yemeğe karşı tam bir isteği vardır.

1) Aşırı Yemek Neden Hasta Eder?

Yeryüzünde ikamet eden insanların gönüllerinin ufuklarında, özellikle zengin bölgelerde görülmektedir ki mahrumiyet yıllarının arkasından gelen en kötü şey, yemeğe fazla istekte bulunmak ve yemekte aşırıya kaçmak meselesidir.

Böyle bir düşünce günümüzde ortaya çıkan değişikliklerin neticesi değildir. Böyle düşünceler geçmiş zamanlardan beri insanların zihninde var olmuş, İslâmî platformlarda gerçekleşen olaylar bu düşünceyi teyit etmiş ve kabullenmiştir.

Bu nedenle aşırı yemekten kaçınmak düşüncesi İslâmî platformlarda tıbbî, iktisadî veya sosyal nedenlerle hâlâ varlığını sürdürmektedir.

İslâm Peygamberi (s.a.v.) ve Ehlibeyt (a.s.)'ın bu konudaki sözleri her zaman ezberlenmiş, ağızdan ağıza nakledilmiş, halkın arasında yayılmıştır. Onlardan biri Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in şu hadisidir: “Mide, hastalığın evidir.”³⁸⁹

Yine şöyle buyurmuştur: “Çoğu zaman bir öğün yemek, birçok öğün yemekten alıkoymaktadır.”³⁹⁰

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “Yiyin, için, fakat israf etmeyin.”³⁹¹

389 Şeyh Tabersî, *Tefsîru Mecmau'l-Beyân*, c. 4, s. 245; İbn Ebî Cumhur, *Avâli'l-Leâli*, c. 2, s. 30, 72. hadis; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 59, s. 290, 123. hadis.

390 Âyetullah Abdülvâhid el-Âmidî, *Gureru'l-Hikem ve Dureru'l-Kelim*, c. 2, s. 550; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 16, s. 213, 19.634. hadis.

391 (7/A'râfSûresi, 31).

Bununla birlikte, aşırı yemenin kaide ve delillerine değinmemiz gerekir. Ta ki ispat etmek istediğimiz şey, onun etkileri ve bazı boyutlarıdır. Bu konuda oldukça fazla hadis vardır. “*Yiyin, için, fakat israf etmeyin.*” âyetinden sonra onları ele alacağız. Zira söz konusu rivayetler kısa olmalarına rağmen büyük manalar taşımaktadırlar.

Rivayet edilir ki Harun Reşid'in uzman bir Hıristiyan doktoru vardı. O bir gün Ali b. Hüseyin b. Vâkid'e şöyle dedi: “Sizin Kur'an'ınızda tıp ilmiyle ilgili herhangi bir şey yoktur. Hâlbuki ilim, dinler ilmi ve bedenler (cisimler) ilmi diye ikiye ayrılır.” Ali ona dedi ki: “Yüce Allah bütün tıbbî kitabında bir âyetin yarısında toplamıştır. O şu âyettir: “*Yiyin, için, fakat israf etmeyin.*”³⁹² Peygamberimiz (s.a.v.) tıbbî şu sözüyle özetlemiştir: “Mide, hastalığın evidir.”³⁹³

Daha önce söylediğimiz gibi, yemekte israf, insanın ölçüyü kaçırmaması ve bedenine zarar verecek miktarda yemesidir. Bu ölçü ve nişaneleri daha önce söylemiştik. Dolayısıyla kim bu haddi aşarsa israf etmiş ve bedenine zarar vermiş olur.

Netice itibariyle âyet, israftan yani zarar veren yemekten sakındırmıştır. Bu zarar ister yemekten dolayı olsun ister yemek türünden fark etmez.

Zararı teşhis etmek kişinin kendisine bağlıdır. Çünkü o, bedeninin durumunu ve hangi yemeğin kendisine zarar vereceğini herkesten daha iyi bilmektedir. Bilinmeyen şeylerde ise, bu kitabın Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'den gelen hastalıkların sebepleri, tedavileri ve önlemleriyle ilgili önceki araştırmalarına başvurulabilir.

392 (7/A'râf Sûresi, 31).

393 İbn Sâbûr Zeyyâd, *Tıbbu'l-Eimme*, s. 4; Fazl Tabersî, *Mekârimu'l-Ahlâk*, s. 362; İbn Ebî Cumhur, *Avâli'l-Leâli*, c. 2, s. 30; Allâme Meclîsî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 10, s. 205, 9. hadis.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in, “Mide, hastalığın evi-
dir.” sözünden iki nokta anlaşılmaktadır:

1. Mide, hastalıkları barındıran bir evdir. Yani ye-
meği barındırmaktadır, yemek ise hastalıktır. Ta-
bii maksat fazla miktar veya onun niteliğidir. Ya
da maksat az miktar olsa da zarar veren her çeşit
yemektir. Rasûlullah (s.a.v.) her yemekten sonra
Allah’a hamd eder ve şöyle buyururdu: “Allah’ım!
Onu bize bereketli kıl ve sütün dışında -ki daha
iyisini istemezdi- onu bize iyi bir yemeğe çevir.”³⁹⁴

Eğer Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Allah’tan yemeği,
faydalı yemeğe çevirmesini istiyorsa bu, yemeğin faydası-
nın yanında zararı da olduğunu göstermektedir. Ve onun
(s.a.v.) ifadesinden anlaşılan, faydanın az olduğudur. Zira
Peygamberimiz (s.a.v.), dünyevî faydanın peşinde değildi
ve ondan az bir şeye razı idi.

Bu esasa göre az yemek, zararı azaltmak demektir. Aşırı
yemek zararın çoğaltılması, bedenin organlarının âdet ve
işlevinin bozulması demektir.

2. Mide, bedenin içiyle dışı arasında vasıtaadır. Bede-
nin dışından içine mikropların ve şeytanın yani
bedenin hasta olmasına sebep olan şeylerin nüfuz
ettiği mekândır. İşte bu yüzden mide hastalıklarının
evidir.

Midenin hastalığın evi olduğunu destekleyen şey, *beyt*/
ev kelimesinin lügatteki manasının “sığınak” olmasıdır.

Zararlı yemek, fazla yemek ve bedende hastalık ya-
pan şeyler ortaktır.

394 Ebû Câ’fer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, c. 2, s.
491, 576. hadis; Sadreddin Şirâzî, *Şerhu Usûli’l-Kâfi*, c. 6, s. 336, 1. hadis;
Allâme Meclîsî, *Bihârul-Envâr*, c. 63, s. 100, 15. hadis.

Aşırı yemenin hastalığa yol açtığını gösteren hadisler birkaç gruptur:

1. Bu grup mideyi tıka basa doldurmanın zararlı olduğu hakkındaki hadislerdir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “İnsan, karnından daha kötü bir kabı doldurmamıştır.”³⁹⁵

Karnı doldurmanın tümüyle kötü olduğunun manası şudur ki insanın hem dünyasına hem ahiretine zararlıdır. Önce dünyası için zararlıdır; çünkü bedeni hasta eder ve ona zarar verir.

2. Bu grup aşırı yemenin kerahetine dair hadislerdir. Bir hadiste, “Aşırı yemek mekruhtur.”³⁹⁶ diye buyurulmuştur. Bana göre, buradaki kerahetin manası zarar ve hastalıktır. Birçok kerahet hakkında görüşüm bu şekildedir. Zira mekruhlar, birinci derecede insanın dünyevî zararlarına özellikle de hastalıklara işarettir.

Bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Allah, çok yiyenden nefret eder.”³⁹⁷ Allah, insanlar için faydalı olan şeylerden nefret etmez. Onlar için zararlı olan şeylerden nefret eder.

Nefret etmenin de çeşitleri olduğundan ve zarara ve mik-tara göre değiştiğinden mideyi doldurma ve aşırı yemenin zararlı olduğunu söyleyebiliriz. Fazla yemek hastalıkların

395 Tabersî, *Mişkâtü'l-Envâr*, s. 327; Kudâî, *Şihâbu'l-Ahbâr*, s. 155, 848. hadis; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 63, s. 330, 3. ve 4. hadis; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 16, s. 210, 19.620. ve 19.624. hadis.

396 Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, c. 2, s. 446, 334. hadis; Sadreddîn Şirâzî, *Şerhu Usûli'l-Kâfi*, c. 6, s. 269, 2. hadis; Şeyh Tûsî, *et-Tehzîbu'l-Ahkâm*, c. 9, s. 92, 129. hadis; Fazl Tabersî, *Mekârimu'l-Ahlâk*, s. 149; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 63, s. 335, 22. hadis.

397 Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 6, s. 269, 2. hadis; Şeyh Tûsî, *et-Tehzîb*, c. 9, s. 92, 394. hadis; Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 446, 334. hadis; Hürri el-Âmili, *Vesâilu'l-Şî'a*, c. 24, s. 240, 30.435. hadis.

birinci nedenidir. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Allah nezdinde, dolu karından daha nefret edilen bir şey yoktur.”³⁹⁸

3. Bu grup fazla yemenin bedene zarar vereceği, bozacağı ve zaafa uğratacağı hakkındaki hadislerdir. Bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Bedenin bozulması, aşırı yemektendir.”³⁹⁹

Bedenin fesadından maksat afet ve arıadır. Bunun da hastalık olduğu ve bedeni mahvettiği açıktır. Bedenin fesadının hastalıktan kinaye olmadığı düşünülebilir ancak böyledir. Bir başka hadiste şöyle geçmektedir: “Beden yemekten tuğyan eder.” Bedenin tuğyan etmesi ne demektir? Acaba sağlık ve mutluluk gibi insanın sevdiği şeylerden sapması değil midir? Her ne kadar başka bir rivayette, “Mide, yemekten dolayı tuğyan eder.”⁴⁰⁰ diye gelmişse de bunu bedenin bir parçasına indirgemenin herhangi bir sakıncası yoktur. Zira bedenin tümü de kastedilmiş olabilir. Burada önemli olan, tuğyandan maksadın hastalık olduğunu bilmektir.

Bir hadiste ise şöyle buyurulmaktadır: “Çok yemek ve çok uyumak nefsi bozar ve zarar verir.”⁴⁰¹ Hadiste geçen nefis ile ruh ve beden birlikte kastedilmiş ise bu hadis bizim görüşümüzü destekler. Ama maksat sadece ruh olsa, “zarar verirler” ifadesi görüşümüzü ispat eder. Ancak, maksadın beden olduğunda şüphe yoktur.

398 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 269, 9. hadis; Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 446, 333. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’l-Şî’a*, c. 24, s. 248, 30.459. hadis.

399 Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 16, s. 213, 19.632. hadis.

400 Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 446, 335. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’l-Şî’a*, c. 24, s. 242, 30.441. hadis.

401 Âyetullah Abdolvâhid el-Âmidî, *Gururu’l-Hikem ve Dururu’l-Kelim*, c. 2, s. 563, 37. hadis; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 16, s. 214, 19.634. hadis.

4. Bu grup, fazla yemek ve kötü hazmın bedeni hasta etmesi hakkındaki hadislerdir. Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Fazla yemekten sakının. Çünkü o, bedeni bozar, hastalığa neden olur ve ibadetten alıkoyar.”⁴⁰²

Hadiste bedenin bozulması ve hastalığın meydana gelmesi, ibadetten alıkoymasından önce gelmiştir. Bu da Şâri'in bedenin sağlık ve sıhhatine önem verdiğini, emir ve yasaklarında ibadetten önce onu nazara aldığını göstermektedir.

Hadisten, bedenin bozulmasının hastalıkla uyuşmadığı anlaşılmaktadır. Bu yüzden burada bedenin bozulmasından maksat, hastalığa neden olan zaaf ya da düzensizliktir. Bedenin bozulmasından maksat, bedenin bozulmasıyla sonuçlanan hastalıkların peyderpey gelmesi de olabilir.

Bir hadiste, “Kimin yemeği fazla olursa bedeni hasta ve kalbi merhametsiz olur.”⁴⁰³ diye buyurulurken, bir başkasında şöyle buyurulmaktadır: “Çok yiyip de hasta olmayan az kimse vardır.”⁴⁰⁴

İkinci hadis, sayıları az da olsa birtakım insanların aşırı yedikleri halde hasta olmadıklarını gösterir. Zira aşırı yemek hasta olmanın tek nedeni değildir. Ancak, bununla birlikte hasta olmanın gereğidir. Yani kişi aşırı yediğinde hasta olmamak için bir engel gereklidir. Aşırı yiyen için hastalığın ortamı hazırdır ve genellikle etki etmektedir.

402 Râvendî, *ed-De'avâtu'r-Râvendî*, s. 27; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 16, s. 210, 19.621. hadis.

403 Râvendî, *ed-De'avâtu'r-Râvendî*, s. 27; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 16, s. 210, 19.621. hadis.

404 Âyetullah Abdolvâhid el-Âmidî, *Gureru'l-Hikem ve Dureru'l-Kelim*, c. 2, s. 236, 37. hadis; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 16, s. 213, 19.634. hadis.

Yine bir hadiste şöyle buyurulmaktadır: “Kimin yemesi çok ise sağlığı az ve masrafı ağır olur.”⁴⁰⁵

Sağlığın iyi olmaması demek insanı hastalanmaya götüren hastalığın artması demektir. Veya insanla her daim birlikte olan uzun süreli hastalıktan kinayedir.

Masrafın ağır olması, yeme bağımlılığının neden olduğu bir şey olup insanla beraberdir. Çünkü insanın açlığa tahammülü yoktur ve fazla yemenin masraflarını karşılamak zordur. Yine masrafların ağırlığı, aşırı yemenin neden olduğu ilaç ve tedaviden dolayı olabilir. Veya kilolu olduğundan, bedenin ağırlığını taşıyamaması, huzurlu olamaması sonucunda kendisiyle uğraşması ve ne yapacağını bilememesi gibi nedenlerden dolayı, insanın kendisine ilgi göstermeye fazla ihtiyaç duyması olabilir. Yani teveccühün zahmet ve şiddeti fazlalaşır. Bütün bu ihtimallerin göz önüne alınması en iyisidir.

Tüm bu söylenenler Hz. Ali (a.s.)’ın şu sözünde toplanmıştır: “Sağlık ile aşırı yemek bir arada olmaz.”⁴⁰⁶ Yine şöyle buyurmaktadır: “Fazla yemekle sağlıklı olunmaz.”⁴⁰⁷

5. Bu grup hazımsızlığın hastalığa neden olması hakkındaki hadislerdir. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Mide, hastalığın evidir.”⁴⁰⁸ Hadis genelliğiyle bütün hastalıkları kastetmektedir. Çünkü hadisten, hastalıkların bir evi olduğu, onun da

-197-

405 Âyetullah Abdolvâhid el-Âmidî, *Gureru'l-Hikem ve Dureru'l-Kelim*, c. 2, s. 293, 1242. hadis; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 16, s. 214, 19.634. hadis.

406 Âyetullah Abdolvâhid el-Âmidî, *Gureru'l-Hikem ve Dureru'l-Kelim*, c. 2, s. 836, 136. hadis; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 16, s. 222, 19.652. hadis.

407 Râvendî, *ed-De'âvâtü'r-Râvendî*, s. 28; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 16, s. 223, 19.655. hadis.

408 Şeyh Tabersî, *Tefsîru Mecmau'l-Beyân*, c. 4, s. 245; İbn Ebî Cumhur, *Avâli'l-Le'âlî*, c. 2, s. 30, 72. hadis; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 59, s. 290; Allâme Meclisî, *a.g.e.*, c. 62, s. 123; Allâme Meclisî, *a.g.e.*, c. 109, s. 201.

mide olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, eğer cinste genellik olmazsa böyledir. Yoksa maksat bahsettiğimiz şeydir. Zira umumu gerektirmektedir.

Bu umumiyeti şu hadis desteklemektedir: “Bütün hastalıklar hazımsızlıktandır; ancak ateş hariçtir. Çünkü o, bir şekilde [dışarıdan] bedene girmektedir.”⁴⁰⁹

Bu hadis, önceki hadisi ne sınırlandırmış ne de tahsis etmiştir. Zira midenin, ateşin de evi olması uzak bir ihtimal değildir. Büyük bir ihtimalle, ateşin bedene girmesi yemek ve mide yoluyla. Ve ateşin bedene girmesi demek, onun sebebinin bedene girmesi demektir. Bu yüzden hadisin maksadı hazımsızlığın, ateşin dışında her türlü hastalığın sebebi olmasıdır. Ve mide tüm hastalıkların evidir ister ateş olsun ister başka şey.

6. Bu grup, az yemenin sağlığa faydalı olduğu ve hastalıkları önlediği hakkındaki hadislerle ilgilidir.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Yemeğini azaltanın bedeni sağlıklı, kalbi temiz olur.”⁴¹⁰

Bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “İnsanlar yemek yemekte ölçülü olsalar bedenleri dengeli olur.”⁴¹¹

Tabâyi’ bölümünde işleneceği üzere dengeli olmak, bedenın selâmetidir. Başka bir hadiste şöyle geçmektedir: “Açlık; mü’minin yiyeceği, ruhun gıdası, kalbin yemeği ve bedenın selâmetidir.”⁴¹²

409 Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 6, s. 269, 8. hadis; Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 447, 341. hadis; Allâme Meclîsî, *Bihârur’l-Envâr*, c. 63, s. 336, 29. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şîa*, c. 24, s. 246, 30.458. hadis.

410 Râvendî, *ed-De’âvâtur-Râvendî*, s. 28; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 16, s. 210, 19.622. hadis.

411 Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 439, 296. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şîa*, c. 24, s. 241, 30.437. ve 241. hadisler.

412 İmam Sâdık, *Misbâhu’ş-Şerîa*, s. 237; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 16, s. 211, 19.627. hadis.

Yine şöyle buyurulmaktadır: “Az yemek, bedeni birçok hastalıktan korumaktadır.”⁴¹³

Hadisten anlaşılmaktadır ki birçok hastalığın sebebi olan yemek ve az yemenin dışında, öyle sebepler vardır ki bunlar hastalığın meydana gelmesini engeller. Dolayısıyla hastalığın sebebi, ileride bu kitapta ele alacağımız sebeplerden biri olabilir ve bununla beraber yemeği az yemek hastalığa engel olabilir. Burada aşırı yemek hastalığın artmasının şartıdır. Bu sözü şu hadis teyit etmektedir: “Az yemek nefis için değerli ve sağlık için daimîdir.”⁴¹⁴

Netice itibariyle mide, sadece gereklilik açısından yani hazımsızlık açısından değil, şart açısından hastalıkların evidir. Aşırı yemek, bir taraftan hastalığa yol açmakta, bir taraftan da hastalıkların diğer sebeplerine ortam hazırlamaktadır.

Bütün bu hadislerin özeti Hz. Ali (a.s.)’ın şu hadisidir: “Açlık ve hastalık bir arada olmaz.”⁴¹⁵

7. Bu grup açıkça, “Doymayı âdet edinmek, dertlere ve hastalıklara neden olur.”⁴¹⁶ diyen hadislerdir. Hz. Ali (a.s.) şöyle buyurmaktadır: “Doymayı âdet edinmek, birçok hastalığı peşinden getirir.”

413 Âyetullah Abdolvâhid el-Âmidî, *Gureru’l-Hikem ve Dureru’l-Kelim*, c. 2, s. 537, 56. hadis; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 16, s. 213, 19.634. hadis.

414 Âyetullah Abdolvâhid el-Âmidî, *Gureru’l-Hikem ve Dureru’l-Kelim*, c. 2, s. 537, 56. hadis; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 16, s. 213, 19.634. hadis.

415 Âyetullah Abdolvâhid el-Âmidî, *Gureru’l-Hikem ve Dureru’l-Kelim*, c. 2, s. 836, 135. hadis; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 16, s. 222, 19.652. hadis.

416 Âyetullah Abdolvâhid el-Âmidî, *Gureru’l-Hikem ve Dureru’l-Kelim*, c. 1, s. 50, 1408. hadis; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 16, s. 221, 19.652. hadis.

Bir başka hadiste şöyle buyurulmuştur: “Midenizi doldurmaktan sakının. Zira midelerini devamlı dolduran kim-
senin hastalığı çoğalır ve uykusu bozulur.”⁴¹⁷

Hadisin orijinalinde geçen “*lezimehâ*” ifadesinden maksat devamlılıktır. Uykunun bozulmasından maksat ise insanın kâbus ve korkulu rüyalar görmesidir. Başka bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Tok olmayı âdet edinmekten sakın, zira hastalıkları ve illetleri tahrik eder.”⁴¹⁸

2) Hazımsızlıktan Kaynaklanan Hastalıklar

Yukarıda gelen hadislerin mutlak ve onların bazılarının sarîh olmalarının gereği şudur ki, hazımsızlık her türlü hastalığın nedeni olabilir. Ama biz bu hastalıklardan sadece bazılarına değineceğiz.

Mide, yemeğin ilk kabı ve mekânı olduğundan hazımsızlık midenin bozulmasına, işlevinde düzensizlik meydana gelmesine neden olmaktadır.

Bir hadiste şöyle buyurulmaktadır: “Yemekle meşgulken ve iştahın varken yemekten elini çek. Bu iş miden ve beden için en iyisidir.”⁴¹⁹

Az yemenin, midenin faydasına olduğu genel bir kaidedir. Eğer yenilen yemek az olmazsa mide ıslah olmaz.

Başka bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Mide, fazla yemekten dolayı tuğyan eder.”⁴²⁰ Midenin azmasından

417 Âyetullah Abdulvâhid el-Âmidî, *Gureru'l-Hikem ve Dureru'l-Kelim*, c. 1, s. 147, 9. hadis; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 16, s. 221, 19.652. hadis.

418 Âyetullah Abdulvâhid el-Âmidî, *Gureru'l-Hikem ve Dureru'l-Kelim*, c. 4, s. 101, 51. hadis; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 16, s. 221, 19.652. hadis.

419 İmam Rızâ, *er-Risâletü'z-Zehebîyye*, s. 14; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 16, s. 220, 19.649. hadis; Fahrüddin et-Turayhî en-Necefî, *Mecma'u'l-Bahreyn*, c. 6, s. 137.

420 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 269, 4. hadis; Ebû Câ'fer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 446, 347. hadis.

maksat onun görevlerini yerine getirmemesi ve işlevinde aksaklık olması demektir.

Hadisin orijinalinde geçen *ekletun* kelimesini şu hadisin açıklamaktadır: “Mide doyduğunda tuğyan eder.”⁴²¹ Bundan daha açıklayıcı olan şu hadistir: “Tok haldeyken yemek, mide ağrısına neden olur.”⁴²² Hadisin orijinalinde geçen *batn* kelimesi mide ağrısı demektir. Bu kelimedeki kasıt mide ve bağırsak ağrısını da içine alan çeşitli hastalıklar olabilir.

a) Yüz ve Cilt

Hazımsızlık ve fazla yemek insanın yüzünde de kendisini gösterebilir. Canlılığı, yumuşaklığı, nur ve beyazlığı giderir ve sonuç olarak yüzün rengi kararır.

Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kardeşim İsâ (a.s.) bir şehirden geçiyordu. Orada birbirine bağırp çağıran karı koca gördü. İsâ (a.s.) onlara, ‘Size ne oluyor?’ diye sorunca adam dedi ki: ‘Ey Allah’ın peygamberi! Bu kadın benim karımdır. Hiçbir sıkıntısı yoktur. Ama ben ondan ayrılmak istiyorum.’ İsâ (a.s.) dedi ki: ‘Yine de bana söyle onun durumu nedir?’ Adam dedi ki: ‘O, genç olmasına rağmen yaşlı bir çehresi var.’ İsâ (a.s.) kadına dedi ki: ‘Ey kadın! Yüzüne canlılığın gelmesini ister misin?’ Kadın, ‘Evet.’ diye cevap verdi. İsâ (a.s.) ona dedi ki: ‘Yemek yediğin zaman doymaktan sakın. Zira yemek sinede [midede] çok olursa lazım olan miktardan fazla olur ve yüzün tazeliğini giderir.’ Bunun üzerine kadın denileni yaptı ve yüzü canlandı.”⁴²³

-201-

421 Ebû Câ’fer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 446, 335. hadis; Hürr el-Âmilî, *Vesâilu’l-Şî’a*, c. 24, s. 242, 30.441. hadis.

422 Allâme Meclîsî, *Bihâru’l-Envâr*, c. 63, s. 336, 28. hadis.

423 Şeyh Sadûk, *İlelû’l-Şerâ’i*, s. 497; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 16, s. 217, 19.643. hadis; Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 6, s. 269, 7. hadis; Şeyh Tûsî, *et-Tehzîb*, c. 9, s. 93, 399. hadis; Ebû Câ’fer Ahmed

b) Abraşlık

Anlaşıldığı kadarıyla aşırı yemek en fazla deri üzerinde etki etmektedir. Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Tokken yemek yemek abraşlık getirir.”⁴²⁴

Yine şöyle buyurmaktadır: “Beş şey abraş hastalığına neden olur: ...ve tok olduğu halde yemek yemek.”⁴²⁵

c) Kalp

Aşırı yemenin zarar verdiği diğer organlardan biri de kalptir. Zira onu o kadar zayıflatır ki adeta bir ölü haline getirir. Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Fazla yemek ve içmekle kalbinizi öldürmeyin. Çünkü kalpler, tıpkı tarlanın fazla su alarak öldüğü gibi ölür.”⁴²⁶

Fazla yemenin kalbi öldürmesinin nedeni belki de kalbin, sindirim sistemine yemeğin hazmedilme esnasında yaptığı yardımdan dolayı aşırı faaliyet gösterip yorulmasından dolayı olabilir. Ayrıca fazla yemek kalp damarlarının tıkanmasına neden olur ve kanın ulaşımını engeller. Bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Açlık, kalbin gıdası, bedeninin ise sıhhatidir.”⁴²⁷

Açlığın kalbin gıdası olduğunu şöyle açıklayabiliriz: Açlık ya da açlığın uzun sürmesi kalp damarlarının açılmasını ve kanın bu damarlara ulaşmasını sağlamaktadır. Veya sindirim sisteminin yemeğin hazmedilmesinde

b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 477, 340. hadis. Hadis İmam Sâdık'tan rivayet edilmiştir.

424 Şeyh Sadûk, *Emâli's-Sadûk*, s. 436, 4. hadis; Ebû Câ'fer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, c. 2, s. 447, 340. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu's-Şî'a*, c. 24, s. 244, 30.450. hadis.

425 Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 270, 9. hadis; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 16, s. 217, 19.641. hadis.

426 Fazl Tabersî, *Mekârimu'l-Ahlâk*, s. 150.

427 İmam Sâdık, *Misbâhu's-Serî'a*, s. 237; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 16, s. 217, 19.641. hadis.

nefs, açlık hissinin azalmasından daha zor bir şeyle hasta olmadı. Bu ikisi, insanı Allah'tan uzaklaştırır, alçaklık ve helâke sürükler.”⁴³²

Bu hadise göre *nefs*, kalbin dışında bir şeydir ve katılık bir tür hastalıktır.

Fazla yemenin bütün beden için zararlı olduğunu belirten bir hadis beni, hastalıktan maksadın organın hastalığı olduğu iddiasına teşvik etmektedir. Çünkü kalpte beden bir parçasıdır. Bu manaya delil olan rivayetleri daha önce zikretmiştik.

İki Nokta

1. **Kötü Beslenme Sloganı:** Günümüzde tıp camiasında, kötü beslenmenin hastalıkların kaynağı olduğu görüşü çok yaygındır. Onların çoğuna göre kötü beslenme; yetersiz beslenme ve çeşidin az olmasıdır. Et, yağ ve süt kişinin yemek programına alınmamaktadır.

Elinizdeki kitabın önceki bölümlerinde yaptığımız incelemelere göre bu slogan çok sağlam ve doğrudur. Ama tıp camiasının yaptığı yoruma göre değildir. Bu sloganın doğru yorumu şudur: Fazla yemekten sakınmak gerekir. Zira fazla yemekten ölenlerin sayısı açlıktan ölenlerin sayısından kat kat fazladır.

Burada başka bir slogana da değinmemiz: “Yemesi fazla olanın sağlığı az olur.” Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Çok yemek uğursuzluktur.”⁴³³

432 İmam Sâdık, *Misbâhu's-Serî'a*, s. 240; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 16, s. 212, 19.627. hadis. En kötü hastalıklar uzun süreli tokluk ya da aşırı doygunluktan meydana gelir.

433 Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 59, s. 291; Ebû Ahmed Abdullâh b. Adî b. Abdillâh *el-Cürcânî*, *el-Kâmil fî'd-Du'âfâ er-Ricâl*, c. 1, s. 244; Ez-Zehbî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, c. 1, s. 72, 243. hadis; Ahmed bin Hacer el-'Askalânî, *Lisânu'l-Mizân*, c. 1, s. 121.

Eğer kötü beslenmekten maksat beslenmenin niteliği olursa ve yemeğin az ya da çok olması bedeninin ihtiyacına göre olursa bu slogan doğrudur. Şunu da belirtmek gerekir ki, bugünlerde fazla yemek açlıktan daha zararlıdır. Ve ölenlerin çoğu fazla yemekten dolayı ölmektedir.

2. Yemeğe iştahlandıran şeyler ve aldaticılar çok olduğundan, özellikle de yemek çeşidinin çok olması, dört bir yanın lokantalarla dolması ve aralarındaki zorlu rekabetten dolayı lezzetli, gönüllerin yönlendiği ve gözlerin lezzet aldığı yemekler yapmak için birbirleriyle yarışmaları neticesinde, rengârenk yemeklerden uzak kalmak için güçlü bir iradeye ve sağlam bir nedene ihtiyaç vardır.

Biz kendi çapımızda böyle bir işten sakındırmak adına aşağıda bizi dünya ve ahirete yönlendiren bazı hadislerle yer veriyoruz. Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Dinin aleyhine en kötü yardımcı korkak bir kalp ve doymayan midedir.”⁴³⁴ Başka bir hadiste şöyle buyurulmaktadır: “Allah, fazla yemekten nefret eder.”⁴³⁵

Yine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Mü'min, bir bağırsaktan yer, münafık yedi bağırsaktan yer.”⁴³⁶

Yine şöyle buyurulmuştur: “Domuz besicileri gibi, başının kesilmesi için semiz olmayın.”⁴³⁷

434 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 269, 3. hadis; Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 445, 332. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu's-Şî'a*, c. 24, s. 240, 30.434. hadis; İbn Eş'âs Küfî, *el-Ca'feriyyât*, s. 175; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 16, s. 209, 19.616. hadis.

435 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 269, 9. hadis; Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 446, 333. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu's-Şî'a*, c. 24, s. 240, 30.435. hadis

436 Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 351, 29. hadis; Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 446, 334. Hadis; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 24, s. 241, 30.436. hadis.

437 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 269, 9. hadis; Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 446, 331. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu's-Şî'a*, c. 23, s. 240, 30.435. hadis.

Başka bir hadiste şöyle buyurulmaktadır: “Kulun Allah’a en yakın olduğu zaman, onun aç olduğu zamandır. Ve Allah’a en uzak olduğu zaman midesi dolu olduğu zamandır.”⁴³⁸

Bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Rasûlullah (s.a.v.)’in en sevdiği hâl aç olmak ve Allah’tan korku halidir.”⁴³⁹

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Dünyada en çok tok olanlar ahirette en çok aç olanlardır.”⁴⁴⁰

İsâ b. Meryem şöyle buyuruyordu: “Ey İsrailoğulları! Acıkmadan yemeyin. Acıktığınızda yiyecek ve tok halde yemeyin. Zira tok olursanız boyunlarınız kalınlaşır, böğürleriniz semizler ve Allah’ınızı unutursunuz.”⁴⁴¹

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Sizden kimin dünyada geçirmesi uzun olsa kıyamet gününde açlığı uzun olacaktır.”⁴⁴²

Yine şöyle buyurmaktadır: “Allah katında dolu mideden daha nefret edilen şey yoktur.”⁴⁴³

Hiz. Dâvûd (a.s.) şöyle buyurmuştur: “Zaruret halinde bir lokmayı terk etmeyi kırk gece ibadet etmekten daha çok severim.”⁴⁴⁴

438 Ebû Câ’fer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 446, 337. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 24, s. 242, 30.443. hadis.

439 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 8, s. 129, 99. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 24, s. 243, 30.445. hadis.

440 Et-Tûsî, *Emâli et-Tûsî*, c. 1, s. 356; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 24, s. 245, 30.453. hadis.

441 Ebû Câ’fer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 447, 342. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 24, s. 245, 30.453. hadis.

442 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 269, 5. hadis; Şeyh Tûsî, *et-Tehzîb*, c. 9, s. 92, 395. hadis; Ebû Câ’fer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 477, 345. hadis.

443 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 270, 11. hadis; Ebû Câ’fer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 447, 339. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 24, s. 248, 30.459. hadis.

444 İmam Sâdık, *Misbâhu’ş-Şerî’a*, s. 237; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 16, s. 211, 19.627. hadis.

Bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Az yemek iffettendir, fazla yemek ise israftır.”⁴⁴⁵

Hız. Ali (a.s.) şöyle buyurmuştur: “Nefsi esir etmek ve âdeti yıkmak için açlık güzel bir yardımcıdır.”⁴⁴⁶

B) İkinci Sebep: Su İçmekte Aşırı Gitmek

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “İnsan zayıf yaratılmıştır.”⁴⁴⁷

Düşmanların ve helak edicilerin çokluğu insanın zayıflığının göstergelerindendir. Aklına gelen her şey insan bedeni ve yaşamını mahvedebilir. Hatta yaratıldığı ve yaşamının bağlı olduğu su bile onun helak olmasına neden olabilir. Aşırı su tüketimi zayıflatıcı ve helak edici hastalıkların nedenidir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “Yiyin, için fakat israf etmeyin.”⁴⁴⁸

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kalplerinizi fazla yemek ve içmekle öldürmeyin. Zira kalpler, fazla su verilen tarlanın öldüğü gibi ölürler.”⁴⁴⁹

Bir hadiste şöyle buyurulmaktadır: “Sizden biri ancak susadığında su içsin. Ve isteği olmadığında ise az içsin.”⁴⁵⁰

Burada insan sağlığının az su içmeye bağlı olduğunun delillerini açıklayacağız. Onlardan biri Hız. Ali (a.s.)’ın

445 Muhammed Leysî el-Vâsitî, *Uyûnu’l-Hikem ve’l-Mevâiz*, s. 372; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 16, s. 213, 19.634. hadis.

446 Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 16, s. 214, 19.634. hadis.

447 (4/Nisâ Sûresi, 28).

448 (7/A’râf Sûresi, 31).

449 Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 571, 8. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 17, s. 190, 31.770. hadis.

450 İmâdu’d-Dîn et-Taberî, *Bişâratu’l-Mustafâ*, s. 25; Hasan b. Ali el-Harârânî, *Tuhefu’l-Ukûl*, s. 115; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 16, s. 219, 19.648. hadis.

buyurduğu şu hadistir: “Bedenin sıhhati, az yemek ve az su içmektedir.”⁴⁵¹

Hadiste “az” kelimesinin iki kere kullanılması su içmenin [hastalık için] ayrı bir sebep olduğunu göstermektedir. Böyle olmasaydı, “az yemek ve su içmek” diye buyururdu. Bu sözün manası şudur: Su ve yemek ayrı ayrı bazı hastalıklardan ve yan etkilerinden korunmakta sağlığın sebepleridir. O ikisinden her birinde aşırıya gitmek hastalığa neden olur. Onların her birinden kaynaklanan hastalıklar diğerinden kaynaklanan hastalıktan farklıdır.

Bir hadiste şöyle buyurulmaktadır: “Kim az su içerse, bedeni salim kalır.”⁴⁵²

Hadis, suyun başlı başına hastalığa sebep olduğunu belirtmenin yanı sıra -şart mefhumu babından- fazla su içmenin sağlığı kaybetmeye ve hastalığın ortaya çıkmasına sebep olduğunu göstermektedir.

Beden sağlığının aşamaları olduğundan, az su içmekten kaynaklanan sağlık aşamasını bilmemiz gerekir. Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmaktadır: “İnsanlar su içmeyi azaltırlarsa bedenleri sağlıklı olur.”⁴⁵³

İstidlâl getirirken sadece bununla yetinmeyeceğiz. Açıkça, “Aşırı derecede su içmek hastalıkları peşinden getirir.” diyen hadislerle ihtiyacımız var. Bu şekilde tıp camiasının yabancı olduğu şeyi ispat ederken, muhalif olan hadislerin de -ileride gelecektir- karşısında duracağız.

451 Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 572, 12. hadis.

452 Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 571, 9. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâiluş-Şî'a*, c. 25, s. 239, 31.788. hadis.

453 Fazl Tabersî, *Mekârimu'l-Ahlâk*, s. 157; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 63, s. 355; Hürri el-Âmilî, *Vesâiluş-Şî'a*, c. 25, s. 239, 31.787. hadis.

Bir hadiste şöyle buyurulmaktadır: “Suyu az için, zira her hastalığı artırır.”⁴⁵⁴

Hadisin orijinalinde geçen *yemuddu* kelimesi *yezidu* yani “arttırır” anlamına gelmektedir. Bu ise ister açık olsun ister gizli, önceden bir hastalığın olduğunu var saymaktadır. Fazla su içmek bu hastalığı artırmaktadır ve fazla su içmekle o hastalığın iyileşme süresi uzamakta ve daha gizli olan yan etkileri ortaya çıkmaktadır.

Her ne kadar hadis, “Fazla su içmek yeni bir hastalık ortaya çıkarır.” demese de bizim hedefimiz asıl sebebi ve fazla su içmenin hastalığın kaynağı olduğunu ispat etmektir. Bu sözü şu rivayet ispatlamaktadır: “Fazla su içme, nitelik o, her derdin maddesidir.”⁴⁵⁵

Bir şeyin maddesi onun köküdür. Bu nedenle su içmekte de aşırıya gitmek her hastalığın kaynağıdır. Yani hastalığın ortaya çıkma sebebidir, sadece var olan hastalığın artması değildir.

Muhalif Hadisler

Fazla su içmek ve ondan haz almak hakkında birçok rivayet vardır. Örneğin şöyle buyurulmuştur: “Ben fazla lezzet almak için çok su içerim.”⁴⁵⁶

-209-

Hadis, fazla su içmenin lezzet almak için olduğunu, susuzluktan dolayı olmadığını göstermektedir. Bundan dolayı bazıları bu hadisten, fazla su içmenin müstehap

454 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 382, 2. hadis; Ebû Câ’fer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 571, 11. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 25, s. 238, 31.784. hadis.

455 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 382, 4. hadis; Ebû Câ’fer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 571, 9. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 25, s. 238, 31.785. hadis.

456 Ebû Câ’fer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 570, 6. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 25, s. 235, 31.778. hadis.

olduğu anlamını çıkarmışlardır. Bu hadis, fazla su içmeyi kınayan hadislerle muhaliftir.

Buna vereceğimiz cevap şudur: Bu hadisin manasında birkaç ihtimal vardır. Onların en iyisi, İmam (a.s.)'ın maksadı mutlak olarak değil, lezzet almak kaydıyla fazla su içme ihtimalidir. O (a.s.) gerektiği kadar içerdi. Ama içtiği şey daha çok, suyun tadını almak ve yavaş yavaş içmekten lezzet almak içindir. Onu bir defada içmek değildir.

Bu ihtimali tamamlayan şey şu hadistir: “Allah, dünyada suda lezzet arayan kimseye cennet içecekleriyle lezzet verecektir.”⁴⁵⁷ Hadis, iyi olanın sudan lezzet almak olduğunu söylemektedir. Hadisin vurgusu fazla su içmeye değildir. Bu da ilk hadisin maksadının, fazla lezzet almak olduğunu, fazla su içmek olmadığını desteklemektedir.

Su İçmenin Sınırı

Her ne kadar suyu az içmek gerektiğini bilsek de burada içtiğimiz suyun miktarının ne olması gerektiği ve bu miktarın üst sınırının ne olduğu sorusu karşımıza çıkmaktadır.

Cevap

Hangi miktarda su içileceği insanın kendisine bağlı olsa da bunun için hadislerden yardım alabiliriz. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Yüce Allah, dolduğunda mideden daha kötü bir kap yaratmamıştır. Ama mecbur kalırsanız onun üçte birini yemeğe, üçte birini içmeye, üçte birini de nefes çekmeye ayırın.”⁴⁵⁸

457 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 381, 6. hadis; Şeyh Sadûk, *Sevâbu'l-'Amâl*, s. 219, 1. hadis; Hürr el-Âmilî, *Vesâilu'ş-Şî'a*, c. 25, s. 235, 31.777. hadis.

458 İbn Kuteybe, *Tevîlû Muhtelifi'l-Hadis*, s. 135; Suyûtî, *ed-Dürru'l-Mensûr*, c. 3, s. 80.

Başka bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “İnsanoğlu mideden daha kötü bir kabı doldurmamıştır. Zira birkaç küçük lokma baştan ayağa insanoğluna yeter. Eğer mideyi doldurmak zorunda kalırsa, üçte birini yemekle, üçte birini içeceklerle, üçte birini de nefes çekmekle doldursun.”⁴⁵⁹

Bu iki hadis, ideal miktarın, midenin üçte birinden biraz daha az olması gerektirdiğini göstermektedir. Üçte birini belirlemenin yolu ise, su içmeyi istemekle ve istememekle olur.

Birkaç Mevzu

Birinci Mevzu:

Bazı durumlarda çok su içmenin keraheti yoktur. Onlardan birisi, yağlı olmayan yemeklerden sonra su içmektir. Bir hadiste şöyle buyurulmaktadır: “Yemeğin üstüne fazla su içmenin sakıncası yoktur. Bunun dışında fazla su içmeyin.”

Yine şöyle buyurmuştur: “Acaba gördün mü birisi böyle su içerse -iki elini bir araya getirdi- sonra onun üzerine su içmezse midesinin yara alabileceğini?”⁴⁶⁰ Muhtemelen bahsedilen ülserdir.

-211-

Başka bir hadiste şöyle buyurulmaktadır: “Yemeğin üstüne fazla su içmenin sakıncası yoktur. Ancak aşırıya kaçılmamalıdır.”⁴⁶¹ Bu sözün manası şudur, yemeğin üzerine az su içmek genel olarak iyidir.

459 Tabersî, *Mişkâtü'l-Envâr*, s. 327; Allâme Meclisi, *Bihâru'l-Envâr*, c. 63, s. 330, 4. hadis; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 16, s. 210, 19.624. hadis; Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr*, c. 3, s. 80.

460 Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 6, s. 382, 3. hadis; Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 572, 16. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu's-Şî'a*, c. 25, s. 236, 31.780. hadis.

461 Allâme Meclisi, *Bihâru'l-Envâr*, c. 63, s. 357, 43. hadis.

Bir hadiste Rasûlullah (s.a.v.)'in yağlı yemekten sonra az bir şey su içtiği rivayet edilmiştir. Kendisinden, “Ya Rasûlullah! Suyu az mı içtiniz?” diye sorduklarında şöyle buyurmuştur: “Bu, yemeğim için daha lezzetlidir.”⁴⁶²

Bendeniz, burada az su içmekten maksadın, yağlı yemek yedikten sonra su içmeyi terk etmenin esas olduğu ve örfte mananın bu olduğu görüşüne daha yakın olsam da kaide ve deliller hükmün alanını daraltmamızı gerektirir. Yani “Yağlı yemeğin üzerine su içmek hastalığı artırır.”⁴⁶³ hadisindeki “yağlı yemek” şartına “su içmeyi” bağlamamız gerekir. Ancak hadiste geçen “az miktarda su içmek” hükmü kayıt altına alarak, yağlı yemeklerden sonra az miktarda su içmekte bir beis olmadığını ortaya koyar.

Başka bir hadiste şöyle geçmektedir: “Allah Rasûlü (s.a.v.) ne zaman et yese su içmekte acele etmezdi. Yakınlarından biri ona (s.a.v.), ‘Et yedikten sonra neden çok az su içiyorsunuz?’ dediğinde buyurdu ki: ‘Birisı bu yağlıyı yedikten sonra yemeğin sonuna kadar su içmezse yemeği çabuk hazmeder.’”⁴⁶⁴

İmam (a.s.)'in, “Allah Rasûlü (s.a.v.) acele etmezdi.” sözü su içmeyi geciktirdiği ve su içmediği anlamındadır. Bu manayı Rasûlullah (s.a.v.)'in şu sözü teyit etmektedir: “Su içmekten sakınırdı.” Ama bununla birlikte ona (s.a.v.) “Neden su içmiyorsun?” değil de “Neden çok az su içiyorsun.” diye sorulmuştur. Bu da bizim görüşümüzü desteklemektedir.

462 Ebû Câ'fer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 572, 13. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu's-Şî'a*, c. 25, s. 239, 31.789. hadis.

463 Ebû Câ'fer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 572, 14. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu's-Şî'a*, c. 25, s. 239, 31.790. hadis.

464 İbn Eş'âs Kûfî, *el-Ca'feriyyât*, s. 171; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 17, s. 7, 20.574. hadis.

Hadis her ne kadar yağlı yemek yerken az miktarda su içmenin iyi olduğunu söylese de buradaki gaye, suyu yemek bittikten sonra az miktarda içmenin daha iyi olmayacağı göstermektedir. Ancak yemek sırasında su içmekten sakındıran diğer hadisleri göz önüne aldığımızda yağlı olmanın herhangi bir özelliği kalmamaktadır. Bu yüzden hadisin mutlak olduğunu kabul etmemiz gerekir. Maksat yemekten sonra bile suyu az içmektir. Yani su içilmemeli, geciktirilmelidir.

Bu hadisten kesin olarak anlaşılan şey, yağlı yemek yerken fazla su içmenin zararlı olduğu ve her durumda yemek esnasında su içmenin iyi olmadığıdır.

Delillerden anlaşılmaktadır ki, yağlı yemekten sonra çok fazla su içmek, hatta ister az olsun ister çok olsun, yemekten sonra her türlü su içmek zararlıdır. Bu nedenle su içmeyi geciktirmeli ve sabredilmelidir.

İkinci Mevzu:

Hastalıktan dolayı tedavi amaçlı fazla su içmenin sakıncası olmayıp faydası vardır.

Âlimlerinden biri İmam Sâdık (a.s.)’dan şöyle rivayet etmiştir: “Biz onun [İmam Sâdık (a.s.)’ın] yanında idik. Bir şeyh o hazrete dedi ki: ‘Benim hastalığım var ve ben bunun için şarap içiyorum.’ Sonra bunu vasıflandırdı. İmam (a.s.) buyurdu ki: ‘Allah’ın her canlıyı onunla yarattığı suyu içmene engel olan şey nedir?’ O dedi ki: ‘Bana yaramıyor.’”⁴⁶⁵

Su içmekten maksat, fazla su içmektir. Yoksa soruyu soran ister istemez su içmektedir. Bu nedenle İmam (a.s.)’ın maksadı hastalığın bitmesi için fazla su içmektir.

465 Muhammed bin Mes’ûd el-‘Ayyâşî, *Tefsîru’l-‘Ayyâşî*, c. 2, s. 264, 35. hadis; Allâme Meclîsî, *Bihâru’l-Envâr*, c. 59, s. 83, 4. hadis.

Üçüncü Mevzu:

Bazı su içme şekillerinin zararlı etkileri olduğu, kimi hadislerin satır aralarından anlaşılmaktadır. Onlardan biri, suyun bir nefeste içilmesidir. Yani nefes almadan su içmektir. Bunun tersi ise suyu yudum yudum içmektir. Şöyle ki su önce ağzın içinde emilir, ardından boğaza gönderilir.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Su içtiğinizde onu nefes alarak için. Onu nefes almadan (bir defada) içmeyin.”⁴⁶⁶

Şu hadiste bir defada su içmenin zararlı olduğundan ve bu işin hastalığa neden olduğundan söz edilmiştir: “Suyu nefes alarak için, onu nefes almadan içmeyin. Zira karaciğerin iltihaplanmasına neden olur.”⁴⁶⁷

Peygamber (s.a.v.)’den rivayet edilen üçüncü bir hadiste şöyle geçmektedir: “Su içeceğiniz zaman ‘Bismillah’ ile başlayın ve suyu yudum yudum için, tek seferde içmeyin.” Ve yine şöyle buyurmuştur: “Karaciğer iltihabı suyu tek seferde içmekten meydana gelir.”⁴⁶⁸

Hadiste nefes almadan su içmekten söz edilmemiştir. Zira hadislerde nefes almadan su içme hakkında bir şey yoktur. Rasûlullah (s.a.v.) onu bir defada içmekten sakındırmış ve “İki ya da üç defada...”⁴⁶⁹ diye buyurmuştur. Hadislerin çoğu, su içmeyi üç nefes almakla sınırlandırmıştır.

466 Ca’fer bin Muhammed Musteğferî, *Tıbbu’n-Nebî*, s. 23; Allâme Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, c. 62, s. 293; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 17, s. 6, 20.572. hadis.

467 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 381, 1. hadis; Ebû Câ’fer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 575, 27. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’l-Şî’a*, c. 25, s. 235-236, 31.779. hadis.

468 Fazl Tabersî, *Mekârimu’l-Ahlâk*, s. 31; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 17, s. 6, 20.571. hadis.

469 Ebû Câ’fer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 576, 30. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’l-Şî’a*, c. 25, s. 247, 31.821. hadis. Hadis Hz. Ali’den rivayet edilmiştir.

Bir hadiste suyu bir defada içen şahıs için, “Onun keraheti var ve bu şekilde içmek ‘him’dır.” diye buyurdu. Kendisinden, “Him nedir?” diye sorulduğunda buyurdu ki: “Deve.”⁴⁷⁰ *Him* kelimesine lügatte “susuz deve” diye an-
lam verilmiştir.⁴⁷¹ Bir hadiste, “Him, doymadan başını su-
dan kaldırmayan susuz devedir.” diye buyurulmuştur.⁴⁷²

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), “*him*’in içmesi” sözüyle Yüce Allah’ın cehennemliklerin durumunu anlatan şu sö-
züne benzetmiştir: “İçtikçe susayan hasta develerin içişi
gibi içeceksiniz.”⁴⁷³

Bir hadiste Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyur-
muştur: “Deve gibi bir defada su içmeyin; iki ya da üç de-
fada için.”⁴⁷⁴

Başka bir hadiste şöyle buyurulmaktadır: “Üç nefeste
içmek bir nefeste içmekten daha iyidir. O (s.a.v.) *him* gibi
içmeyi sevmezdi.” “Him nedir?” diye sorduğumda buyurdu
ki: “Yük taşıyan devedir.”⁴⁷⁵

Bir nefeste su içmekten sakındıran veya kerahetini söy-
leyen ya da “Üç nefeste su içmek daha iyidir ve Peygam-
ber (s.a.v.) böyle yapardı.” diyen hadisler oldukça çoktur.⁴⁷⁶

Buna göre kesin olarak bir nefeste su içmekten sakın-
dırılmış ve keraheti belirtilmiştir. Üç nefeste içmek vü-
cut için iyidir ve müstehaptır. Hadislerde suyu iki nefeste

470 Şeyh Tüsî, *et-Tehzib*, c. 9, s. 94, 410. hadis; Ebû Câ’fer Ahmed b. Muham-
med b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 576, 33. hadis.

471 El-Cevherî, *es-Sihâh*, c. 5, s. 3063.

472 Nu’mân b. Muhammed, *De’â’imu’l-İslâm*, c. 2, s. 130, 454. hadis; Hacı
Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 17, 20.584. hadis.

473 (Vâkıa’ Sûresi, 55)

474 İbn Ebî Cumhur, *Avâli’l-Leâli*, c. 1, s. 187, 264. hadis; Hacı Mirzâ Hüse-
yin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 17, s. 11, 20.592. hadis.

475 Şeyh Sadûk, *Men Lâ Yahduruhu’l-Fakih*, c. 3, s. 223, 1.030. hadis; Hürri
el-Âmilî, *Vesâilu’l-Şî’a*, c. 25, s. 246, 31.814. hadis.

476 Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’l-Şî’a*, c. 25, s. 245, 9. bâb, Mübah Olan İçecekler
Bâbı; Allâme Meclisi, *Bihâru’l-Envâr*, c. 36, s. 462.

içmenin zararı giderdiği, üç nefeste içmenin ise şifaya ve-
sile olacağı ve vücuda faydalı olduğu belirtilmiştir.

Bu konuya Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in şu hadisi delâlet etmektedir: “Sizden biri su içtiği zaman üç nefeste içsin. Birinci nefes, içmeye şükretmek içindir; ikinci ne-
fes şeytanı uzaklaştırmak içindir; üçüncü nefes ise mide-
sinde olan şeyin selameti içindir.”⁴⁷⁷

Şeytanın hastalıkların esas nedenlerinden biri olması hasebiyle -ilerde de görüleceği üzere- bu işle onun uzak-
laştırılması demek, zararın uzaklaştırılması ve menfaatin
celp edilmesi demektir. Üçüncü nefesi almak ise şelamete
yani faydaya ulaşmayı sağlar.

İki nefes almak veya üç nefes almak arasında insana
seçim hakkı veren ya da sadece iki kere nefes almaya de-
lalet eden hadisler, iki nefeste su içmenin zararı giderdi-
ğini göstermektedir. Bu hadisleri yukarıda vermiştik.

Hız. Ali (a.s.)'ın bir nefeste su içmeyi sevmediği ve “üç
ya da iki kere” diye buyurduğu rivayet edilmiştir.⁴⁷⁸ Nefes
alarak su içmeyi kesmek iyidir. Ve önceki yudumu içtik-
ten sonra *Elhamdülillah* demek, sonraki yuduma başla-
dığı zaman *Bismillah* demek çok iyidir. Hız. Ali (a.s.) şöyle
buyurmuştur: “Ben defalarca Peygamber (s.a.v.)'i su iç-
ken takip ettim. O üç nefeste su içerdi. Her defasında iç-
mek istediğinde ‘Bismillah’ ve içmeyi kestiğinde ‘Elham-
dülillah’ derdi.”⁴⁷⁹

477 Fazl Tabersî, *Mekârimu'l-Ahlâk*, s. 101; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Taber-
sî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 17, s. 10, 20.589. hadis; Allâme Meclisî, *Bihâ-
ru'l-Envâr*, c. 63, s. 475.

478 Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 576,
31. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu'ş-Şî'a*, c. 25, s. 247, 31.822. hadis.

479 İbn Eş'âs Kûfî, *el-Ca'feriyyât*, s. 161; Nu'mân b. Muhammed, *De'â'i-
mu'l-İslâm*, c. 2, s. 130, 453. hadis; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî,
Müstedrekü'l-Vesâil, c. 17, s. 11, 20.594. hadis.

Bu hadisi şu hadis açıklamaktadır: “Rasûlullah (s.a.v.) bir kaptan su içtiğinde üç nefeste içerdî.”⁴⁸⁰

Muhtemelen bu hadisin maksadı nefes almadan sadece içmeyi kesmek olabilir. Hadislerdeki nefes veya nefesler, bir veya birkaç defadan kinaye olabilir. İçmeyi kesmenin geçtiği ama nefes almanın geçmediği ve yerine *Elhamdülillah* ve *Bismillah*’ın yer aldığı birçok hadis bu görüşü ispatlamaktadır. Ama *Elhamdülillah* ve *Bismillah* nefes almanın gereği olabilir.

İçme esnasında nefes almanın gerekli olduğu hakkında şu hadis delil getirilmiştir: “Rasûlullah (s.a.v.) su içtiği zaman önce ‘Bismillah’ derdi, bir iki yudum içerdî, sonra keser ve ‘Elhamdülillah’ derdi. Sonra ‘Bismillah’ deyip üçüncü yudumu içerdî. Sonra içmeyi keser ve ‘Elhamdülillah’ derdi. İçtiği sırada kabın içinde nefes almazdı. Nefes almak istediği zaman ağzını kaptan uzaklaştırır öyle nefes alırdı.”⁴⁸¹

Hadis, nefes almamayı ifade etmez. Zira “Kabın içinde nefes almazdı.” sözü nefes almadığı anlamına gelmez. Ama “Nefes almak istediği zaman...” sözü her ne kadar nefes almamak anlamında olsa da nefes almayı tümüyle redetmemektedir.

“Kabı ağzından uzaklaştırırdı.” sözü onun (s.a.v.) kabı uzaklaştırdığını gösterir. Bu da nefes aldığı anlamına gelir. Bu sözün manası şudur, râvî nefes almaya dikkat etmiyordu. Ama Hz. Ali (a.s.)’ın hadisinde râvînin dikkat ettiği ve nefes almaya şahit olduğu görülmektedir. Bu hadis daha iyidir.

-217-

480 Fazl Tabersî, *Mekârimu’l-Ahlâk*, s. 101. Rivayetin devamı: “Her nefes alışın başında *bismillah*, bitirirken de *şükran lillâh* derdi.”

481 Fazl Tabersî, *Mekârimu’l-Ahlâk*, s. 31; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 17, s. 10, 20.590. hadis; Allâme Meclîsî, *Bihârü’l-Envâr*, c. 63, s. 472.

Bu hadisten iki nokta anlaşılmaktadır:

1. İçimler arasındaki sürenin ne kadar olacağı, her içimde bir ya da iki yudum içilmesi gerektiği ve Peygamber (s.a.v.)'in içmeden önce *Bismillah*, içtikten sonra *Elhamdülillah* demesi.
2. Kabin içinde nefes almanın mekruh oluşu ve suyun nefesle karışmaması için nefes alırken kabı ağızdan uzaklaştırmak [Zira bu iş kesinlikle zarara neden olur.].

Bu sözün, daha önce gelen, “Peygamber (s.a.v.) kabın içinde nefes almazdı.” sözüyle uyumsuzluğu yoktur. Zira kabı ağızdan uzaklaştırmayı reddetmemektedir. Onun, “kabın içinde” sözünün manası kabı uzaklaştırmamak değildir.

Dördüncü Mevzu:

Bazen su içmeye başlarken *Bismillah* demek, durarak ve üç nefesle içmeye olan ihtiyacı ortadan kaldırmaktadır. Nitekim eğer insan *Bismillah* deyip su içerse, birincisi onun içmesi deve içmesi olmaz, ikincisi bu içme vücuda zararlı olmaz. Bunun delili şu rivayettir: “Su içen birisi başında *Bismillah*, sonunda *Elhamdülillah* dese ona afet ulaşmaz.” İmam (a.s.)'ın sayıyı açıklamamasının, asıl nokta olan başlarken *Bismillah*, bitirirken *Elhamdülillah* demeyi vurgulamasının, üç nefeste içmeyle hiçbir uyumsuzluğu yoktur.

İmam (a.s.)'ın, birinin tek nefeste su içtiğini gördüğünde, “Sakıncası yoktur.” dediği de rivayet edilmiştir. Râvî diyor ki: “Bizden önce diyorlardı ki: ‘Bu deve içmesidir.’ dediğimde o hazret buyurdu ki: ‘Allah’ın adını zikretmediği sürece deve içmesidir.’”⁴⁸²

482 Şeyh Sadûk, *Meâni'l-Ahbâr*, s. 149, 1. hadis; Hürr el-Âmilî, *Vesâilu's-Şî'a*, c. 25, s. 247, 31.820. hadis.

Bu hadiste iki ihtimal vardır:

1. İnsan Allah'ın adını zikretmezse bir nefesle de olsa üç nefesle de olsa onun içmesi devenin içmesidir, mekruh ve zararlıdır. Ama Allah'ın adını söyleyerek içerse ne deve içmesidir, ne de zararı vardır.
2. İnsanın bir nefeste içmesi, Allah adıyla olmazsa deve içmesidir. Üç nefesle içse ama Allah'ın adını söylemese bile deve içmesi değildir. Veya bir nefeste içse ama Allah'ın adını da söylese yine deve içişi değildir.

Hadisten birinci ihtimal anlaşılmaktadır. Zira Peygamberimiz (s.a.v.)'in bir nefesle su içtiği rivayet edilmiştir.⁴⁸³

Ancak diğer hadisler incelendiğinde ikinci ihtimal tercih edilmektedir. Çünkü bu hadisler, deve gibi su içmenin ölçüsünün nefes almak ve almamak olarak belirlemiş ve suyu içmenin bir, iki ya da daha fazla nefes ve Besmele olmadan olduğunu söylemişlerdir.

Bununla birlikte, belirtmemiz gerekir ki *Bismillah* demek zararı defeder. Bu zarar ister bir defa su içmekle ve içmeyi kesmemekle olsun, ister başka nedenden dolayı olsun fark etmez. Ancak “İki kere içmekle şeytan uzaklaştırılır.” hadisi ile “Sizden birinin, abdest aldığı anda, yemek yediğinde, elbisesini giydiğinde ve her yaptığı işte ‘Bismillah’ demesi iyidir. Bunu yapmazsa şeytan o işte ona ortak olacaktır.”⁴⁸⁴ hadisini, “Beşinci Neden” başlığında gelecek olan hadislerin tümünü ve *Bismillah* demenin kişinin su içmesini, devenin içmesinden farklılaştırdığını söyleyen hadisleri de yan yana getirdiğimizde bir nefeste içmekle ortaya çıkan zarar ile *Bismillah* dememekle ortaya çıkan

483 Fazl Tabersî, *Mekârimu'l-Ahlâk*, s. 31.

484 Ca'fer el-Hadramî, *Kitâbu Ca'fer el-Hadramî*, s. 72; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 17, s. 13, 20.600. hadis.

zararın aynı şeyler olduğu görülür. Nihayetinde bu ikisi bir araya getirildiğinde zararın giderileceği vurgulanmaktadır.

Doğru olan görüş, bu iki grup hadislerle karşı ihtiyatla yaklaşmak gerektiğini, Allah'ın adını anmadan ve bir nefeste su içmenin zararlı olduğunu ve *Bismillah* dememenin şeytanı ortak edeceğini kabul etmektir. Nefes almadan su içmek şeytanın ortaklığına ve karaciğerin hastalanmasına neden olur. *Bismillah* demek, şeytanın ortaklığını bitirir, karaciğer hastalığını bitirmez. Çünkü buna delilimiz yoktur.

Şimdiye kadar şeytanı kovmakla zararı defetmenin arasında bir bağ olduğunu ispat edemediğimizden ve ileride bu konuyu ele alacağımızdan, *Bismillah* demeyi terk etmekle hastalığın ortaya çıkacağını ispat etmemiz gerekmektedir. Bunun delili ise Hz. Ali (a.s.)'ın şu sözüdür: "Birçok kez gördüm ki Peygamber (s.a.v.) üç nefeste su içerdi ve her birinde 'Bismillah' ve içmeyi kestiğinde 'El-hamdülillah' derdi. Bunu kendisinden sorduğumda buyurdu ki: 'Allah'a şükretmek *Elhamdülillah* ile, hastalığı gidermek *Bismillah* iledir."⁴⁸⁵

Demek ki Peygamber (s.a.v.) *Bismillah* demeyi hastalığın gidericisi olarak görmektedir. Buna göre *Bismillah* dememek hastalığa yol açmaktadır.

-220-

Ayakta Su İçmek

Mevzu bahis olan sorulardan biri, acaba su içerken ayakta mı içmek iyidir yoksa oturarak mı?

Zira hadislerden anlaşıldığı kadarıyla ayakta ya da oturarak su içmenin büyük zararları vardır ve bu konuda uyarıda bulunulmuştur. Yine bu hadislerden anlaşılmaktadır

485 İbn Eş'âs Küfî, *el-Ca'feriyyât*, s. 141; Nu'mân b. Muhammed, *De'â'imu'l-İslâm*, c. 2, s. 130, 403. hadis.

ki ayakta ya da oturarak su içmenin sağlık için büyük faydası vardır.

Ama bu konudaki hadislerin arasında birçok çelişki vardır. Hadislerin büyük çoğunluğu oturarak, diğer büyük çoğunluğu da ayakta su içilmesi gerektiğini göstermektedirler.

Birinci Grup

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “İnsan ayakta su içmez.”⁴⁸⁶ Yine vurgulayarak şöyle buyurmuştur: “Sizden biri ayakta su içmesin.”⁴⁸⁷ Hadisteki içmenin mutlaklığından dolayı, emir ister su olsun, ister süt, ister başka bir şey olsun bütün içecekleri içine almaktadır.

Bir başka hadiste de mü'minler ayakta su içmekten sakındırılmıştır. Hatta unutup ayakta su içen kimsenin onun zararını telafi etmek için onu kusması gerekir. O (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Sizden kimse ayakta su içmesin. Kim unutup içerse onu kussun.”⁴⁸⁸

Hadisin manası şudur: Ayakta içilen suyun varlığı bedende zarara yol açar ve onun dışarı atılması gerekir. Ama bunu aceleyle kabul edemeyiz. Zira hadisin senedi söylenmemiştir ve onun hakkındaki nüshalar farklıdır. Bu nedenle bazı kaynaklarda “İstifra etsin.” yerine *felyestelik* gelmiştir. Ancak asıl kaynakta geçen, “İstifra etsin.” ifadesidir. Bu hadisin senedi sağlam olsa ister sırt üstü yatarak olsun ister kusarak, zararın telafisine delâlet eder.

486 Şeyh Tûsî, *et-Tehzib*, c. 9, s. 59, 412. hadis; Şeyh Tûsî Muhammed bin el-Hasen, *el-İstibsâr*, c. 4, s. 92, 353. hadis; Mirza Hüseyin Nûrî, *Mestedreku'l-Vesâil*, c. 25, s. 241, 31.796 hadis.

487 Ca'fer bin Muhammed Musteğferî, *Tibbu'n-Nebî*, s. 21; Allâme Meclîsî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 59, s. 292; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûrî Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 17, s. 9, 20.582. hadis.

488 Allâme Meclîsî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 59, s. 292; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûrî Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 17, s. 9, 20.582. hadis.

Dolayısıyla bu hadis bir faraziye ve nazariye olduğundan laboratuvarlarda denenmeye ihtiyacı vardır.

Hadisler bununla da sınırlı değildir. Ayakta su içmenin hastalığa yol açtığını söyleyen bazı hadisler vardır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Ayakta su içip de hasta olan asla iyileşmeyecektir.”⁴⁸⁹ Hadisten anlaşılan şey şudur: Kim ayakta su içerse tedavisi zor olan ya da hiç olmayan bir hastalığa yakalanır.

İmam (a.s.) şöyle buyurmuştur: “Ayaklarınızın üzerinde durduğunuz halde su içmeyin. Zira bu iş, dermanı olmayan bir derde neden olur ta ki Allah o kişiye afiyet verene dek.”⁴⁹⁰

Bir hadiste şöyle buyurulmaktadır: “Ayakta iken su içme, hiçbir kabrin etrafında dolaşma ve durgun suya idrarını yapma. Zira kim böyle yapar ve başına bir hal gelirse yalnızca kendisini kınasın. Kim bunlardan birini yaparsa Allah istemedikçe hastalık ondan ayrılmaz.”⁴⁹¹

Burada şöyle bir soru akla gelmektedir: Ayakta su içmek neden hastalığa sebep olsun? Bu durumda ortaya nasıl bir durum çıkar? Ayakta su içmeye bütün bu muhalefetlerin, uyarıların ve engel olmaların ve hastalığın ortaya çıkmasının delili nedir?

Anlaşılan bu konu şeytan ve görülmeyen yaratıklara ait bir konudur. Zira o, bu halde içene ortak olmaktadır. Ve ortaklık şeytanın veya zarar veren başka bir şeyin suya karışması ve bedene nüfuz etmesi demek olabilir.

489 Râvendî, *ed-De'avâtü'r-Râvendî*, s. 62; Allâme Meclîsî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 63, s. 472, 14. hadis; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 17, s. 9, 20.581. hadis.

490 Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 634, 10. hadis; Şeyh Sadûk, *İlelûş-Şerâî*, s. 464, 14. hadis; Allâme Meclîsî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 63, s. 458, 2. hadis; Hürrel-Âmîlî, *Vesâiluş-Şî'a*, c. 25, s. 242, 31.800. ve 31.801. hadisler.

491 Şeyh Sadûk, *İlelûş-Şerâî*, c. 1, s. 268; Allâme Meclîsî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 63, s. 459, 5. hadis.

Bir hadiste şöyle buyurulmaktadır: “Rasûlullah (s.a.v.) ayakta su içen birini gördüğünde şöyle buyurdu: ‘Kedinin seninle içmesini ister misin?’ adam, ‘Hayır.’ dedi. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: ‘Seninle birlikte öyle bir yaratık su içiyor ki kediden daha kötüdür. O, şeytandır.’”⁴⁹²

Yine itibarı az olmayan bir hadiste şöyle buyurulmaktadır: “Ayakta iken su içme, durgun suya idrarını yapma. Zira şeytan, insan bu durumlardayken her şeyden daha çok ona hızla koşar.” Sonra şöyle buyurdu: “Bu hallerde kime bir zarar ulaşsa Allah istemedikçe ondan ayrılmaz.”⁴⁹³

Başka güvenilir bir hadiste şöyle gelmiştir: “Kim zararın başında tahliye etse/idrarını yapsa ya da ayakta içse ve şeytandan ona bir zarar gelse, Allah istemedikçe o zarar onu bırakmaz. Bu hallerden birinde şeytan ona daha çabuk ulaşır.”⁴⁹⁴

Hadisi şöyle yorumlayabiliriz: Ayakta duran kimse şeytanın menzillerine daha yakındır. Zira ileride de görüleceği üzere şeytan havada bulunmaktadır. Hava evlerin çatısına daha yakındır. Bu yüzden evlerin çatısının yedi arşından fazla olmasından sakındırılmıştır. Zira şeytan orada ikamet etmektedir.

Bu nedenle insan ne zaman oturarak su içse şeytanın meskeninden daha uzakta olur. Bunu teyit eden şey, oturmanın sadece su içmeye özgü olmadığıdır. Yemeği de içine almaktadır -nitekim bu konudaki rivayetler gelecektir-. Yine istifra edilmesi emrinden suya zararlı maddelerin karıştığı anlaşılmaktadır.

492 Râvendî, *ed-De'avâtu'r-Râvendî*, s. 62; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 63, s. 472; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 17, s. 9, 20.581. hadis.

493 Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 6, s. 534, 8. hadis; Hürr el-Âmili, *Vesâilu's-Şî'a*, c. 25, s. 241, 31.794. hadis.

494 Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 6, s. 533, 2. hadis; Hürr el-Âmili, *Vesâilu's-Şî'a*, c. 25, s. 240, 31.793. hadis.

Ayakta su içmenin zararları nedeniyle ortaya çıkan hastalığın çeşidinin ne olduğunu, yani “Acaba bu hastalık belli bir hastalık mıdır yoksa birçok hastalık olabilir mi?” diye sorarsak buna vereceğimiz cevap şudur: Bu hastalık belli bir hastalıktır. Ağır bir hastalık olup bedenden kolay ayrılmaz ve tedavisi çok zordur. Veya belli bir hastalığa özgü olmayan ama tedavisi zor olan her türlü hastalıktır. Bununla birlikte bazı rivayetler ayakta su içmenin safra hastalığına yol açacağını söylemektedir. Onlardan birinde, “Akşam vakti ayakta su içmek safra hastalığına yola açar.” diye buyurulmuştur.⁴⁹⁵

Daha önce de söylendiği gibi kan içmek safra hastalığına yol açmaktadır. Bu da göstermektedir ki, kan ve ayakta su içmenin yol açtığı hastalığın nedeni aynı şeydir veya birbirinin benzeridir.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), inananların sağlığına olan düşkünlüğünden dolayı uyarmakla yetinmeyip, bu konuda sıkı tedbir almış ve ayakta su içenlere cezalar da vermiştir.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v)’in, ayakta su içenleri cezalandırdığı rivayet edilmiştir. Râvî diyor ki: “Ayakta yemek nasıldır?’ diye sorduğumda buyurdu ki: ‘Yemek, içmekten daha kötüdür.’”⁴⁹⁶

Buraya kadar söylenenler, mutlaklığı ayakta su içmemizi sakındıran ilk grup hadisler hakkındaydı. Şimdi ise, ayakta su içmenin de caiz olduğunu belirten ikinci grup hadislerden bazılarına değineceğiz.

495 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 383, 2. hadis; Ebû Câ’fer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 572, 17. hadis; Şeyh Sadûk, *Men Lâ Yahduruhu’l-Fakîh*, c. 3, s. 223, 1.038. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 25, s. 240, 31.792. hadis.

496 Fazl Tabersî, *Mekârimu’l-Ahlâk*, s. 101; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 17, s. 8, 20.580. hadis.

Bir hadiste, “O, hem ayakta hem de oturarak su içer-di.”⁴⁹⁷ diye rivayet edilmiştir.

Bir başkasında, “O, ayakta ve binekte iken su içer-di.”⁴⁹⁸ diye rivayet edilmiştir.

Hz. Ali (a.s.) da ayakta su içerek, “Rasûlullah’ı bu şe-kilde yaparken gördüm.”⁴⁹⁹ diye buyurmuştur.

Demek ki sadece Rasûlullah (s.a.v.) ayakta su içmezdi. Hz. Ali (a.s.) ayağını, Rasûlullah (s.a.v.)’in ayağını koy-duğu yere koyan ve şeytanın kendisine musallat olma-dığı bir şahsiyetti.

İmam Hüseyin (a.s.)’in ayakta su içtiği rivayet edilmiş-tir.⁵⁰⁰ Yine bir hadiste, adamın birinin İmam Bâkır (a.s.)’ı ayakta su içerken gördüğü rivayet edilmiştir.⁵⁰¹

Birisi dese ki, “Onlar Ehlibeyt’tir. Allah kötülükleri on-lardan gidermiştir ve şeytan onlara musallat olamaz. Ama hadisler genel olarak ayakta su içmeye delâlet etmektedir-ler. Bu nedenle bir hadiste râvî şöyle demiştir: Ben, Hüse-yin b. Ali (a.s.) ile beraber yolda gidiyordum. Kendisinden ayakta su içmek hakkında sordum. O, bana bir cevap ver-medi. Ta ki bir yerde indi, bir deve getirdi ve onu sağdı. Sonra beni çağırdı ve onu ayakta iken içti.”⁵⁰²

497 Nu’mân b. Muhammed, *De’â’imu’l-İslâm*, c. 2, s. 129, 449. hadis; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 17, s. 8, 20.578. ha-dis.

498 Fazl Tabersî, *Mekârimu’l-Ahlâk*, s. 31; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 17, s. 8, 20.579. hadis.

499 Şeyh Sadûk, *Uyûnu Ahbârî’r-Rıdâ*, c. 2, s. 66; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 25, s. 241, 31.799. hadis; Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 6, s. 383, 6. hadis.

500 Ebû Câ’fer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 580, 51. ve 52. hadisler; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 25, s.244, 31.807. ha-dis.

501 Ebû Câ’fer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 580, 53. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 25, s.244, 31.807. hadis.

502 Ebû Câ’fer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 580, 51. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 25, s.244, 31.807. hadis.

Bu konuya en açık delalet eden hadis şudur: “Ayakta su içen adam hakkında sorduklarında o hazret: ‘Sakıncası yoktur.’ diye buyurdu.”⁵⁰³

İmam (a.s.)’ın, “Sakıncası yoktur.” diye buyurması sadece haramlığı ve keraheti reddetmez; hem zararın olmadığını, hem de haram ve kerahetinin olmadığını gösterir.

Hepsinden daha açık olanı şu hadistir: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: “Ya Ali! Ayakta su iç; zira bu iş, seni daha güçlü ve daha sağlıklı yapar.”⁵⁰⁴

Hadis, zararın olmadığını belirtmekle kalmamış, ayakta su içmenin faydasını da belirtmiştir. Dolayısıyla bu iki grup hadis arasında çelişki yoktur. Başka bir hadiste râvîye hitapla şöyle buyurmuştur: “Ayakta su içmek sana daha çok güç verir ve daha sağlıklı kılar.”⁵⁰⁵

İki Grup Hadisin Ortasını Bulmak

Zikredilen rivayetlerle baş başa kaldığımızda iki grup hadis arasında uzlaşma sağlayıp bir araya getirmenin zor olduğunu görüyoruz. Çünkü iki grup hadisten oldukça çok var ve anlamları açıktır. Birinci grup hadis daha çok olsa da ikinci gruptaki hadisler de o kadar çok ki göz ardı edilemezler.

Bununla birlikte ikisinin arasında uzlaşma sağlanabilir. Şöyle ki, ayakta su içmeyi yasaklayan hadisleri akşama, izin verenleri de gündüz vaktine yorumlamak gerekir.

503 Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 580, 52. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 25, s.244, 31.807. hadis.

504 İbn Eş’âs Kûfî, *el-Ca’feriyyât*, s. 141; Râvendî, *en-Nevâdir li’r-Râvendî*, s. 213; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 17, s. 8, 20.577. hadis.

505 Şeyh Tûsî, *et-Tehzîb*, c. 9, s. 94, 409. hadis; Şeyh Tûsî Muhammed bin el-Hasen, *el-İstîbsâr*, c. 4, s. 93, 354. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 25, s.241, 31.795. hadis.

Bu uzlaşmayı destekleyen bazı hadisler vardır. Örneğin:

1. “Gündüz ayakta su içmek yemeği hazmettirir, akşam ayakta su içmek ise safra hastalığına yol açar.”⁵⁰⁶

Hadis zayıf olmasaydı bize yeterli olurdu.

2. “Gündüz vakti ayakta su içmek bedeni güçlendirir ve salim/sağlıklı kılar.”⁵⁰⁷
3. “Gündüz vakti ayakta su içmek çok terletir ve bedeni güçlendirir.”⁵⁰⁸
4. “Akşam vakti ayakta su içmek safra hastalığına yol açar.”⁵⁰⁹

Daha önce zikredilen rivayetlerde şeytanın ortaklığının gerçek olduğu vurgulanmaktadır. Şeytanın faaliyetlerinin akşam daha fazla, gündüz ise daha az olduğunu ileride ele alacağız.

Ayakta su içmek, yemeği hazmetmeye ve kanın damarlarda akmasına neden olduğundan oturarak su içmekten daha iyidir. Ama akşamleyin su içmenin, şeytanın faaliyet ve mutluluğunun dışında, yemeği hazmetmede ve kanın akmasında herhangi bir etkisi yoktur.

Hadislere dikkat ettiğimizde, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in gündüz ayakta su içtiğini görmekteyiz. Onun (s.a.v.) akşam ayakta su içtiği ise görülmemiştir. Nitekim akşam erken yattığı, gece yarısı uyandığı ve gecenin sonuna kadar ibadetle meşgul olduğu hadisler de vardır.

- 227 -

506 Kuleyni, *el-Kâfi*, c. 6, s. 383, 2. hadis; Ebû Câ’fer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 572, 17. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 25, s. 240, 31.792. hadis.

507 Kuleyni, *el-Kâfi*, c. 6, s. 382, 1. hadis; Ebû Câ’fer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, s. 581, 57. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 25, s. 239, 31.791. hadis.

508 Şeyh Sadûk, *Men Lâ Yahduruhu’l-Fakîh*, c. 3, s. 223, 1.037. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 25, s. 241, 31.797. hadis.

509 Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 25, s. 241, 31.798. hadis.

Onun (s.a.v.) akşam ne yaptığının görülmemesinin nedeninin ışığın ve ışık vesilelerinin az olmasından dolayıdır. Bu yüzden onun (s.a.v.) bazı amelleri sadece gündüz görülürdü.

Bundan anlaşılmaktadır ki ayakta su içmesi evin dışındaydı. Çünkü hadislerdeki “Onunla birlikteydim.” veya “Bineğin üzerindeydi.” vb. gibi ifadeler Peygamberimiz (s.a.v.)’in seferde, savaşta veya evin dışında ayakta su içtiğini gördüklerini göstermektedir. Kaldı ki şeytanlar gündüz vakti daha fazla evlerde bulunurlar. Bu yüzden evlerin çatısı da özellikle yüksekti.

Ancak bu akşam ve evlerde su içmenin sorun olmadığı anlamına gelmez. Çünkü güneşin batmasıyla herkes evine giderdi ve evlerinin kapısını kilitlerlerdi.

Bu hadislerin neticesinde mutlak olarak akşam vakti ayakta su içmenin caiz olmadığına ve ona gündüz için vurgu yapan muhalif hadisleri göz ardı edelim diye akşam su içmenin zararlı olduğuna hükmedilir. Hadisleri bir araya toplamak gibi bir çaba içerisine girersek, bazı hadisleri bazısına tercih etmemiz ve akşam su içmeyi yasaklayan hadislerle gündüz su içmeyi emreden hadisleri ölçü olarak kabul etmemiz gerekir. Öyleyse akşam ayakta iken su içmek zararlı, gündüz ise faydalıdır.

-228-

C) Üçüncü Sebep: Gam ve Keder

Kederli olmak insan için çok zor bir durumdur. Rasûlullah (s.a.v.) her zaman ondan Allah’a sığınır ve herkesi ona yönlendirir, kederi yok eden dua ve yemekleri öğretirdi. Nitekim her gün sabah namazından sonra şöyle dua ederdi: “Allah’ım! Gam ve kederden sana sığınırım.”⁵¹⁰

510 Şeyh Sadük, *Men Lâ Yahduruhu'l-Fakih*, c. 1, s. 335, 981. hadis.

Hız. Ali (a.s.) şöyle buyurmuştur: “Allah’ın yarattığı en şiddetli on şey şunlardır: Dağdır, ancak demir dağları yontar; ateştir, demiri eritir; sudur, ateşi söndürür; yerle gök arasında sükûnet eden bulutlardır, suyu taşırlar; rüzgârdır, bulutları hareketlendirir; insan rüzgârı kendi eliyle kenara iter ve ihtiyacının peşinden gider; sarhoşluk insana galip gelir; uyku sarhoşluğa galip gelir; keder uykuya engel olur. Bu yüzden Allah’ın yarattığı en şiddetli şey kederdir.”⁵¹¹

Bu ve benzeri hadisleri inceledikten sonra kederin zor ve yırtıcı olduğundan şüphe olmaz. Böyle olunca şöyle bir düşünce ortaya çıkar: Keder, kederli insanın bedeninin faaliyetlerine etki eder, onu ve organlarını perişan eder.

Öyleyse dağlardan sağlam ve çok güçlü olan demirden ve her şeyi yiyen ateşten zor olan keder, insanın güçsüz bedenine neler yapmaz?!

Hız. Ali (a.s.) bu sözü şöyle özetlemiştir: “Keder, yaşlılığın yarısıdır.”⁵¹²

Yine şöyle buyurmaktadır: “Fazla keder, yaşlılığa neden olur.”

Bu hadisler, zamanın sorunlarının kedere boğduğu kimselere söylense diyeceklerdir ki: “Evet, keder yaşlılığın yarısıdır, hatta tümüdür.”

-229-

1) Keder ve Hastalık

Bu bölümde bizim için önemli olan şey, kederle hastalığın ortaya çıkması arasında bir bağ olduğunu ve bu bağı gösterecek delili bulmaktır. Buna, bütün tartışmaları bitirecek sağlam bir senet olması için Kur’ân’dan delil getireceğiz.

511 Heysemî, *Mecme’u’z-Zevâid*, c. 8, s. 132; Sekafî, *el-Ğârât*, c. 1, s. 182.

512 Şerif er-Radî, *Nehcü’l-Belâğâ*, s. 143,145; Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 620; Şerif er-Radî, *Hasâisü’l-Eimme*, s. 104; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 9, s. 402, 12.337. hadis; Hasan b. Ali el-Harrânî, *Tuhefu’l-Ukûl*, s. 358.

Yüce Allah, Hz. Yakub (a.s.)'ın durumu hakkında şöyle buyurmuştur: “*Sonunda üzüntüden gözlerine boz geldi. Artık kederini içine gömüyordu.*”⁵¹³

Ayet, kederle körlüğün arasındaki bağı ispat etmektedir. Birisi Hz. Yakub (a.s.)’a, “Sana ne ulaştı ki seni böylesine yaşlandırdı?” diye sorduğunda buyurdu ki: “Gam, keder ve hastalık.”⁵¹⁴

Hz. Yakub’un bu sözü, gam ve keder ile hastalık arasında bir ilişkini olduğunu, bunun da özellikle göze düşen beyazlıkla gelen körlük olduğunu göstermektedir. Bu ifadenin maksadında, ister gözün sulanması olsun, ister siyahlığın kaybolup beyazlığın meydana gelmesi olsun, iki ihtimal vardır.

Yine birisi Hz. Yakub (a.s.)’a, “Seni böylesine ihtiyarlatan şey nedir?” diye sorduğunda buyurdu ki: “Gam, keder ve hastalık.” Bu söz, keder, gam ve hastalığın erken yaşlanmanın nedenlerinden olduğunu göstermektedir.

Ancak hadislerden, kederin genel olarak hastalığın nedeni olduğu çıkartılamaz. Ancak onun genel olarak hastalıkların nedeni olduğunu ve özel bir hastalığa özgü olmadığını söyleyebiliriz.

-230-

İmam Zeynelâbidîn (a.s.), Hz. Yakub hakkında şöyle buyurmuştur: “Kederden saçları ağarmış, gamdan beli бүkүlmüş ve ağlamaktan gözlerini kaybetmişti.”⁵¹⁵

Hadis her ne kadar bazı şeyleri açıklamışsa da daha önceki hadislerle ilave bir şey katmamıştır. Hadis gam ve

513 (12/Yûsuf Sûresi, 84).

514 İbn Tâvûs, *Saîdu’s-Su’ûd*, s. 120; Allâme Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, c. 68, s. 93, 47. hadis; Tabersî, *Mişkâtü’l-Envâr*, s. 482; İbn Hemmâm Eskâfî, *et-Temhîs*, s. 63; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 2, s. 70.

515 Allâme Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, c. 65, s. 149; Şeyh Abdullah el-Bahrânî, *el-Avâlim*, s. 449; Hürri el-‘Âmilî, *Vesâilu’ş-Şî’a*, c. 3, s. 283, 5.659. hadis.

kederin yaşlılığa neden olduğunu söylemekte ve körlüğün nedeninin mutlak keder değil de ağlamak olduğunu söylemektedir. Eğer kederin körlüğün nedeni olduğu söylenmişse bunun nedeni kederin ağlamanın nedeni olduğu için veya ağlama ve kederin birlikte körlüğün nedeni olduğu içindir. Ama her biri ayrı ayrı da körlüğün nedeni olabilir.

Bizim sadece yaşlılık ve körlüğe neden olan değil -her ne kadar art arda gelen hastalıklar yaşlılıktan kaynaklansa da- genel olarak kederin hastalıkların ortaya çıkmasına neden olduğunu gösteren delillere ihtiyacımız vardır.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kimin kederi çok olursa bedeni hasta olur.”⁵¹⁶

İmam Sâdık (a.s.) ise şöyle buyurmuştur: “Hz. İsa (a.s.) derdi ki: Kederi çok olanın bedeni hasta olur.”⁵¹⁷

Bu hadis bizim görüşümüzü ispatlamaktadır. Ama bu iki hadisin senedi muteber değildir.

Bu hadis ve önceki hadis ile âyet-i kerimeden, genel olarak kederin bedende hastalığın ortaya çıkmasına neden olduğu anlaşılmaktadır. Aynı şekilde kederin yani yaşlılığa neden olan şeyin, bedenin tüm organ ve sistemlerinde aksaklığa neden olduğunu, bedenin hastalanmasını ve mahvolmasını peşinden getirdiğini göstermektedir.

-231-

Bazı hadislerden kederin hastalığın sebebi değil, hastalığın kendisi olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim şöyle buyurulmuştur: “*Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh* demek, 99 hastalığa şifadır. Onların en düşüğü kederdir.”⁵¹⁸ Keder, 99 hastalıktan biri sayılmıştır.

516 Hasan b. Ali el-Harrânî, *Tuhefu'l-Ukûl*, s. 58; Et-Tüsî, *Emâli et-Tûsî*, s. 512, 1.119. hadis.

517 Şeyh Sadûk, *Emâli's-Sadûk*, s. 636, 853. hadis; Allâme Meclisi, *Bihârul-Envâr*, c. 14, s. 318, 18. hadis.

518 El-Himyerî el-Bağdâdî, *Gurubu'l-İsnâd*, s. 76.

Yine Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her şeyden önce *Lâ ilâhe illallâh* diyen kimse gam ve kederden selamette kalır.”⁵¹⁹

Birçok hadiste, bu hadiste olduğu gibi Hz. Yakub'dan ve diğerlerinden aktarılan sözlerde hastalık gam ve kedere atfedilir. Ancak lügatçilerin de söylediklerine bakılarak ilk akla gelen şey gam ve kederin hastalıkla aynı şey olmadığıdır. Burada kederin bir tür hastalık sayılmasının nedeni ona sebep olmasından dolayıdır. Bu yüzden ondan selamette kalmak, hastalıktan selamette kalmak demektir.

Burada şu noktaya işaret etmek gerekir: Keder, hüznün ve gam kelimelerinin yukarıdaki hadislerdeki etkileri farklıdır. Zira hüznün saçın ağarmasının nedeni olarak gösterilirken, gam ve keder belin bükülmesinin nedeni olarak gösterilmiştir. Ama saçın ağarması, belin bükülmesi vb. tümü yaşlılığın göstergelerindendir. Bu yüzden bu farklılığın konumuza hiçbir zararı yoktur. Çünkü tümü aynı cinstendir ve birbirlerine yakın olan sorunlara neden olmaktadır.

Hadislerden kederin nedeninin genel olarak günah, dünyaya düşkünlük ve haset olduğu anlaşılmaktadır. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Günahları bitinceye kadar gam ve keder her daim mü'minle beraberdir.”⁵²⁰

İmam Sâdık (a.s.) şöyle buyurmuştur: “Birinin günahı çoğalır da onun bu günahları telafi edecek ameli olmazsa Allah, günahlarına kefaretsin diye onu kedere düşürür.”⁵²¹

Rasûlullah (s.a.v.) yine şöyle buyurmuştur: “Allah, mü'minin günahlarını, ona ulaşan her musibet, keder ve hastalık, hatta onu gamlandıran her gamın vasıtasıyla

519 Nureddin el-Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid*, c. 1, s. 137.

520 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 2, s. 445.

521 İbn Hemâm Eskâfî, *et-Temhis*, s. 44, 6. hadis.

bağışlar.”⁵²² Dünya sevgisi hakkında Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Dünya sevgisi kederi ve hüznü çoğaltır; dünyaya karşı zahit olmak (dünyaya düşkün olmamak) ise kalbi ve bedeni rahatlatır.”⁵²³

2) Kederin Dermanı

Derman bölümünde kederin tedavisi hakkında konuşacağız. Burada kederi gideren şeye kısaca değineceğiz. Onu gideren ilk şey dua ve Allah’ı anmaktır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “*Bilesiniz ki gönüller ancak Allah’ı zikrederek huzura kavuşur.*”⁵²⁴

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Yoksulluğa düşen kimse *Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi*’l-*‘aliyyu*’l-*‘azîm*’i çok desin. Çünkü o, cennet hazinelerinden bir hazinedir. Ve onda yetmiş iki derdin dermanı vardır ve onların en düşüğü kederdir.”⁵²⁵

Üzüm yemek⁵²⁶, yemekten önce ve sonra abdest almak⁵²⁷, temiz elbise giyinmek⁵²⁸, sarı ayakkabı giyinmek ve sıkıntı zamanında sabırlı olmak⁵²⁹ kederi gideren şeylerdendir.

522 Hasan b. Ali el-Harrânî, *Tuhefu’l-Ukûl*, s. 38; Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî*, c. 2, s. 220, 973. hadis; Ahmed b. Muhammed b. Ali el-Feyyûmî el-Mukrî, *el-Misbâhu’l-Münîr*, s. 253.

523 Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 73; Hasan b. Ali el-Harrânî, *Tuhefu’l-Ukûl*, s. 403.

524 (13/Râd Süresi, 28).

525 Şeyh Sadûk, *Emâli’s-Sadûk*, s. 651; Muhammed bin el-Fettâl en-Nisâbüri, *Ravdatu’l-Vâizîn*, s. 473; Allâme Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, c. 90, s. 186, 6. hadis; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu’l-Şîa*, c. 7, s. 175, 9.045. hadis.

526 Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 6, s. 351, 4. hadis.

527 Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 6, s. 290, 5. hadis.

528 Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 6, s. 444, 14. hadis.

529 Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü’l-Vesâil*, c. 2, s. 471, 2.346. hadis.

D) Dördüncü Sebep: Bulaşıcı Olma

Eskiden beri bilinen şey, hasta olmanın sebeplerinden birinin hastalıkların bulaşıcı olmasıdır. Yani hastalığın temasla ve aynı civarda olmakla hasta kişiden sağlıklı kişiye geçmesidir. Belirtelim ki bu sebep, tüm hastalıklar için geçerli değildir. Veba ve taun gibi sadece bulaşıcı olan ve süratle yayılan hastalıklara ve cüzzam gibi sindirim hastalıkları diye bilinen diğer hastalıklara özgüdür.

Ama acaba bulaşıcılık var mıdır yok mudur, konusunda belirtmek gerekir ki her ne kadar bu konuda muhalif hadisler olsa da gerçek şu ki bazı sahih hadislerin, karinelelerin, şahitlerin ve tecrübelerin gösterdiklerine göre hastalık bir kişiden bir başkasına bulaşmaktadır. Bunu kabul etmemiz ve onda şüphemizin olmaması gerekir.

Ancak bazı şeyler var ki şüphe ve tereddüde neden olmakta ve aşağıdaki soruları cevaplamayı gerektirmektedirler:

1. İlk olarak hastalığı bulaştıran kimdir? Bu sözün manası, ilk hastalığın sebebi, ikinci hastalığın sebebinin kendisidir. İkinci hastalığın nedeni bulaşmak değildir.
2. Hastalık bazılarına bulaşırken bazılarına bulaşmaz. Bunun nedeni nedir? Bir bakarsınız ki hastanın hastalığı onunla direkt teması olmayan uzaktaki kimseye geçmiş, ama ona yakın olan ve direkt teması olan kimseye geçmemiş.
3. Veba hastalığı neden en iyi sağlık ve tıbbî imkânlarla sahip olan ve ona karşı her türlü hazırlığı olan bir ülkede görülebilmekte iken, bulaşıcılık, sağlıklı bedenler, tıbbî imkânların olmaması ve kötü beslenme yönünden en kötü şartlarda olan bir ülkede görülmemektedir?

4. Bu soru böyle bir yerde bizim için önemlidir. Zira Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)’den nakledilen hadisler bu konuda uyumsuzluk ve çelişki içindedirler. Öyle ki onların arasında uyum sağlamak çok zordur. En basitinden şöyle buyurulmuştur: “Bulaşıcılık yoktur.”

Âlimlerin bu iki grup hadisin tefsirinde kafaları karmakarıktır.

Birinci Grup: Bulaşmayı reddeden hadisler olup, hastalıktan kaçmak gerekmediğini söylemektedir. Bu tür hadislerin içeriği şöyledir: Vebadan kaçan savaştan kaçan gibidir.

İkinci Grup: Bulaşmanın olduğunu söyleyen hadisler vardır. Bu hadisler hastalıktan kaçmaya izin vermiş veya onu emretmişlerdir. Hadisler şöyledir: “Aslandan kaçtığı gibi cüzzamdan kaç.” veya “Sağlıklı insana hastalık bulaştırmayın.”

Âlimler bu iki grup hadisi birbirine uydurmakta zorlanmışlardır. Biri demiştir ki: “Peygamber (s.a.v.)’in buyurduğu, ‘Bulaşıcılık yoktur.’ sözünden maksat, Allah’ın isteği olmadan bulaşıcılığın olmamasıdır. Zira insanı hasta eden ve şifa veren O’dur. ‘Sağlıklı insana hastalık bulaştırmayın.’ sözünden maksat ise kişinin Allah’ın isteğiyle hastalığa yakalanmayacağıdır.”

-235-

Her ne kadar her iş, her eylem ve her şey Allah’ın isteğiyle olsa da ben bu cevabı yeterli bulmuyorum. Çünkü hadislerde söz konusu edilen bulaşma, hastalığı ve hastayı uğursuz görme, sihir vb. şeyleri sınırlandırmanın herhangi bir delili yoktur. Böyle hadisler, uğursuz görmenin sadece ilâhî iradeyle gerçekleşeceğini söylemiyorlar. Uğursuz görmenin kendisini reddediyorlar.

Bulaşıcılık ispatlanmış olsaydı yaratılıştaki ilâhî sünnetlerden biri sayılırdı. İlâhî sünnetler ise değişmez. Çünkü

Yüce Allah bu sünnetlerin kalıcı olmasını istemiştir. Ama bulaşıcılığın ve şartların mevcut olması ve bulaşmaya engellerin olmamasıyla bulaşıcılık kesinlikle gerçekleşir. Bu ise Allah'ın isteğinin başka bir açıklamasıdır.

Bu yüzden, meseleyi tüm yönleri ve açılarıyla incelemek zorundayız. Bu şekilde hadisler arasındaki ihtilaf ve çelişkilerin sırrını çözmüş olacağız ve aslında aralarında çelişki var mı yok mu, yoksa bunlar kuruntular mıdır, anlamış olacağız.

Şimdi bulaşıcılığı reddeden hadislere bakacağız. Bunlar da oldukça çoktur.

El-Câ'feriyyât adlı eserde senediyle beraber Hz. Ali b. Ebû Tâlib'in şöyle buyurduğu yazar: "Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Ne sirayet var, ne uğursuz görme, ne *hamm* (öldürülen kimsenin ruhunun kanının alınması için fer-yat etmesi)... Yalnız nazar değmesi ve iyi yorum yapmak haktır." *Ed-De'âim* adlı eserde bu hadis mürsel olarak nakledilmiştir.⁵³⁰

Yine *el-Câ'feriyyât'ta* senediyle Ebû Hureyre'den Allah Rasûlü (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Bir şey başka bir şeye bulaşmaz."⁵³¹

-236-

Bu iki hadis, bulaşmanın, bulaşıcılığın ve bir şeyin başka bir şeye bulaşması denen bir şeyin olmadığını gösterir. Birinci hadise, özellikle ikinci hadise, "İlâhî istek olmadığında bulaşma da olmaz" şeklinde mana vermemiz çok zordur. Zira bu şekilde birkaç kelimeyi cümlede var saymamız gerektirmektedir. Örneğin, "Ama Allah'ın iradesi olursa başka." gibi... Oysa asıl olan varsayımın

530 İbn Eş'âs Kûfî, *el-Ca'feriyyât*, s. 168; Nu'mân b. Muhammed, *De'â'imul-İslâm*, c. 2, s. 141, 495. hadis; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 8, s. 120, 9.210. hadis.

531 İbn Eş'âs Kûfî, *el-Ca'feriyyât*, s. 249; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 8, s. 278, 9.442. hadis.

olmamasıdır ve takdir zahirin tersinedir. Bu durumda hadisin siyakı iradenin istisnasını her yerde gerektirmektedir. Ama bu istisna hastalığı uğursuz görme ve *hamm* konusunda imkânsızdır.

Bu nedenle iki hadisin senedi tam olsa ve muhalifi olmasa veya olsa da çelişkiye layık olmasa bulaşmayı reddetmek kesin olacaktır. Ama *el-Câ'feriyyât* kitabı muteber olmadığından onun hadisine dayanmak olmaz. Destek, teyit ve muhalifin olmamasına ihtiyaç vardır. Onu destekleyen şeylerden biri Fazlullâh Râvendî, *Dav'uş-Şihâb* adlı eserinde Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu yazar: “Ne sirayet var ne hastalığı uğursuz görme, ne *hamm* (öldürülen kimsenin ruhunun kanının alınması için feryat etmesi), ne de *safr* (yılan ya da haşerenin sokması). Eğer kötü bir niyet varsa kadın, at ve evdedir.”⁵³²

Yine ‘*Avâliu'l-Leâli*’ adlı eserde Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu yazar: “Ne bulaşıcılık vardır ne de hastalığı uğursuz görme.” Yine o (s.a.v.), “Uğursuzluk kadında, evde ve dört ayaklı hayvanlarda vardır.”⁵³³ diye buyurmuştur. Bu iki hadis mürsel olup senetleri yoktur.

Sahîh-i Buhârî'de Ebû Hureyre'den Allah Rasûlü (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilir: “Ne sirayet vardır ne hastalığı uğursuz görme, ne *hamm* (öldürülen kimsenin ruhunun kanının alınması için feryat etmesi), ne de *safr* (böğrü soka yılan ya da haşere). Aslandan kaçtığın gibi cüzzamlıdan kaç.”⁵³⁴ Bu hadisler her ne kadar bir yere kadar bulaşmayı ispat etseler de onun ayrıntılarına girmekte ve niteliğini açıklamamaktadır.

532 Allâme Meclîsî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 61, s. 179, 38. hadis; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 8, s. 279, 9.443. hadis.

533 İbn Ebî Cumhur, ‘*Avâli'l-Leâli*’, c. 1, s. 32, 6. ve 7. hadisler; Hacı Mirzâ Hüseyin Nûri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, c. 8, s. 279, 9.444. hadis.

534 Muhammed b. İsmâil Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, c. 7, s. 17.

Evet, *el-Kâfi*'de gelen hadiste açıklama yapılmıştır. Muhammed b. Yahyâ'dan, Ahmed b. Muhammed b. İsâ'dan, Hüseyin b. Mahbûb'dan şöyle rivayet edilmiştir: "Nazr b. Karaveş Cemmâl bize haber verdi ki, İmam Sâdık (a.s.)'a dedim ki: 'Benim uyuz hastalığı olan devem var ve ben onu develerden ayırıyorum. Çünkü onun hastalığının diğer devlere de bulaşmasından korkuyorum.'" İmam Sâdık (a.s.) buyurdu ki: "Arabın biri Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına gelerek dedi ki: 'Bazı koyun, sığır ve develeri görüyorum ki değerleri azdır ve uyuz hastalıkları vardır. Onları satın almak istemiyorum. Çünkü onların hastalıklarının koyunlarım ve devlerime bulaşmasından korkuyorum.'" Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Ey Arap! İlk olarak kim hastalığı bulaştırdı?" Sonra şöyle buyurdu: "Ne sirayet vardır, ne hastalığı uğursuz görme, ne *hamm* (öldürülen kimse'nin ruhu, kanının alınması için feryat etmesi), ne de *safr* (böğrü sokan yılan ya da haşere), ne çocuğu süten kestikten sonra süt vermek, ne hicretten sonra Arap gibi çölde yaşamak, ne bir gün akşama kadar sessiz olmak, ne evlenmeden önce kadını boşamak, ne kölelikten önce özgürlük ve ne de bülüğa erdikten sonra yetimlik vardır."⁵³⁵

-238-

İmam Sâdık (a.s.)'dan rivayet edilen bu hadisin senedi Nazr b. Karaveş'e kadar muteberdir. Ama Nazr'ın ricâl kitaplarında güvenilirliği onaylanmamıştır. Bu nedenle hadisin senedi zayıftır.

Beni hadislerin sahih olup olmadıklarını araştırmaya iten neden, bu yolla -eğer çelişki varsa- bazı hadisleri bazılarına tercih edebilmem içindir. Bununla birlikte söz konusu hadis, daha çok bulaşma hakkındaki soruları kapsamaktadır. Aynı şekilde genel olarak bulaşmayı reddetmektedir. Genelliği ise belgisiz ismin olumsuzluk siyakından

535 Kuleynî, *el-Kâfi*, c. 8, s. 196, 234. hadis; Hürr el-Âmilî, *Vesâilu's-Şî'a*, c. 8, s. 370, 1. hadis.

elde edebiliriz. Hadis ardından bulaşmanın yerini ve niteliğini açıklamıştır.

Yine bulaşmayı reddeden birinci grup hadisleri *Sahîh-i Buhârî*'deki bir hadis teyit etmiş ve açıklamıştır. Hadis Ebû Hureyre'den nakledilmiştir. O, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: “Ne bulaşıcılık var, ne *safr* ve ne de *hamm*.” Bir Arap dedi ki: “Nasıl oluyor? Benim develerim ahular gibi çölde dolaşmaktayken, ansızın uyuz hastalığı olan deve geliyor, onların arasına giriyor ve onları hasta ediyor.” Peygamberimiz (s.a.v.) buyurdu: “Hangi deve hastalığı ilk bulaştıran?”⁵³⁶

Arab'ın sorusu ve Peygamberimiz (s.a.v.)'in, “Bulaşma yoktur.” sözü İbn-i Abbas'tan, İbn-i Mes'ûd'dan, İbn-i Ömer'den vs. rivayet edilmiştir.⁵³⁷

Bazı hadislerde sebep söylenmiş ve şöyle buyurulmuştur: “İlk deveyi uyuz hastalığına yakalatan şey nedir? Ne bulaşıcılık vardır, ne *hamm* ve ne de *safr*. Allah canlıyı yarattı ve yaşamı, musibetleri ve rızkını da yazdı.”⁵³⁸

Bulaşıcılık konusunda bize ulaşan hadisler diyorlar ki: “Peygamber (s.a.v.) bulaşıcılığı sadece sözle, tebliğle ve reddetmeyle değil, en küçük bir şüphenin kalmaması için amelle de gösterdi.”

Câbir diyor ki: “Peygamber (s.a.v.) cüzzamlı birinin elini tutup onu kendi eliyle birlikte büyük bir ahşap yemek kabının içine koydu ve ‘Allah’a itimat ve tevekkülle ye!’ diye buyurdu.”⁵³⁹

Bu sîret ve yaşam metodu, Rasûlullah'ın temiz It-rat'ında da devam etti. Nitekim İmam Sâdık (a.s.) şöyle

536 Muhammed b. İsmâil Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, c. 7, s. 19.

537 Ahmed b. Hanbel, *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 269. İbn Abbas'tan; c. 1, s. 440. İbn Mes'ûd'dan; c. 2, s. 24. İbn Ömer'den.

538 Ahmed b. Hanbel, *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 440.

539 Ebû Dâvûd, *Sahîhu Süneni'l-Mustafâ*, c. 2, s. 160.

buyurmuştur: “Ali b. Hüseyin bineğinin üzerinde iken yemek yiyen cüzzamlı hastaların yanından geçiyordu. Onlar o hazreti yemeğe davet ettiler. İmam (a.s.) buyurdu ki: ‘Eğer oruçlu olmasaydım kesinlikle sizinle yemek yerdim.’ Evine geldiğinde yemek yapmalarını, hem de lezzetli yemek yapmalarını emretti. Sonra cüzzamlıları davet etti. Onlar da İmam (a.s.)’in yanında yemek yediler, o hazret de onlarla birlikte yedi.”⁵⁴⁰

Şimdiye kadar esaslı bir şekilde bulaşmanın olmadığı yolunda sakin ve mutmain bir yol kat ettik. Öyle ki onda hiçbir şekilde bulanıklık ve tereddüt yoktur. Aksine güçsüze güçlüyle yardım ediyoruz. Ve görülüyor ki nakledilen hadislerin, her ne kadar başkalarından da rivayet edilmişse de, çoğu Ebû Hureyre’denir.

Burada bu sakin güzergâhta ilerlerken ilk tufan esmeye başlıyor. Zira Buhârî şöyle diyor: “Ebû Hureyre, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: ‘Hastalığa neden olacak kimse sağlıklı kimsenin yanına gitmesin.’ Ebû Hureyre ilk hadisi unutmuştur. Diyoruz ki: Peygamberimiz (s.a.v.)’den ‘Bulaşma yoktur.’ diye hadis nakleden sen değil misin? Ama o, Habeş diliyle konuşuyordu. Ben onun, bunun dışında herhangi bir hadisi unuttuğunu görmedim.”⁵⁴¹

Burada şu soruyu sorma hakkımız doğuyor: Acaba Ebû Hureyre hakikaten ilk hadisi unuttu mu yoksa onun Habeş diliyle konuşmasında başka bir sır mı var? Derler ki insanın elinden bir şey düşerse ana diliyle konuşur ve diğer dilleri unuttur.

540 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 2, s. 123, 8. hadis; İbn Şehrâşûb, *Menâkıbü Âli Ebî Tâlib*, c. 3, s. 301; Allâme Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 46, s. 55, 94, 2 ve 84. hadisler; *Mâzenderânî*, *Şerhu Usûli'l-Kâfî*, c. 8, s. 342.

541 Muhammed b. İsmâil Buhârî, *Sahihu'l-Buhârî*, c. 7, s. 31.

Başka hadislerden anlaşılmaktadır ki Ebû Hureyre o hadisi unutmamıştır. Onu bilerek bırakmıştır. Zira Müslim, Ebû Seleme b. Abdurrahmân b. Avf'ın şöyle dediğini nakleder: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Bulaşıcılık yoktur." O, Rasûlullah (s.a.v.)'in, "Hastalığa neden olacak kimse sağlıklı kimsenin yanına gitmesin." diye buyurduğunu da rivayet etmiştir. Ebû Seleme diyor ki: "Ebû Hureyre, her iki hadisi de Rasûlullah'tan rivayet etmiştir." Bu merhale-den sonra Ebû Hureyre, Rasûlullah (s.a.v.)'in buyurduğu, "Bulaşıcılık yoktur." hadisi konusunda suskun kalıyor ve "Hastalığa neden olacak kimse sağlıklı kimsenin yanına gitmesin." hadisinin üzerinde sabit kalıyor.

Râvî diyor ki: Hâris b. Ebû Zebâb -Ebû Hureyre'nin amcasının oğlu- dedi ki: "Ey Ebû Hureyre! Ben senin, bu hadisle beraber başka bir hadisi naklettiğini duydum ve onun hakkında suskunluğu seçtin. Sen diyordun ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Bulaşma yoktur." Ama Ebû Hureyre onu itiraf etmedi ve dedi ki: "Hastalığa neden olacak kimse sağlıklı kimsenin yanına gitmesin." Hâris bu konuda onunla tartışmaya girdi. Ebû Hureyre sinirlendi ve Habeşçe Hâris'e dedi ki: "Ne dediğimi biliyor musun?" Hâris dedi ki: "Bilmiyorum." Ebû Hureyre dedi ki: "Dedim ki: Sakındım."

Ebû Seleme diyor ki: "And olsun canıma, Ebû Hureyre, Rasûlullah (s.a.v.)'in, 'Bulaşma yoktur.' diye buyurduğunu rivayet etti. Ama ben bilmiyorum ki Ebû Hureyre onu unuttu mu yoksa o iki hadisten biri diğerini nesh mi etti?"⁵⁴²

Sen ey okuyucu! Sanır mısın ben burada diyeyim ki, "Ebû Hureyre, 'Bulaşma yoktur.' hadisinin karşısında olan onca tanıklığın tanıklığından sonra ve ondan nakledilen onca hadisten sonra onu nakletmemiştir." Asla böyle bir

şey demeyeceğim. Çünkü Ebû Hureyre kesinlikle onu nakletmiştir.

Ama yine sanır mısın ki, Rasûlullah (s.a.v.)'in bu nedenle, “Bulaşma yoktur.” diye buyurduğunu söyleyeyim. Asla böyle bir şey demeyeceğim.

Acaba sanır mısın Rasûlullah (s.a.v.), onca hadisten sonra bulaşmayı reddetsin? Bu ihtimali de seçmeyeceğim.

Bu açıklamalara göre istidlâl güzergâhı engellerle karşılaşmaktadır. Ve bu, bu yolda karşılaştığımız ilk engeldir.

İkinci Engel

Daha önce *Sahîh-i Buhârî*'de Ebû Hureyre'den Peygamberimiz (s.a.v.)'nin, “Yırtıcı aslandan kaçtığın gibi cüzzam- lıdan kaç.” hadisini aktarmıştık.

Bu kaçmanın nedeni nedir? Acaba sapmaktan ve din- den çıkmaktan korkulduğu için mi? Hayır bundan do- layı değildir. Bu kaçmanın sebebi hastalığın bulaşmasın- dan dolayıdır.

Şeyh Sadûk, kendisine ulaşan hadiste diyor ki: Rasû- lullah (s.a.v.) buyurdu ki: “Aslandan kaçtığın gibi cüzzam- lıdan kaç.”⁵⁴³

-242-

Üçüncü Engel

Ahmed, *Müsned* adlı eserinde Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu yazar: “Bir yerde veba olduğunu duy- sanız orada inmeyin, oraya girmeyin ve bulunduğunuz yerde varsa oradan kaçmayın.”⁵⁴⁴

543 Şeyh Sadûk, *Men Lâ Yahduruhu'l-Fakîh*, c. 3, s. 557; Şeyh Sadûk, *a.g.e.*, c. 4, s. 357; Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 521; İbn Ebî Cumhur, *'Avâli'l-Leâli*, c. 1, s. 32, 8. hadis. Mürsel bir rivayettir.

544 Ahmed b. Hanbel, *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 180.

Eğer bulaşıcı değilse Peygamber (s.a.v.) neden vebanın olduğu yerde bulunmaktan sakındırmıştır? Hadiste Peygamber (s.a.v.)'in bu işi nehyetmesinin nedeni geçmemiştir. Diyebiliriz onun nedenlerinden belki biri hastalığın bulaşma ihtimalidir. Ama yine de burada hangi işten sakındırdığı belirtilmemiştir. O yüzden bulaşıcılık konusunun dışında bir şeyden bahsediyor olabilir.

Bu cevabın sıkıntısı vardır. Zira Müslim, Abdullah b. Abbas'tan şöyle rivayet eder: Ömer b. Hattâb, Şam'a geldiğinde Ebû Ubeyde İbnu'l-Cerrah ve arkadaşları onun yanına gelerek Şam'da veba olduğunu söylediler. İbn-i Abbas diyor ki Ömer dedi ki: "İlk muhacirleri yanıma çağırın." Ben onları çağırdım. Ömer onlara Şam'da veba hastalığı olduğunu söyleyerek onlara bu konuyu danıştı. Muhacirlerden biri dedi ki: "Sen bir iş için dışarı çıktın ve biz geri dönmeni uygun bulmuyoruz." Bir başkası dedi ki: "Diğer halk ve Rasûlullah'ın ashabı seninle beraberdirler. Biz, onları vebanın içine atmanı uygun bulmuyoruz."

Hikâye uzundur, özeti şudur: Ensar, Ömer'in dönmesi yönünde görüş bildirdi. Bunun üzerine Ömer onlara, "Sabah vakti döneceğim." dedi ve sabah vakti döndüler. Ebû Ubeyde dedi ki: "Allah'ın kaza ve kaderinden mi kaçırıyorsun?" Ömer, "Senin böyle bir şeyi söylememen gerekir. Evet, Allah'ın kaderinden Allah'ın başka bir kaderine kaçırıyorum." diye cevap verdi.

Bu sırada bazı ihtiyaçlarını karşılamak için orada bulunmayan Abdurrahman b. Afv geldi ve dedi ki: "Benim bu konuda biraz bilgim var. Ben Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu duydum: 'Bir yerde veba olduğunu duyduğunuzda oraya girmeyin. Eğer vebanın olduğu bir yerde iseniz oradan kaçmayın.'"⁵⁴⁵

Rivayetin, veba olan bir yere gitmenin intihar olduğu, Rasûlullah'ın diğer sahabelerine de bulaşacağı korkusu olduğu anlaşılmaktadır. Ama veba korkusundan ve orada olan halktan oraya yeni gelenlere hastalığın bulaşmasından dolayı değildir. Zira vebanın ortaya çıkmasının manası, sadece oranın bazı sakinlerinin bulaşıcı hastalığa yakalandıkları ve süratle başkalarına da bulaşacağıdır.

Bununla birlikte bu rivayete şöyle itiraz edilebilir: Veba olan bir yere gitmenin yasaklanması hastalık ve ölüm korkusundandır. Ama hastalığın bulaşmasından dolayı değil, sularının veya ortamının vebalı olmasından dolayıdır. Bu nedenle, “Bulaşma yoktur.” sözü aynı şekilde geçerlidir. Gerçi bu bile tereddütlüdür.

Dördüncü Engel

Cüzzamlı biri, biat etmek için Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in yanına geldi. Peygamberimiz (s.a.v.) ona geri gitmesini emretti ve o kişi Peygamber (s.a.v.)'e biat edemedi.⁵⁴⁶

Bu hadiste, sular veya ortamın vebalı olma ihtimali yoktur. Cüzzamlının hastalığının Peygamber (s.a.v.)'in sağlıklı ashabına bulaşma korkusu vardır. Ama hadisin senedine itiraz edilebilir veya emre uyulmayıp başka bir ihtimal verilebilir. Töhmetsiz korkusuna sahip olmak, başka birinin tesadüfi, aniden vb. cüzzam hastalığına yakalanması örneğinde olduğu gibi.

Beşinci Engel

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Belaya düşen kimselere az bakın ve onların yanına gitmeyin. Onların yanından geçtiğiniz zaman onlarda olan şeyin size bulaşmaması için yanlarından hızla geçin.”⁵⁴⁷

546 Şerîf Murtedâ, *Emâli's-Seyyidi'l-Murtedâ*, c. 4, s. 111.

547 İbn Sâbûr Zeyyâd, *Tibbu'l-Eimme*, s. 104; Allâme Meclîsî, *Bihâru'l-Envâr*, c. 59, s. 213, 9. hadis.

Hadis, hastalığın bulaşacağını söylüyor. Zira demek istiyor ki: Hastalara yaklaşmak veya yanlarından geçmek, hızlı bir şekilde yapılmazsa onların yakalandığı şeye yakalanılabilir. Bu da hastalığın bulaşması demektir.

Bu hadiste, hastalara bakmanın da hastalığın nedenlerden biri olduğu veya bulaşmada rol oynadığı yer almıştır. Ama az bakmak, az kalmaktan ve hastalarla az görüşmekten kinaye olabilir.

Altıncı Engel

Cüzzamlıdan uzak kalmanın gerektiğini gösteren hadisler vardır. *Men Lâ Yahduruhu'l-Fakîh* adlı eserde iki senetle Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilir: "Cüzzamlı biriyle konuşmanın keraheti vardır. Ama onunla arasında iki arşın olursa başkadır." Yine şöyle buyurmuştur: "Aslandan kaçtığın gibi cüzzamlıdan da kaç."⁵⁴⁸ Hadis, Şeyh Sadûk'un *el-Emâli* ve *el-Hisâl*, adlı eserlerinde de Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'den nakledilmiştir.

Bu hadis, kaidelere göre yakın olmayı sakındırmaktan başka bir şeye delalet etmese de halk, bulaşma konusunda uyarıda bulunduğunu anlamaktadır. Hadisin manası, "Ona yaklaşmayın yoksa saparsınız." veya "Size de bulaşır." değildir. Manası çok açıktır.

-245-

Yedinci Engel

Cüzzamlının kullandığı suyla hastalığın bulaşabileceği hakkında uyarıda bulunan hadisler vardır. Kuleynî, kendi senediyle birlikte İmam Rızâ (a.s.)'in şöyle buyurduğunu

548 Şeyh Sadûk, *Men Lâ Yahduruhu'l-Fakîh*, c. 3, s. 557, 3.914. hadis; Şeyh Sadûk, *a.g.e.*, c. 4, s. 357; Şeyh Sadûk, *Emâli's-Sadûk*, s. 378, zeyl 478. hadis; Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, s. 521, zeyl 9. hadis; İbn Ebî Cumhur, *Avâli'l-Leâli*, c. 1, s. 32, 8. hadis. Sebed zikredilmeden nakledilmiştir.

rivayet eder: “Gusül alınan bir suyla gusül alan kimse cüz-zam hastalığına yakalanırsa sadece kendisini kınasın.”⁵⁴⁹

Hadis, her ne kadar mutlak olsa ve onunla gusül alan birini -ister sağlıklı olsun ister hasta- kapsamına alsın da, kullanılmış suyla gusül alanın hasta olacağını ispatlamıyor. Hadis demek istiyor ki, “Böyle bir hastalığa yakalanırsa kendisini kınasın.” Ayrıca hadis bir kişinin kullandığı suyu kastetmiyor. Hadiste kastedilen hamamda kullanılmış su gibi onun kötü kokulu olarak adlandırılmasıdır. Cüz-zamlının gusletmesi ve onun kullandığı suyun ona karışma ihtimali vardır. Bunun ispatı için hadislerde birçok şahit göze çarpmaktadır.

Hadislere Yeniden Göz Atmak

Bulaşmanın olmadığını ortaya çıkarmak yolunda hareketimizi sınırlayan yukarıda sayılan bütün engellerden sonra anlaşılmaktadır ki en münasip yol, bu güzergâhtan dönmek ve kaybettiğimizi kabullenmektir. Özellikle çağ-layan sel gelecek olan muhalif hadisler incelendiğinde bize bulaşmayı kabul etmekten başka çare kalmamaktadır. Söz konusu hadisler üç tanedir:

Birinci Hadis:

-246-

Muteber senetle İmam Sâdık (a.s.)’dan, Mısır’da baş gösteren veba ve bir kişinin bir yerden bir yere gitmesi veya Mısır’dan başka bir yere gitmesi hakkında sorduklarında şöyle buyurdu: “Sakıncası yoktur. Şüphesiz Rasûlullah (s.a.v.), düşmanın hilesi ihtimalinin olduğu yerde ve onların içinde veba olduğu zaman, düşmandan kaçmalarını sakındırmıştır. Nitekim şöyle buyurmuştur: ‘Bu şartlarda vebadan kaçan savaştan kaçmıştır.’”⁵⁵⁰

549 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 503, 38. hadis.

550 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 8, s. 108, 85. hadis; İbn Sâbûr Zeyyâd, *Tibbu'l-Eimme*, s. 117.

İkinci Hadis:

İmam (a.s.)’a arz ettim ki: “Bir grup bir şehirde yaşıyor. O şehirde salgından ölümler var. Onlar başka bir şehre gidebilirler mi?” İmam (a.s.) “Evet” diye buyurdu. Dedim ki: “Bize, Rasûlullah (s.a.v.)’ın bu işi yapanlara itiraz ettiğini haber verdiler.” İmam (a.s.) şöyle buyurdu: “O grup, düşmanın karşısında duran gruptu. Bu nedenle Rasûlullah (s.a.v.) mevzilerinde kalmalarını ve oradan başka bir yere gitmemelerini emretti. Öldüklerinde oradan intikal ettirildiler. Çünkü onların oradan başka bir mekâna intikal etmeleri savaştan kaçmak gibiydi.”⁵⁵¹

Üçüncü Hadis:

Ashabdan biri Ebu’l-Hasan’dan Hz. Ali (a.s.)’a, “Bir şehirde veba baş göstermişse ve ben oradaysam o şehirden başka bir yere gidebilir miyim?” diye sorduğumda, İmam (a.s.), “Evet” diye buyurdu. Dedim ki: “Bir köyde olsam oradan gidebilir miyim?” İmam (a.s.), “Evet” diye buyurdu. Dedim ki: “Bir evde olsam oradan ayrılabilir miyim?” İmam (a.s.), “Evet” diye buyurdu. Dedim ki: “Biz, Rasûlullah’ın şöyle buyurduğunu duyduk: ‘Veba’dan kaçmak, savaştan kaçmak gibidir.’” İmam (a.s.) şöyle dedi: “Rasûlullah (s.a.v.) bu sözü, sınırlarda düşmana yakın olan, vebanın baş gösterdiği bir bölgede bulundukları için oradaki mevzilerini terk eden grup hakkında buyurdu. Bu nedenle Rasûlullah (s.a.v.) bu sözü onlar hakkında buyurmuştur.”⁵⁵²

-247-

Tüm bu hadislerden birkaç nokta elde edilmektedir:

1. Ebû Hureyre, “Bulaşma yoktur.” hadisini duymuş ve onu rivayet etmiştir.

551 Şeyh Sadûk, *‘İlelûş-Şerâi*, c. 2, s. 520, 1. hadis; Allâme Meclisi, *Bihâr-ru’l-Envâr*, c. 6, s. 121, 3. hadis.

552 İbn Sâbûr Zeyyâd, *Tibbu’l-Eimme*, s. 117; Eş-Şeyh es-Sadûk el-Kummi, *Me’âni’l-Ahbâr*, s. 254, 1. hadis.

2. Ebû Hureyre, bazılarının dediği gibi, “Bulaşma yoktur.” hadisini rivayet ettiğini unutmamıştır.
3. Rasûlullah (s.a.v.), “Bulaşıcı değildir.” diye buyurmamıştır. Sadece belli bir yerde vebadan ve taundan kaçmaktan sakındırmıştır.
4. Ebû Hureyre'nin, “Bulaşıcı değildir.” hadisinde sesiz kalmasının nedeni sadece Rasûlullah (s.a.v.)'in bu hadisi söylediğini anlamış olması ve yalnızca vebadan kaçmayı sakındırmış olmasıdır. Bu manayı hem Ebû Hureyre hem de ashab nakletmişlerdir. Bunun için şöyle demişlerdir: “Bulaşıcı değildir.” ve “Kim hastalığa neden olsa sağlıklı kimsenin yanına gitmesin.” hadislerinin uyuşmadığını görünce onu inkâr ettiler.
5. Eğer bazı ilk muhacirler Ömer'i dönmekten sakındırdıysa bunun tek nedeni onların durumunun düşmanın karşısında yer alan kimselerin durumu gibi olması ve bu durumdan kaçmanın savaştan kaçmak gibi olması nedeniyledir.
6. Bazı ilk muhacirler ve ensar dönme yönünde görüş bildirdiler. Çünkü hastalığın onlara da bulaşma korkusu vardı. Ve onlar “Bulaşma yoktur.” hadisini duymamışlardı.
7. Bu hadisler, vebadan kaçmanın her ne şekilde olursa olsun yasak ve haram olmadığını gösterirler.

Burada geriye şu nokta kalmaktadır ki bu rivayetler senetleri muteber ve sağlam olsalar ve birbirlerini teyit etseler de açıkça bulaşmanın gerçekleştiğine delâlet etmemektedirler. Hadislerin en fazla gösterdiği şey, veba ve koleradan kaçmanın haram ve yasak olmadığıdır. Bulaşıcılık vardır, ancak hadisler en iyi görüş bulaşıcılıktan kaçmak olsa da bunu söylememektedir. İkinci hadis,

Müslümanlarda sayısız ölüm olduğunu göstermektedir. Burada bulaşıcı hastalık düşman ülkelerden yayılmıştır. Ancak bu bulaşma tam olarak açık değildir.

Veba ve koleranın bulaşıcı olduğunu reddeden ve kabul eden teoriler yeterli değildir. Bu yüzden birbirine tenakuz olan her iki ihtimali de incelemek gerekir. Her ne kadar bulaşıcılıkla ilgili hadisler senet ve delâlet yönünden daha sağlam olsalar da ihtimalleri incelemenin sakıncası yoktur.

Çelişki ve İhtilafın Giderilmesi

Bulaşıcılığın olmadığını söyleyen hadislerle olduğunu söyleyen hadisler arasındaki çelişkiyi gidermek hakkında birkaç görüş ve ihtimal vardır.

Birinci İhtimal

İleride de görüleceğe üzere hastalıkların sebeplerinden biri hastalığı kabul etmek ve ona teslim olmaktır. Başka bir ifadeyle kendini hasta görmek ve ona inanmaktır.

Bulaşıcılık, hastalığı uğursuz görme vb. şeyler geçmişte de vardı. İnsanlar onları kabul ediyor ve inanıyorlardı. Nitekim daha önceki hadislerde Arap kişinin, Peygamberimize (s.a.v.) yaptığı itirazdan bu anlaşılmaktadır. Hâkim inanç ve mevcut perişanlık hastalığının sebebidir.

Bu yüzden Peygamberimiz (s.a.v.), bu inancı zihinlerden kazımak ve değiştirmek için “Bulaşma yoktur.” diye buyurmuştur. İnancın değişmesiyle bulaşma da ortadan kalkmaktadır. Bu açıklamaya göre Peygamberimiz (s.a.v.)’in, “Bulaşma yoktur.” hadisinin manası, bulaşmanın reddinin inanç dairesinin dışında olduğu veya inancın olmadığıdır.

Bu ihtimal her ne kadar şaşırtıcı bir şey olsa da ben onun kokusunu bazı hadislerden alıyorum. Örneğin, şarapla tedavinin yasaklanması böyledir. Hâlbuki soruyu soran ondan faydalanmaktadır. Ameliyatla tedavi de böyledir. Bu o zamanlar yaygındı ve Peygamber (s.a.v.) ondan sakındırmasına rağmen hasta ameliyat olduktan sonra iyileşiyordu. Veya çoğu ilaç acı olmasına rağmen acı ilaçlarla tedavi etmenin yasaklanması ve tatlı ilaçlara dönülmesi de böyledir. Bütün bunlar inşallah ilgili bölümlerde ele alınacaktır.

Dolayısıyla Peygamber-i A'zâm (s.a.v.) bu inancı bitirmek için çaba gösterdi, ta ki onun etkisini azaltsın. Onu ve etkisini bitirmekte fayda vardı.

Bu konuyu Rasûlullah (s.a.v.)'in şu hadisi teyit etmektedir: “Uğursuz görme şirkettir ve iyi zandan başkası bizden değildir.”⁵⁵³ Bu hadis sahih ise o dönemde hastalığı uğursuz görme vardı ve etkisi de görülüyordu. Çünkü halk ona inanıyordu. Yine o dönemde bulaşma vardı. Bu hadisteki en iyi ihtimal budur.

Buraya kadar söylenenleri göz önüne aldığımızda Peygamberimiz (s.a.v.)'in buyurduğu, “Hasta olan kimse sağlıklı kimsenin yanına gitmesin.” veya “Cüzzamlıdan kaçın.” hadislerinden maksadın uyarı olduğu ortaya çıkmaktadır. Ama bu, insan bulaşmaya inandığı ve onayladığı zaman olur. Peygamberimiz (s.a.v.) bulaşmayı kabul etmediği için cüzzamlının elinden tutar, elini tabağın içine daldırır ve “Allah’a itimat ve tevekkül ederek ye.” diye buyururdu. Aynı şekilde evladı Ali b. Hüseyin (a.s.) cüzzamlılar için yemek pişirtir ve kendisi onlarla beraber yedi.

Bu ihtimal güçlü olmasına rağmen bazı itirazlarla karşı karşıyadır:

553 Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî*, c. 3, s. 84.

Birinci İtiraz: Kabul etmek gerekir ki insanın hayvanlar hakkındaki inancı da etkilidir. Zira bulaşmanın olmadığını söyleyen hadislerin çoğu develerin, uyuz hastalığına yakalanmış deveyle cinsel ilişkiye girmesiyle hastalığın bu develere bulaşmasından söz etmiştir. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.): “Bulaşma yoktur; ilk olarak kim bu hastalığı bulaştırmıştır.” diye buyurmuştur. Bizim başkasına olan inançla -Yogilerin başkalarına etki etmeleri gibi- ve nazar gibi şeylerin etkileriyle sorunumuz yoktur.

İkinci İtiraz: Bulaşma yoksa kaçma konusunda abartıya gerek yoktur. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Aslandan kaçtığınız gibi cüzzamlıdan kaçın.”

İkinci İhtimal

Peygamberimiz (s.a.v.)’in, “Bulaşıcı değildir.” sözünden maksat, eğer günah, ecel gibi ilk ve temel sebepler olmazsa bulaşıcılığın, hastalığın ortaya çıkmasında etkili olmayacağıdır. Çünkü bu sebeplerden biri olmazsa hastalık bulaşmayacak, dolayısıyla insan veba hastalığına yakalanmış kimselerin arasında olsa bile hastalanmayacaktır.

Bu söz, bulaşmanın başlı başına etkili olmadığı manasına gelmektedir. Bu nedenle bulaşıcılık tek başına sebep değildir, sebeplerden biridir ve onun ortaya çıkması başka şartlara bağlıdır. Peygamberimiz (s.a.v.) demek istiyor ki, “Günah işleme ki hastalık sana bulaşmasın.” Yani günah olmazsa hastalık bulaşıcı olmayacak ve ancak günah işlenirse bulaşacaktır.

Bu iddiayı teyit eden şey şudur: Eğer veba bir yerden geçerse bazı kimselere bulaşır, bazılarına da bulaşmaz. Hatta hastalardan uzak kalan ve ihtiyatlı davranan biri bazen bu hastalığa yakalanırken onların içinde olan, ölümlerin cesetlerini taşıyan ve tedavi eden kimselere bulaşmadığı görülür.

Yine Peygamberimiz (s.a.v.)'in cüzamlılarla yemek yemesi de bu iddiayı desteklemektedir. Bunun tek nedeni vardır ki o da Peygamber (s.a.v.)'e günah işlememesi sebebiyle hastalık bulaşmamasıdır. Bu sözle, “İnsan günah işlemezse bulaşma gerçekleşmeyecektir.” ihtimali güçlenmektedir.

Dolaylı nedenlerden ikincisi bu konuyu ispatlamaktadır. Yani birçok hadiste, “Her musibet, hastalık, baş ağrısı ve ateş günahın etkisiyle meydana gelir.” diye buyrulmaktadır. Bu konuda söz konusu bölüme bakılmalıdır.

Veba çoğu zaman ölümle sonuçlandığından ecelin geldiği manasına gelir. Bu nedenle vebanın sebebi eceldir, günah değildir. Ve ecel gelmişse ondan kaçmanın faydası yoktur. Ama vebaya yakalanmak kesin bir şey değildir. Zira insan bazen vebaya yakalanmaz, ama bir yırtıcı hayvanın onu yemesi veya trafik kazası geçirmesi ya da ishal vb. sebeplerle de ölebilir.

Kaldı ki Şeyh Sadûk, *Men Lâ Yahduruhu'l-Fakîh* adlı eserinde, “Cüzamlıdan kaç.” hadisini aktardıktan sonra şöyle yazmıştır: “Hadis, Peygamberimiz (s.a.v.)'in buyurduğu, ‘Ne bulaşma vardır, ne hastalığı uğursuz görme, ne de ham.’ hadisiyle çelişmektedir. Zira o hazretin bu sözden maksadı, ‘Bulaşma, hastalığı uğursuz görme gibi sebepler kendi başlarına etki eden sebeplerdir. Ama Peygamber (s.a.v.) onlara böyle olmadığını, her şeyin Allah'ın iradesine bağlı olduğunu bildirmiştir.”

Sonuç

Bulaşma, hastalığın yeterli sebebi ve genel bir önerme değil, belirsiz önerme ve eksik sebep olduğundan bazen

tersi çıkar. Tıp bile bunun genelliğini iddia etmemektedir. Nitekim Üstad Şarânî de bunu söylemektedir.⁵⁵⁴

Ancak Peygamberimiz (s.a.v.)'in buyurduğu, “İlk olarak hastalığı bulaştıran kimdir?” hadisi bu varsayımın sorgulanmasına neden olmaktadır. Zira demek istiyor ki hastalığın sebebi genel anlamda bulaşma değildir. Yoksa ilk olarak bulaştırmayı kim gerçekleştirdi? İlk hastalığın sebebi bulaşma değildir ve bulaşmanın onda dahilî yoktur. Diğer hastalıklar da aynı şekildedir.

Ama birisinin bulaşmanın da içinde olduğu hastalığın nedenlerinin çeşitliliğini iddia etmesi mümkündür. Ama bu varsayıma göre Peygamberimiz (s.a.v.)'in istidlâli geçersiz olacağından onu seçemeyiz.

Yukarıda söylenenlere şunu da ekleyebiliriz, Peygamber (s.a.v.), o Arap kişiyi uyuz hastalığına yakalanmış deveyi ayırmaktan menettiğinde ve İmam (a.s.) hasta deveyi alma hakkında soran kişiye almasını ve diğer develerinin içine katmasını söylediğinde o ikisine sanki yanlış cevap vermiş olur. Çünkü hastalığın başka sebeplerinin olma ihtimali de vardır ve hasta deveyi diğerlerinin içine katmak ve onlardan ayırmamakla sebep oluşur. Bu şekilde hastalık ortaya çıkar ve bütün develer ölür. Oysa onların ölmeleri sadece Peygamber (s.a.v.)'in menetmesi ve İmam (a.s.)'in izniyle olmuştur. Böyle bir şey ise mümkün değildir.

-253-

Her neyse, Allah'ın iradesi şartını getirmek demek, hastalığın ortaya çıkmasında birkaç şeyin dahilî olduğunu ve onların tümünün bir araya gelmesinin Allah'ın iradesine bağlı olduğunu kabul etmek demektir. Bu şart bulaşmanın sebepteki ayrıntısını reddetmemekte ve Allah'ın iradesinin bulaşma veya başka bir neden olmadan gerçekleştiği manasına gelmemektedir. Zira Yüce Allah, işleri onların sebepleri olmadan yürütmez.

554 Şeyh Sadûk, *Men Lâ Yahdüruhu'l-Fakîh*, c. 3, s. 557.

Üçüncü İhtimal

Engel olmaktan kasıt, etkileri ve ahkâm açısından. Zira Peygamberimiz (s.a.v.)'in, “Bulaşıcı değildir.” sözünden kastı, bulaşmanın herhangi bir şer’î hükmü ve etkisi olmamasıdır. Bu yüzden hastalığı sağlıklı birine bulaştıran kimse her ne kadar hastalığa ve ölüme neden olsa da hastalığın bulaştığı canlı hayvan olursa sorumlu değildir; insan olursa da ne kısas vardır ne de diyet.

Bu ihtimal her ne kadar kelimeyi kaldırmada mecazı ya da kelimedeki mecazı gerektirse de cinsin olmadığını gösteren *Lâ* edatının olduğu bunun benzeri cümleler, şeriat dairesinde bu manayı irade etmektedir. Örneğin, “İslâm’da ruhbanîyet yoktur.”, “İslâm’da zarar ve ziyan yoktur.”, “Evlatla baba arasında faiz yoktur.” vb. hadislerde de böyledir. Bunlardan maksat, ruhbanlığın meşru ya da mubah olmadığı, zararın hükmünün olmadığı ve babayla evladın arasında faizin olmadığıdır.

“Bulaşıcı değildir.” sözünün manası da aynıdır. Yani hükmü yoktur. Yani ne kısası ne diyeti ne de kefaleti vardır. Savaştan kaçmayı veya sınırları bırakmayı caiz kılmaz.

Bütün bunlar hükmün olmadığına yorumlansa ondan kaçma yolu olmadığı içindir. Zira Müslümanların arasında zarar denen şey olduğu için zararın varlığı reddedilemez. Bu yüzden ondan hükmü ya da etkilerini kaldırıyoruz. Burada da bulaşma ve uğursuz görme vardır. Ama reddedilen şey onun şer’î hükümleridir. Bu nedenle onun etkileri şeriate göre yok hükmündedir.

Yine diyorlar ki, “Ümmetimden bilmediği, gücünün yetmediği, fal, vesvese... kaldırılmıştır.” hadisinden maksat, ümmetten bilmediklerinin hüküm ve etkilerinin kaldırılmış olduğudur. Çünkü ümmetin bilmediği şeylerin olduğu gerçektir. Gücünün yetmediği şeylerin varlığı da

aynı şekilde gerçektir. *Ref Hadisi* diye bilinen bu hadiste ahkâm ve etkilerinin olmadığına irade edildiği kesindir.

Bu hadis, “Bulaşma yoktur.” hadisinden maksadın bu mana olduğuna delildir. Zira her iki hadiste, kötü fal gibi ortak maddeler vardır.

Genel olarak mukaddes Şâri’/kanun koyucu yaratıcı olarak değil, şâri’ olarak onun şeriatının dairesinde olan şeyi men ve refeder. Ve Şâri’, kanun koyucu olarak koyduğu ve kaldırdığı şeyi kaldırır. Ama yaratıcılık dairesi içinde olan bir şeyi kaldırmaz ve menetmez. Dolayısıyla Şâri’, şâri’ adına yaptığı ve sabitlediği her şey, Şâri’nin hükmü ve kanunî eseridir.

Şimdiye kadar söylenenlerden anlaşılmıştır ki “Bulaşma yoktur.” hadisiyle, “Hastalığa sebep olacak kimse, sağlıklı kimsenin yanına gitmesin.” hadisi çelişmemektedir. Çünkü birinci hadis kanun koyma makamındadır, ikinci hadis hastalığın icadı, yaratılması ve gerçekleşmesidir.

Dördüncü İhtimal

Yüce İslâm Peygamberi (s.a.v.), “Hastalık bulaştırma ihtimali olan kimse, sağlıklı kimsenin yanına gitmesin.” sözüyle bulaşıcılığı ispat etmek ve bunun için uyarıda bulunmak istemektedir. Demek istediği şudur: Töhmetsizlikten uzak durmak güzel bir şeydir. Bu töhmet alanlarından biri hasta kimsenin sağlıklı kişinin yanına gitmesidir. Zira eğer sağlıklı kişi hasta olursa çevresindekilerin şöyle söyleme ihtimali vardır: “Onun hastalanma sebebi hastalıklı kişinin onun yanına gelmesi ve hastalığını bulaştırmasıdır.” Bu iş çatışmaya ve anlaşmazlığa neden olabilir.

Peygamberimiz (s.a.v.) bulaşma meselesinin halkın zihnine yerleştiğini ve bunun töhmetlere ve ihtilaflara neden olduğunu bildiğinden iki şeyi yapmaya çalıştı:

Hastalıklı kimseyle sağlıklı kimsenin birbirine karışmasını menetti. Zira aksi halde bu çatışma, töhmet ve düşmanlığa neden olabilirdi.

İnsanlara, bulaşma denen şeyin olmadığını anlatmak istemiştir. Allah yarattığı herkesin ecelini ve musibetlerini yazmıştır. Nitekim bu konu daha önce aktardığımız hadislerde geçmiştir.

Bu şekilde iki grup hadis arasındaki çelişki ortadan kalkmış olur ve aralarında bir uyumluluk olduğu ortaya çıkar.

Ama bu ihtimal, “Hastalığa sebep olacak kimse, sağlıklı kimsenin yanına gitmesin.” gibi bir hadiste faydalı, “Cüzzamlıdan aslandan kaçtığınız gibi kaçın.” gibi bir hadiste faydasızdır. Bu, töhmet doğuracak yerlerden değildir. Çünkü sağlıklı insanın kendisi cüzzamlıyla ilişkiye girmiş ve ondan kaçmamıştır.

Ancak, kaçmayı emretmenin nedeni insanın, hastalığının kendisine bulaşmasından kesin olarak uzak kalması değildir. Başka bir nedenin bulunma ihtimali de var. Zira hadiste bulaşmanın gerçekleşmesine dair açıkça bir ifade gelmemiştir. Ama bu ihtimal çok uzak bir ihtimaldir ve halkın anlayışının tersinedir.

-256-

Beşinci İhtimal

Bulaşmanın olmadığını söyleyen hadisler sadece bununla yetinmemiş, uğursuzluk, *hamm*, gulyabani ve *safr* gibi şeylerin olmadığını da söylemişlerdir.

Bir kimse insanların korkularını ve farklı inançlarını anlamak isterse onların savaş ve yağmalama gibi zor zamanlarda yaptıklarına baksın. Örneğin, insanlar bir kuşun uçuşması, bir çadırın yıkılması ya da bir çocuğun sözüyle savaşmaktan vazgeçerler.

Yine çöle veya kimsenin olmadığı yerlere gidip gelen kimseler vehimlere, boş kuruntulara kapılırlar ve gulyabani, *hamm* gibi şeyler gördüklerini zannederler. Gulyabani, cinlerin büyüğü demektir. *Hamm*, ölmüş kişinin ruhuna denir. Bu yüzden onlar mevzilerini terk edip hudutları boş bırakırlar. Zira gulyabani, *hamm* veya benzeri şeyler gördüklerini zannediyorlardır.

Aynı şekilde bulaşma meselesi mevki ve mevzilerini terk edenlerin takıntılarında biridir. Ve bu işi veba hastalığı kendi topraklarında veya düşmanın topraklarında görüldüğü zaman yaparlar.

Netice itibariyle bütün bunlar, Müslümanları önemli işlerden ve düşmanlarla savaşmaktan alıkoymakta ve onları mevzi ve mevkillerini bırakmaya teşvik etmektedir. Yine sınırları korumak ve düşmana karşı direnmek gibi Peygamber (s.a.v.)'in onlara verdiği görevleri yerine getirmekten kaçınmalarına neden olur.

Bu nedenle Peygamber (s.a.v.), “Ne bulaşıcılık, ne hastalığı uğursuz görme, ne *hamm*, ne gulyabani... vardır.” diye buyurmuştur. Hadislerdeki farklılıklara göre, yani insanı savaşmaktan, vazifesini yerine getirmekten, sınırlara gidip gelmekten ve düşmana karşı gelmekten alıkoyan ne bulaşma var ne hastalığı uğursuz görme ne *hamm* ne de gulyabani.

- 257 -

Bu hadis, bulaşmanın olmadığını söylememektedir. Çünkü daha önce aktarılan muteber hadislerden bazıları bulaşmanın olduğuna işaret edilmiştir.

Söz konusu rivayetlerden birisi, *el-Kâfi*'de muteber senetle Halebî'nin şöyle söylediğini rivayet eder:

“İmam Sâdık (a.s.)'a Mısır'da ortaya çıkan veba hakkında sordum ve dedim ki: ‘Bu yüzden birisi oradan başka bir yere gidiyor. Veya Mısır'dan göç ediyor.’ İmam (a.s.)

buyurdu ki: 'Sakıncası yoktur. Allah Rasûlü (s.a.v.)'in mekân değiştirmeyi yasaklamasının nedeni düşmanın hile yapma ihtimalinden dolayıdır. Dolayısıyla o insanların arasında veba ortaya çıktığında onlar ondan kaçtılar. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu: 'Vebadan kaçan savaştan kaçan gibidir.' Çünkü o hazret onların mevzilerini ve üslelerini boşaltmalarını istemiyordu."⁵⁵⁵

Bunu, Rasûlullah (s.a.v.)'den rivayet edilen şu hadis teyit etmektedir: "Çok yakında Şam'a gideceksiniz ve zafer elde edeceksiniz. İltihap veya yosun gibi hastalıklar göreceksiniz ki insan ona yakalanır. Ve Allah, onun vasıtasıyla onları şehadete ulaştıracak ve amellerini temizleyecek."⁵⁵⁶

Her halükârda bulaşma var ve bu durumu "Bulaşma yoktur." veya "Vebadan kaçan savaştan kaçan gibidir." hadislerinde görmüştünüz. Bütün bu hadisler savaşa ve savaş kanunlarına özgüdür.

Dolayısıyla mücahidlerin sarsılmasına neden olan ne onları düşmanla karşı karşıya gelmekten alıkoyacak bulaşma vardır, ne savaşmaktan ve mukabele etmekten sakındıran hastalığı uğursuz görme, ne korkutan gulyabani, ne uçan *hamm*/ruh ve ne de benzeri şeyler... Bu savaş dinin ayakta kalmasını sağlayan mukaddes bir savaştır ve Peygamber (s.a.v.)'in sözünden gayrı hiçbir şey mücahitleri bu savaştan alıkoyamaz.

Peygamber (s.a.v.)'in ve İmamların (a.s.) sözlerinin üslubunu bilenlerin te'villerine sakın kanmayın. Yine Peygamber (s.a.v.)'in belli yerlerde buyurduğu hadislerden haberi olmayan ve bu sözlerin ağırlığından haberi olmayan râvîlere de...

555 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 8, s. 108, 85. hadis; İbn Sâbûr Zeyyâd, *Tıbbu'l-Eimme*, s. 117; ; Hürri el-Âmilî, *Vesâilu's-Şîâ*, c. 2, s. 645, 2.552. hadis.

556 Muttakî el-Hindî, *Kenzu'l-'Ummâl*, c. 10, s. 78, 28.441. hadis; Ahmed b. Hanbel, *Müsned-i Ahmed*, c. 5, s. 241; Nureddin el-Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid*, c. 2, s. 311.

Benim bakış açımıla “Bulaşma ve kötü fal yoktur...” hadisi ezberi kolay olsun diye mana açısından toplanmış çeşitli lafızlarla hadis mecmuasıdır. Zira “Bulaşma yoktur.” hadisinin aslı şöyledir: “Vebadan kaçan hücumdan kaçan gibidir.”

Altıncı İhtimal

Peygamber (s.a.v.)’in, “Bulaşma yoktur.” sözünden muradı hastalığın birinden başka birine intikalidir. Nitekim o (s.a.v.) “İlk hastalığı bulaştıran kimdir?” diye buyurmuştur.

Bu hadis nihayetinde demektir ki veba bir şehre girmiştir ve bu, su ve havanın kirliliğinden dolayıdır. Dolaşısıyla hastalığın nedeni bu kirliliktir. Bulaşma, etki etme ve etkilenme diye bir şey yoktur. Bu yüzden, “Vebanın olduğu yere gitmeyin.” diye buyurmuştur. Yine, “Veba ve taunun olduğu şehirden ve evden çıkmanın sakıncası yoktur.” diye buyurulmuştur. Buna göre hastalığın sebebi şehir ve ev olarak gösterilmiştir.

Bir başka hadiste Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: “Taun, İsrailoğulları’ndan bir gruba gönderilen azabın geriye kalanıdır. Bu yüzden ne zaman sizin bulduğunuz bir yerde görülse oradan çıkın.”⁵⁵⁷

-259-

Yine şöyle buyurmaktadır: “Veba, Yüce Allah’ın sizden önceki ümmetleri onunla helak ettiği azaptır. Ondan geriye az bir şey kalmıştır. Bazen geliyor bazen gidiyor.”⁵⁵⁸

Hava kirliliğine şu hadis delâlet etmektedir: “Hastalığın inmesinde başka maslahatlar vardır. Çünkü bedenleri

557 Es-Suyûtî, *Câmi’u’s-Sağîr*, c. 2, s. 139, 5.328. hadis; Muttaki el-Hindî, *Kenzu’l-Ummâl*, c. 10, s. 77, 28.432. hadis.

558 Ahmed b. Hanbel, *Müsned-i Ahmed*, c. 5, s. 207-208; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, c. 11, s. 146, 20.158. hadis; Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Kebîr*, c. 1, s. 131, 273. hadis.

yumuşatır, havanın koyuluğunu/karanlığını giderir ve mevcut vebayı ortadan kaldırır.”

Yine şöyle buyurmuştur: “Bir şehre girdiğinizde oranın soğanını yiyin ki oranın vebası sizden uzak olsun.”⁵⁵⁹

Suyun kirliliğini gösteren şey, İmam Zeynelâbidîn (a.s.)’in düşmana yaptığı şu bedduadır: “Sularını vebayla karıştır ve hastalıkları onlara yedir.”⁵⁶⁰

Daha başka birçok hadis vardır ki bu hadisler, vebaya, su ve havada olan hastalıkların nedenlerine dikkat çekip, insanlarda değil de onların yaşadıkları beldelerde hastalık olduğunu göstermektedirler. Dolayısıyla bulaşma yoktur.

Şöyle bir itiraz gelebilir: Yer, su ve havanın kendilerinin etkisi bazı hadislerde geldiği gibidir: “Vebadan kaçan savaştan kaçan gibidir.” hadisi mutlaktır. Şartsız olduğundan yer, su ve havayı da içine aldığı için, söylenen şekilde yer ve su etkili değildir. Dolayısıyla bu hadis vebalı yerden firar etmenin yasak olduğunu ve onun etkisinin olmadığını gösterir. Öyleyse yer ve havanın etki ettiği neye dayanarak söylenmektedir?

Bu soru ve itirazın cevabı şudur: Hadis -ileride görüleceği üzere- sınır boylarındaki askerler hakkında söylenmiştir. Nitekim daha önce güvenilir hadislerde bu konu işlenmişti.

Bunu Peygamberimiz (s.a.v.)’in şu hadisi de teyit etmektedir: “Çok yakında Şam’a gideceksiniz ve zafer elde edeceksiniz. İltihap veya yosun gibi deride görülen hastalıklarla karşılaşacaksınız ki, insan ona yakalanır. Ve Allah, onun vasıtasıyla onları şehadete ulaştıracak ve amellerini temizleyecektir. Burada kim vebadan kaçarsa savaştan

559 Kuleynî, *el-Kâfî*, c. 6, s. 374, 5. hadis; Fazl Tabersî, *Mekârimu’l-Ahlâk*, s. 182.

560 İmam Zeynelâbidîn, *es-Sahîfet u’s-Seccâdiye*, s. 136; Allâme Meclîsî, *Bihârü’l-Envâr*, c. 10, s. 172.

kaçmış gibidir. Ve kim ona sabrederse kendisine şehit sevabı verilecektir.”

Burada geriye iki konu kalıyor:

1. Hastalığın sebebi su ve havaysa ve birinden diğere hastalık geçmiyorsa Peygamberimiz (s.a.v.)’in buyurduğu, “Aslandan kaçtığın gibi cüzzamlıdan kaç!” sözü neye delildir ve ne anlama gelir?

Hadis özel bir olay için söylenmiş bir hadistir -vebadan kaçmak gibi-. Muhatabın liyakatinden dolayı ya da cüzzam hastalığının özelliği hakkında söylenmiştir, diye iddia edilebilir. Bu iddia muhtemel olsa da delili yoktur.

2. Peygamberimiz (s.a.v.)’in buyurduğu, “Hastalığa neden olacak kişi sağlıklı kişinin yanına gitmesin.” sözü, bulaşma yoksa ve bir kişiden başka kişiye hastalık geçmiyorsa neye delildir?

Cevap daha önce söylenen şeydir. O da şuydu: Yasaklama, bulaşmanın gerçekleşmesi ya da gerçekleşmemesi değil, töhmete düşmekten uzak kalmaya delildir. Bu da uzak bir ihtimal olup onun için bir delil bulunmamaktadır.

Bu ihtimale göre şöyle bir netice alınır: “Bulaşma yoktur.” sözünün manası şudur: Hastalık bir kişiden başka birine geçmez. “İlk hastalığı kim bulaştırdı?” hadisinin manası ise şudur: Bulaşma hastalığın sebebi değildir veya hastalığın sebebi bulaşmayla sınırlı değildir. “Hasta kimse, sağlıklı kimsenin yanına gitmesin.” hadisinin manası ise şudur: Halkın inancına göre, böyle bir durumda hasta kişi, sağlıklı kişinin hastalanmasına neden olmuş olmakla töhmet altında kalacaktır. “Vebalı yere girmeyin.” hadisinin manası: “Oranın havasını almayın, suyunu içmeyin.” demektir. Çünkü bunlar hastalığın nedenidir. Bu söz, düşman karşısında ve vebalı yerde olan kimse içindir. Yani havasında ve suyundadır. Alameti ise orada yaşayanların

hasta olmasıdır. Onların hastalığı başkalarının hasta olma nedeni değildir.

Buraya kadar söylediklerimizin tümü ilâhî irade ile birlikte olursa geçerlidir. Bu sözün manası hastalığın bulaşmasının sayısız sebeplerinin olduğudur. Örneğin: Günah işlemek, tövbe etmemek, cezaları önleyecek ve günahları silecek iyilikler yapmamak veya ecelin gelmesi bu sebeplerdendir. Ya da tersini söylersek Allah'ı hoşnut etmek için Allah yolunda feda olmak gibi imtihan ve sıkıntılara hazır olmak; vücut dirençsiz haldeyken koleraya yakalanma imtihanına hazır olmak; aşırı yemek, hazımsızlık, kederlenmek ve sadece ilâhî iradenin bir araya getirebileceği diğer sebeplerle imtihanlara hazır olmak gibi durumlar hastalığın bulaşmasına engel olabilir. Bu yüzden bir bakıyorsunuz vebanın bulunduğu yerden uzak olan kimse hastalığa yakalanırken vebanın içinde olan yakalanmamaktadır.

Şimdi şöyle bir soru karşımıza çıkmaktadır: Acaba hastalık, bulaşmayı ispat eden hava ve suyun kirlenmesine neden olur mu? Cevap: Bu ihtimali savunan kimse “Hayır” diyebilir ve “Veba, yerde gerçekleşen azaptan geriye kalandır, yani gökten ve havadan nazil olandır.” hadisini delil gösterebilir.

-262-

Değiniilmemiş Bir Konu

Çok yakında beşinci sebepte de görüleceği üzere hastalık sebeplerinden bir diğeri -gerçekte birçok hastalığın temel sebebi- şeytandır. O, insanın bedenine nüfuz edebilen, kan gibi damarlarda akan, çoğalan, artan ve bedene hâkim olan soyut ve ince bir cisimdir. Bu da hastalıkların ortaya çıkmasıyla ve onlara yakalanmakla sonuçlanır. Şeytan, hastanın bedeninde hastalığın sebebini artırır, bedenin bütün organlarına ulaşır, katı ve sıvı tüm organlarda

görülür, hatta bedenin iç ve dış havasına temas eder. Sağ-
lam bedene intikal eder ve bedene su ve havayla girer.

Bu, günümüzün ileri teknolojiyle gözlemlenebilen
ve araştırılabilen bir şeydir. Şeriatta da bu konuyu des-
tekleyen veriler vardır. Örneğin, *Müsned-i Ahmed*'de Pey-
gamberimiz (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
“Cüzzamlıya uzun uzun bakmayın, onunla konuştuğu-
nuzda aranızda bir mızrak boyu mesafe olsun.” Cüzzam-
lıdan bir mızrak boyu uzak kalmaya emir vermenin ne-
deni bulaşma ve intikalden başka bir şey değildir.

Konuların Özeti

Geçen konuların -bütün ayrıntıları ve uzunluklarına
rağmen- özeti şudur: Biz delil getirme merhalesinde bu-
laşıcılığı kabul etmiştik. Ardından mantıklı ihtimalleri in-
celeme aşamasında bulaşıcılığı ispat ettik. Zira muhalefet
vadisinde dökülen bazı zayıf ihtimaller hariç, ihtimallerin
çoğu bu vadide kaybolmaktadır. Dolayısıyla üstün görüş
ve üstün ihtimal bulaşmadır. Zira delil, tecrübe ve gözlem
onu teyit etmektedir.

Bu delile ilave olarak yukarıdaki hadislerden -ister ona
ister başka bir delile inanılsın- bulaşıcılığın olduğu ortaya
çıkılmaktadır. Tabii biz de inancın, hastalığın ortaya çık-
masında ve iyileşmesinde etkili olduğu görüşündeyiz. İle-
ride bu konuyu genişçe ele alacağız.

Bulaşma, bedenin zaafına neden olan ve neticede şey-
tan ve hastalığı insana musallat eden günahlardan dolayı
da olabilir. Bu yüzden insanın imanlı olması ve günahlar-
dan sakınması için maneviyatını daha üst seviyelere çıkar-
ması en doğru olanıdır. Hastayla yemek yese ve oturup
kalksa bile, hastalığın kendisine etki etmemesi ve galip gel-
memesi için Allah'a tevekkül etmelidir. Nitekim Peygam-
berimiz (s.a.v.) cüzzamlının elini tabağın içine daldırmış

ve “Allah’a tevekkül ederek ye” diye buyurmuştur. Onun (s.a.v.) evladı Ali b. Hüseyin (a.s.) ve başkaları da aynı şeyi yapmıştır, günümüzde de böyle şeyler görülmektedir.

Bu açıklamaya göre Peygamberimiz (s.a.v.)’in “Bulaşma yoktur.” sözünden maksadı -hadis sahihse- stabil bir halde olan kişi hakkındadır. Yani o kişi imanlı, inançlı, güzel işler ve başkalarına iyilik yapan biri olmalıdır. Budur işin gizli sırrı. İyiler, iyilik yaptıkları için uzun ömürlü olmuşlardır. Günahtan dolayı ölenlerin sayısı eceliyle ölenlerden daha fazladır. Bu nedenle amel eden âlimlerin ömürleri uzun, uzman doktorların ömrü ise kısadır.

Yeryüzündeki insanların çoğunun imanı zayıf olduğundan başkalarına yaptıkları yardım azdır. İyilik yapmaktan kaçınırlar, değersiz dünya varlıklarını kaybettiklerinde şiddetli belalara, hastalıklara maruz kalırlar. Bu yüzden sağlıklı kimseye hastalık bulaşmamalı ve o, yırtıcı aslandan kaçtığı gibi cüzzamlı kimseden kaçmalıdır. Veba ve taunun görüldüğü şehirlere girmemelidir. Eğer vebalı bir şehre girerse hastalıktan korunmak için oranın soğanını veya bol bol elmasını yemelidir.

Vebanın görüldüğü şehirden kimsenin çıkmasına izin verilmemelidir. Çünkü onun bu hastalığı başka yere taşıma ihtimali vardır. Bu şekilde hastalığın taşıyıcılığı önlenmiş olur.

Dolayısıyla, bilmelisin ki eğer hasta olduysan onu hasta kişi sana bulaştırmamıştır, günahların seni hasta etmiştir. Çünkü başına gelen her musibet, heyecana gelen her damar, baş ağrısı ve her türlü hastalığın nedeni sadece günahındır. Ve Yüce Allah birçok günahı da affeder.

Ölürsen, ecelin ölümünün nedenidir. Ecel geldiğinde ise ne bir an ileri ne de bir an geri gider. Günahlar eceli hızlandırır.

Yukarıda söylenenler, hadisler doğrulanırsa geçerlidir. Ama bana göre “Bulaşma yoktur.” hadisi doğrulanmamıştır. Çünkü bu hadis *Ravdatu’l-Kâfî*’de nakledilmiştir ve zayıftır. Zira onun râvîsi Nazr b. Karaveş olup zabtı zayıftır. Rical âlimleri onu sika bulmamıştır.

Bu hadisi Ebû Hureyre önce rivayet etmiştir sonra inkâr etmiştir. İbn-i Abbas gibi başkaları da bu hadisi nakletmişlerdir. Ama Hz. Ömer, Müslüman ordusunu muhacirlerin ve ensarın ısrarıyla veba hastalığının baş gösterdiği Şam’dan döndürme kararı aldığı ve İbn-i Abbas’ı onları toplamak için görevlendirdiğinde İbn-i Abbas bu hadisi rivayet etmemiştir. Hz. Ömer de Şam’dan ayrılmış ve Müslümanlar “Bulaşma yoktur.” hadisiyle amel etmemişlerdir.

Aynı şekilde ister bulaşmayı reddetsinler ister kabul etsinler, bulaşma hakkındaki diğer rivayetlerin tümünün senetleri zayıftır. Ancak vebanın görüldüğü şehir ve evden çıkmayı emreden üç rivayet bundan hariçtir.

Peygamberimiz (s.a.v.)’in, vebalı bir yeri açıkça terk etmeyi yasakladığını söyleyen hadisler sınır boylarındaki askerler ve düşmanın karşısında duran kimseler içindir. Bu durumda olanların bulundukları yerlerden kaçmaları savaştan kaçmaları gibidir. Bu hadisin bulaşmanın varlığına delil olması, vebalı şehirden kaçmayı reva gören hadislerden delil olarak daha güçlüdür. Hatta halk da buradan bu manayı anlamaktadır.

-265-

Ama hava ve suyun hastalığa neden olduğunu söyleyen hadis ve aynı şeye delil olan bazı hadisler, bulaşmanın hastalığın nedeni olması anlayışına engel teşkil etmezler. Çünkü o ikisinden her biri ayrı ayrı hastalığın nedeni- dir. Halkın söylediği, “Vebanın bir şehre gelmesi, hastalık ve o şehrin halkının ölmesidir.” sözü, o halkın hastalığının nedeninin veba olduğu manasına gelmektedir. Özellikle de bazı yerlerde ölümlere neden olursa... Dolayısıyla

ölümlerin görülmesi hava ve suyun kirlenmesi anlamına gelmemektedir. Aksine insanların herhangi bir nedenden dolayı hastalanmalarıdır. İşte bu hastalıktan dolayı halk, kendilerine bulaşmasın diye ondan kaçmaktadır.

Kullanılmış su, hasta kimseden uzak durmak ve bu uzaklığın en az bir mızrak boyu ya da bir arşın olması ve aslandan kaçır gibi cüzzamlıdan kaçmayı emreden hadislerle, daha önce getirdiğimiz şeytanla hastalık arasındaki bağ ve onun intikali hakkındaki şahitlerin tümü bulaşıcı hastalığın varlığına delildir.

KAYNAKÇA

- Abd Ali Cum'a el-Arûsî el-Huveyzî, *Tefsîr Nûru's-Sakaleyn*, Müessesese-yi İsmâiliyân, Kum/İran, 4. baskı, hk. 1412.
- Abdullah b. Ca'fer Himyerî, *Kurbu'l-İsnâd*, Müessesetü'l-Âli'l-Beyti'l-İhyâi't-Turâs, Kum/İran, 1. baskı, hk. 1413.
- 'Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, Dâru'l-Ketbi'l-İlmiye, Beyrut/Lübnan, 2. baskı, hk. 1410.
- Ali bin Bâbeveyh, *Fıkhu'r-Rıdâ, el-Mü'temerü'l-Â'lemî li'l-İmâmi'r-Rıdâ*, Meşhed/İran, 1. baskı, hk. 1406.
- Ahmed b. Fehd el-Hillî, *Uddetü'd-Dâ'i ve Necâhu's-Sâf*, Mektebetü'l-Vicdânî, Kum/İran.
- Ahmed bin Hacer el-'Askalânî, *Lisânu'l-Mizân*, Müessesetü'l-A'lemî li'l-Matbûât, Beyrut/Lübnan, 3. baskı, hk. 1406.
- Ahmed bin Hanbel, *Müsned-i Ahmed*, Dâr-i Sadr, Beyrut/Lübnan.
- Ahmed b. Muhammed b. Ali el-Feyyûmî el-Mukrî, *el-Misbâhu'l-Münîr*, Mektebetü Lübnan, Beyrut/Lübnan, m. 1987.
- Ali Nemâzî Şehrûdî, *Müstedrekü Sefînetü'l-Bihâr*, Müessesese-yi Neşr-i İslâmî, Kum/İran, hk. 1419.
- Allâme İbn-i Manzur, *Lisânu'l-Arab*, Dâru'l-İhyâi'l-Turâsî'l-Arabî, Beyrut/Lübnan, 1. baskı, hk. 1408.
- Âyetullah Abdulvâhid el-Âmidî, *Gureru'l-Hikem ve Dureru'l-Kelim*, Dâru'l-Kitâb, Kum/İran.
- Beyhâkî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Dâru'l-Fikr, Beyrut/Lübnan.
- Dr. August Hefnel, *el-Kenzu'l-Lugavî fi'l-Lisâni'l-Arabî*, Dr. August Hefnel'e ait eski nüshası.
- Ebû Ahmed Abdullâh b. Adî b. Abdillâh *el-Cürcânî, el-Kâmil fi'd-Du'afâ er-Ricâl*, Dâru'l-Ketbi'l-İlmiyye, Beyrut/Lübnan, 1. baskı, hk. 1418.
- Ebû Dâvûd, *Sahihu Süneni'l-Mustafâ*.

- Ebû Câfer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî, *el-Mehâsin*, Dâru'l-Ketbî'l-İslâmiyye, Beyrut/Lübnan.
- El-Cessâs, Ebû Bekr Ahmed bin Ali er-Râzî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut/Lübnan, 1. baskı, hk. 1415.
- El-Cevherî, *es-Sihâh*, Dâru'l-İlm li'l-Melayîn, Beyrut/Lübnan, 4. baskı, hk. 1407.
- El-Harrânî, *Şerhu Me'âni'l-Âsâr*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut/Lübnan, 3. baskı, hk. 1416.
- El-Kûrânî el-Âmilî, *Mu'cem Ehâdis el-İmâm el-Mehdî*, Neşr-i Müessesetî'l-Me'ârifî'l-İslâmiyye, 1. baskı, hk. 1411.
- Er-Râgıb el-İsfahânî, *Müfredâtü'r-Râgıb*, Defter-i Neşri'l-Kitâb, İran.
- Es-Seyyid Hâşim el-Behrânî, *Medinetü'l-Me'âciz*, Müessesetü'l-Me'ârifî'l-İslâmiyye, Kum/İran, 1. baskı.
- Eş-Şeyh Ebu'l-Feth et-Tarâblusî, *Kenzu'l-Fevâid*, Mektebetü'l-Mustafavî, Kum/İran, 2. baskı, hk. 1410.
- Ez-Zehebi, *Mizânu'l-İ'tidâl*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut/Lübnan, 1. baskı, hk. 1400.
- Fahrüddin et-Turayhî en-Necefî, *Mecme'u'l-Bahreyn*, Müessesetü'l-Vefâ, Beyrut/Lübnan, 2. baskı, hk. 1403.
- Fazl Tabersî, *Mekârimu'l-Ahlâk*.
- Hacı Mirzâ Hüseyin Nuri Tabersî, *Müstedrekü'l-Vesâil*, Müessesetü Âlü'l-Beyti'l-İhyâi't-Turâs, Beyrut/Lübnan, 1. baskı, hk. 1408. Ayrıca; Dâr İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, Beyrut/Lübnan.
- Halîl b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-Ayn*, Müesseset-i Dâru'l-Hicra, İran, 2. baskı, hk. 1409.
- Hürri el-Âmilî, *Vesâilu's-Şî'a*, Müessesetü Âlü'l-Beyti'l-İhyâi't-Turâs, Kum/İran, 2. baskı, hk. 1414.
- İbn-i Bistâm en-Nişâbûrî, *Tıbbu'l-Eimme*, Menşûrâtü'r-Radî, Kum/İran, 2. baskı, hk. 1363.
- İbn Ebî Cumhur, *'Avâli'l-Leâli*, Matba'a Seyyidü's-Şühedâ, Kum/İran, 1. baskı, hk. 1403.
- İbn Eş'âs Kûfî, *el-Ca'feriyyât*, el-Matba'atu'l-Hayderiyye, Neccef/İrak.
- İbn Hemmâm Eskâfî, *et-Temhis*, Medrese-yi İmam Hâdî, Kum/İran.
- İbn-i Ebî'l-Hadîd, *Şerh-i Nehcü'l-Belâğa*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut/Lübnan, 1. baskı, hk. 1378.

- İbn-i Esîr, *en-Nihâye*, Dâru'l-Fikr, Beyrut/Lübnan, 1. baskı, hk. 1418.
- İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, Dâru'l-Fikr, Beyrut/Lübnan, 1. baskı, hk. 1409.
- İbn-i Kuteybe, *Garibu'l-Hadis*, Dâru'l-Ketbi'l-A'lemiyye, Beyrut/Lübnan, 1. baskı, hk. 1408.
- İbn Kûlûye el-Kummî, *Kâmilu'z-Ziyârât*, Müessesetü Neşri'l-Fekâhe, İran, 1. baskı, hk. 1417.
- İbn Râhûye, *el-Müsned*, Neşr-i Mektebetü'l-İmân, 1. baskı, hk. 1412.
- İbn Sinâ, *el-Kânûn fi't-Tıbb*, Dâru'l-Fikr, Lübnan/Beyrut, 1. baskı, hk. 1420.
- İbn Tâvûs, *Ferec el-Mehmûm*, Neşr-i Dâru'z-Zehâir.
- İbn Tâvûs, *Sa'du's-Su'ûd*, Menşûrâtü'l-Matba'atu'l-Haydariyye, Necef/İrak, 1. baskı, hk. 1369.
- İbrahim el-Kummî, *Tefsîru'l-Kummî*, Müessese-yi Dâru'l-Kitâb, Kum/İran, 3. baskı, hk. 1404.
- İmam Rizâ, *er-Risâletü'z-Zehebîyye*.
- İmam Sâdık, *Misbâhu's-Şerî'a*, Müessesetü'l-A'lemî, Beyrut/Lübnan, 1. baskı, hk. 1400.
- İmam Zeynelâbidîn, *Es-Sahîfetu's-Seccâdiyeti'l-Kâmile*.
- Kuleynî, *el-Kâfî*, Dâru'l-Ketbi'l-İslâmiyye, Tahran/İran, 3. baskı, hk. 1388.
- Kutbuddîn Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmu'l-Kur'ân*, Neşr-i Müessese-yi et-Tarih el-Arabî, Beyrut/Lübnan.
- Kutbuddîn Râvendî, *De'avâtu'l-Râvendî*, Medresetü'l-İmâmu'l-Mehdî, Kum/İran, 1. baskı, hk. 1407.
- Muhammed bin el-Fettâl en-Nisâbûrî, *Ravdatu'l-Vâizîn*, Menşûrâtü'l-Radî, Kum/İran.
- Muhammed b. İsmâil Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, Dâru'l-Fikr, Beyrut/Lübnan, hk. 1401.
- Muhammed bin Yezîd el-Gazvîni, *Sünen-i İbn-i Mâce*, Dâru'l-Fikr, Beyrut/Lübnan.
- Muhammed Leysi el-Vâsitî, *Uyûnu'l-Hikem ve'l-Mevâiz*.
- Muhammed Muhammedî Reyşehrî, *Mizânu'l-Hikme*, Neşr-i Dâru'l-Hadis, 1. baskı.
- Muhyiddîn bin en-Nevevî, *el-Mecmû'*, Neşr-i Dâru'l-Fikr, Beyrut/Lübnan.

- Mufaddal bin Ömer el-Cu'fi, *Tevhîdu'l-Mufaddal*, Müessesetü'l-Vefâ, Beyrut/Lübnan, 2. baskı, hk. 1404.
- Muttakî el-Hindî, *Kenzu'l-'Ummâl*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut/Lübnan, hk. 1409.
- Müslim, *Sahih-i Müslim*, Dâru'l-Fikr, Beyrut/Lübnan.
- Nu'mân b. Muhammed, *De'â'imu'l-İslâm*, Dâru'l-Me'ârif, Kâhire/Mısır, hk. 1383.
- Nureddin el-Heysemî, *Mecme'u'z-Zevâid*, Dâru'l-Ketbi'l-İlmiyye, Beyrut/Lübnan, hk. 1408.
- Râvendî, *en-Nevâdir*, Dâru'l-Hadis, Kum/İran, 1. baskı, hk. 1407.
- Sadreddin Şirâzî, *Şerhu Usûli'l-Kâfi*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut/Lübnan, 1. baskı, hk. 1412.
- Sekafi, *el-Gârât*, Matba'atu Behmen, İran.
- Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut/Lübnan, 1. baskı, hk. 1365.
- Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut/Lübnan, 1. baskı, hk. 1401.
- Süleym b. Kays el-Hilâlî, *Kitâbu Süleym b. Kays*, Tahkîku'l-Zencânî.
- Süleyman bin el-Eş'as es-Sicistânî, *Sünen-i Ebî Dâvûd*, Dâru'l-Fikr, Beyrut/Lübnan, 1. baskı, hk. 1410.
- Şehid Sâni, *Müsekkenu'l-Fuâd*, Müessesetü Âli'l-Beyt (a.s) li-İhyâi't-Turâs, Kum/İran, 1. baskı, hk. 1407.
- Şeyh Abdullah el-Bahrânî, *el-'Avâlim*, el-Medresetü'l-İmâmi'l-Mehdî, Kum/İran, 1. baskı, hk. 1407.
- Şerif er-Radî, *Hasâisü'l-Eimme*, Astan-ı Kuds Radavî Araştırmaları Vakfı, Meşhed/İran, hk. 1406.
- Şerif er-Radî, *Nehcü'l-Belâğa*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut/Lübnan.
- Şeyh Hasan b. Ebî'l-Hasan ed-Deylemî, *İ'lâmu'd-Din*, Müessesesi-yi Âli'l-Beyt (a.s) li-İhyâi't-Turâs, Beyrut/Lübnan, 2. baskı, hk. 1409.
- Şeyh Müfid, *el-Mezâr*, Medresetü'l-İmâmi'l-Mehdî, Kum/İran, 1. baskı.
- Şeyh Sadûk, *el-Hisâl*, Müessesesi-yi Neşr-i İslâmî, Kum/İran.
- Şeyh Sadûk, *'İlelü's-Şerâi'*, el-Mektebetü'l-Hayderiyye, Necef/İrak.

KAYNAKÇA

- Şeyh Sadûk, *Me'âni'l-Ahbâr*, Müessesese-yi Neşr-i İslâmî, Kum/İran, hş. 1361.
- Şeyh Sadûk, *Men Lâ Yahduruhu'l-Fakîh*, Müessesese-yi Neşr-i İslâmî, Kum/İran, 2. baskı, hk. 1404.
- Şeyh Sadûk, *Sevâbu'l-Âmâl ve 'İgâbu'l-Âmâl*, Menşûrâtü'r-Radî, Kum/İran, 2. baskı, hş. 1368.
- Şeyh Sadûk, *Sıfâtü's-Şî'a*, Neşr-i Âbidîn, Tahran/İran.
- Şeyh Sadûk, *Uyûnu Ahbârî'r-Ridâ*, Müessesetu'l-A'lemi'l-Matbûât, Beyrut/Lübnan, 1. baskı, hk. 1414.
- Şeyh Tabersî, *Tefsîru Mecmau'l-Beyân*, Müessesetü'l-A'lemî, Beyrut/Lübnan.
- Şeyh Tâceddin eş-Şâ'irî, *Câmi'u'l-Ahbâr*, Müessesese-yi el-A'lemî li'l-Matbûât, Beyrut/Lübnan, 1. baskı, hk. 1406.
- Şeyh Tûsî, Muhammed bin el-Hasan, *el-İstibsâr*, Dâru'l-Kütübü'l-İslâmiyye, Kum/İran, 4. baskı, hş. 1364.
- Şeyh Tûsî, *et-Tehzibü'l-Ahkâm*, Dâru'l-Ketbi'l-İslâmiyye, İran, hş. 1365.
- Şeyh Tûsî, *Ricâlü'l-Keşşî*, Müessesese-yi Âlül-Beyt, Kum/İran, hk. 1404.
- Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire/Mısır, 2. baskı.
- Taberânî, *Mu'cemu's-Sağîr*, Dâru'l-Ketbi'l-İlmiyye, Beyrut/Lübnan.
- Tabersî, *Mişkâtü'l-Envâr*, el-Mektebetü'l-Haydâriyye, Nəcəf/İrak, 2. baskı, hk. 1385.
- Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî*, Dâru'l-Fıkr, Beyrut/Lübnan, hk. 1403.
- Mufaddal bin Ömer el-Cu'fî, *Tevhîdu'l-Mufaddal*, Müessesese-tü'l-Vefâ, Beyrut/Lübnan, 2. baskı, hk. 1404.
- Yazarı Bilinmiyor, *el-Usûlu's-Sitte Aşer*, Dâru's-Şebüsteri li'l-Matbûât, Kum/İran, 2. baskı, hk. 1405.

İslami tıp alanında nadir eserlerden biri olan
Hz. Muhammed'in Tıp Öğretisi isimli bu
kitap, alanında henüz rastlanmamış yıllarca
süren bir emekle okuyucusuyla buluşuyor.

İslâmî tıbbın ilhyâcısı olarak tanınan Abbas
Tebriziyân, bu eserinde nebevî tıbbı olan
bakışını ortaya koyarak önemli bir boşluğu
dolduruyor. Hastalıkların tanımlarını,
nedenlerini, korunma yollarını rivayetlerle
açıklayarak onları kısımlara ayırıyor.

Eserin en önemli özelliği, rivayetler arasındaki
çelişkileri gidermeye çalışmasıyken, günah
ve hastalıklar arasında kurduğu bağ ile
nebevî tıbbın unutulmuş bir yönünü tekrar
tartışmaya açıyor.

Sekiz ciltten oluşacak olan bu eserin, nebevî
tıp çalışmalarına önemli katkı sağlayacağı
açıktır.

Hikmet
Ağacı

